

**KALAJOEN
SEURAKUNTA
500 VUOTTA**

Sukupolvet ennen meitä:

Kalajoen seurakunnan 500 vuotta

Sisällys

Sukupolvet ennen meitä: Kalajoen seurakunnan 500 vuotta

1. Seurakunnan varhaiset vaiheet 1525 – 1610 s. 3
2. Puhdasoppisuuden aika 1610 – 1838 s. 5
 - 2.1. Noitaoikeudenkäynnit s. 6
 - 2.2. Iso viha s. 6
 - 2.3. Uudet kirkot s. 7
 - 2.4. Konventikkeliplakaatti s. 7
 - 2.5. Suomen sodan vaikutukset s. 8
 - 2.6. Kunniatohtori Johan Frosterus s. 9
 - 2.7. Elämää seurakunnassa s. 9
 - 2.8. Raution synty s. 11
3. Herätysliikkeiden ja erimielisyyksien aika 1838 – 1921 s. 11
 - 3.1. Kalajoen herännäiskäräjät s. 12
 - 3.2. Kirkkoherrat Montin ja Inberg s. 13
 - 3.3. Lestadiolaisuus saapui s. 13
 - 3.4. Luterilaisen kirkon kilpailijat s. 15
 - 3.5. Uuden kirkon rakentaminen s. 15
 - 3.6. Alttaritaulut ja kamiinat s. 17
 - 3.7. Urut ja urkurit s.18
 - 3.8. Himangan kirkko s. 19
 - 3.9. Kirkkoherrat Ottelin ja Pohjonen s. 19
 - 3.10. Kaste ja pyhäkoulu s. 19
 - 3.11. Kiertokoulu s. 21
 - 3.12. Kinkerit ja rippikoulu s. 21
 - 3.13. Nuorten Kristillinen Yhdistys s. 21
 - 3.14. Hautajaiset ja hautausmaa s. 22
 - 3.15. Diakoniatyön alku s. 22
 - 3.16. Lähetystyön alku s. 23
 - 3.17. Rautio: hengen elämää ja työntekijöitä s. 23
4. V.H. Kiviojan aika 1922 – 1968 s. 25
 - 4.1. Kalajoen kirkkoherrat s. 25
 - 4.2. Raution kirkkoherrat s. 28
 - 4.3. Seurakunnan aktiivisuus s. 29
 - 4.4. Liikkeitä kirkon sisällä ja ulkopuolella s. 31
 - 4.5. Seurakunnan talous ja kiinteistöt s. 34
 - 4.6. Kirkkomusiikki: moitteista kehitykseen s. 40
 - 4.7. Diakoniatyö vilkastui s. 42
 - 4.8. Lähetystyö vahvistui s. 45
 - 4.9. Kasteelta seurakuntanuoreksi s. 46
 - 4.10. Avioliitto s. 50
 - 4.11. Hautausmaat ja sankarihautausmaat s. 52

5. **Seurakuntafuusioiden aika 1968 – 2010 s. 52**
 - 5.1. **Kalajoen ja Raution kirkkoherrat s. 54**
 - 5.2. **Seurakuntien yhdistymiset s. 59**
 - 5.3. **Kiinteistöjä ja investointeja s. 64**
 - 5.4. **Hengellisen elämän virtauksia s. 69**
 - 5.5. **Kirkkomusiikki: vilkasta toimintaa s. 71**
 - 5.6. **Lapsi- ja nuorisotyö: vanhaa ja uutta s. 74**
 - 5.7. **Diakoniatyön kirjo laajeni s. 77**
 - 5.8. **Lähetystyö ja kansainvälinen diakonia aktivoituivat s. 80**
 - 5.9. **Hautausmaista huolehdittiin s. 85**

6. **Kohti negatiivisen uskonnon vapauden aikaa 2010 – 2025 s. 87**
 - 6.1. **Kirkkoherra Kari Antero Lauri s. 87**
 - 6.2. **Satamakirkko s. 88**
 - 6.3. **Korjausinvestoinnit s. 88**
 - 6.4. **Talous tasapainoon s. 88**
 - 6.5. **Lapset ja nuoret s. 89**
 - 6.6. **Kirkkomusiikki ja urut s. 89**
 - 6.7. **Lähetystyö s. 91**
 - 6.8. **Diakoniatyö s. 91**
 - 6.9. **Koronan vaikutuksia s. 92**
 - 6.10. **Kirkkoon kuulumisen s. 92**

7. **Luettelot Kalajoen, Raution ja Himangan kirkkoherroista s. 93**

Sukupolvet ennen meitä: Kalajoen seurakunnan 500 vuotta

Olen lukenut noin 3 000 sivua erilaista arkistomateriaalia Kalajoen, Raution, Himangan ja vähän Lohtajankin seurakuntiin liittyen. Yritin valikoida oleellisimmat arkistolähteet, sillä aika ei riittänyt aivan kaiken läpikäyntiin. Erityisen huolellinen yritin olla kirkkoneuvoston ja piispantarkastusten pöytäkirjojen kanssa. Etsin tietoja myös vanhoista lehdistä ja haastattelin lyhyesti jonkin verran henkilöitä. Tietenkin tutustuin huolellisesti jo olemassa oleviin tutkimuksiin.

1. Seurakunnan varhaiset vaiheet 1525 - 1610

Moni asia oli muutoksessa 500 vuotta sitten. Kustaa Vaasa oli irrotanut Ruotsin Kalmarin unionista kaksi vuotta aiemmin. Siihen hän oli tarvinnut paljon lainoja Pohjois-Saksasta, erityisesti Lyypekestä. Takaisinmaksu onnistui vain ottamalla kirkon ”liika omaisuus” valtion haltuun. Siksi oli irtauduttava katolisesta kirkosta, jolla ei ollut samoja tunnettuja ongelmia Pohjolassa kuin Keski-Euroopassa. Tulossa oli kapinoita ja pitkiä sotia Moskovan johdolla noussutta Venäjää vastaan. Venäläiset polttivat jo 1496 Saloisten kirkon, joka oli silloin kalajokistenkin pyhättö.

Valtion etu oli tehostaa hallintoa ja sitä myöten asutusta valtakunnan vahvistamiseksi. Keskiaikaisesta Pedersören seurakunnasta erotettiin Salo eli Saloinen. Ensimmäinen tieto tästä on kesältä 1329. Rajaksi vakiintui Siiponjoki. Kaarlelan kappeli perustettiin 1400-luvulla ja 1500-luvulla syntyivät ensin Kalajoki ja sitten vielä Pyhäjoki ja Lohtaja, jotka kaikki kurottautuivat kauas sisämaahan.

Käytännössä oman seurakunnan saamiseen vaikuttivat alueen oma aktiivisuus, emäseurakunnan kirkkoherran mielipide, hiippakunnan suunnitelmat sekä yleinen poliittinen ja taloudellinen kehitys. Asutusta Kalajokilaaksossa oli jo riittävästi eikä seurakunnan palvelut kaukaa hoidettuna riittäneet. Ennen Kalajokea Saloisista olivat irtaantuneet Liminka ja Hailuoto kappeleiksi. Kalajoki sai kappelin aseman perimätiedon omaisten lähteiden mukaan viimeistään 1525. Kappeli tarkoitti, että emäseurakunnasta käytiin tiettyinä pyhinä pitämässä jumalanpalvelus. Ei siis välttämättä omaa kappalaista kuten myöhemmin.

Heinäkuussa 1536 Salon kirkkoherra ja talonpoikia Kalajoelta tapasivat Kustaa Vaasan Tukholmassa. Kirkkoherran pyynnöstä Kalajoki ei päässyt vielä itsenäiseksi seurakunnaksi, mutta vuonna 1540 se onnistui. Kirkkoherran ja kappalaisen palkan ero oli huomattava, joten muutos lisäsi kiinnostusta tulla papiksi Kalajoelle ja saada tasokkaampia paimenia tänne. Tuolloin Ruotsiin kuuluneen Suomen alueella oli 103 itsenäistä seurakuntaa ja noin 40 kappelia.

Maallisen hallinnon osalta rajojen vetäminen metsien ja soidenkin läpi oli tarkkaa, mutta seurakunnan osalta riitti tieto, missä kunkin talon väki kävi kirkossa. Rajankäynti aiheutti kovia kiistoja etenkin Lohtajan kanssa ja varsinkin Kalajoen yläjuoksulla. Silti vielä 1650-luvulla kiisteltiin, mihin rovastikuntaan Lohtaja kuului. Aluksi Kalajoki oli niskanpäällä, mutta hävisi lopulta asian.

Ensimmäinen vaatimaton kirkko nousi Tyngälle ilmeisesti siksi, että siellä asui Kalajoen varakkain isäntä. On sanottu, että kirkko Tyngällä olisi ollut paremmin piilossa venäläisiltä, jotka olivat polttaneet kirkon Limingassa ja lissä lopulta viisi kertaa. Vihollinen tuli kuitenkin idästä eikä mereltä. Köyhtyneellä kirkolla ei ollut enää varaa kivisiin tempeleihin. Kaarlelaan sellainen ehdittiin saada vielä viimeistään 1511, mutta ilmeisesti jo aiemmin.

Ensimmäinen maininta Kalajoen kirkkoherrasta on vuodelta 1543. Simon (Simo) joutui käräjille, koska oli lyönyt mustelmille kaksi miestä. Kirkkoherra Mikael Erkinpoika Tavast huitaisi lihashaavan Niku Vuotilalle. Toisaalta eräs etelänsuomalainen vahingoitti Simonin seuraajan Pietarin hevosta. Pahin tapaus sattui 1555, kun Niku Erkinpoika ja Mikael Tavast joutuivat niin pahaan kiistaan, että Niku löi hyljevekarilla kirkkoherran hengettömäksi. Kun kuningas Kustaa Vaasa oli pidättänyt pappien viljakymmenykset kruunulle, hän antoi

papeille korvaukseksi 1/40 osan hyljesaaliista. Joko Niku ei hyväksynyt muutosta tai ei tiennyt siitä. Hän sai tuomion vain tavallisesta taposta, joten kyse oli kohtalokkaasti eskaloituneesta riidasta.

Keskiaikaisessa Ruotsissa papin surmaaminen ei ollut aivan harvinainen asia, mutta voi todeta, että elämä Kalajoella(kin) oli varsin karkeaa. Pelättiin, että kukaan ei uskalla enää tulla kirkkoherraksi Kalajoelle. Silti pian Maskussa syntynyt Gregorius Henrikinpoika otti viran vastaan. Hänen ei tarvinnut suorittaa opintoja loppuun asti, sillä tärkeämpää papille oli tuolloin teologian osaamisen sijasta roteva vartalo. Mikael Erkinpojan tapon takia kirkon paikka siirrettiin Pitkäsenkylälle. Vanhalla kirkon paikalla väitettiin vielä paljon myöhemminkin kuullun veisuuta, nähty haamuja ja pelätty.

Gregorius sai liikanimen Koira-Kreus. Kerrotaan, että hän uskaltautui pappilasta ulos vain kolmen vihaisen koiran, neljän rengin ja käsirautojen kanssa. Mitenkähän sielunhoitotyö sujui tuolloin? Pahimpaan kiistaan Gregorius joutui Saaren talon isännän seppä Martti Ollinpoika Rautian kanssa. Papin raskaasta panettelusta Martti sai kuolemantuomion, joka muunnettiin kuitenkin sadan markan sakoksi. Kirkkoherran niittyjen vahingoittamisesta hänelle langetettiin vain kolmen markan korvaus. Lopulta Gregorius yritti välillisesti murhata Martin syyttämällä tätä noitavoimista, joilla oli nostanut karhun tappamaan pappilan karjaa. Mutta 11 jämerää isäntää vannoi Martin puolesta käräjillä, eikä kuolemantuomiota langetettu.

Gregorius otti itselleen myös maallisen hallinnon nimismiehen ja kyytirättärin tehtävät ja toimi vielä lukkarinakin. Jotain hyvää hänessä silti oli. Kun pappi jäi 1568 kiinni aviorikoksesta Ursula-piikansa kanssa, häntä uhkasi kuolemantuomio. Talonpojat todistivat kuitenkin niin paljon lieventäviä seikkoja, että Gregorius selvisi 150 markan sakolla. Voi olla niinkin, että pelättiin jo toisen papin ennenaikaisen kuoleman karkottavan lopullisesti kaikki hengenmiehet Kalajoelta.

Kuuden ensimmäisen kirkkoherran ja seurakuntalaisten edesottamuksia käsiteltiin siis jatkuvasti oikeudessa. Syytä oli varmasti niin sysissä kuin sepissä. Ehkä taustalla vaikuttivat kulttuurierot. Etelästä tulleet papit eivät löytäneet yhteistä säveltä pohjalaisten kanssa. Tilanne nimittäin muuttui, kun Limingassa syntynyt Ljungo Tuomaanpoika saapui Kalajoelle 1592. Pyhäjoella ja Saloisissa jo kirkkoherrana toiminut Ljungo lienee hakeutunut Venäjän sotajoukkojen pahemmin uhkaamilta alueilta turvallisemmalle Kalajoelle. Hänen edeltäjänsä Kalajoella, Dionisius, oli kyllä joutunut antaa armeijalle kahdeksan talaria.

Ljungo ei ollut enää seurakunnan piiskuri vaan opettaja. Hän yritti helpottaa linnaleiriasitusta ja nuijasodan aikana puolusti talonpoikia. Ljungo oli Kaarle-herttuan arvovaltaisimpia tukijoita Pohjanmaalla, mutta toisaalta hän osasi tilanteen vaatiessa tasapainoilla kuningas Sigismundin käskynhaltija Arvid Ståhlarmen kanssa. Ljungo oli säätynsä edustajana lukuisilla valtiopäivillä ja pysyvän maineen hän sai Kristofferin maanlain (1602) ja kaupunginlain suomentajana(1609). Limingassa nimismiehenäkin toiminut pappi halusi käänöksellään parantaa rahvaan oikeusturvaa.

Ljungo kirjoitti myös pitkän riimitellyn pilkkarunon Juhana II:n liturgiasta, joka tunnetaan punaisena kirjana teoksen kannen värien vuoksi. Hän luovutti runon Kaarle-herttualle Arbogan valtiopäivillä 1597. Palkkioiksi tästä Ljungo sai hylkeenrasvakymmenyksiä. Juhanaa epäiltiin puolalaisen vaimonsa vuoksi katolisuuteen taipuvaksi, ehkä turhaan. Ljungon yksi edeltäjä Kalajoella, Dionisius Tavastensis, oli puolestaan testamentannut Juhanelle ison hopeisen pikarin.

Rovasti Mikko Himanka käänätti pilkkarunon suomeksi, mutta ei lopulta hirvennyt julkaista sitä sen karkeiden ilmauksien vuoksi. Kuninkaana Kaarle muisti Ljungoa vielä 1614 vieraillessaan Kalajoen pappilassa hänen leskensä luona. Mukana oli myös tuleva kuningas Kustaa II Adolf. Ljungon kunniaksi paljastettiin 1950 Ilmari Wirkkalan suunnittelema muistomerkki lähelle Jokelan pappilaa. Sen alustava kustannusarvio oli 50 000 markkaa. Pian sodan jälkeen kustannettuna se kertoo kirkkoherran arvostuksesta.

Ljungon aikana kirkko siirrettiin pitäjän taloudellisen keskuksen Pohjankylän alapäähän nykyisen terveyskeskuksen lähistölle jokitorrmälle. Paikka osoittautui lopulta huonoksi joen syövyttäessä savista rantatorrmää niin, että pelättiin tosissaan kirkon sortuvan jokeen. Sama ongelma koski hautausmaata.

Ensimmäisen kappalaisen Kalajoki sai noin 1573. Tuolloin joulukuussa Erik Henrikinpoika Frosterus vihittiin papiksi. Vuonna 1604 hän siirtyi Hailuodon kirkkoherraksi. Frosteruksesta tuli laajan kulttuurisuvun kantaisä. Hänen jälkeläisistä Teuvo Pakkala palautti käyttöönsä Erikin alkuperäisen sukunimen.

Siirtyminen katolisuudesta luterilaisuuteen oli hidas prosessi, ja ihmisille annettiin myös aikaa tottua uuteen. Esimerkiksi Kalajoen kirkosta ei hävitetty kuvaa Neitsyt Mariasta, joka piti Jeesus-lastaa käsivarsillaan. Siitä kyllä syntyi suuri haloo, kun 1600-luvulla eräs nainen Kärkiskylältä jäi kiinni Neitsyt Marian kuvalle kumartamisesta. Silti monia keskiaikaisia tapoja on säilynyt tähän päivään asti. Esimerkiksi syömme yhä torstaisin hernekeittoa ja päälle vielä kaloripitoista pannukakkua. Syynä on se, että katolisena aikana kuului paastota perjantaisin, joten torstaina kannatti syödä raskaasti, jotta selviäisi perjantaista helpommin.

2. Puhdasoppisuuden aika 1610 - 1838

Siirryttäessä 1600-luvulle Kalajoella alkoi muun valtakunnan mukana ns. puhdasoppisuuden aika. Raamattua tulkittiin sanainspiraatio-opin mukaisesti ja vuonna 1608 ankara Mooseksen laki lukuisine kuolemantuomioineen otettiin käyttöön. Vuoden 1634 valtiopäivillä säädettiin pakolliseksi luterilaiseen kirkkoon kuuluminen. Tätä päätöstä oli säätämässä Kalajoen kirkkoherra Pietari Arctophilacius. Silti kristinuskon arvostelu ei kokonaan hävinnyt ja oli heitänkin, jotka olivat enemmän tai vähemmän välinpitämättömiä. Toisaalta uskonto koettiin kollektiivisena. Ihmisen hairahtuminen ei ollut yksityisasiasia, koska hänen rikkomuksen pelättiin vetävän Jumalan koston koko yhteisön päälle.

Sosiologi Max Weberin tunnettu teos Protestanttinen etiikka ja kapitalismin henki piirsi kuvan ilottomista työssä puurtajista, joille menestys taloudessa oli merkki taivaaseen pääsystä. Tutkimusta on tulkittu jopa tahallaan väärin, sillä ennen kaikkea se kuvaa kalvinisteja eikä luterilaisia, joille predestinaatio-oppi oli vieras.

Vuoden 1686 kirkkolaki antoi kirkossa suuren vallan kuninkaalle. Papiston maallisia tehtäviä kyllä vähennettiin, mutta kansanopetus määrättiin kirkon tehtäväksi. Tosin sen muodosta ja määrästä ei säädetty. Kalajoella esimerkiksi kirkkoherra Erik Falander (1731 – 1739) toimi uutterasti rahvaan lukutaidon parantamiseksi. Seurakuntia veloitettiin myös rippikoulun pitoon. Keskiajalla viljelty draama väheni pitkien opetussaarujen tieltä.

Seurakuntia valvottiin säännöllisillä piispantarkastuksilla. Vuosina 1691 – 1710 piispa Gezellius nuorempi kävi Kalajoella kuusi kertaa, mm. piispat Witte ja Melartin seitsemän kertaa vuosina 1710 – 1836. Vuodesta 1682 alkaen rovastintarkastuksia pidettiin 17 kertaa. Ulkopuolista rovastintarkastusta ei tehty, kun Kalajoen kirkkoherra itse oli lääninrovasti, joka oli tärkeä piispan luottomies. Heitä olivat tällä aikakaudella vähintään viisi: Pietari Arctophilacius (k. 1647), Joosef Mathesius 1655 – 1685, Erik Falander 1735 – 1739, Johannes Salmenius vanh. (1755 – 1778) ja Johan Frosterus (1824 – 1826). Vuodet tarkoittavat aikaa lääninrovastina.

Koska papit saivat uskonpuhdistuksen jälkeen mennä virallisesti naimisiin, syntyi pappissukuja. Kalajoella sellaisen perusti Lohtajan Mattilassa syntynyt Pietari Arctophilacius. Vielä vuonna 1603 hän toimi sotapappina Virossa, mutta saapui kappalaiseksi Kalajoelle viimeistään vuonna 1607. Kirkkoherraksi Arctophilacius nousi jo kolme vuotta myöhemmin. Isonvihan loppuun mennessä hänen jälkeläisiään oli valittu papeiksi Suur-Kalajoella kymmenen. Sukunimi oli vain vaihtunut mm. muotoon Calamnius ja Kalling.

Pietarin aikana kirkko siirrettiin 1636 Etelänkylälle hiekkakummulle lähelle nykyisen kirkon paikkaa. Saarnastuolin reunalla tiimalasi näytti ajankulua papille. Kirkossa oli lehteri, ovensuussa köyhäinlipas keräsi lahjoituksia ja eteisessä jalkapuu odotti rangaistukseen tuomittuja. Ehkä oli jo myös musta penkki eli häpeäpenkki, joka kannettiin tarvittaessa kirkon keskikäytävälle lähinnä ”langenneita naisia” varten?

Viimeistään tästä Pietarista lähtien Kalajoen kirkkoherrat olivat vauraita. Hänen ruumisarkkunsu koristeluunkin käytettiin vähintään 425 grammaa hopeaa. Pietari saattoi omistaa jopa koko Pohjanmaan suurimman karjan. Hevosia hirnui talissa kuusi ja lehmiä ammui navetassa 51! Tuloja toivat myös lohenpyynti Rahjan saaristossa ja laivanvarustus. Saipa Pietari vuodeksi yksinoikeuden tervakauppaan Kalajoelta. Siksi Kokkolan kateelliset porvarit antoivat hän liikanimen Terva-Pieti.

Suhtautuminen avioliiton ulkopuolisiin seksuaalisiin suhteisiin jyrkentyi puhdasoppisuuden aikana. Sen sai kokea myös Kälviän Peitsolla syntynyt Martti Mikonpoika Peitzius, joka menetti jo saamansa Kalajoen kirkkoherran viran 1647 ja erotettiin väliaikaisesti kokonaan pappisvirasta, kun tuomiokapitulissa huomattiin hänen jääneen kiinni salavuoteudesta.

Pisimpään pappina, yhteensä 54 vuotta, Kalajoella toimi Joosef Mathesius. Aluksi hän oli kappalainen ja kirkkoherrana vuodet 1648 – 1684. Mathesius oli luonteeltaan luja ja tarmokas, valistunut, itsevaltiuteen ja ahneuteenkin taipuvainen, mutta silti hyvissä väleissä seurakuntalaistensa kanssa. Hän edisti voimakkaasti pitäjän asutusta, auttoi puutteesta kärsiviä ja taisteli rohkeasti aatelien vastaan talonpoikien ja rahvaan puolesta. Mathesius valittiin valtiopäiville 1655 ja pari vuotta myöhemmin hän johti puhetta Tornion maapäivillä. Rovastin tarkastuksen Mathesius teki Kemissä asti 1668. Kaikki kuusi poikaansa hän lähetti yliopistoon.

Huolimatta jatkuvista sodista ja ilmaston kylmästä vaiheesta asutus tiheni Kalajoella niin, että yläpitäjässä haluttiin perustaa kappeleita ja rakentaa oma kirkko. Ensimmäiseksi oman kirkon sai Reisjärvi jo noin vuonna 1624, sitten Alavieska 1651, Ylivieska 1653, Haapajärvi noin 1653, Evijärvi eli Sievi 1654, Pidisjärvi eli Nivala 1682 ja Rautio 1800. Kappelin oikeudet sai ensimmäiseksi Ylivieska 1643 ja toisena Sievi 1650. Nivala, Reisjärvi ja Rautio joutuivat odottamaan 1800-luvun alkuun asti. Hämmennystä voi aiheuttaa se, että yleensä päätös seurakunnallisen aseman muutoksesta, kirkon valmistuminen ja papin tulo tapahtuivat eri aikaa.

2.1. Noitaoikeudenkäynnit

Oikeutta noidiksi epäiltyjä kohtaan käytiin lähinnä 1600-luvulla, ei siis keskiajalla. Syytettynä saattoi yhtä hyvin olla mies kuin nainenkin. Tuomioiden määriä on liioiteltu raskaasti. Koska noitavainot levisivät Ruotsista Suomeen, noitavainojen huippukaudella Pedersöressä juttuja oli jopa 15 kertaa enemmän kuin Kalajoella, jossa noituuden suhteen oltiin kovin pidättyväisiä. Yllättäen noitavainojen jo hiipuesssa tilanne muuttui Kalajoella muutoin laiskaksikin moititun kirkkoherra Kaarle Kallingin aktiivisuuden myötä: vuosina 1690 – 1697 syytettiin kymmentä henkilöä noituudesta. Naisia heistä oli kahdeksan.

Seppä ja talonpoika Jaakko Erkinpoika Rautio oli saanut vinkin, miten huonotuottoisen maan kirous poistettaisiin: kolmesta haudasta piti ottaa multaa levitettäväsi peltoon. Oikeus ei hyväksynyt tätä maanparannuskeinoa ja langetti hänelle melko suuren 40 markan sakon. Kahta muutakin sakotettiin, mutta seitsemän syytettyä vapautettiin. Kalajoen ”noidat” pääsivät rauhaan, kun kirkkoherra Kalling menehtyi nälkävuonna 1697 vaeltavien kerjäläisjoukkojen levittämään epidemiaan. Kuntoa hänellä lienee ollut, koska Kalling oli kulkenut yli kymmenen vuotta Kalajoelta Ylivieskaan kappalaisena.

2.2. Iso viha

Vuosia 1714 – 1721 kutsutaan nimellä iso viha. Varsinkin sen alku oli Pohjanmaalla kauhea. Papit joutuivat pohtimaan, pakenevatko Ruotsiin. Heille lähtö oli helpompaa kuin rahvaalle, varakkaina he olivat

suuremmissa vaarassa, mutta toisaalta kuuluiko kapteenin jättää laiva viimeisenä. Kalajoen lahjakkaana pidetty kirkkoherra Erik Wallenius kuten Lohtajan kollega jättivät laumansa. Valtaneuvoston määräyksen mukaisesti Lohtajalle jäi yksi pappi, mutta Kalajoella pysyi useampi. Molemmat kirkkoherrat kuitenkin kuolivat, mutta esimerkiksi soiden ja metsien poikki Länsipohjaan paennut Sievin kappalainen Henrik Bång selviytyi.

Kaikkiaan venäläiset surmasivat tai veivät vankeuteen noin 30 pappia Suomesta. Suur-Kalajoella hirtettiin vain Ylistaron kappalainen Antti Affrén. Hänet oli Ylivieskaan kutsunut sukulaispappi Gabriel Joosefinpoika Calamnius. Hänet pahoinpideltiin 1718, koska Calamniuksen luultiin pitäneen yhteyttä Ruotsin armeijaan. Hänen isänsä oli puolestaan joutunut läheisineen piileskelemään metsässä isonvihan alussa.

Josef Gabrielinpoika Calamnius toimi Kalajoen pitäjänapulaisen 1692, mutta siirtyi pian Haapajärvelle. Hän oli myös kalevalamittaan perehtynyt runoilija, jonka tunnetuin tuotos ”Ilolaulu” kertoo vuoden 1700 Narvan taistelun voitosta. Poikansa Gabriel, josta tuli Kalajoen kappalainen, julkaisi ensimmäisen suomenkielisen runokokelman. Hän käytti kieltä mehevästi, eloisasti ja kansanomaisesti. ”Suru-runot suomalaiset” kertovat isonvihan kauhuista. Lyhyt ote runosta lienee paikallaan: ” Weden keitti kiehuwaxi/ Cuumana curckuhun kaasi,/ Silmät puhcoi Puucollansa/ Taikka sotki sormen canssa,/ Poltti raudalla racoille Weitsellänsä wijleskeli,/ Selkänahan seitzemäldä syndiseldä.”

Vuonna 1950 Calamnui-suvulle myönnettiin Kalajoelta neljän neliömetrin alue muistomerkkiä varten. Seurakuntakin otti osaa sen kustannuksiin. Atte Kalajoki analysoi viiden Calamniuksen tuotantoa perusteellisesti tutkimuksessaan ”Suomalaisen runon tienraivaajat.” Lähinnä nuoria vietiin Kalajoelta Venäjälle orjuuteen 276 ja nykyisen Himangan alueeltakin 60. Juuri kukaan heistä ei palannut takaisin.

2.3. Uudet kirkot

Kalajoen kirkko koki ehkä pahimman hävityksen koko Pohjanmaalla. Se muutettiin hevostalliksi, ryöstettiin ja raiskattiin monin tavoin. Heikoista seinistä ja kannatuspilareista johtuen kattokin vioittui pahoin. Paikkauksia yritettiin tehdä useasti. Hitaasta toipumisesta isostavihasta kertoo se, että uusi ristikirkko saatiin valmiiksi vasta 1781. Yksinkertaisen aumakattoisen ristikirkon suunnitteli Adelcranz. Kirkon ristikeskusta korostettiin nelikulmaisella laterniinillä eli pikkutornilla. Kupolin päällä ylimpänä säteili kullattu risti.

Jo edellisenä vuonna Kallaan oli valmistunut uusi kirkko rapistuneen vuonna 1680 rakennetun pienen pyhätön tilalle. Ulkokallan ja Himangan kalastajatkin osallistuiivat innolla sen pystyttämiseen, koska he eivät useinkaan mahtuneet vanhaan temppeliin. He pelkäsivät sen vievän kalaonnen heiltä. Varmuuden vuoksi haminamestari Krenderin johdolla vielä päätettiin, että jos joku osoittautuu ”vastahakoiseksi ja vahingolliseksi” hankkeelle, hänet karkotetaan koko eliniäkseen kalastuspaikalta.

Kallan haminasaarnaajan virka kuului Kokkolan koulun rehtoreille. Papinhuone saarella on ollut vähintään vuodesta 1726 alkaen ja kirkonkellon lahjoitti raatimies Jacob Falander 1729. Jumalanpalveluksia Kallassa pidettiin varsin säännöllisesti.

2.4. Konventikkeliplakaatti

Kalajoen kirkkoherrat olivat 1700-luvulla sangen oppineita miehiä. Erik Wallenius väitteli 1710 Pyhistä kirjoituksista, Erik Falander 1738 Jumalan Pojan seurakunnasta maan päällä ja Johannes Salmenius vanhempi 1760 Parannuksesta. Jälkimmäinen hyökkäsi ankarasti pietismistä versonutta herrnhutilaisuutta vastaan.

Pietismiä levisi Suomeen isonvihan jälkeen. Radikaaleja muotoja se sai Kälviällä. Pietismi korosti henkilökohtaista Jumala-suhdetta, yksityistä hartauselämää ja epämuodollista uskonnonharjoitusta. Sen

sijaan kirkon hierarkia ja jumalanpalveluselämän muodot eivät olleet niin tärkeitä. Tämä ei oikein sopinut ajan sääty-yhteiskuntaan.

Pietismiä suitsemaan säädettiin vuonna 1726 konventikkeliplakaatti, joka kielsi herätysliikkeiden seurat. Hankala nimi johtuu siitä, että kodeissa pidettyjä hartauksia kutsuttiin tuolloin konventikkeleiksi. Kälviältä Kalajoen kirkkoherraksi muuttanut Erik Falander oli ankarasti Antti Tuurin romaaneissakin kuvattujen Eriksonin veljesten mystiikkaa vastaan. Hän teki valituksen heistä jo 1732. Eräiden konservatiivisten liikkeiden yhä arvostama Svebiliuksen katekismus käännettiin suomeksi 1745. Osaltaan sekin vahvisti luterilaista ortodoksiaa.

Kalajoelta Liminkaan muuttanut Erik Falander oli myös valtiopäivämies. Häntä vielä merkittävämpi oli Rymättylän kirkkoherran poika Johannes Salmenius vanhempi, joka toimi Kalajoen kirkkoherrana 1739 – 1778. Hänen aikanaan koettu pikkuviha ei johtanut tihutöihin, mutta pakko-otoilta ei välttytty. Syy surkeasti sujuneesta Hattujen sodasta yritettiin säilyttää jälleen kerran rahvaan niskoille, jonka synneillään olisi vetänyt Jumalan vihan valtakunnan päälle. Papisto oli kyllä vastustanut hyökkäyssotaa. Salmenius toimi papiston edustajana venäläisten Vaasaan kutsumilla valtiopäivillä. Aivan erityinen huoli papistolla oli Venäjän kuolemantuomiolla uhkaama purjehduskielto Tukholmaan, koska ehtoollisviinin loppuminen kauhistutti.

Talouden tehokkuuden nimissä pyhäpäivien määrää rajoitettiin 1700-luvun jälkipuoliskolla runsaasti. Arkipäiviksi muutettiin noin 20 pyhää, esimerkiksi joulun pyhistä lakkautettiin puolet. Gregoriaaniseen kalenteriin siirryttiin 1753 jättämällä yksinkertaisesti 11 päivää pois helmikuun 17. päivän jälkeen. Oikeampaa ajanlaskua oli vieroksuttu, koska se oli valmisteltu paavin kehotuksesta. Venäjään liittymisen jälkeen Pietarissa laaditut dokumentit saivat kaksoispäivityksen, koska Venäjällä käytettiin yhä juliaanista kalenteria. Ortodoksisen kirkon osalta näin tehdään yhä kaikkialla muualla kuin Suomessa.

Nuorempi Salmenius pääsi Kalajoen kirkkoherraksi valtaosin isänsä ansioilla, mutta hän ei ollut isänsä veroinen sielunpaimen. Jakob Simelius (1798 – 1800) oli innokas rokottaja. Se ei ole ihme, sillä hänen vaimonsa oli tarmokkaan Anders Chydeniuksen siskopuoli. Rokottaminen siirtyi nopeasti lukkarien tehtäväksi, mutta usein jo 1800-luvulla terveydenhuollon ammattilaisille. Silti lukkarin koulutukseen kuului pitkään rokottamisen opettelu.

2.5. Suomen sodan vaikutukset

Sodan aikana marraskuussa 1808 Ruotsin armeijan päällikkö eversti Olof von Schwerin määräsi Kalajoen kirkon poltettavaksi. Harmillisesti menetettiin arvokas Tukholmassa valmistettu tamminen saarnastuolikin. Palossa tuhoutuivat myös varsin uusi ruumishuone ja tapuli, jonka mukana menetettiin paljon viljaa. Hävityksellä ei ollut mitään puolustuksellista merkitystä. Kyseessä lienee myös ainoa Ruotsin armeijan tuhoama kirkko Suomen alueella.

Vuonna 1802 valmistuneeseen Jokelan pappilaan osuneen venäläisen tykin kuulan jälki on yhä näkyvissä. Kalajoen hautausmaalta sai viimeisen leposijan kuuluisa vain 16-vuotias vapaaehtoinen Wilhelm von Schwerin, joka oli haavoittunut Oravaisten taistelussa. Hänen vuonna 1903 pystytetty hautakivensä ei osoita täsmällisesti haudan paikkaa, joka lienee nykyisen kirkon alla.

Jumalanpalvelukset siirrettiin aluksi pappilan toiseen kerrokseen. Sinne oli kuitenkin huonojalkaisten vaikea nousta ja rakenteiden kestävyystäkin epäiltiin. Niinpä pystytettiin tilapäinen kirkko, jota varten lautaa saatiin Himangan sahalta Raumankoskelta. Anton W. von Arppen tekemät kirkon ja tapulin suunnitelmat hyväksyttiin maaliskuussa 1811. Yksinkertainen ristikirkko muistutti paljon entistä pyhättöä. Sen pituus eteinen ja sakaristo mukaan luettuna oli noin 50 metriä. Ulkoseiniä elävöittivät vain ikkuna-aukot ja sisä- ja ulkonurkkien toscanalaiset pilasterit. Samanlaiset nähdään yhä tapulissa.

Rakennusmestariksi valittiin jo kuuluisa Heikki Kuorikoski, joka hoiti myös saarnastuolin, alttaritaulun ja ”aitauksen” (alttarikaiteen?) koristelun. Etukäteen arveltiin tarvittavan 9 500 kirvesmiehen työpäivää. Kirkko valmistui 1815, ja se vihittiin käyttöön kahden vuoden kuluttua. Kirkkoherra Frosterus teetti vielä omilla varoillaan pappilaan pajan, kellarin ym. Niiden piirustusten takana oli Anders Chydeniuksen nuorin sisko! Aleksanteri I lahjoitti 12 500 ruplaa paperirahana kirkonkelloja varten. Suurempi kello painoi 1 070 kiloa ja pienempi 663 kiloa. Kuparinen kastemalja kirkkoon saatiin 1828.

2.6. Kunniatohtori Johan Frosterus

Viimeinen jakamattoman Suur-Kalajoen kirkkoherra oli Haukiputaalla syntynyt Johan Frosterus vuosina 1809 – 1838. Persoonana Frosterus oli ”hurskas ja oikeamielinen” vanhan ajan kirkkoruhtinas, joka alisti mielellään muut valtansa alle. Hän oli varovaisen kriittinen herätysliikkeitä kohtaan, sillä neidän voisivat rajoittaa kirkkoherran valtaa. Eipä ihme, että Frosteruksen äiti oli liivinmaalaisen majuri Patkullin tytär. Isänsä puolelta puolestaan hän polveutui Kalajoen ensimmäisestä kappalaisesta.

Vaikka ei enää eletty varsinaisesti ns. hyödyn aikaa, Frosterus piti mallitilaa maatalouden kehittämistä varten. Papiston panostaminen talouteen on herättänyt vienoa hymyäkin. Kuitenkin sen voi laajemmin nähdä yhtenä diakoniatyön osa-alueenakin. Himankalaisetkin lienevät hyötyneet, kun Lohtajan kirkkoherra hankki lampaita Saksasta parantamaan pientä suomalaista maataisrotua.

Frosterus sai merkittävän vieraan pappilaansa 1819, kun Venäjän keisari Aleksanteri I söi siellä aamiaisen. Majesteetti saapui aamulla klo 9.00 ja lähti tunnin kuluttua. Kiitokseksi Frosterus sai sadan ruplan arvoisen briljantisormuksen. Kirkkoherran esityksestä Kalajoelle palkattiin koulumestari. Hän julkaisi runsaasti erilaista kirjallisuutta. Frosterus saikin jumaluusopin kunniatohtorin arvon 1827, Pyhän Vladimirin ja lopuksi vielä Pyhän Stanislauksen ritarikunnan jäsenyydet. Hänen poikansa Robert Valentin valittiin Kuopion hiippakunnan ensimmäiseksi piispaksi. Isänsä ansiosta tämän lapset aateloitiin! Kaiun Frosteruksen ajasta voi kuulla Kalajoen kirkonkelloista, jotka hankittiin hänen aikanaan.

2.7. Elämää seurakunnassa

Lain mukaan vauva piti kastaa varsin pian kirkossa. Kastamatonta vauvaa jopa kammoksuttiin. Kastapaikan osalta määräystä ei useinkaan noudatettu. Avioliiton solmimisessa vanhempien mielipiteellä oli yllättävän paljon merkitystä. Jos oltiin eri mieltä, papit olivat yleensä pikemminkin nuorten puolella. Kirkossa käyntiin vaikutti matkan pituus ja säätila. Pakkasella väkeä saapui vähemmän. Pitkät ja ehkä tylsät saarnat saivat osan kirkkoväestä lähtemään pois jo ennen jumalanpalveluksen päättymistä. Tätä kyllä paheksuttiin.

Piispantarkastuksessa arvioitiin kalajokisten veisuutaidon olevan surkealla tolalla ainakin 1781. Lisäksi valitettiin nuorten pelaavan korttia, pitävän tansseja, kulkevan yöllä pitkin kyliä ja jopa särkevän talollisten ikkunoita. Sellaistakin vanha hyvä aika oli.

Vuonna 1701 vahvistettua virsikirjaa veisattiin vuoteen 1886 asti. Siinä oli 413 virttä ja kokonainen pieni kirjasto muuta ainesta alkaen Ajan tiedosta rukouksiin. Raamattu oli niin kallis, ettei sitä moni omistanut. Kirkkoherra Frosterus julkaisi 1826 kirjasen Muutamia kristillisiä virsiä. Se lienee tarkoitettu parantamaan jo vanhaa virsikirjaa, sillä 53 laulun kokoelma ei voisi korvata sitä. Vaikka Frosterus sai tästä työstään palkinnon, silti kirja unohtui pitkäksi aikaa kokonaan.

Uskonpuhdistuksen myötä naiset eivät voineet enää mennä nunniksi luostariin. Toisaalta syntyi uusi papin rouvien ryhmä. Keskiaikainen tapa kirkottaa synnyttänyt nainen ja lapsi säilyi. Synnyttänyttä naista pidettiin näet epäpuhtaana ilman tätä rituaalia. Kirkottaminen jatkui Kalajoella pitkään mutta vähenevässä määrin. Vuonna 1903 todettiin, että alttarin edessä on sopimatonta ottaa nainen takaisin kirkon yhteyteen. Tapaa loppui oikeastaan itsenäistymisen jälkeen 1920-lopulla. Suoraan todettiin 1940, että kirkottamista pidetään naista loukkaavana ja siitä on luovuttu.

Yksi sääty-yhteiskunnan ilmentymä oli penkkijärjestys kirkossa. Vasen puoli varattiin naisille ja parempana pidetty oikea miehille. Arvostetut henkilöt miehittivät etupenkit ja mitä enemmän kuului rahvaaseen, sitä taaemmaksi piti jäädä. Kun Erik Erikinpoika Fortell, jonka Anna-vaimo oli merkittävää Calamnius-sukua, siirtyi Kalajoelta Lohtajan pitäjänkirjuriksi, hänet sijoitettiin samaan penkkiin nimismies Kluwensichin kanssa. Siitä seurasi kunnan tappelu! Rovastintarkastuksessa 1762 sovittiin ”ystävällisesti”, että Fortell siirtyy uuteen penkkiin, jonka kirkkoherra teettää. Penkkijärjestyksestä luovuttiin Kalajoella jonkinmoisen harkinnan jälkeen uudessa kirkossa 1879.

Lain mukaan ehtoollisella piti käydä vähintään vuoden ja yhden päivän välein. Tosin pääsy ehtoolliselle ei ollut mikään itsestäänselvyys. Ensinnäkään julkisyntistä ei saanut päästää ehtoolliselle. Pyhälle aterialle piti myös ilmoittautua. Kristinopin taitojen kuulustelun ja ehtoollisen välissä oli vielä rippi. Yleensä käytettiin julkirippiä sakastissa. Salaripin yleisin syy oli salavuoteus ja se koski yleensä naisia. Suuret rikokset kuuluivat julkiripin piiriin. Papin piti käydä sairaan luona, jotta hänkin voi ripittäytyä. Asia oli niin tärkeä, että jos pappi laiminlöi sairaan luona käynnin, hänet saatettiin erottaa virasta.

Ehtoollisella käynnin aktiivisuus vaihteli. Siihen vaikutti kulloisenkin kirkkoherran persoona ja esimerkki sekä messujen määrä. Sukupuolten välillä ei ollut merkittävää eroa ja nuoret kävivät ehtoollisella vain hiukan harvemmin kuin vanhemmat. Yleensä ehtoolliselle tultiin perhekunnittain palvelusväkikin mukana. Pohjankyläläiset nauttivat ehtoollisen 1790 keskimäärin 1,81 kertaa vuodessa ja mehtäkyläläiset 1,69 kertaa. Ero selittynee kirkkomatkan pituudella. Säätyläiset vähensivät ehtoollisella käynnin yhteen pakolliseen kertaan vuodessa jo 1800.

Rippikoulun juuret ovat ensi kertaa ehtoolliselle pyrkineiden kuulusteluista. Niistä syntyi yhtäjaksoinen koulu monissa Pohjanmaan seurakunnissa 1730-luvulla. Tuomiokapituli antoi ohjeet rippikoulusta kiertokirjeellä 1740. Kansan käsitystä rippikoulusta kuvannee laajalti levinnyt tarina, jossa rovasti kysyi rippikoulutyöltä, mikä on elämän kallein asia. Vastaus kuului: ”Että me naimisiin pääsisimme emmekä vanhoiksi piioiksi jäisi.” Rippikoulu oli näet avioliiton ja kummiksi pääsyn edellytys.

Kinkereillä eli lukusilla on pitempi historia kuin rippikoululla. Ne kehittyivät papiston ripitysmatkoista kristinopin kuulustelutilaisuuksiksi. Kankeasti lukevat saattoivat kyllä yrittää jättäytyä pois kinkereiltä. Papin apuna kinkereilläkin toimi lukkari, joka oli ollut alun perin kellonsoittaja. Virkanimikin vääntyi sanasta klockare. Itse asiassa lukkarin tehtävistä moni on siirtynyt myöhemmin suntiolle. Varsinaisesti lukutaidon opetus kuului kodeille ja lukkarin panos tehtävässä painottui ”huonompi saattoisten” opettamiseen. Oliko Kalajoella siinäkin toivomisen varaa, kun palkattiin erityinen koulumestari?

Kuolema Hautajaisten osalta valtiovalta yritti rajoittaa niiden prameutta. Käytettävissä olevat lähteet eivät kertoneet, oliko siihen tarvetta tai halua Kalajoella. Ylhäisemmät henkilöt kuten kirkkoherrat haudattiin kirkon lattian alle. Terveysyyden ja hajuhaittojen vuoksi tämä yritettiin kieltää jo 1700-luvun lopulla ja vahvasti 1822. Kalajoen 1815 valmistuneen kirkon lattian alle ei ehkä siunattu enää ketään.

Tavallisen kansan vainajat laitettiin puusta tai kivistä tehtyihin kammioihin, jotka olivat puolittain maan päällä. Kun tila täyttyi edesmenneistä, otettiin maatuneimmat jäänteet pois ja ne heitettiin kirkkotarhassa olevaan suurempaan kuoppaan toisten vainajien luiden päälle. Kuopan päälle oli tehty pienehkö luuhuone.

Rikollisia ja itsemurhan tehneitä rangaistiin vielä kuoleman jälkeen hautaamalla heidät kirkkotarhan hyljeksittyyn pohjoisnurkkaan. Tämä armottomuus johti hirveisiin tilanteisiin. Rautiolainen Lauri Tassila ”väsähti elämäänsä.” Oli opetettu, että itsemurha veisi hänet helvettiin, joten Lauri päätyi välilliseen hengenottoon. Syksyllä 1777 hän oli poikapuolensa Iston kanssa jakamassa olkia riihessä. Kotiin palatessa Lauri löi yllättäen poika-parkaa takaapäin kirveellä päähän, koska tiesi saavansa siitä kuolemantuomion. Kuitenkin ennen pyövelin kirveen heilahdusta hän saisi ripittäytyä papille ja synnit anteeksi saaneena

pääsisi taivaaseen. Lopulta viranomaiset tajusivat näiden suisidaalimurhien tarkoituksen ja 1800-luvulla luovuttiin kuolemanrangaistuksesta.

2.8. Raution synty

Rautio ei ollut aluksi yhtenäinen kokonaisuus. Alaosasta oli ajankohtaan nähden kohtuullinen tieyhteys Kalajoelle, jonne myös verot maksettiin. Niinpä Kärkisissä ei aluksi lämmitetty lainkaan uudelle seurakunnalle. Keskiosista kuljettiin Alavieskaan. Tieura sinne oli talvella paremmassa kunnossa kuin kesällä. Yläpäästä puolestaan mentiin Sieviin. Kun polkua oli edetty viisi kilometriä, tuli vastaan päältä tasainen iso kivi. Sen päällä nautittiin eväitä ja saatettiin vielä laulaa Sieviin kuljetettavan vainajan muistoksi. Sieviin oli kuljettu Evijärven (Sievin) kappelin perustamisesta eli vuodesta 1645 lähtien.

Yrityksiä Raution muodostamiseksi oli useita. Haluttiin lyhempi matka kirkkoon ja paremmat palvelut. Jumalanpalveluksissa oli käyty jopa Ylivieskassa asti. Lisäksi tuntui siltä, että rautiolaisia sorsittiin. Esimerkiksi väitettiin, että taloihin sijoitettavat hankalimmat hoidettavat lähetettiin juuri Rautioon.

Erohakemusta oli Ojan talossa tekemässä 34 talollista, yksi nainen ja mäkitupalainen. Vuoden 1796 lopulla rautiolaiset saivat luvan rakentaa kirkon. Sen ja tapulin suunnitteli mehtäkyläläinen Simon Silvénin (Jylkkä). Syksyllä 1797 hänen johdollaan tehtiin kirkon perustukset. Seuraavana keväänä palatessaan jatkamaan työtä hän hukkui heikkoihin jäihin Vetoniemen talon kohdalla. Hoitiko rakentamisen lopulta Simonin isä Matti ja kuinka tarkat piirustukset olivat jäljellä?

Kirkko valmistui 1800. Neljän vuoden kuluttua alttaritauluksi hankittiin Thomas Kiempin Ristiinnaulittu. Kirkon vintillä on säilynyt kaksi messukasukkaa 1800-luvulta. Punainen verkakasukka lienee ihan kirkon valmistumisajalta eikä toinenkaan ole mahdottoman paljon nuorempi. Puisen öylättirasian kanssa on teksti Rautiå kyrckan tilhör. Här är messablåter ja pohjasta löytyy luku 1761, joka voisi olla rasian valmistusvuosi.

Väliaikaisen pitäjänapulaisen Henrik Widellin jälkeen ensimmäisenä Raution saarnaajan virkaan asetettiin 1807 Sievin Koivistossa talonpojan poikana syntynyt Simon Björklöf. Sukunimen hän käänsi tietenkin kotitilastaan. Hän toimi Kalajoen vt. kirkkoherranakin. Aluksi pappi asui Rautiossa Tassilassa, mutta Granholman pappila valmistui todennäköisesti 1809. Björklöf kuoli 1815 vesipöhöön vain 42-vuotiaana ja hänen ainoa lapsensakin pieneä. Kuolinsyystä voisi päätellä sydämen vajaatoiminnan haitanneen papin työtä jo ennen menehtymistä.

Raution rippikirjat alkavat vuonna 1803 ja historiakirjat 1807. Vanhempia tietoja on etsittävä Kalajoelta tai Sievistä. Saarnahuoneseurakunnasta Rautio nostettiin nopeasti jo 1826 kappelin asemaan. Sitä auttoi Kärkiskylän liittyminen Rautioon tuolloin. Ensimmäisestä kappalaisesta K.A. Keckmanista (1829 – 1839) on jäänyt osin nuivia muistoja. Heränneitä hän ei ymmärtänyt, mutta pellonraivaus sujui papin komennossa mainiosti. Poikansakin hän lähetti maatalousoppiin Skotlantiin.

Jo pieneä isänsä menettänyt Keckman oli kuitenkin kovan tason pappi. Hänet valittiin Limingan kirkkoherraksi, mutta tuomiokapituli kumosi vaalin. Lopulta hän olikin pitkään Lohtajan kirkkoherra ja lääninrovasti. Omia varojaan säästämättä Keckman edisti kansakoulujen perustamista koko seurakuntansa alueelle. Siksi nykyisen Kalajoen alueen vanhin kansakoulu aloitti Himangalla.

3. Herätysliikkeiden ja erimielisyyksien aika 1838 – 1921

Kirkon asema muuttui tarkastelujaksolla: kunta ja seurakunta erotettiin toisistaan 1866 ja vuonna 1869 hyväksyttiin uusi kirkkolaki, joka muutti kirkolliskokouksen maallikoenemmistöiseksi. Vuoden 1889

eriuskolaislain jälkeen metodistit ja baptistit järjestäytyivät laillisesti. Juutalaiset saivat Suomessa viimeisenä Euroopassa kansalaisyhteisyydet 1918. Salavuoteudesta ei sakotettu varsinkaan vuoden 1899 rikoslain jälkeen ja vuonna 1926 se poistui kokonaan rikoksena laista. Ehtoollispakko kumottiin 1906. Sääty-yhteiskunta murtui hiljalleen, Kalajokikin alkoi teollistua ja lopulta Suomi itsenäistyi. Nälkävuosien taantumasta huolimatta väkiluku kasvoi. Osa siitä purkautui siirtolaisuutena Amerikkaan.

Kalajoen seurakunta jaettiin kahteen pastoraattiin 1838, koska tuona vuonna kirkkoherra Frosterus kuoli. Muutokset eivät saaneet näet vaikuttaa virassa olevan kirkkoherran palkkaan. Haapajärvestä tuli tällöin emäseurakunta, johon kappeleina kuuluivat Rejsjärvi ja Pidisjärvi (Nivala).

Vähitellen kappelitkin itsenäistyivät: Ylivieska 1861 ja seuraavana vuonna Sievi, jonka nimi oli yhä tuolloin Evijärvi. Kun senaatti päätti 1877, että Sieville ei tarvitse maksaa yhteisistä rakennuksista mitään, ei Kalajoella vastustettua eroa. Alavieska itsenäistyi vuonna 1879, mutta ensimmäisen kirkkoherran August Laaksosen se sai vasta 1902.

Raution seurakunta pyrki itsenäiseksi jo 1874. Vuonna 1890 Kalajoen kirkkoneuvosto arveli Raution itsenäistyvän seuraavan kirkkoherran vaihdoksen yhteydessä. Silloin se ei vielä tapahtunut, mutta kun mitään jaettavaa omaisuutta ei ollut, Kalajoki ei vastustanut Rautionkaan eroa ja kirkkoherra Pohjonenkin oli valmis luopumaan oikeuksistaan. Asia pantiin vireille keväällä 1911 ja senaatin päätös asiasta tuli maaliskuussa 1918. Silti Raution katsotaan itsenäistyneen 1912, mutta seurakuntaan valittiin oma kirkkoherra vasta 1921.

Himangan seurakuntasi sai itsenäisyyden 1893, mutta ensimmäisen kirkkoherran Oskari Lampon vasta 1907, kun herännäisiin kuulunut kirkkoherra Cajan oli muuttanut Nivalaan uskonveljiensä paimeneksi. Eron Lohtajasta pyrittiin sitkeästi jo 1870-luvulta alkaen. Lohtajan kirkkoherrat vastustivat muutosta sillä perusteella, että heidän seuraajiansakaan palkka ei saisi pienetä yhtään.

3.1. Kalajoen herännäiskäräjät

Savon ja Pohjanmaan pappisjohtoisen herännäisyyden yhdistyminen lisäsi liikkeen voimaa 1830-luvulla. Vuosikymmen oli Kalajokivarren herännäisyyden suuruuden aikaa. Herätykset liittyivät erityisesti nuorien pappien Jonas Laguksen ja Nils Gustaf Malmbergin toimintaan. Lagus oli määrätty Kalajoen kirkkoherran apulaiseksi 1830 ja Malmberg vuosiksi 1830 – 1833. He järjestivät usein seuroja, jotka järkyttivät sääty-yhteiskunnan tukipylyitä. Nimismies Nils Sandman odotti kuitenkin kirkkoherra Frosteksen kuolemaa, ennen kuin laitto syyteprosessin liikkeelle talvella 1838.

Oikeuden istunnot aloitettiin talossa, joka myöhemmin siirrettiin Siltasaareen Kalajoen kotiseutumuseoksi. Tuomiokapituli määräsi syyttäjän puolelle Lohtajan (ja siten himankalaistenkin) kirkkoherra K.K. Elfvingin. Ehkä hän ei ollut innostunut asiasta, mutta käskettynä hoiti tehtävänsä tosissaan.

Lopulta käräjiä käytiin vuoden 1839 puolelle. Viimeiset istunnot pidettiin nykyisen kansanopiston pihalla olleessa Anttilan kestiekivarissa, joka paloi 1914. Syytettynä oli viisi pappia, alemmista säätyläisistä tervahovin pitäjät Daniel ja Elisabet Roos ja tämän äiti, mutta valtaosa vastaajista oli talonpoikia. Todistajia kuultiin valtava määrä. Syytteen perusteeksi keksittiin osin jo unohtunut konventikkeliplakaatti. Rikokset olivat niinkin kauheita kuin seurojen pitäminen ja rahan kerääminen lähetystyölle ilman virallista lupaa. Roosien osalta raskauttavaa oli juuri se, että heidän kotoaan löytyi lähetyslippaita.

Syyskuussa 1839 julistetut tuomiot olivat kovia: Lagus ja Malmberg pidätettiin määräaikaisesti papin virasta. Papeista Jakob Hemming selvisi vähimmällä. Hän sanoikin pysytelleensä Laguksen ja Malmbergin selän takana. Pappien valitukseen kenraalikuvernööri Thesleff puuskahti: ”Ennen teidät viedään Siperiaan kuin tuomionne muuttuu!”

Tuomion sai myös Paavo Ruotsalainen ja Torvenkylällä syntynyt Kalajoen lukkari Anders Salmenius. Talonpojat, joiden rikos oli talon luovuttaminen seurojen pitoon tai niihin osallistuminen, saivat ankaria sakkoja. Kaikkiaan heitä oli 64 ja vain harva syytetty selvisi ilman rangaistusta. Tunnelma tuomionluvun jälkeen kärjäatalon pihalla oli tiivis: väki puhkesi laulamaan Lutherin virttä ”Jumala omi linnamme.” Lopuksi Paavo Ruotsalaisen johdolla polvistuttiin ylistämään suureen ääneen Jumalan armoa. Tätä ei virkavalta häirinnyt.

Melko pian käräjien jälkeen herännäisyys jakautui. Kalajoella valtasuunnaksi nousi ns. toistupalaisuus, johon siirtyi myös kappalaiseksi 1866 päässyt Jakob Hemming ja edellä mainitut Roosit. Toistupalaiset eivät luvanneet vähällä pelastusta. Vuosisadan lopulla kirkkoneuvoston jäsenistä oli 21 % heränneitä ja 14 % lestadiolaisia. Osaltaan eroa selittää heränneiden keskimääräistä korkeampi sosiaalinen asema.

Evangelisten eroaminen herännäisyydestä Fredrik Gabriel Hedbergin johdolla tuntui vain Himangan ns. uudessa seurakunnassa Kannuskylällä, Hillilässä ja Tomujoella 1860-luvun lopulta. Erityisen merkittävää oli Aaprami Tuominiemen julistus. Silmäluomiensa halvauksen vuoksi hän sai liikanimen Sokio-Aapa. Tuominiemi karkotettiin viranomaisten toimesta välillä pois. Eriksonin veljesten jäljiltä mystiikkaa ilmeni lähinnä Tomujoella, jossa suutari Jaakko Luttio (k. 1845) hiljaisesti kertoi siitä.

3.2. Kirkkoherrat Montin ja Inberg

Tervolassa syntynyt Abraham Montin lienee ollut arvostettu pappi, koska hänet valittiin lääninrovastiksi. Kalajoen kirkkoherrana hän toimi 1839 – 1861. Kuollessaan lähes 81-vuotiaana Tähtikunnan jäsen Montin oli hiippakunnan vanhin pappissäädyn jäsen. hänen kohtalona oli ollut jäädä kolme kertaa leskeksi.

Herman Enok Inberg vihittiin Kalajoen paimeneksi 1863, mutta hän kuoli jo tammikuussa 1866. Hän oli syntynyt Alajärvellä ja toiminut Raution kappalaisen sijainen 1840-luvun alussa ja pappina monessa muussakin paikassa Lancasterkoulun opettajana. Paljon oli ehtinyt tapahtua Montinin kuoleman jälkeen: suuri nälkäkatastrofi ja lestadiolaisuuden tulo ennen kuin Ingman otti kirkkoherran viran vastaan 1869.

3.3. Lestadiolaisuus saapui

Torvenkylällä syntynyt Liisa Spak oli sairastunut vakavasti 1866 ja herännyt tuolloin ”suruttomuudestaan”. Saarnaajana ja hengellisenä johtaja hän alkoi esiintyä 1867 noin 40-vuotiaana. Himangalla hän ei saanut juuri seuraajia, mutta Kalajoella menestys oli hetken aikaa melkoinen. Seuroja pidettiin erityisesti Etelänkylän Heikkilässä ja Vetoniemellä. Syntyi hurmoksellinen herätys. Liisa lupasi synnit anteeksi ”selkärankoja myöten, klappasi” käsiään ja meni herkästi hurmoksiin. Hän saikin liikanimen Hyppy-Liisa. Nimismies pidatti ”Paakin Liisan”, lähetti Ouluun ja arvioi liikkeeseen liittyneen 150 henkilöä. Rippikirjaan merkittiin hänen kohdalleen arvoituksellisesti: ”Ei voi enempiä asioita puhua.” Liisaa ei voi pitää vielä lestadiolaisena. Sen levitessä Kalajoelle Liisa jättäytyi syrjään eläen itsellisenä Torvenkylän Siermalan numerossa.

Lestadiolaisuus levisi Pohjois-Ruotsista Suomeen kahtena kiilana, joista toinen eteni Perämeren rannikkoa pitkin etelään päin. Työ- ja markkinamatkoilla se tuli tutuksi kalajokisillekin 1860-luvun lopulla. Kemistä 1866 palannut Vilho Mustonen onkin ehkä ensimmäinen Kalajoen lestadiolainen. Toimintaa helpotti konventikkeliplakaattin kumoaminen 1870. Syksyllä 1871 kirjoitettiin, että kokouksissa nähtiin ”tavattomia tunteiden osoituksia, korkeaäänisiä riemunhuutoja, hyppäämistä, syleilyä, älytöntä kiivautta, rippiä ja syntien anteeksiantoa.” Aluksi valokuvia pidettiin syntinä ja taulujakin sanottiin epäjumaliksi.

Kalajoen kappalaisen apulainen Johan Tansakanen julkaisi omalla kustannuksellaan 1880 lestadiolaisuutta arvostelleen pamfletin ”Hihhulilaisuus oikeassa karvassaan”. Kirjoituksella oli vaikutusta erityisesti sivistyneistön piirissä.

Varsinaisesti lestadiolaisuus vakiintui 1880-luvulla. Kalajoella ostettiin seuratupa 1880 Tuomas Poukkulalta. Kärkiskylältä siirrettiin Pahkalaan rakennus seuratuksi ja lestadiolaisuus levisi vuonna 1880 herännäiseen Rautioonkin, kun sinne määrättiin vt. kappalaiseksi Viktor Virkkula. Nuori pappi oli omaksunut kaksi vuotta aiemmin yhdessä vaimonsa kanssa lestadiolaisuuden. Vastakääntyneen innolla hän saarnasi niin voimallisesti, että moni liittyi lestadiolaisuuteen.

Toisaalta vanhastaan herännäisessä Rautiossa nousi vastarintaakin. Ensimmäisen kantelun teki Sievin kirkkoherra, joka sai tukea Raution kappalaiselta Snellmanilta. Tuomiokapituli tutki asiaa, ja 1881 Virkkula ”karkotettiin” Inariin Pielpajärven pappilaan. Kirkkoväärti Juho Räihän mukaan Virkkula oli opettanut, että seurakuntaan kuuluvat vain ”heikäläiset.” Hänen lähtöseuroihinsa Petäistölle saapui väkeä tungokseen asti. Virkkula kuitenkin pääsi Utsjoen ja vaimonsa riemuksi Pudasjärven kirkkoherraksi. Rautiossa hän kävi vielä 1923 pitämässä seurat kirkossa ja Otto Petäistön 60-vuotisseurat.

Yksi varhaisista saarnaajista Kalajoella oli nivalalainen Eeli Juola. Yksi tunnetuimmista ja ristiriitaisimmista saarnaajista oli Kemissä 1834 syntynyt Niilo Rapp (Ruonavaara), joka asui Kalajoella, Pahkalassa ja Himangan kirkonkylällä. Lahjakkaan saarnaajan elämänvaelluksen nuhteettomuuden arviointi jakoi kovasti lestadiolaisten mielipiteitä. Saarnaajia oli lopulta lähes jokaisella kylällä. Vuosisadan lopulla heitä oli yhteensä 11.

Kalajoella syntyneitä saarnaajia ei juuri ollut, mutta rautiolainen Leonard Typpö (1868 – 1922) oli liikkeen johtohenkilöitä. Hän asui useita vuosia Fitchburgissa USA:ssa ja vaikutti Pietarissakin. Typpö oli tuottelias virsirunoilija. Nykyisessä Suomen ja Norjan virsikirjassa on yhä hänen laulujaan. Niitä on käännetty kveeniksikin ja julkaisipa Typpö Pietarissa venäjänkielisen ”Siionin lasten lauluja.” Sen 85 virttä käänsi avustaja venäjäksi. Silti Typpö ei ollut muistitiedon mukaan erityisen musikaalinen. Hän oli itseoikeutetusti 1915 perustetun Raution rauhanyhdistyksen ensimmäinen puheenjohtaja kuolemaansa asti. Jäseniä yhdistykseen liittyi 106.

Typpö oli kirkolliskokousedustaja ja Otto Petäistö houkutteli hänet politiikkaankin, josta ei aluksi ollut kiinnostunut. Suomalaisen puolueen ja sen seuraajan kokoomuksen kansanedustaja hän oli aktiivinen mm. jumalanpilkkalain suhteen. Hän hyväksyi siviiliavioliiton mutta torjui täydellisen uskonnon vapauden, koska pelkäsi sen johtavan pakanuuteen. Sisällissodan aikana Typpö piileskeli Helsingissä mm. sairaalassa haavoittuneiden joukossa. Sodan hän tulkitse Jumalan vitsaksi, jolla suomalaisia paimennettiin herätykseen. Noin 1912 aloitti toinen merkittävä rautiolainen saarnaaja, Matti Niskakangas, julkisen toimintansa.

Himangan lestadiolaispuhujista merkittävimmäksi nousi Sakari Ainali (1874 – 1938). Hän liittyi lestadiolaisiin 1906 ja toimi liikkeen lähetystötoimen toiminnanjohtajana 1906 – 1913. Ainalikin oli asunut Amerikassa nousten Leadissa kultakaivoksen työnjohtajaksi. Häntä kiinnostivat myös yhteiskunnalliset asiat.

Heränneet olivat päättäneet, että eivät arvostele pappeja. Tämä oli vieras kanta lestadiolaisille, joita toisaalta papisto kutsui jopa harhaoppisiksi. Niin metsä vastasi kuin huudettiin puolin ja toisin. Äänekkäät liikutukset aiheuttivat vieroksuntaa ja haukkumasanan hihhulit. Himangalla lestadiolaiset puolestaan mollasivat evankelisia limunaatiuskovaisiksi. Kalajoella kappalainen Jakob Hemming oli ankarasti lestadiolaisuutta vastaan. Hän oli kuollessaan 1899 koko Suomen toiseksi vanhin pappi. Viimeistään tämän jälkeen toistupalaiset siirtyivät yleensä lestadiolaisuuteen.

Himangan kappalainen Aspelin ei ymmärtänyt alkoholin käytössä absolutismin vaatimusta. Tästä häntä moitti Erkki Pahkala, jolloin Aspelin jätti antamatta Pahkalalle ja tämän vaimolle ehtoollista. Tarvittiin nöyrä anteeksipyynnö, jotta hän sai pitää virkansa. Vielä 1890 erotettiin piispantarkastuksen jälkeen Kalajoella kiertokoulun pidetty opettaja Antti Myllylä lestadiolaisuuden vuoksi. Hän valitti asiasta, mutta hävisi äänestyksessä virkansa. Vähitellen ”villi oppi” tasaantui ja kirkon kantakin lientyi. Himangalla Pelastusarmeijan ilmestyminen 1897 paikkakunnalle yhdisti seurakuntaa ”yhteistä vihollista” vastaan.

Vastaavaa ei mainittu Kalajoella. Rautiossa todettiin 1907, että harhaoppeja ei esiinny eikä ristiriitoja hengellisissä asioissa.

Vähitellen 1890-luvulla lestadiolaisuuden yhtenäisyys rakoili. Jällivaaran vanhempien johtama esikoisuus sai täällä vain vähän kannatusta, vaikka Kalajoella ja Pahkalassa vaikuttanut Amerikkaan muuttanut saarnaaja Juho Koistinen liittyi tähän suuntaukseen. Sen sijaan uusheräys sai varsinkin aluksi paljon suosiota. Jopa Leonard Typpö oli aluksi kiinnostunut uusheräyksestä. Lopullinen jakautuminen Kalajoella tapahtui 1907, jolloin uusheräkkeet perustivat oman yhdistyksen. Seurahuoneet Etelänkylällä ja Mehtäkylällä jäivät vanhoillisten haltuun. Himangalla sovittiin, että uusheräkkeet saavat käyttää seuratupia niin kauan kuin yksikin heihin kuuluva perustajajäsen oli elossa.

Vuosisadan vaiheessa lestadiolaisia arvioitiin olleen Kalajoella 600 eli 14 % seurakuntalaisista. Rautiossa kolmannes lestadiolaisista luopui liikkeestä vähitellen Virkkulan lähdön jälkeen. Vuonna 1899 heitä oli sata eli 7,2 % rautiolaisista. Himangalla lestadiolaisten osuus oli pienin eli 5 %:a. Kalajoen naapureissa suurin suhteellinen osuus 19 % oli Alavieskassa.

3.4. Luterilaisen kirkon kilpailijat

Pelastusarmeija saapui Kalajoelle vuoden 1898 alussa Selim Rindellin johdolla. Kirkkoneuvosto totesi, että järjestön oppi on Raamatun henkeä vastaan. Ne henkilöt, jotka suosivat sitä otetaan puhutteluun ja tarvittaessa ilmoitetaan tuomiokapituliin. Pelastusarmeija ilmiannettiin 1904 ovirahan pyytämistä iltamissa Untisella ilman, että siitä olisi maksettu vero. Järjestö sai kannatusta lähinnä Plassin alueella. Sen reippaat laulut, jota kappalainen Aspelin piti räminänä, vetosivat nuorisoon. Pelastusarmeija häipyi Himangalta ja ilmeisesti myös Kalajoelta 1910-luvun loppuun mennessä.

Jo kesällä 1899 uhaksi koettiin vapaakirkollisuus, joka levisi Amerikan siirtolaisten mukana Kalajoella. Tuolloin kiellettiin jyrkästi vapaakirkollisten puhujien toimet. Elokuussa kutsuttiin oululainen vapaakirkollinen saarnaaja Eeli Pekuri kirkkoneuvoston eteen saamaan varoitus ja toimintakielto. Vapaakirkko sai silti kannatusta Kalajoella, mutta käytetyt lähteet eivät paljasta seuraajien määrää.

Talven 1918 traagiset tapahtumat sai nuoren Jaakko Hukan ryhtymään jehovan todistajaksi. Liikkeen kannattajaksi siirtyi lähinnä kristinuskosta vieraantuneita henkilöitä Kalajoella. Jehovan todistajien jäseniä kutsuttiin pitkään russelilaisiksi pastori Charles Taze Russelin mukaan. Jehovan todistajia ei voi pitää kristillisenä liikkeenä, vaikka he itse niin väittävät.

3.5. Uuden kirkon rakentaminen

Ingmanin aloittaessa kirkkoherrana 1869 Kalajoki oli vasta toipumassa ankarasta nälkävuodesta. Heinäkuun lopulla seurasi uusi katastrofi: salama iski kirkkoon. Moni nuori mies oli tuolloin töissä kaukoniityillä, mutta lukkari Johan Friis sai sammuttajia koolle soittamalla kirkonkelloja. Vettä kannettiin ämpäriketjussa palopaikalle. Taikauskokin pilkahti. Sanottiin, että salaman sytyttämää ei saa vedellä sammumaan. Niinpä Vetoniemen talosta tuotiin maitoa ja piimää tukahduttamaan tulta. Kuitenkin kirkko paloi perustuksiaan myöden poroksi. Varmasti harmitti sekin, että kirkkoon oli tehty keskustorni ja tapulia korotettu 1858.

Tapuli saatiin sentään pelastettua. Heikkomielinen E. Roos uskalsi kiivetä kelloluukkujen alla kiertävälle viisteelle. Siltä hän valeli ylös vinssatulla vedellä tulikuumaa vettä tapulin seinää. Näin säästyivät myös kalliit kirkonkellot. Seuraavana vuonna paloi vielä kappalaisen navetta.

Uuden kirkon rakentaminen pantiin alulle ripeästi. Syyskuun 11. päivä valittiin Jaakko Merenojan johdolla todella laaja suunnittelutoimikunta. Ensimmäisinä jäseninä pöytäkirjattiin merkittiin valurit Olli ja Leander Helander, mutta puheenjohtajaksi valittiin lukkari Friis. Tarkoitus oli pystyttää kirkko ja torni ”piiruvärkeistä”. Suunnittelijaksi haluttiin itseoppinut ja kokenut kirkonrakentaja, talonpoika ja

valtiopäivämies Mikko Karjalahti Haapajärveltä. Tavoite oli suorakaiteenmuotoinen pyhättö, koska sen katsottiin vievän ristikirkkoa vähemmän hirsyä.

Jatkossa Virallisen lehden sanat, että hanke johti moniin rettelöihin, piti todella paikkansa. Kaikkia käänteitä ei tähän edes mahdu. Tuomiokapituli vaati tiilikirkon. Siitä riideltiin oma aikansa, mutta senaatti määräsi 1873 käytettävän materiaalin. Aluksi tiiliä tehtiin Holmanperällä eräässä navetassa. Ruvettiin kuitenkin oikein epäilemään, että suolaisella vedellä ei saada lujia tiiliä. Siksi työ siirrettiin kirkkomaan eteläosaan. Apuna oli jonkinlainen konekin. Halvimmalla savea saatiin vetää Tuomas Mustosen maasta. Jokainen määrättiin tiilen tekoon neljäksi päiväksi.

Vuonna 1870 Ouluun lääninarkkitehdiksi siirretty F.W. Lüchow (tai Lüchou) määritteli lopulliset piirustukset. Senaatti hyväksyi ne syyskuussa 1875. Kirkko tuli edeltäjänsä verrattuna sijansa kauemmaksi maantiestä. Lisämaata ostettiin Mikko Junnikkalalta. Töiden alkaminen ilmoitettiin päivittäin kirkonkelloja soittamalla ja työtä johti laivamestari Östman. Hän lohkaisi: ”Me tekee tää ja me osaa tekee tää!”

Alttari rakennettiin ilmeisesti halvemmalla piirustusten vastaisesti. Sitä ei Helsingissä hyväksytty. Kun muutostyö piirustusten mukaisiksi maksoi, seurasi sarja käräjiä, joissa kustannukset haluttiin säilyttää Lüchowille tai rakennustoimikunnalle. Jopa rakennustoimikunnan kuolleen jäsenen lapset yritettiin saada maksumiehiksi.

Vuonna 1880 riideltiin rakennustoimikunnan palkkioista. Niitä alennettiin sillä perusteella, että henkilö oli vain käynyt omilla asioillaan kirkonkylällä. Taas oltiin käräjillä. Kalajoen seurakunta ei pärjännyt oikeudessa. Lopulta uusi kirkkoväärti Johan Löfqvist kieltäytyi uusista valituksista Lüchowin asiassa. Niitä kyllä pohdittiin kaksi kertaa vielä 1881.

Lüchow vaati rakennustoimikunnalle jo 1878 tuomiota kunnianluokkauksesta. Oikeus ei suostunut Jaakko Merenojan pyyntöön, että vastuuseen asetettaisiin vain toimikunnan puheenjohtaja Johan Friis, koska hän oli kirjoittanut kiistellyn kirjoituksen Kaiku-lehteen koko toimikunnan nimissä. Käräjiä istuttiin lukuisia kertoja. Syksyllä 1879 muut syytetyt vapautettiin, mutta Johan Friis sai 200 markan sakon sekä joutui korvaamaan arkkitehdin oikeuskuluja 400 markkaa. Molemmat valittivat tuomiosta. Kaiken huipuksi kirkkoväärti Mikko Junnikkala oli häipynyt Kalajoelta seurakunnan rahaa mukanaan.

Työlle ei ollut eduksi haluttomuus ottaa lainaa suureen hankkeeseen. Ilmeisesti Raahan Soveliuksilta luottoa silti hankittiin. Rahan saamiseksi koiratkin pantiin Kalajoella verolle. Se tapahtui ennen yleistä koiraveroa, jolla kustannettiin vesikauhurokotus kotieläimille. Kirkkoherran mielestä kolme markkaa koiralta olisi riittänyt, koska hän pelkäsi päätetyn viiden markan veron johtavan koirien tappamiseen Kalajoella.

Vähän keskeneräisen uuden kirkon vihki juhlallisesti Pyhäjoen kirkkoherra K.H. Elfving lokakuun 26. päivä 1879. Lukkarin johdolla veisattiin virsi, jota säesti yhdeksän pappia neliäänisesti. Kaiku-lehden mukaan paikalla olisi ollut 3 400 henkilöä, jotka tungoksesta huolimatta käyttäytyivät siivosti ja hiljaisesti. Väliaikaista lautakirkkoa ei kukaan jäänyt kaipaamaan. Vesisateella siellä oli kastuttu ja lumisateella oli muututtu lumiukoiksi, eikä pappi ollut erottanut kirkkokansaa pyryn seasta!

Kirkkoherra Ingman menehtyi rakennusprosessin aikana maaliskuun lopulla 1879. Ilmeisesti hän oli kokenut riidat raskaana, mutta kuolemanilmoituksen mukaan Ingman kuitenkin kuoli vain kolmen tunnin sairauden jälkeen. Paremminkin ei käynyt lääninarkkitehti Lüchowillekaan, joka sairastui raskasmielisyyteen ja onnistui ampumaan itsensä revolverilla hoidossa ollessaan loppiaisena 1884. Ehkä syynä tähän eivät silti olleet kiistat juuri Kalajoella.

Kirkko päätettiin pestä kuten ennenkin kerran kesällä. Hämmästyttävää on, että koko sakastin lattia piti purkaa lahonneena pois jo keväällä 1884. Kesällä 1905 huomattiin kirkon katon vuotavan eteläpuolelta.

Todettiin, että vuoto voitaisiin tukkia galvanoidulla pellillä, joka maksaisi 3 000 markkaa. Myöhemmin pöytäkirjattiin, että oli asennettu asfalttikatto ja se pitäisi tervata.

Muualla Suomessa revittiin rajuja tekstejä ”kummallisesta suomen kielen halveksinnasta” Kalajoella. Syynä oli se, että kappalaisen apulainen oli erehtynyt lukemaan kirkossa Plassin tietä koskevan virallisen tiedotteen ruotsin kielellä. Tätäkin asiaa käsiteltiin monessa instanssissa. Ainakin satunnaisesti Kalajoella pidettiin ruotsinkielinen jumalanpalvelus. Himangalla niitä oli neljä kertaa vuodessa.

Oliko kyse kitsaudesta, että uuteen kirkkoon ei heti suostuttu asentamaan ukkosenjohdatinta? Suunnitelma siirtää kirkonkellot tapulista kirkon torniin kaatui, koska myös turvallisuusasiat olivat esillä. Marraskuussa 1894 kirkonkelloja piti soittaa jonkin aikaa tunti päivässä keisari Aleksanteri III kuoleman vuoksi. Tehtävän hoiti Jaakko Junnikkala 70 pennin tuntikorvauksella, kun sai tehdä sen kielestä ”kläppäämällä.” Tasa-arvo eteni hitusen vuonna 1904, sillä sanomakelloja soitettaessa tapulin yläluukkuja ei enää saanut avata varakkaille leveämmälle kuin köyhille vainajille.

Kirkkoneuvostossa paheksuttiin tapaa lähteä kirkosta pois heti ehtoollisen jaon jälkeen. Kiirehtijöitä uhattiin sakottaa. Aviopareja pyydettiin tulemaan yhdessä ehtoolliselle.

Hevosia varten oli kirkon kiviaidassa rautarenkaita ja kivipaaluja. Vuona 1901 pohdittiin lisämaanostoa, jotta saataisiin lisätilaa hevospuomille. Köyhemmillä ei tietenkään ollut varaa saapua hevosella kirkkoon. Erikseen vielä päätettiin, että kirkkoon ei laiteta kylttejä, joissa kielletään lattialle sylkeminen.

3.6. Alttaritaulut ja kamiinat kirkkoon

Alttaritaulua varten oli talvella 1882 kertynyt lahjoituksia 1 500 markkaa. Hankinta siirrettiin, koska varoja puuttui vielä. Syksyllä 1886 päätettiin, että alttaritaulu on vihdoinkin tilattava. ”Otetaan sellainen, mihin rahat riittävät.” Tiedustelut asiassa annettiin kirkkoväärti Löfqvistin tehtäväksi, joka toimi ripeästi. Joulukuun lopulla tilattiin professorin arvon saaneelta Adolf von Beckeriltä alttaritaulu 2 200 markalla. Deflatoina se tarkoittaisi 15 000 euroa. Taulu kuvaa Jeesuksen ylösnousemusta. Kirkkoneuvosto vaati, että hintaan sisältyi taulun kuljetus Kalajoelle. Samaan aikaan taiteilija maalasi eri aiheesta alttaritaulua myös Ylistaroon. Vuonna 1910 hankittiin vielä päätaulun molemmille puolille Toivo Gideon Tuhkasen maalaamat taulut ”Hyvä Paimen” ja ”Tuhlaajapojan paluu.” Taiteilija oli tuolloin piirustuksen ja kaunokirjoituksen opettaja Helsingin normaalilyseossa.

Kirkossa olleet rimauunit vaadittiin poistettavaksi 1870-luvulla. Keväällä 1893 veljekset Friis lahjoittivat yhden ”rautakamiinan” sakastiin. Syksyllä lukkari Friis pyysi saada asentaa kokeeksi yhden kamiinan talven ajaksi. Siihen ei suostuttu. Taustalla vaikutti maakiista Friisien laajenevaan teolliseen toimintaan liittyen. Uusi yritys hankkia kamiinat torjuttiin lokakuussa 1895. Todettiin, että menoja on jo ennestäänkin ja ”rahan saalis” seurakunnalle on niukka. Tästä valittivat tuomiokapituliin mm. kirkkoherra Ottelin ja nimismies A.W. Snellman. Seurakunnan selityksen antajaksi valittiin Antti Santaholma. Tuomiokapituli velvoitti seurakunnan hankkimaan neljä kamiina kirkkoon lokakuussa 1897, mutta tästäkin päätöksestä valitettiin.

Kahden kuukauden kuluttua Friisin veljekset lähestyivät seurakuntaa: ”Koska suureksi mielipahaksemme olemme huomanneet, että Kalajoen seurakuntalaiset muutamien yksityisten riidan kautta saavat vuosi vuodelta kärsiä lämmityslaitosten puuttetta ... Konepajamme 12 vuotisen olemassaolon kunniaksi lahjoitamme kirkkoon neljä lämmityskamiinaa täydessä kunnossa ylösasennettuna, kaksi heti ja kaksi niin pian kuin kevätsääät sallivat.” Lahjoitus otettiin kiitollisuudella vastaan, mutta apteekkari ja nimismies pitivät päätöstä ennenaikaisena, koska valitusaika ei ollut vielä ohi.

Tammikuussa 1898 linjattiin, että kahta jo saatua kamiinaa käytetään vasta, kun kaikki neljä on asennettu. Näin päästään yhdellä tarkastuskerralla ja säästetään rahaa. Pian lämmityksen tehoon oltiin tyytymättömiä. Niinpä Friisit lupasivat elokuussa 1904 laittaa kamiinat ”siihen kuntoon kuin osoitetaan”. Myöhemminkin

kamiinoiden tehoon oltiin tyytymättömiä samoin kuin savun pääsemiseen kirkon sisälle. Katon täytteitä tiivistettiin 1919.

Rautiossa kirkkokokouksen suuri enemmistö päätti tilata ”lämmitysuunit” joulukuussa 1910. Niiden korjaus oli esillä keväällä 1919, mutta asia siirrettiin, koska osallistujia kokouksessa oli varsin vähän. Himangan kirkkoon Friisit toimittivat kamiinat ”suurena vesikesänä” 1902 muistoksi siitä, että he olivat syntyneet äitinsä kotikylällä Pöntiössä.

3.7. Urut ja urkurit

Huhtikuussa 1902 seurakunta hyväksyi ”suurella kiitollisuudella ... harvinaisen ja sangen kallisarvoisen lahjan” Antti Santaholmalta. Kyse oli uruista. Ne tilattiin A. Jurvalta Lahdesta. Äänikertoja tulisi 24 kahdella manuaalilla ja itsenäisellä pedaalilla. Hinnaksi arvioitiin 12 000 markkaa. Urkujen tarkastajaksi valittiin peräti Oskari Merikanto. Pöytäkirjoista ei selviä, ottiko hän tehtävän vastaan. Urkulehterin rakentajiksi valittiin nikkari E. Kilpinen ja talollinen A. Ventelä.

Valmistumista hidasti se, että senaatti ei vahvistanut urkujen laittoa vaillinaisten piirustusten vuoksi. Kalajoella valitettiin, että perinpohjaiset suunnitelmat toisivat turhaa kuluu. Lisäksi valmistaja teki konkurssin. Lahdessa urkuja rakensi ”herra” Albanus Jurva ja Uudessakaupungissa työtä jatkoi A.G. Zachariassen. Urkujen asentajat vaativat talvella 1903 kirkon lämmittämistä. Lopullinen hinta nousi 15 600 (nykyarvo 87 000 euroa) markkaan eli 30 % ennakoitua suuremmaksi.

Koska lukkari Friis (sukunimi vaihtui Pohjanpaloksi) ei osannut soittaa urkuja, perustettiin erillinen urkurin toimi. Lokakuussa 1903 ensimmäiseksi va. urkuriksi valittiin lukkari-urkurikokelas Kustaa Emil Niemi Pyhämaalta. Hän sai rahapalkkaa 400 markkaa vuodessa. Ensimmäisen urkujenpolkijan läkkiseppä Kalle Härönojan korvaus oli 30 markkaa. Entiseen jämähtäneet vanhat miehet sanoivat urkujen olevan turhuutta ja loukkaavan Jumalan kunniaa. Urut kuitenkin lisäsivät kirkossa käyntiä. Ensi kerran ne olivat käytössä marraskuun alussa 1903 ja ”roskaisesta kelistä” huolimatta kirkko oli tupaten täynnä. Naapuriseurakunnistakin oli saavuttu soittoa kuuntelemaan.

Yllättäen keväällä 1906 kiellettiin ”hengellisten laulajaisten” pito Kalajoen kirkossa. Pöytäkirjassa ei perusteltu päätöstä. Urkurit vaihtuivat tiuhaan: Julius Jalkanen aloitti 1905 ja Juho Salmi 1908. Tehtävän houkuttelevuutta parannettiin lupaamalla 300 markkaa lisää, jos urkuri johtaisi torvisoittoa ja laulua nuorisoseuralla. Niin Salmi tekikin. Seuraavana vuonna Kärkölästä muuttanut Väinö Raitis Mankola havaitsi uruissa ”vikanaisuuksia”, mutta ei sentään varsinaista rikkinäisyyttä. Hänkään ei kauan viihtynyt Kalajoella.

Varsinkin Jalkasta ja Maukolaa kehuttiin musiikkielämän elvyttämisestä. Kirkkokuoroa Kalajoella ei ollut. Ensimmäisen sekakuoron perusti 1878 kappalaisen apulainen Johannes Tanskanen. Se toimi 1878 – 1880 ja sen jälkeen kuoro sammui ja elvytettiin useita kertoja. Varsinaista kirkkokuoroa ei Kalajoelle saatu perustettua, vaikka piispakin kehotti parantamaan kirkkolaulua. Sama käsky kävi Himangallakin, jossa lukkari Antti Puusaari perustikin 1908 kirkkokuoron. Se on maakunnan kolmanneksi vanhin.

Lukkari Friisin (Pohjanpalon) apulainen muusikko Sévon ryhtyi torvisoittokunnan johtajaksi. Hänen johdollaan tehtiin Kalajoelta konserttimatkoja Pietarsaareen asti. Himangalla lukkari Johannes Suomela aikoi perustaa myös torvisorkesterin 1890. Hanke kaatui siihen, että hän siirtyi töihin Viitasaarelle. Yllättävän monet lukkarit ja kanttorit olivat taitavia vaskipuhaltajia. Työtä heille olivat tarjonneet suojeluskunnat. Himangalla viimeinen torvisoittaja oli vuonna 1970 eläköitynyt kanttori Viljo Huovio.

Kesällä 1917 urkurina aloitti Tuomo Autero, joka oli ollut apulaisena Kannuksessa. Hän toivoi urkujen kunnostamista, mutta ”epävakaisen olojen” vuoksi asia siirrettiin. Autero lähti Kalajoelta 1920. Vanhan ja harvinaisen uutteran Pohjanpalon kuoltua 1919 ei valittu enää erillistä urkuria. Ennen vaalia sijaisina toimi opettajia. Yhdistettyä lukkarin ja urkurin virkaa haki peräti 14 henkilöä. Kalajoella apulaisena toiminut Sievin

lukkari-urkuri Lauri Puuronen valitti tirehtööri Oskari Mestolan (entinen Prihti) valinnasta, mutta Metsolan ansiot olivat ylivoimaiset.

3.8. Virkatalot

Kalajoella seurakunnalla oli kirkon ohella muitakin rakennuksia hoidettavana. Jokelan pappilan katto sai nykyisen muotonsa vuonna 1841 ja avokuistit korvattiin nykyisen kaltaisilla 1886. Ne piirsi laivuri Östman. Lukkarin puustelli vakuutettiin 1892, kun siinä oli ollut tulipalo. Kova kevättulva 1905 aiheutti pelon, että pappila sortuisi jokeen. Toimenpiteitä sen estämiseksi suunniteltiin ja ilmeisesti tehtiinkin. Alavieska ja Rautio vapautuivat Jokelan ylläpidosta 1900-luvun alussa. Kappalaisen pappila, Hietala, oli hankittu 1826 ja lukkarille virkataloksi Anttilan kestikievari, joka sijaitsi nykyisen opiston tontilla. Se paloi 1914.

Kokkolasta ei enää hoidettu jumalanpalveluksia Kallaan. Nuori kirkkoherran apulainen Ernst Henrik Nikander (1840 – 1843) saarnasi mielellään Kallassa. Satunnaisesti siellä kävi Himangan kappalainenkin. Ilmeisesti Kallan kirkon käyttö väheni vähenemistään ja pappilan seinä alkoi täyttyä kirjoituksista. Piispa Juho Koskimies piti kalastajille jumalanpalveluksen 1911. Sitten oli täysin hiljaista, mutta muistitiedon mukaan kuitenkin kesällä 1917 kirkonmenot pidettiin Kallassa.

3.9. Himangan kirkko

Vuonna 1794 valmistuneen Himangan kirkon ensimmäinen peruskorjaus valmistui 1845. Silloin kirkkoon saatiin nykyinen Gustav Hedmanin maalaama alttaritaulu melkein kokonaan laivuri Granlundin lahjoittamana. Saarnastuolin yläpuolella olleen ”taivaan” päällä olleen pienen valkoisen ristin ympärille laitettiin käärme, joka herätti ristiriitaisia tunteja. Nykyisin matelija on seurakuntakodin historiaseinän yhteydessä.

Vielä suurempi kunnostus tehtiin Juho Jaakko Jäväjän johdolla 1897, jolloin kirkon ilme muuttui huomattavasti niin sisältä kuin ulkoa. Muutostöiden organisoinnista kiitettiin kauniisti kirkkoväärti Juho Pöyhtäriä. Tällöin kirkon torni pienennettiin, pyörökaariset muodot muutettiin teräviksi, punainen ulkoväri muuttui keltaiseksi, laitettiin nykyiset kiviportaat jne. Pappila, joka sijaitsi nykyisen Santa Claus Steelin lähistöllä tai entisen Himangan Vanun paikalla, sai suomalaisen nimen, kun Stenlund vaihdettiin Pappilaksi.

3.10. Kirkkoherrat Ottelin ja Pohjonen

Lukkari Friisiä pidettiin kansanmiehenä, mutta papit seurustelivat tavallisen kansan kanssa vain vähän ja ruustinnat liikkuivat harvoin pitäjällä. Toisaalta seurakuntalaiset arkailivat puhua pappien kanssa. Oikein vanhoina aikoina papit käyttivät väkijuomia, mistä ei varmaan pidetty. Yllättävän harvat kirkonmiehet tupakoivat Kalajoella. Kirkkokurin ylläpidosta esitetään esimerkkejä vähän myöhemmin.

Reisjärven ensimmäinen kirkkoherra Karl Adam Ottelin siirtyi Kalajoelle 1881. Virallisen muistikirjoituksen mukaan hän oli hilpeä ja iloinen sekä esiintymisensä vaatimatonta. Ottelin oli auttavainen köyhiä kohtaan ja yleensä utteravirkamies. Erään mehtäkyläisen mielestä kirkkoherra pidettiin kyllä siivona, mutta lahjattomana miehenä, jolla oli heikko käsiala ja saarnassa ikävä nuotti. Kyse lienee vain eri näkökulmista. Ainakaan Ottelin ei ollut samalla tavalla erikoinen persoona kuin isänsä, joka oli komissiomaanmittari Lohtajalla. Hän pani alulle toisen kirkonkellon hankinnan Himangan tapuliin 1860.

Ottelin kuoli 1899 ja seuraajana aloitti Jaakko Pohjonen 1902. Muiden Kalajoen pappien tavoin hän edusti myöntävyyttä venäläistämiseen. Kaikki viralliset kuulutukset luettiin. Eduskuntaudistuksen ei sen sijaan katsottu rikkovan Jumalan järjestystä. Kappalainen Aapeli Kiviojan Liisa-vaimo jopa valittiin ensimmäisissä vaaleissa kansanedustajaksi kokoomuksen edeltäjäpuolueesta.

”Suora, vilpiton ja tietorikas” Pohjonen oli ensimmäinen Kalajoen kirkkoherra, joka käytti suomenkielistä sukunimeä. Hän oli syntynyt Laihialla ja siirtyi 1919 kotipitäjänsä kirkkoherraksi. Ehkä kyse oli etenevästä sairaudesta, kun hän istui mielellään tuolin karmiin nojaten ja jätti rauhallisen vaikutelman itsestään.

Konservatiiviset seurakuntalaiset ja ilmeisesti Pohjonen eivät kannattaneet jääkäri liikettä, jonka katsottiin nousseen esivaltaa vastaan. Pohjosen tytär oli kyllä naimisissa merkittävän itsenäisyysaktivistin ja Vihan veljien puheenjohtajan Elmo Kailan kanssa. Pohjosen poika oli olympiamitalisti voimistelussa.

Rautiossa ajateltiin, että jotain hyvää jääkärit Saksasta tuovat, sillä sehän oli Lutherin kotimaa. Työväenliike katsoi keisarin menettäneen otteensa ja vuoden 1918 osalta papistoa arvosteltiin puutteellisesta halusta rakentaa sopua. Omat agitaattorit vaativat kyllä kirkon ja valtion eroa, mutta varsinaista ateismia ei julistettu Kalajoella.

Jouluaamun jumalanpalvelus jouduttiin 1917 siirtämään kynttilöiden vaikean saamisen ja kallistumisen vuoksi päiväsaikaan. Himangalla piti keskeyttämään kanttorin rekrytointi, koska hakemuksia ei voitu saada punaisesta Suomesta. Suojeluskuntalaisille hankittiin myös hengellistä kirjallisuutta.

3.11. Kaste ja pyhäkoulu

Lapset kastettiin edelleen kotona ja pian syntymän jälkeen. Kuitenkin 1900-luvun puolella Kalajoella jouduttiin muutaman kerran puuttumaan kasteen laiminlyöntiin. Erikoisin oli Ulkokallan majanvartijan Ernst Björklöfin ja hänen vaimonsa tapaus. Heidät kutsuttiin kolme kertaa kirkkoneuvoston eteen. Kun he edelleen itsepintaisesti kieltäytyivät tuomasta lastaan kasteelle, kirkkoherra käski heidän erota kirkosta. Tähän Björklöf ei suostunut perustelunaan, että Jeesukseen ei luopunut juutalaisuudesta, vaikka oppinsa erosi siitä. Tällöin turhautunut kirkkoherra jätti asian sikseen. Taustalla vaikutti vapaakirkollinen hapatus. Vuonna 1902 Amerikasta Kalajoelle tullut kappalainen Aapeli Kivioja oli saanut lähtölahjaksi kastemaljan. Se tuli käyttöön Kalajoella. Yleinen tapa oli heittää kastevesi pihalla korkealle. Sen ajateltiin auttavan vauvaa kasvamaan pitkäksi.

Surullisempi asia, mitä kirkkoneuvosto käsitteli harvaksen mutta kuitenkin säännöllisesti, oli vauvan menehtyminen. Tapaukset noudattivat samaa kaava: huoltaja kertoi vauvan nukkuneen vanhempien välissä ja tukehtuneen vahingossa. Kirkkoneuvosto uskoi aina tahattomuuteen ja määräsi, että pientä lasta ei saa jatkossa enää nukuttaa vanhempien sängyssä eikä poliisitutkintaa väläytetty kertaakaan. Tosi asiassa ennen ehkäisyvälineitä vauvoja surmattiin tällä tavoin. Tietenkään näihin tapauksiin ei voi ottaa enää kantaa.

Lapsille aloitettiin pyhäkoulun pito 1860-luvulla. Oululaisen lehden mukaan se käynnistettiin ehkä vuoden 1861 lopulla mutta muistitiedon mukaan vasta 1864. Tavallisesti pyhäkouluun mentiin pakottamatta, eikä se kestänyt pitkään. Pyhäkoulun opettajat olivat miehiä ja naisia, joiden osuus kasvoi ajan myötä. Jossain vaiheessa pyhäkoulutyö lamaantui. Rautiossa ensimmäinen maininta pyhäkouluista löytyi 1890-luvulta.

3.12. Kiertokoulu

Toinen uusi työmuoto oli kiertokoulu 1870-luvulla. Ensimmäinen nimeltä mainittu kiertokoulun opettaja on Jaakko Rentonen talvella 1881. Seuraavana vuonna nainenkin hyväksyttiin opettajaksi. Opetuksen tehostamiseksi syksyllä 1889 vaadittiin perustettavaksi kolmas kiertokoulupiiri. Asiasta oltiin niin erimielisiä, ettei siitä edes äänestetty. Kysymys haluttiin siirtää kuntakokoukselle, jolle se taas lainkaan kuulunut. Kiertokoulu kuului näet seurakunnan toimialaan toisin kuin kansakoulu.

Lopulta kolmas kiertokoulun opettaja palkattiin 1890. Vanha kansa ei näet arvostanut kansakoulua, jonka pelättiin kasvattavan ”herroja.” Kun kansakouluja kuitenkin perustettiin Kalajoella, nimismies Palmqvist ja maanviljelijä August Pahikkala vaativat kiertokoulujen vähentämistä 1892. Lyhyen keskustelun jälkeen

supistaminen hylättiin. Vuonna 1910 kirkkoherra Pohjonen lupasi maksaa lisäpalkkaa viiden vuoden ajan omista varoistaan.

Kiertokoulun piirit päätettiin 1890: I piiri Mehtäkylä, Vasankari ja Pohjankylä, II piiri: Etelänkylä, Pitkäsenkylä ja Rahja sekä III piiri Tynkä ja Kääntä. Esimerkiksi Tyngällä koulua pidettiin kolmessa eri paikassa. Opettajan piti käydä jokaisella kylällä kaksi kertaa lukuvuodessa, mutta tunteja alettiin suunnata enemmän niille kylille, joissa ei ollut kansakoulua. Esimerkiksi Mehtäkylällä ja Vasankarilla opettaja viipyi aluksi kummassakin 12 viikkoa. Syksyllä 1898 Mehtäkylä sai 16 viikkoa ja Vasankari enää kahdeksan. Piispa totesi yhden kiertokoulun riittävän Rautioon. Opettajan palkkaa hän käski siellä parantamaan, mutta ilmeisesti korvausta ei nostettu.

Oppitunteja viikossa oli 30, joista yksi käytettiin ruokailuun. Päivittäin opetettiin yksi tunti katekismusta ja biblian historiaa. Paljon huomiota saivat myös kaunokirjoitus ja koraaliveisuu. Vähemmän oppitunteja oli sisäluvusta, evankeliumin luvusta, laskennosta ja maantiedosta.

Kiertokoulun opettajat vaihtuivat alvariinsa. Mehtäkylällä kirkkoraadin jäsen Juho Kronqwest häiriköi opetusta monin tavoin. Rautiossa opettaja Sisala jopa katosi mitään ilmoittamatta 1917. Pienen palkan vuoksi etsittiin paremmin maksava seurakuntaa, lahjakkaimmat opiskelivat kansakoulun opettajiksi ja osa jäi pois mentyään naimisiin. Silti ainakin Maija Typpö Rautiossa hoiti tehtävää pitempään. Opettajia valittiin usein kaukaa kuten neiti Hilma Lindholm Turusta mutta Himangaltakin rekrytoitiin. Vuonna 1891 pestattu Antti Härkönen oli jo poikkeus naisvaltaisessa ammatissa.

Syksyllä 1913 kirkkoneuvosto tuskitteli sitä, että kiertokouluille ei haluta antaa taloista tiloja tai tilat olivat sopimattomia. Kiertokoulu oli jopa hädetty kesken kaiken pois pitopaikasta. Vuokraa ei maksettu. Jokaiselle kiertokoululle ostettiin 12 pulpettia 1919. Rautiossa piispa Koskimies harmitteli kiertokoulun opettajan epäedullisia olosuhteita. Himangalla kiertokoulu aloitettiin vasta syksyllä 1899 tuomiokapitulin huomautuksen jälkeen. Tilat Himangalla löytyivät helpommin kuin naapureissa.

3.13. Kinkerit ja rippikoulu

Kinkereillä käytiin aktiivisesti. Kuitenkin vuonna 1901 käytiin poissaolleita Sakri Saukon lapsia luettamassa kotona. Eräiden vanhojen isäntien pyynnöstä 1894 käytettiin yhä tuttua vanhaa katekismusta. Rippikoulu jatkui samankaltaisena. Aina ei oppi mennyt perille. Erään kerran pappi opetti antaumuksella rukousta. Lopuksi hän kysyi, mikä tarve heräsi naisessa Samarian kaivolla. Hän odotti, että vastataan rukoileminen, mutta poika vastasi, että miehen tarve. Koska Rautiossa oli nuoria vähemmän, rippikoulu pidettiin yhtä aikaa tytöille pojille toisin kuin Kalajoella. Viimeistään rippikoulun jälkeen pyhäkouluun ei enää menty.

3.14. Nuorten Kristillinen Yhdistys

Nykymerkityksessä seurakunta ei järjestänyt nuorisotyötä. Kalajoella perustettiin kuitenkin rakennusmestari Erkki Hailan aloitteesta Nuorten Kristillinen Yhdistys 1906. Kirkkoherra Pohjonen toimi yhdistyksen ensimmäisenä puheenjohtajana. Lokakuussa 1906 saapui Turusta NMKY:n sihteeri pastori A. Malin opastamaan toiminnan organisointia kahden päivän ajaksi. NKY oli osaltaan reaktio edeltäneeseen levottomaan suurlakkovuoteen. Yhdistykselle hankittiin kirjasto ja 1912 valmistui Kyösti Himangan piirtämä oma toimitalo, jonne annettiin kirkossa tarpeettomaksi käyneet penkit. Lisäksi NKY julkaisi käsinkirjoitettua Säteitä-lehteä. Toimintaan siis todella panostettiin.

Yhdistyksen toisen puheenjohtajan kappalainen Aale Sariolan aikana koettiin pieni nuorisohäätys. Hänen lähtönsä Kalajoelta 1922 ei edistänyt yhdistyksen toimintaa. Sihteerinä toimi tuolloin ja vielä pitkään Aino Untinen. Tärkeäksi henkilöksi yhdistykselle on mainittu myös opettaja Selma Närhinen (naimisissa Himanka).

3.15. Avioliitto

Vihkimisessä käytettiin ”vihkipallia”, jonka alla oli raanu. Morsian ei pukeutunut valkoiseen. Asu oli usein musta kuten rippilasten vaatteet ja ruumisarkku, jos se oli verhoiltu. Vuonna 1909 vihityille päätettiin antaa Raamattu, mutta nuoripari joutui maksamaan osan hinnasta itse. Pieni Raamattu maksoi 1,80 markkaa ja isompi kolme markkaa.

”Susiparien” puhutteluun meni kirkkoneuvostolta paljon energiaa. Syksyllä 1894 yhtä luvaton ja yhdyselämätapausta pidettiin ”himmeänä.” Ei haluttu edetä pelkkien kuulopuheiden varassa. Pian kirkkoneuvoston jäsen toi asian uudelle esille varmana, vaikka hän oli tarkkaillut elämää talossa pimeässä. Lisäksi haluttiin paikalliselta kestikievarilta peruuttaa lupa myydä olutta, koska siellä vietettiin jumalatonta elämää.

Keväällä 1912 todettiin kolme toivotonta tapausta: yksi ei ollut käynyt rippikoulua, toinen ei osannut lukea ja kolmas pari oli tunnettuja sosialisteja. Talokas Priuskaa huomautettiin 1916, koska hän eli erossa vaimostaan. Ainakin kerran toiselle vaimolle annettiin lupa hakea avioeroa, koska mies ei täyttänyt aviollisia velvollisuuksiaan. Poliisillakin uhattiin joskus. Jalkapuun käyttö oli kielletty keväällä 1848 ja häpeäpenkin. Ne paloivat kirkon palossa 1869 eikä niitä välitetty pelastaa. Jalkapuu oli jo laho. Kirkkokuriakin valvoneet kuudennusmiehet jäivät pois sekä Kalajoella että Rautiossa 1860-luvulla.

3.16. Hautajaiset ja hautausmaa

Kalajoella moitittiin satunnaisesti, että arkku tuotiin kirkkoon myöhässä. Nyt vainajalle kaivettiin hauta, johon arkku laskettiin. Haudat kaivettiin itse. Ensimmäisen ilmoituksen haudankaivajan palkkaamisesta löysin kesältä 1902. Toki virka oli voinut olla yhdistettynä johonkin toiseen tehtävään.

Hautausmaa oli ollut kirkkomaalla vuodesta 1636. Sitä oli laajennettu 1862. Käännekohta hautauksessa Kalajoella ja Himangalla oli vuosi 1890. Silloin päättyi terveydenhuoltoasetuksen siirtymäkausi ja toisaalta kirkkomaakin alkoi täytyä. Himangalla asutuksesta etäämpänä sijainnut nykyinen hautausmaa vihittiin käyttöön Mikkelinpäivänä 1889. Kalajoella harmitti se, että vanhaa hautausmaata oli vastikään ehditty laajentaa ja aidata huolellisesti poratuilla kivillä. Jaakko Merenoja valtuutettiin ajamaan lupaa haudata alue täyteen yhteen kertaan.

Vuoden 1886 lopulla sovittiin maanvaihdosta Juho Rajaniemen kanssa Vuorenkallion alueella. Alettiin käyttää nimeä Uusi hautausmaa. Sen laillistamisen hakeminen annettiin Kalle Myllylän tehtäväksi. Valmista tuli maaliskuussa 1889. Tammikuussa 1890 päätettiin parihuoneen rakentamisesta ja se valmistui todennäköisesti seuraavana vuonna Aapo Annalan toimesta. Ehkä huone oli vain neljä metriä kanttiinsa. Tie sinne haluttiin Saaren numeron kautta Heusalan rajaa myöden. Se onnistuisi pakkolunastamalla tien ala. Tähän pani vastalauseen Jaakko Merenoja. Joka tapauksessa rovasti Ottelin vihki Uuden hautausmaan käyttöön 26. kesäkuuta 1890. Ensimmäisenä sinne haudattiin 9. heinäkuuta talollinen Matti Kättö.

Syksyllä pohdittiin alueen kuivatusta: ojittamalla vai lisämaata ajamalla. Päädyttiin ojitukseen Simo Saaren johdolla. Vuoden päästä hautausmaata kaunistettiin istuttamalla sinne puita. Vuoden 1892 lopulla Uusi hautausmaa havaittiin yhä kelvottomaksi vesiperäisyytensä vuoksi. Kalle Myllylä ja kappalainen K.J. Mustonen valtuutettiin taivuttamaan senaatti asiassa. Ehkä ratkaiseva apu oli entisen Kalajoen lääninlääkäri K.K. ReijoVaaran (tuolloin vielä Relander) puoltava lausunto. Senaatti edellytti kuitenkin työläitä kunnostustoimia vanhalla hautausmaalla. Niitä tehtiin pala kerralla.

3.17. Diakoniatyön alku

Suomen sodan jälkeen sotainvalideille alettiin kerätä rahaa vaivaisukoilla. Etelässä ne olivat lyhempiä kuin pohjoisessa. Kalajoelle ukon rakensi eräs reisjärveläinen mies 1815. Vuonna 1899 Kalajoen ”vaivaistukki”

alkoi kerätä varoja yksinomaan seurakunnan vaivashoidolle. Himangan ukko on niin hyvinvoivan näköinen, että sitä kutsutaan puuäijäksi. Se teki vehtari Aleksanteri Borén talvella 1885. Äijä siirrettiin 1909 nykyisen Himanka-talon lähellä sijainneen putkan seinään. Kirjoittamaton laki oli, että putkasta vapautuneen tuli tipauttaa siihen kolikkoja. Raution vaivaisukko lienee myös 1800-luvun lopulta. Se on 167 cm pitkä ja hartioiden kohdalta 67 cm leveä. Ukko joutui venäläisen ilkivallan kohteeksi I maailmansodan aikana.

Muutoin diakoniatyö alkoi hitaasti. Kalajokisten asennetta on kuvattu: ”Köyhää autetaan, mutta laiskaa Jumala ei elätä.” Vuoden 1893 lopulla nimettiin kyläkunnittain miehiä ”diakoneiksi.” Pian havaittiin, että heistä ei ole ollut ”huomattavaa hyötyä.” Kalajoen Naisyhdistys palkkasi sairaanhoitajan 1899. Tuomiokapituli pyysi 1910 seurakuntaa järjestämään diakoniajuhlia. Himangalla Hanna Sepän toimesta perustettiin nykytermein kolmannen sektorin toimija diakonaattiseura, joka palkkasi diakonissan. Rahaa kerättiin mm. juhlilla, joissa kirkkoherrakin piti puheita.

Syksyllä 1916 päätettiin, että rippikoululaisilta peritty markan maksu laitetaan diakoniarahastoon kuten myös Kalajoelle muuttaneilta perittävä markka. Oulun diakonissalaitokselle lahjoitettiin anottu 120 markkaa viitenä vuonna. Pyyntöä tehostettiin uhkauksella muutoin lopettaa toiminta.

Piispa Koskimies pyysi 1919 Rautiossa huomiota diakoniatyölle. Rahaa alettiinkin kerätä ja väliajan saarnaaja Juhani Ahola, jota piispa moitti kirkonkirjojen huolimattomasta hoidosta, perusti 1920 Raution Diakonissan kannatusyhdistyksen. Ensimmäinen diakonissa palkattiin seuraavana vuonna. Hänestä on seuraavassa luvussa lisää. Koleheteja kerättiin myös Oulun Diakonissalaitokselle.

3.18. Lähetyksen alku

Lähetyksen osalta löytyi satunnaisia mainintoja. Kalajoella 1887 syntynyt Frans Joki suoritti Suomen Lähetysseuran nelivuotisen sisälähetyskoulutuksen. Hän muutti kuitenkin pastoriksi Michiganiin. Rahjassa opettajana 1902 – 1904 toiminut Iida Rönkä saapui Kiinaan 1909 uusheräyksen ensimmäisenä lähettinä. Hän toimi siellä viisi vuotta ja kuoli vaikeaan sairauteen vain 44-vuotiaana Oulun diakonissalaitoksessa. Häntä tuettiin Kalajoelta. Myös NKY avusti lähetystyötä Kiinassa. Rouva Maria Rapp kumppaneineen perusti lähetyspiirin 1910. Siihen liittyi 30 jäsentä. Ilmeisesti sekin toimi Suomen Lähetysseuran hyväksi.

Englannin ja ulkomaan Bibliaseuran Merijärvellä syntynyt mutta Helsinkiin muuttanut kolportööri Hidolin piti Rautiossa kaksi tilaisuutta keväällä 1884. Kaikki halukkaat eivät edes mahtuneet sisälle, vaikka voi ajatella lestadiolaisten pysyneen poissa, koska kolportööri karsasti tätä herätysliikettä. Hän myi vierailullaan Rautiossa peräti 33 Raamattua, joiden hinta oli 3,50 markkaa.

Himangalla perustettiin jo syksyllä 1893 Ompeluyhdistys, ”jotta voitaisiin entistä enemmän avustaa Suomen Lähetysseuraa rahalla”. Sen ensimmäinen keskushenkilö oli Susanna Hongell. Toiminta jatkui huolimatta hänen varhaisesta kuolemastaan.

Aleksander Akreen myi kristillistä kirjallisuutta Himangalla tammikuusta 1888 alkaen. Mikko Hukkaa kutsuttiin kesällä 1890 ”lähetystoimen asiamieheksi.” Hänen kauttaan sai tilata mm. Lähetysseuran toimittamaa saarnakirjaa. Ensimmäinen lähetysohjelma Himangalla pidettiin heinäkuussa 1894. Puhujaksi saapui Tobias Reijonen Helsingistä. Hän oli toiminut pitkään Ambomaalla ja kastanut ensimmäiset kristityiksi kääntyneet siellä.

Evankelinen liike toimi Himangalla pontevasti Japanin lähetyksen hyväksi. Jo kesällä 1905 järjestettiin Japanin lähetysohjelma nimismies Ekblomin talon pihalla eli nykyisen Roiman talon luona. Evankelisen liikkeen ”ykköspuhujat” vierailivat yllättävän usein Himangalle. Yleensä he pitivät käynnillään kolme tilaisuutta: ensimmäinen usein Tomujoella Hilda Tapiolla, toinen Kannuskylällä Juho Tiluksella ja kolmas Hillilässä Hekkalassa.

3.19. Rautio: hengellinen elämää ja työntekijöitä

Alun perin aumakattoista kirkkoa kohennettiin 1881 – 1884. Sakaroihin rakennettiin päätykolmiot. Ristin keskuksessa jalustaosasta kohosi pieni lyhty. Seuraava korjaus tehtiin 1907. Silloin oululainen kauppias Klas Helander lahjoitti kirkkoon ”arvokkaan kruunun öljylamppuineen.” Sen kirkas valo kaunisti kirkkoa ensi kerran jouluaamuna. Helanderin vaimo Kaisa oli kotoisin Petäistön talosta. Hän oli lahjoittanut kirkkoon uushopeisen ehtoolliskannun jo 1901. Vanha puinen kasteastia muutettiin terva-astiaksi 1910-luvulla.

Kylmillä jotkut miehet nauttivat lämmikkeeksi alkoholia. Piispan kehotuksesta lämmityslaitteita asennettiin kirkkoon 1910. Niihin oltiin tyytymättömiä. Vuonna 1919 korjaus oli esillä useamman kerran kirkkokokouksessa. Tiilestä muurattuja savuputkia ei haluttu, koska niitä pidettiin kalliina. Tarkoitus oli vain uusia vanhat rautaputket entiseen tapaan. Vuoden 1922 lämpöeristystä aiottiin parantaa laittamalla ”sahamuhia” lattian alle ja pahvia kattoon.

Tarkastuksessa todettiin, että Rautiossa on koteja, joissa Jumalan sana viljeltiin paljon ja toisaalta niitä, joissa se laiminlyötiin. Kirkossa kävi kesäisin keskimäärin 108 henkilöä ja talvella 50. Kannuksen Ylikankaaltakin käytiin Raution kirkossa. Piispantarkastuksessa Koskimies moitti nuorten vähäistä määrää jumalanpalveluksissa.

Yleensä piispat kehuivat kirkon sisätiloja, kriittisempiä oltiin ulkopuoleen ja hautausmaa sai ankaria moitteita. Esimerkiksi 1919 Koskimies käski ehdottomasti ja pikaisesti korjaamaan sen. Uudelle hautausmaalle ajettiin multaa Petäistön vainiolta. Korvaus oli yksi lantakuorma yhtä multakuormaa vastaan. Ensimmäisenä sinne haudattavalle luvattiin pystyttää muistopatsas. Kandidaatteja tulevaksi vainajaksi oli kaksi: eräs isäntä Kärkisissä ja vanha nainen Ylipäässä. Sukeutui pieni kilpailu, jonka ylipääläiset aikoivat voittaa. ”Vainajaa” lähdettiin jo viemään maan multiin, mutta toimituksen alettua hän tarttui ovenpieliin ja käski haudata sen kärkisläisen, joka saikin patsaan.

Pappilan ehostus tuli ajankohtaiseksi, kun seurakunta itsenäistyi. Katselmus pidettiin lokakuussa 1918. Todettiin, että korjaukset on tehty, pyydettiin tuomiokapitulia hyväksymään Granholm kirkkoherran virkataloksi ja julistamaan virka auki. Eivät taitaneet ehostukset riittää, sillä 1921 päätettiin korjata takka, tapetoida ruokasali, korjata käymälän katto, laittaa navetan katolle rappuset ym.

Piispantarkastuksessa 1907 Raution rippikoululaisten sisälukutaito arvioitiin yleensä tyydyttäväksi, mutta luetun ymmärtäminen vaihteli tyydyttävästä välttävään. Viiden vuoden kuluttua todettiin suoraan, että kaikki eivät käsitä lukemaansa. Kansakoulua käyneet osasivat paremmin. Raamatun historian taito ja yleinen kristinopin taito jäivät ”sangen välttäväksi”. Aikuisista sentään osa ylsi tyydyttävään, mutta taitotaso vaihteli paljon. Arvio ei silti ollut mitenkään poikkeuksellinen verrattuna naapuriseurakuntiin. Nuorisoseuraan suhtauduttiin myönteisemmin kuin Kalajoella, jossa sitä pidettiin paheellisena tanssiseurana. Rautiossa ajateltiin, että parempi olla nuoriseseuran toiminnassa kuin ryyppiskelemässä.

Rippikoulunuorista ei ollut sanottavana mitään erityistä moitetta, mutta aikuisten osalta todettiin rikoksia väkijuoma-asetusta ja ”toisten ruumiillista terveyttä” kohtaan. Sukupuolisiveellisyydessä oli toivomisen varaa ja ”äpärelapsia” syntyi paljon. Erityisesti irtolaisten moitittiin tuoneen turmiollisuutta Rautioon. Metsäasetusta oli myös rikottu. Pappilan torpparia Heikki Suomalaa oli jo vakavasti varoitettu metsänhaaskauksesta.

Pieni Rautio ei voinut kilpailla palkalla papeista. Silti kappalaisena toimi moni kuulun pappissuvun nuori mies, joista moni kohosi kirkkoherraksi. Esaias Castren kuoli varsin nuorena Rautiossa keväällä 1848. Kuolinsyyn perusteella hän lienee kärsinyt sydämen vajaatoiminnasta. Johan Gabriel Lagus (Rautiossa 1851-1858) pysyi kappalaisena Lumijoellakin, minne hän muutti. Karl Emil Aejmelaeus (Rautiossa 1867 – 1872) kuoli Karttulan kirkkoherrana. Adolf Castren (Rautiossa 1874 – 1880) kohosi Tyrnävän kirkkoherraksi.

Oskar Vilhelm Snellman oli ruotsinkielisestä puusepän perheestä Oulusta. Rautiossa 1884 – 1893 hän suosi silti suomenkielistä kulttuuria ja toimi aktiivisesti kansakoulun hyväksi. Hän oli poikamies koko elämänsä. Snellman valittiin Keiteleeseen kirkkoherraksi. Niilo Iisakki Simelius (Rautiossa 1893 – 1900) oli myös kansakoulun johtokunnan puheenjohtaja. Simeliuksen ura huipentui Rantsilan kirkkoherrana.

Vähäkyrössä 1847 syntynyt Jaakko Kajanen (alun perin Kaija) toimi kevääseen 1917 eli kuolemaansa asti Rautiossa. Hän oli myös poikamies. Siksi Kajasella ei ollut mihinkään kiire, joten hän ”saarnaa paukutteli” pitkään. Niinpä vanhat vaarit kuorsasivat usein kirkossa, mutta heitä ei herätetty. Kajasta pidettiin vähän ”hupakkona.” Johtuiko se osin siitä, että hän pelkäsi varkaita.

Lukuisista väliajan saarnaajista voi mainita Lauri Antero Hakalahden, jota rautiolaiset arvostivat viisaana miehenä. Hakalahden työhön lienee vaikuttanut paha sairaus. Hän otti vaimonsakin keuhkotautiparantolasta. Hakalahti kuoli Rautiossa 1920 vain 30-vuotiaana. Viimeinen väliaikainen pappi Oskari Torvela oli enää vain viisi kuukautta Rautiossa.

Ensimmäisenä Raution lukkarina mainitaan Jaakko Simelius 1800-luvun alusta. Johan Typpö sai asuttavakseen 1800-luvun puolivälissä erityisen puustellin, joka sijaitsi alun perin pappilan maalla. Pitkäaikaisin Raution lukkari oli Kuortaneella syntynyt Matti Jokelin. Hän varmasti halusi Rautioon, koska käveli virkavaaliin sata kilometriä Kautiselta. Työnsä hän aloitti 1883 ja kuoli 1923 lähes 70-vuotiaana vatsakalvon tulehdukseen Pietarsaaren sairaalassa. Raskas isku oli, kun hänen 14-vuotias poikansa ampui vahingossa 17-vuotiaan siskonsa. Vanhana Jokelinin ääni sortui ”lampaan päkätykseksi.” Hän soitti myös viulua ja opetti halukkaille sen soittamista. Jokelin muistettiin myös ”ovelana pirtureseptin uusijana.”

4. V.H. Kiviojan aika 1922 – 1968

Valtionkirkkojärjestelmää purettiin, mutta monet sen tunnusomaiset oikeudelliset ja hallinnolliset erityispiirteet jäivät voimaan. Kalajoki oli yhä varsin agraarinen kunta. Noin 1940 maanviljelijöitä oli 3 848, teollisissa töissä kävi 1 287, kalastuksesta sai elantonsa 165 henkilöä. Itsellisiksi ei luokiteltu enää ketään. Sodasta toipumisen jälkeen palveluammattissa oli enenevässä määrin työpaikkoja. Vuonna 1941 seurakuntalaisista ruotsinkielisiä oli 17 ja romaneja oli saman verran.

Vuonna 1941 valmisteltiin rajamuutoksia Alavieskan, Kalajoen ja Raution välille. Jonkin verran ihmisiä siirtyi seurakunnasta toiseen. Sodan jälkeen papeille ja kanttoreille säädettiin eläkeikä. Vuonna 1953 kirkollisissa vaaleissa yli 40-vuotiaiden ja kymmenen vuotta namsissa olleiden lisä-äännet poistettiin.

4.1. Kalajoen kirkkoherrat

Tarkastelujakson aikarajaus on likiarvo, sillä nuori Kivioja oli suojeluskunnan edustajana papiston kanssa siunaamassa hautaan valkoisten joukossa kaatunutta kalajokista jo 1918 ja toisaalta hänet valittiin kappalaiseksi vasta 1923. Virkaan hänet siunattiin lestadiolaisten isojen seurojen yhteydessä. Nuoresta Kiviojasta sanottiin, että hän oli ”ankara, aivan kauhia!” Myöhemmin muisteltiin, että olisipa nuori Kivioja ollut samanlainen kuin vanha Kivioja. Henkilö muuttui niin kuin koko Suomi ja kirkko.

Aivan keskeinen muutos oli 1923 voimaan astunut uskonnonvapauslaki. Kivioja oli huolissaan säädöksestä, joka teki rikokseksi alaikäisen houkuttelemisen toiseen uskontokuntaan. Hän arveli sen estävän lestadiolaisen synninpäästön julistamisen herätysliikkeeseen entuudestaan kuulumattomalle nuorelle. Kiviojalle vakuutettiin, että se ei olisi laitonta. Saman kirkon sisällähän toimittiin. Ehkä hän näki rajan eri tavalla tuolloin.

Lumijoen kirkkoherra Juhan Anton Heilala voitti harvinaisen ylivoimaisesti papinvaalin Pohjoisen jälkeen. Hakijoita oli kuusi, joten lahjakas Kalajoen kappalainen Aale Sariola ei nuorena pappina päässyt vaalisijalle.

Aikoinaan hän toimi kyllä Kalajoen rovastikunnan lääninrovastinakin. Kyvykäs oli Heilalakin, mutta diabetes päätti hänen elämänsä jo 1927. ”Hyvin palvelevaisella” kirkkoherralla oli sopuisat välit seurakuntaan. Siksi hänen leskelleen myönnettiin ylimääräinen armovuosi. Osa kyllä harmitteli sen viivyttävän uuden kirkkoherran saamista.

Seuraavassa vaalissa pääehdokkaista olivat V.H. Kivioja ja Anjalan kirkkoherra Juho Arvi Metsovaara (entinen Jägerroos). Äänestysprosentti nousi lähes 47 %:een. Se oli yllätys eikä usean äänestäjän nimeä edes löydetty vaaliluettelosta ja muutamat poistuivat ujuden vuoksi äänestyspaikalta. Vaalihan ei ollut salainen ja riippuen elämäntilanteesta sai käyttää yhdestä kolmeen ääntä. Ehkä jotkut äänestivät pikemminkin toista ehdokasta vastaan kuin toisen puolesta. Metsovaara sai äänistä 55 %, Kivioja 37 % ja loput menivät kolmannelle ehdokkaalle.

Kalajokilaakso-lehti kysyi Kiviojalta provosoivasti, tehdäänkö vaalista valitus. Kappalainen totesi ykskantaan, että häneltä ei ole lähtenyt kyyneltä eivätkä kalajokiset ole kuin ylivieskalaiset, jotka löytävät aina syytä kuin susi, jolle lampaan nähdessään rupeaa tekemään tätä mieli. Tämän jälkeen Kivioja pyrki ainakin viiteen paikkaan kirkkoherraksi Sörnäisistä ja Rovaniemelle suhteellisen huonolla menestyksellä.

Sen sijaan eduskuntaan nuori kappalainen nousi. Kiviojan avulla maalaisliitto mursi kokoomuksen hegemonian lestadiolaisten äänistä pohjoisessa. Raittiusmiehelle kieltoain kumoaminen ei ollut mieleen. Esittipä Kivioja, että ravintoloissa alkoholi pitää kaataa ruuan sekaan, ettei asiakas vain nauttisi pelkästään viinaksia. Eduskuntasalissa olevat Wäinö Aaltosen veistämät alastomat patsaat hän halusi poistattaa. Kivioja oli myös yksi 14 edustajasta, joka äänesti pakkosterilisaatiolakia vastaan. Hän itse oli loukannut toisen polvensa ja ymmärsi varmasti, että ihminen voi elää hyvää elämää vammankin kanssa. Moni edustaja loukkaantui Kiviojan mielipiteestä. Hänelle irvailtiin siitä, että kuolemantuomiolle Kivioja ei halunnut täyskieltoa.

Kiviojan esimies Metsovaara oli taas IKL:n kannattaja, jopa puoleen pää-äänenkannattajan Ajan Suunnan toimituskunnan jäsen. ”Jumalan valituksi” tituleerattu Vihtori Kosolakin patsasteli kirkkoherran kanssa Kalajoen pappilassa! ”Uskovaiset” eivät yleensä liittyneet IKL:oon.

Mitenkähän politiikka vaikutti kirkkoherran ja kappalaisen väleihin? Kiviojan puoluetoveri Urho Kekkonen onnistui lakkauttamaan IKL:n nuorisjärjestön Sinimustat, jonka johtaja Elias Simojoki oli syntynyt Rautiossa kappalaisen poikana. Kun Kekkonen täytti 50 vuotta, Kivioja postitti hänelle onnittelekortin ja pyysi lähettämään sementtiä Kalajoen yhteiskoulua varten. Sementtiä tuli! Kivioja oli koulun rehtori.

Metsovaara lukeutui heränneisiin. Saarnansa hän aloitti usein Ps 19:15:n sanoin. Metsovaara kävi perheineen NKY:n rukoushuoneella. Hänen puheensa oli vähän sekavaa ja olemus hätäinen. Kivioja oli Metsovaaraan verrattuna ”kansanmies.” Kirkkoherra lähtikin 1940 Uudenmaan läänin Pyhäjärvelle, jonka keskusta Karkkila, kuului samaan seurakuntaan. Kalajokeen verrattuna se oli punaisempi. Metsovaaran molemmat pojat kaatuivat upseereina jatkosodassa.

Kirkkoherranvaali pidettiin kesän loppuksi 1939. Ehdittiin juuri ennen talvisotaa. Liitto-lehti julkaisi Kiviojan kannatuskirjeen kentältä. Siinä todettiin, että kaikki tuntevat Kiviojan, mutta tekstin pääpointti oli toisaalla. Raution eron jälkeen Kalajoki yritti lakkauttaa kappalaisen viran. Tuomiokapituli kumosi päätöksen, mutta ministeriössä asia kääntyi toisin päin. Lakkauttaminen tosin astuisi voimaan, vasta viranhaltijan erottua. Äänestäjiä valistettiin valtavasta säästöstä, jos Kivioja siirtyisi kirkkoherraksi. Silloin ei tarvitsisi enää palkata kappalaista. Ehkä kuitenkin oli niin, että Kivioja oli ehtinyt rakentaa luottamusta. Hän toimi muuten Liiton pitkäaikainen avustaja.

Äänestysprosentti oli varsin korkea: 35 %. Kivioja voitti varsin reilusti. Säästäväinen hän oli itsekkin! Kunnolla viranhoito alkoi kuitenkin vasta 1945, kun Kivioja jätti eduskunnan. Hän sai pitää vuoden 1942 valtiopäivien lopetusjumalanpalveluksessa saarnan.

Kalajoen entisiä pappeja muistettiin 1942 isonnuttamalla hiukan heidän kuviansa sakastin seinälle. Koska kappalainen Hemmingistä ei ollut valokuvaa, mutta piirros sentään, siitä tehtiisiin samankokoinen versio kuin muista kuvista. Kivioja tunsu kotikuntansa historiaa todella hyvin. Usein hänellä oli virallisesta tulkinnasta poikkeavakin kanta asiallisilla perusteilla.

Lukuisa määrä syöpää sairastavia ihmisiä kääntyi kirjeitse Kiviojan puoleen. Jopa Amerikassa asuvan siirtolaisen poika lähestyi häntä. Kyse oli koivun tuhkasta, jota poika toivoi lähetettäväksi Atlantin yli. Pyytäjä uskoi Kiviojan löytävän juuri oikeanlaisia tuhkkattavia puita. Ilmeisesti kirkkoherra lähetti tuhkaa Valtamerenkin yli. Kirkon merkitys sairaanhoidossa on toki historiassa ollut merkittävä. Sinänsä uskomus tuhkan syöpää parantavaan voimaan oli yleinen.

Lokakuussa 1953 Kalajoella sattui lyhyt yhteenotto iltamayleisön ja poliisin välillä. Arvovaltakiistan vuoksi tuomittiin useita henkilöitä käsittämättömän ankariin rangaistuksiin, jotka loukkasivat monen oikeustajua. Yksi ärsyyntyneistä oli kirkkoherra Kivioja, jonka johdolla kirkkoneuvosto halusi purkaa rangaistukset kokonaan. Siksi tapaus saatettiin presidentin tietoon. Kirkkoherra lähestyi asiassa myös pääministeri Kekkosta ja oikeuskansleria. Silti muutosta ei saatu. Kivioja oli jo 1934 yrittänyt saada presidentiltä armahdusta Nivalan konikapinallisille.

Kivioja toimi yhteiskoulun rehtorina ja opetti sivutoimisesti. Hän harrasti esperantoa ja myös opetti sitä. Kivioja hoiti lukuisia vaativia ”maallisia” luottamustehtäviä ja hoiti hyvin pappilan maataloutta. Hän oli harvinaisen aikaan saava henkilö. Myös sukututkimukselle kirkkoherran työ oli todella merkityksellistä. Kappalaisena toiminut vuosina 1826 – 1857 Elias Robert Alcenius julkaisi 1850 massiivisen tutkimuksen Sursillien suvusta. On kuitenkin harhaluulo, että tämä suku on parhaiten selvitetty. Alceniuksen tutkimus sisältää useita ristiriitaisuuksia ja virheitä. Hän on kuitenkin saanut muistolaatan Jokelan pappilan seinään. Kohtuullista oli, että Kiviojat saivat muistopuustikon pappilan lähelle pari vuotta sitten.

Rovaniemen pappi Pentti J.P. Seppänen lähetti ilkeän kirjeen Kiviojalle: Siinä vuodatettiin: ”Sinua ohjaa synnillinen halu, joka panee väheksymään toisen kykyjä ja kehumään itseään.” Virasto Rovaniemellä ei ollut Kiviojan mielestä tarpeeksi ripeä vastamaan hänen tiedusteluihinsa. Vaatiko Kivioja muilta samaa tehokkuutta kuin itseltään? Ainakin hän soi mielellään muille työntekijöille lomat, vaikka ei välttämättä itse niitä pitänyt.

Piispa Malmivaara kehui Kiviojaa siitä, että hän on syvällisesti harkinnut seurakunnan tarpeita ja että hänellä selvyys niistä. Piispa yritti varovaisesti sanoa, että Kalajoki oli tavattoman suuri seurakunta yhden papin hoidettavaksi. Kivioja ei ottanut onkeensa vihjeestä, vaikka se esitettiin seuraavassakin tarkastuksessa.

Lopulta tytärkin vaati 1961 toisen papin ottamista. Vihdoin 1964 Kalajoelle palkattiin nuorisopappi. Ensimmäinen oli himankalaiset sukujuuret omannut Tuomas Pöyhtäri vuoteen 1968. Ehkä viran perustamisessa auttoi tyttären painostus ja lisääntynyt työkuorma lääninrovastina 1962 – 1968. Kirkkoneuvosto keskusteli marraskuussa 1965 ensi kerran Kiviojan virkavuosien jatkamisesta. Seuraavana vuonna sitä puollettiin. Hyvää apua hän sai tarvittaessa Mikko Torviselta, joka palkattiin Kalajoen Kristillisen opiston rehtoriksi 1941.

Eläkkeelle jäätyäänkin Kivioja toimi yhä monipuolisesti ja aktiivisesti. Hän oli Kalajoella lomasijainen ja apulainen sekä Rautiossa v.t. kirkkoherra. Kun hän lomitti pappia Himangalla, Kivioja laski aina erikseen

kirkossa istuneet miehet ja naiset ja samoin ehtoollisella käyneet. Hän sanoi luvut Eemeli Märsylälle ja kysyi, saiko suntio saman määrän.

4.2. Raution kirkkoherrat

Kolmesta ehdokkaasta Raution ensimmäiseksi kirkkoherraksi valittiin Mauri Juhana Kokko, joka oli Rautioon tullessaan joulun alussa 1921 hiukan alle 30-vuotias. Iissä syntynyt kirkkoherra arvosteli Raution nuorten sortuneen synnillisyyteen ja paheisiin. Kokko jäntevöitti pyhäkoulun ja perusti Raution Nuorten Kristillisen yhdistyksen. Hän puhui ytimekkäästi ja isänmaallisesti. Neljäntenä pappina Kokko johti myös kirkonkylän kansakoulun johtokuntaa. Vappuna 1926 hän aloitti pappina Lumijoella ja lopulta toimi Valtimon ensimmäisenä kirkkoherrana 1931 – 1953. Rautiossa Kokko oli poikamies, eikä hänellä ollut myöhemminkään lapsia. Kirkkoherran äiti ja isä muuttivat Rautioon noin 1923.

Kesti hiukan ennen kuin Rautioon saatiin seuraava pappi. Aarne Aukusti Alikoski kyllä valittiin jo syksyllä 1925, mutta hän aloitti vasta vappuna 1927. Kuitenkin jo kesäkuussa oli selvää, että pesti jää vain yhden vuoden mittaiseksi. Alikoski omisti ensimmäisen radion Rautiossa. Henkilönä häntä pidettiin ”reiluhkona ja vähän vitsikkäänäkin.” Rautiossa Alikoski oli vielä poikamies, mutta hän avioitui vähän myöhemmin Kalajoen entisen kirkkoherra Heilalan vanhimman tyttären kanssa.

Sitten kesti peräti kahdeksan vuotta, ennen kuin Rautioon saatiin houkuteltua kirkkoherra. Syyksi Raution vieroksuntaan arvioitiin palkka, joka olikin ilmeisesti koko hiippakunnan heikoin. Jo helmikuussa 1928 runsaslukuinen kirkkokokous anoi lupaa palkan nostamiseen. Lokakuun lopulla se kuitenkin pidettiin ennallaan äänin 52 – 35. Asiasta äänestettiin uudelleen tammikuun alussa, mutta päätös ei muuttunut äänin 258 – 180. Luvut eivät tarkoita äänestykseen osallistuneita henkilöitä, sillä äänioikeus ei ollut yhtäläinen. Vuonna 1934 pappi pyysi ja sai korvauksen, koska joutui itse tuomaan veden pappilaan.

Väliaikana sijaisia oli kahdeksan. Oman toimensa ohella virkaa hoitivat V.H. Kivioja, Arvi Metsovaara Kalajoelta, Einar Borg Alavieskasta, Väinö Havas (entinen Örling) Merijärveltä ja Väinö Näyhä Ylivieskasta. Muut sijaiset olivat Einar Hohti, Lauri Salo ja Veli Pyy. Pitkäjännitteinen työ seurakunnassa varmasti kärsi alituista vaihdoksista.

Muistiedon mukaan musikaalinen Havas sai syntymään lestadiolaista herätystä Rautiossa. Hän oli vähän aiemmin siirtynyt uusheränneistä vanhoillislestadiolaisiin. Havas sai pyynnöstä siirron pois Rautiosta tammikuussa 1930. Vapaaehtoisena jatkosotaan lähtenyt Havas oli ainoa kansanedustaja, joka kaatui sodassa. Salo puolestaan ilmeisesti vähän painostikin liittymään esikoislestadiolaisiin. Hän joutui hoitamaan Sievin seurakuntaakin, kun pappi sairastui siellä.

Hohtin vaimo toimi kirkonkylän koululla opettajana. Syksyllä 1931 hän esitti miestänsä sijaisekseen. Silloin pöytäkirjattiin, että useat vanhemmat eivät pane lapsiaan kouluun, jos pastorista tulee opettaja. Hän oli jo osoittanut kyvyttömyytensä edellisenä keväänä. Maaliskuussa 1932 Hohtin perhe muuttikin pois.

Vihdoin elokuussa 1936 Vilho Kalevi Vihman (entinen Wichman) asetti virkaan Yrjö Wallinmaa, joka ehti olla jatkosodan aikana vain hetken piispana, koska partisaanit ampuivat hänet. Kirkkoherra oli uskonsa menettäneen kenraalimajuri Einari Vihman serkku. Kirkkoherra oli itse ollut jo kymmenenvuotiaana ratsulähetinä Oulussa 1917. Hän kuului Keski-Pohjanmaan suojeluskuntapiirin johtokuntaan ja toimi järjestön kenttäpappina. Sotilaspappina Vihma toimi 1943 – 1944. Tytär muistelikin isänsä olleen jatkuvasti tulossa tai lähdössä.

Vihma kannatti aktiivisesti IKL:oa, mutta ei Raution kirkossa politiikkaa puhuttu. Vihma olikin suosittu ja kohtelias ”kansanmies.” Kirkkoherran hevosharrastus miellytti isäntiä. Hän osti kohta Rautioon tulonsa

jälkeen juoksijaori Jollen 20 000 markalla, eikä se jäänyt ainoaksi hevoseksi. Valitettavasti pappilan navetta tuhoutui tulipalossa Vihman aikana. Hänkin kuului kansakoulun johtokuntaan ja hoiti myös muita kunnallisia luottamustehtäviä.

Erikoinen tapaus Raution pappilassa sattui huhtikuun lopulla 1945. Valtiollisen poliisin entinen päällikkö Arno Anthoni pidätettiin siellä. Hän oli vastuussa Suomen juutalaisten luovuttamisesta natsi-Saksaan. Koska Anthonin pako Ruotsiin epäonnistui sodan jälkeen, hän pyysi hiljaisuudessa luvan tulla Rautioon. Kun Himangalle tupsahti jatkosodan aikana kaksi juutalaislasta turvaan, puhuttiin yleisesti, että tätä ei kerrota Raution papille. Vihma haki jo 1938 kaksi kertaa muualle papiksi, mutta siirtyi vasta marraskuussa 1946 Oulun tuomiokapitulin notaariksi ja sieltä Kuortaneen kirkkoherraksi.

Jaakko Sulo Kurkela aloitti vt. kirkkoherrana 1946 ja jatkoi virkaan asetettuna. Pappila liitettiin vesijohtoyhtiöön 1949, koska muutoin sinne ei saatu millään käyttökelpoista vettä. Muita konsteja oli jo yritetty. Kurkela lähti Sodankylän kirkkoherraksi elokuun lopulla 1951. Tällöin Rautiossa lopetettiin tapa antaa kirkkoherralle kaksi lehmää. Märehtijät myytiin, koska pappilan maa oli pienentynyt. Himangalla muuttavan kirkkoherran piti jättää kaksi lehmää seuraajalleen papiston yleiseen palkkaremonttiin eli 1920-luvun alkuun asti. Kurkela haudattiin keväällä 1982 Oulussa.

Armo Eino Antero Juntumaa (entinen Juntunen) oli jatkosodan aikana toiminut sotilasvirikailijana ja sotilaspappina. Hänen elämäntyönsä jakautui kolmeen päälohkoon: koulumies, kirkon mies ja kansanedustajuus. Papin työssä nuorisotyö oli lähellä Juntumaan sydäntä. Hän kuului Pohjolan Patiopiiriin johtokuntaankin. Juntumaa oli myös raittiusmies. Hänen aikana tehtiin nimismiehelle valitus kirkon luona häiritsevistä juopuneista.

Rautioon Juntumaa saapui kesällä 1952 Muonion yhteiskoulun rehtorin virasta. Tammikuussa 1955 hän sai virkavapaan toimia Raahen seminaarissa uskonnon ja historian lehtorin sijaisena, mutta jatkoi siellä pian vakituisena. Juntumaa valittiin Oriveden kappalaisena Kristillisen Liiton kansanedustajaksi. 1972 Huomiota herätti se, että hän äänesti ainoana tyhjää, kun Kekkonen kautta jatkettiin poikkeuslailla. Kunnallisia luottamustehtäviä Juntumaalla oli runsaasti, mutta jostain syystä ei Rautiossa. Hän kuoli 2002

Reisjärvellä orvoksi jääneen Martti Jaakko Kuoppalan adoptoi lapseton Pattijoen kirkkoherra Iisakki Peltonen. Samalla pojan vaihtui sukunimi. Peltonen toimi Raution kirkkoherrana varsin pitkään eli vuodet 1956 – 1971. Hän johti Raution kunnanhallitusta ja Kalajoen talousalueen liittoa ja oli jäsen Oulun läänin kuntauudistustoimikunnassa. Keskustaa edustanut Peltonen valittiin presidentin valitsijamieheksi 1968, ja eduskuntaan pääsykin oli hilkulla.

Kerran eräs nainen kertoi kirkkoherralle, että hän oli rukoillut pappilan kaivon kuivumista. Tämän jälkeen Peltonen pani liikkeelle vesijohdon rakentamisen kuntaan. Raution maatalousnäyttelyn aikana 1964 kirkkoon haluttiin saarnaamaan V.H. Kivioja tai joku muu pappi, vaikka Peltonen oli hyvin perillä maataloudesta. Hän kuoli Ruokolahdella 2009.

Jos Rautioon kirkkoherraksi haki enemmän kuin yksi, järjestettiin vaali kuten lukkarin/kanttorin kohdallakin 1940-luvulle asti. Muutoin kirkkoneuvosto päätti yleensä olla julistamatta virkaa tai tointa auki. Todettiin vain, että otetaan sopiva. Kerran neuvosto hämmästyti, kun oli silti tullut kolme hakemusta. Valittiinkin kuitenkin etukäteen ajateltu rautiolainen.

4.3. Seurakunnan aktiivisuus

Kertomukset seurakunnan tilasta olivat Kalajoella pitkään pessimistisiä. Kaivattiin kuviteltua mennyttä hyvää aikaa. Itsekritiikkiä ei ainakaan kirjattu, mutta oma ahkeruus tuotiin esille. Kirkossa kävi 1920-luvulla kesällä keskimäärin 250 henkeä ja talvella 150. Kymmenen vuoden kuluttua oli pientä nousua: kesällä 291 ja talvella 185. Tosin vuoden 1930 tienoilla yllettiin jopa 500 osallistujan kesällä.

Sekä Kalajoella että Rautiossa siirtoväki vaikutti ”elähdyttävästi” kirkossa käyntiin. Vuonna 1944 Kalajoella jumalanpalveluksiin osallistui keskimäärin 447 henkilöä, mutta siirtoväen lähdettyä väki väheni huomattavasti tästä. Yhteyksien parantuessa ero kesän ja talven kävijämäärien välillä supistui. Jumalanpalvelukseen osallistui 1960-luvulla keskimäärin 301 seurakuntalaista. Kivioja moitti seurakuntalaisia lähes koko uransa siitä, että he jäivät kotiin kuuntelemaan jumalanpalveluksen radiosta. Se on vähän yllättävää, koska kansanedustaja-aikana hän itse puhui radiohartauksissa säännöllisesti.

Kivioja piti jumalanpalveluksen Kallassa 1923. Sitten kirkko oli pitkään arvottomastikin varastotilana, kunnes kirkkoon kokoonnuttiin taas kerran kesässä bensiinipulaan asti. Tiedot osallistujien määrästä puuttuvat. Piispa Malmivaara olisi viety Kallaan kesällä 1949, mutta myrsky esti suunnitelman.

Ensimmäiset evakot tulivat Nurmekselta joulukuussa 1939. Pääsiäisenä 1942 saapui Sortavalan maalaiskunnasta lisää väkeä. Elokuussa 1943 Kalajoelle asettautui pari inkeriläistä leskeä ja keväällä 1944 tuli vielä muutamia. Syksyllä 1944 evakuoitiin Kalajoelle sodalta turvaan ihmisiä Utsjoelta, Savukoskelta ja Petsamosta. Luultiin, että siirtoväkeä oli vahingossa lähetetty Kalajoelle liikaa, koska Nivalassa heitä oli vähemmän.

Himangalla epäiltiin samaa. Huippu siirtoväen määrässä saavutettiin Himangalla helmikuussa 1945, jolloin evakkoja oli tasan 2 000. Suuremmissa naapurissa heitä oli varmasti enemmän. Kalajoella opettajan kysyessä, miksi taloihin rakennetaan kamareja, koulupoika vastasi: ”Että saa pitää evakkoja.” Ruotsiin lähetettiin Kalajoelta kymmenen lasta ja Himangalta kolme.

Kivioja piti hartauksia sotavangeille venäjäksi ja kävi tapaamassa Kallassa saksalaisia leirikoululaisia. Hän luonnehti sortavalaisia kirkkokansaksi, nurmeslaisia vähemmän, inkeriläiset kävivät kirkossa, mutta petsamolaisista kirkkoherralla oli huonompi mielipide: he eristäytyivät, nurisivat, trokasivat viinaa, joivat korvikkeita ja yhdessä savukoskelaisten kanssa turmelivat Hietalan pappilan ikkunoita ja sisustusta. Hyvä jakoavain katosi sieltä. Tavallisten seurakuntalaisten mielikuva oli parempi: ”Koltat olivat samanlaisia kuin itäkarjalaiset ja ystävällisiä.”

Kokonaisuutena Kivioja kiteytti, että kalajokisten ja siirtoväen välillä vallitsi luottamuksellinen suhde. Lapin Kansan mukaan uskonto oli yksi tekijä, joka helpotti kanssakäymistä. Evakkopappi Paavo Elovaara ja Petsamon v. a. pappi osallistuivat seurakuntatyöhön 15.9.1944 – 30.4.1946. Himangalla kävi Laanilan partisaani-iskussa pahoin haavoittunut Sodankylän kirkkohera Aittokallio tapaamassa evakkoja helmikuussa 1945. Siirtoväelle pidettiin jumalanpalveluksia Tavastinkylälläkin. Petsamon venäjänkielisille oli omalla äidinkielellä kaksi hartautta vuodessa.

Jokunen virolainen autettiin pakoan Ruotsiin. Inkeriläisille annetut lupaukset petettiin heti Neuvostoliiton rajalla. Yhteyttä heihin ei voitu enää pitää. Inkeriläinen evakkotyttö Hilja Ilves lahjoitti muistoksi sotaorvolle Mikko Himangalle Valamon munkkien tekemän lusikan.

Pieni määrä seurakuntalaisista saapui kirkkoon myöhässä. Tosin 1930-luvulla vielä useampi ei malttanut odottaa tilaisuuden päättymistä. Syrjäkyläisiä haittasivat pitkät matkat. Talvisodan alla kirkkoon kuljettiin polkupyörällä, hevosella ja autoillakin jo. Sota-aikana polkupyörä oli tyypillisin kulkuväline. Moni hevonen oli rintamalla ja jos autoa ei ollut pakko-otettu, ei siihen saanut polttoainetta. Auton yleistyminen kesti kauan. Piispa tokaisikin 1955, ettei ”ihminen pitkälle lähde ilman autoa.”

Papisto arvioi 1932 kalajokiset yleisesti vanhoillisiksi ja vaikeasti saavutettaviksi. Yleistä henkeä pidettiin välinpitämättömänä tai suuntahengen läpitunkemia. Kristillisten yhdistysten merkitys seurakuntaelämälle nähtiin vähäiseksi. Tarkoitettiinko yhdistyksillä herätysliikkeitä? Lasten osalta oli havaittu jopa hämmästyttävää tietämättömyyttä, teinien kristinopin taito ”supistui supistumistaan”, mutta vanhempi väki sai sentään tyydyttävän arvion.

Rautiossa käytettiin positiivisempia ilmauksia. Esimerkiksi rippikoululaisten taito oli monipuolisesti tyydyttävä. Piispa kehui, että selvästi on opetusta annettu! Tosin Rautiossa kirkossa käynti ei ollut runsasta ja 1949 piispa jyrähti: ”Missä nuoriso on? ... Lapset on saatava kirkkoon vaikka kuinka lujalle ottaisi!” Tuolloin Raution kirkossa kävi keskimäärin 156 henkilöä kesällä ja 120 talvella. Vuonna 1957 lapset ja nuoret laitettiin laulamaan piispalle. Aktiivisuus väheni vuoden 1961 tyydyttävästä selvästi. Vuonna 1967 kirkossa kävijöitä oli enää keskimäärin 75.

Kirkkokansasta aina enemmistönä olivat naiset. Aktiivisimpia olivat maanviljelijät. Säätyläisiä saapui kirkkoon vain vähän ja työläisiä harvoin. Ilmaisut näitä ryhmiä kohtaan muuttuivat jos mahdollista vielä tylymmiksi. Sivistyneistön sanottiin olevan ”kylmällä kannalla.” Toisaalta jo 1920-luvulla valitettiin monen pitävän ”kirkon seudulla” kirkkoa aikansaeläneenä laitoksena.

Ensimmäinen kädenojennus työväenliikkeen suuntaan tehtiin 1942. Kiviojan puhui Teatteritalolla aiheesta Seurakunta nykyajassa. Koetettiin siis lähentyä. Hän lupasi vuoropuhelun jatkuvan, mutta pöytäkirjoihin niistä ei jäänyt jälkiä. Piispantarkastuksen aikana 1955 käytiin Santaholman sahalla, mutta näyttää siltä, että sieltä lähdettiin nopeasti kauppaneuvoksen tarjoamille kahveille hänen kotiinsa. Työläisissäkin oli silti kristittyjä. Muualta tulleet poliittiset puhujat välttivät uskonnon mollaamista, koska tiesivät, että siitä ei olisi pidetty. Kyllä silti ”jatkäsakissa” voitiin käyttää puhua toiseenkin sävyyn.

Kansakoulun opettajia ei luettu sivistyneistöönkään, joiden kylmyyttä kirkkoon moitittiin. Opettajia näet kehuttiin usein ja erikseen kiitettiin, että yksikään heistä ei ollut eronnut kirkosta Kalajoella. Pöntiössä oli 1950-luvulla yksi vapaiseen suuntaan kuulunut kansakoulun opettaja.

Kirkossa miehiä oli enemmän vanhemmista ikäluokista, mutta naisten ikäjakauma oli tasaisempi. Nuorten vähyyttä kirkossa valitettiin 1920-luvulla. Tilanne parani hiljalleen. Kansanopisto todettiin edistäneen nuorison uskonnollista ja siveellistä kehitystä. Vuonna 1951 perustettiin partio Kalajoen Eräpojat, jolla oli läheinen suhde seurakuntaan. Piispa Heliövaara iloitsi lasten runsaudesta kirkossa 1955. Jatkossakin lapsia tuli paremmin jumalanpalveluksiin.

Silti vuonna 1947 kirjattiin monesti moite, että nuoret haluat katsoa elokuvia, huvitella, urheilla ja kilpailla sunnuntaisin. Ei ymmärretty, että ihmisellä lienee perustava halu huvitellakin. Yllättäen pöytäkirjoissa ei ollut jakoa sopiviin ja sopimattomiin huvituksiin. Ensimmäisen kerran seurakuntalainen uskalsi vuonna 1961 piispantarkastuksessa korjata, että urheilukilpailut alkavat iltapäivällä selvästi jumalanpalveluksen jälkeen.

Messu järjestettiin Kalajoella kymmenen kertaa vuodessa, mutta Rautiossa niin harvoin, että piispa puuttui siihen. Hyvin harva kävi ehtoollisissa useammin kuin kerran vuodessa. Kynnys ehtoollisen nauttimiselle oli nostettu korkealla. Rautiossa vähäistä kävijä määrää puolusteltiin sillä, pyhä ateria nautittiin suurissa seuroissa tai toisessa seurakunnassa. Kyse oli kaikei vanhoillislestadiolaisista.

Mistähän oli kyse, kun Rautiossa päätettiin 1924, että viiniä ei saa käyttää kuin ehtoollisella? Himangalla ostettiin lasisia ehtoollispikareita uuden jakotavan vuoksi. Kalajoella pikarien ostoa varten valittiin oikein toimikunta lokakuussa 1938.

4.4. Liikkeitä kirkon sisällä ja ulkopuolella

Vanhimman herätysliikkeen herännäisyyden osalta todettiin 1928, että se on ennallaan. Vaasa-lehti kirjoitti 1935, että sitä on Kalajoella enää Hihnalan kylällä. Heränneet vastustivat aktiivisesti kappalaisen viran lakkauttamista, mutta hävisivät lopulta asiassa. Herännäiskäräjien satavuotisjuhla 1939 keräsi kyllä valtavan määrän väkeä. Kirkkoherra Vihma järjesti vielä oman muistojuhlan Rautiossa. Piispa toivoi Rautiossa 1933, että herätysliikkeet eivät rakentaisi välilleen liian suuria väliaitoja. Pappien ei pitäisi ryhtyä ”suuntapapeiksi” ja unohtaa muut. Suoria viittauksia herännäisyyteen Raution kirkon arkistosta papereista ei löytynyt.

Näyttäisi siltä, että uusheräenneet menettivät hiukan kannattajia. Merkittävä piristysruiske oli oman kansanopiston puuhaaminen juuri Kalajoelle. Pitkään itänyt hanketta alettiin toteuttaa 1938. Sota siirsi opetuksen aloittamisen kuitenkin tammikuuhun 1942 asti. Rehtoriksi oli valittu pastori Mikko Torvinen jo välirauhan aikana. Apulaisjohtajana toimi hänen vaimonsa. Sodan vuoksi oppilaat olivat vain naisia. Kaksi heistä oli kotoisin Aunuksesta. Syksyllä 1944 toiminta keskeytyi, koska toimitalo otettiin petsamolaisten aluesairaalaksi. Oppilaisiksi valituista 28 olisi ollut evakkoja. Opiston uudelleen käynnistämistä auttoi Hanna Siipolan testamenttilahjoitus. Vuoteen 1962 mennessä oppilaista noin 60 % kuului uusheräenneisiin.

Vanhoillislestadiolaisuus oli liikkeen suurin suuntaus Kalajoella. Kuitenkin jo 1920-luvulla iti uusi hajaannus, joka siirtyi USA:sta Suomeen. Siellä vanhoilliset eli heidemanilaiset oli pienempi kuin Apostolis-luterilainen ryhmä. Lopullinen ero sinetöityi, kun Rautiosta lähtöseurojen jälkeen USA:han matkustaneet saarnaajat Krekula ja Kaikkonen puhuivat muillekin kuin heidemanilaisille. Frans Pöyhtäri Himangalta aprikoi, ettei ehkä ollut viisasta lähteä.

Lopullinen jako tapahtui 1934 ja se oli raskas isku rikkoen ystävyysuhteitakin ja Rautiossa ainakin myöhemmin avioliittojakin. Jumalan valtakunnasta poisotkittuja kutsuttiin tuolloin pikkuesikoisiksi, mutta ryhmän lehden nimi Rauhan Sana vakiintui koko liikkeelle. Sakari Ainalia, joka liikkui USA:ssa koko vuoden 1935, on pidetty kolmanneksi tärkeimpänä Rauhan Sana edustajana neuvotteluissa. Hän katsoi olevansa Leonard Typön toiminnan jatkaja. Näin oli ainakin kansanedustajana. Ilmeisesti juuri Ainalin vaikutuksesta vanhoillisen suuntauksen kannatus jäi vähäiseksi Himangalla. Vain muutama Ainalin kyläläinen kuului tuolloin vanhoillisiin.

Himangan rauhansanalaiset alkoivat pitää omia kokouksia 1938. Viimeisen kerran SRK:n puhujia kävi Pahkalassa 1950-luvun alussa. Kun varsinkin Heikki Saaren sanat tuntuivat pelkältä haukkumiselta, seuraväki veisasi hänet pois puhujakorokkeelta. Aivan pieni laulu ei siihen tehonnut! Samaan aikaan tyrmättiin Himankakylän evankelisen opettaja Kaarina Kallion ehdotus ekumeenisista ompeluseuroista, jossa tuotto olisi jaettu evankelisten ja lestadiolaisten eri suuntausten kesken. Vuonna 1964 Rauhan Sanalla oli Himangalla 215 jäsentä. Heistä 70 % asui Pahkalassa ja Torvella ja 30 % kirkolla.

Ennen hajaannusta Raution Rauhanyhdistys sai Maria Erkkilältä eli Perttulalta tuhannen markan testamenttilahjoituksen 1927. Rautiossa ”uskovaiset” huomasivat jääneensä vähemmistöön omassa yhdistyksessään suhteessa 2:3. Raution Rauhanyhdistyksen nimikin jäi rauhansanalaisille. Vanhoilliset perustivat oman Raution kirkon- ja Kärkiskylän yhdistyksen, jolla oli voimakas kannatus myös Typössä. Seurahuone jäi aluksi yhteiskäyttöön, mutta Otto Petäistö sulki sen omavaltaisesti neljäksi vuodeksi rauhansanalaisilta. Rauhan Sana sai lopulta huoneet, mutta ne jäivät tien levennyksen alle. Alavieskan varrelta ostettiin tontti uudelle seuratuvalle. Sinne sitä kuitenkin rakennettu, koska paikkaa kammottiin. Siellä oli kuoltu keuhkotautiin.

Joulukuun 1945 ja helmikuun 1946 välillä Rautiossa pidettiin ainakin kymmenen sovintokokousta. Tunnelma vaihteli sovinnollisuudesta toiveikkuuteen ja syyttelyyn. Viimeiset yhteiset seurukset pidettiin Matti Olkkosella Hollannissa. Sovun vastustajia olivat mm. ansamaalaiset, joiden vaikutus Rautiossa ei ollut silti suuri. Arvostettu Matti Niskakangas toimi Rauhan Sanan piirissä, mutta poikansa vaihtoi myöhemmin leiriä.

Rautiossa Rauhan Sanan suhde seurakuntaan oli asiallinen. Heidän pitkäaikainen puheenjohtajansa oli Sakari Ainalin poika Yrjö Ainali vuosina 1959 – 1981. Jäsenmäärästä on tiedossa vasta vuodelta 1975, jolloin se oli 69. Vanhoillislestadiolaisia oli pitkään noin 30, mutta vuonna 1970 jo 49. Heidän pitkäaikaisin puheenjohtaja oli Väinö Rautakoski 1944 – 1969. Vanhoilliset kuvasivat 1950-lukua uneliaisuuden ajaksi ja toimintakin hajanaista. Suhde liikkeen eripuraan tahtoi hämärtyä. Tuli ”hempeyttä ja toisaalta kireyttä.” Vähitellen vireys kasvoi.

Kalajoella vanhoillisilla oli ennen jakautumista kolme seuraturpaa. Mehtäkylällä ja Etelänkylällä ne jäivät heille. Kirkkoherran mukaan seurakuntaelämä jäi vanhoillisille vieraaksi. He kutsuivat 1934 Kalajoelle Temmeksellä 1893 syntyneen Juho Ansamaan, joka on taiteilija Seppo Similän isän serkku. Ansamaa oli voimakas herätysjulistajana ja tyyliään terävä ja suorasukainen. Hän piti seuroja viikoittain Heikkalassa, Myllymäellä ja usein tulevan rovasti Mikko Himangan kotonakin.

Ansamaa saarnasi voimakkaasti Rauhan Sanaa vastaan ja sen vuoksi moni pysyikin vanhoillisuudessa. Vähitellen hänen oppinsa erkaantui lestadiolaisuudesta. Jo syksyllä 1934 Kivioja varoitti eriseuraisuudesta. Kivioja pyrki aluksi välttämään riitelyä, mutta ei julkaissut kaikkia SRK:n kirjoituksia toimittamassaan ruotsinkielisessä lehdessä. Myöhemmin hän arvostelikin eräitä vanhoillisten kantoja mm. kirja-arvosteluissa.

Aluksi vallitsi jonkinlainen sovinto Ansamaan kanssa, mutta vuonna 1937 vanhoilliset erottivat 31 ansamaalaista jäsentään ja seurakunnassa alettiin nimittää heitä harhaoppisiksi. Viimeisen kerran hän saarnasi Kalajoella 1938. Kun tuomiokapitulille 1947 mennessä selostuksessa mainittiin yhä ansamaalaisuus, kapitulin edustaja kirjoitti ruutupaperille V.H. Kiviojalle ihmetyksensä asiasta.

Esikoislestadiolaisten määräksi 1960-luvulla Juhani Kajava arveli kymmenen perhettä. Kannatusta oli ainakin Rahjassa. Vuonna 1967 Hanna Kurikkalalla järjestettiin esikoisten seurat, johon saapui lähes sata henkilöä eri puolilta Suomea.

Evankelinen eteni voimakkaasti Hillilässä 1930-luvun alun herätyksen jälkeen. Uusi voimakas herätys puhkesi siellä syksyllä 1946. Opettaja Linnea Puumalan Aamurusko-kerho tavoitti suuren määrän kylän lapsia ja nuoria. Kirkonkylällä oli nuorisoherätystä 1960-luvulla. Evankelisella liikkeellä oli Himangalla kolme paikallisosastoa. Kirkonkylälle sellainen perustettiin 1924, Hillilään 1932 ja vielä Tomujoelle 1951. Merkittävin evankelinen puhuja oli Martti Hekkala, jonka kotikylälle Hillilään nousi rukoushuone 1959. Ainakin yksi aktiivinen evankelinen perhe muutti Kalajoen keskustaan 1951.

Sortavalaisten evakkojen mukana Kalajoelle tuli renqvistiläisiä. Yksi heistä jäi saarnaajaksi ja kalastajaksi paikkakunnalle. Ortodokseja saapui petsamolaisten evakkojen mukana runsaammin. Suhde heihin oli Kiviojan mukaan rauhallinen ja kunnioittava. Katsottiin, että he ovat kansallisesti luotettavia. Puhuttiin kyllä ”ryssänuskoisista” ja heidän rituaaleille vähän hymyiltiinkin, mutta maallisista asioista he pitivät yhtä hyvää huolta kuin luterilaiset.

Lyhyen aikaa kesällä 1939 Marinkaisissa julisti unissaan horrossaarnaajana 11-vuotias Irene Hirvi. Erikoista oli, että hän tiesi valveilla etukäteen, milloin puhetta tulisi. Keskeinen sanoma Hirven puheissa oli taivaassa odottava kruunu. Kalajoeltakin käytiin häntä runsaasti kuulemassa. Mitään liikettä Hirvi ei synnyttänyt.

Jehovan todistajat oli Kalajoella merkittävin kirkon ulkopuolinen liike. Uskonnonvapauslain jälkeen heitä erosi kirkosta Kalajoella varsin nopeasti 60 ja pidemmällä aika välillä 200. Toisaalta varsin palasi takaisin kirkon jäseneksi. Yleensä moni jehovalaiseksi kääntynyt oli vieraantunut kirkosta tai jopa ateisti. Rautiossa ”russelilaisiin” siirtyi 1933 kahdeksan henkilöä.

Jehovalaiset suhtautuivat kirkkoon vihamielisesti. Toisaalta seurakunta kielsi mitä ilmeisimmin lain vastaisesti siihen kuulumattomilta hautapaikan. Jo myydyt sukuhaudat ostettiin takaisin. Vain kuolleena syntyneet lapset sallittiin haudata seurakunnan hautausmaahan, ja vielä ilmaiseksi. Niinpä talvella 1929 Jaakko Hukan johdolla perustettiin hautausmaa Rahjaan. Ehkä ensimmäisenä sinne haudattiin keväällä Heikki Isopahkala. Moni Rahjasta viimeisen leposijan saanut oli ateisti tai kommunisti. Niinpä siellä lepää varsin ”sekalainen seurakunta.” Hautoja Rahjassa lienee nykyisin noin sata.

Lahkolaissaarnaajia liikkui usein Kalajoella 1920-luvulla. Uteliaita oli paljon, mutta useimmat pysyivät kirkossa. Helluntaisia ja vapaakirkollisia asui eniten kirkonkylällä ja Pitkäsenkylällä. Vapaakirkon saarnaajat

tulivat Seinäjoelta ja Oulusta. Jokaiselle pelastuksen luvannut skutnabbalaisuus saattoi houkutella uusheränneitä, koska liikkeestä oli liittynyt muutama merkittävä henkilö siihen. Skutnabbalaisia ei mainita enää 1930-luvulla. Pelastusarmeija palasi Kalajoelle 25 vuoden tauon jälkeen 1938. He pitivät myös pyhäkoulua, joka selvästi kiinnosti. Seitsemännen päivän adventisteille oli isku heidän saarnaajansa muutto jatkosodan aikana Salon seudulle. Himangalla uudesti kastajien liikkeet eivät saaneet kannatusta. Siihen vaikutti ainakin evankelisten vahvaopetus kasteesta.

Kalajoella kirkosta erottiin runsaasti, mutta palattiin takaisin monta kertaa. Yleensä siirryttiin siviilirekisteriin, koska lähtijät olivat jehovan todistajia. Vähemmässä määrin lähdön syy oli vapaakirkollisuus. Tietysti joukossa oli ateistejakin ja vain yleistä vieraantumista kirkosta. Vuonna 1947 yksi mies ilmoitti eron syyksi sen, että kirkko oli siunannut sodan.

Vuosina 1927 – 1931 lähtijöitä oli vuosittain keskimäärin 27,5 vuodessa ja palaajia vasta neljä. Seuraavalla viisivuotiskaudella eroajia oli vuosittain keskimäärin 16, mutta palaajiaakin jo 15. Jatkosodan aikana ja rauhan palattua kirkkoon liittyjiä oli enemmän kuin lähtijöitä. Joukossa oli useita ortodokseja ja yksi Porista tullut metodisti. Lähtijöitä oli vuosittain enää neljä ja kirkkoon liittyjiä seitsemän ja puoli.

Vuonna 1950 kirkkoneuvosto keskusteli kaksi kertaa kirkosta eroamisesta. Seurakuntakertomuksissa todettiin 1950-luvulla, että lähtijöitä ja liittyjiä olleen suunnilleen yhtä paljon. Eron syynä olivat nyt maksut tai lahkoihin siirtyminen. Vähitellen verot ja maksut lisääntyvät eroperusteena. Erikoisia yksittäisiä syitäkin oli. Esimerkiksi 1950 kolme erosi, koska kirkko ”siunasi sodan ja tietien kiihottaa siihen vastakin.” Naisia lähti myös, koska sulhanen ei kuulunut kirkkoon.

Vuonna 1953 sattui erikoinen tapaus, kun yhtä ei hyväksytty takaisin seurakuntaan. Hylkäämisen peruste oli se, että pyynnön esitti vaimo eikä henkilö itse. Kyse oli Väinö Kilpeläisestä, joka ryöstömurhasi Muhoksella Sosossa neljä ihmistä. Kekkonen ei koskaan armahtanut häntä elinkautisesta. Kilpeläiset olivat joskus aikaisemmin asuneet Kalajoella ja vaimo oli palannut sinne takaisin.

Rautiossa ei nostettu lukkarin palkkaa 1923 sillä perustella, että uskonnanvapauslaki voi aiheuttaa laajaa eroamista kirkosta. Näin ei käynyt. Vuonna 1933 kirkosta eronneista yksi kuoli ja talvisodan alla muut seitsemän liittyivät takaisin. Tällöin jokainen kuului kirkkoon Rautiossa. Vuonna 1949 todettiin, että viiteen vuoteen kukaan ei ole eronnut kirkosta, mutta kuusi on liittynyt siviilirekisteristä. Ehkä he olivat muualta Rautioon muuttaneita kuten pari ortodoksista kirkosta siirtynyttäkin. Tältä osin tilanne jatkui Rautiossa pitkään rauhallisena.

Himangalla seurakuntayhteyden jätti ennen talvisotaa 20. Tyypillisesti kyse oli yksittäisistä henkilöistä. Sodan aikana moni liittyi takaisin. Ensimmäinen erobuumi sattui vuosille 1959 – 1960: silloin kirkon jätti 17 henkilöä. Eron syyksi ilmoitettiin useimmin verot (noin 40 %) tai uskon puute (lähes 40 %). Opillisista syistä lähti joka viides eroaja ja yksi kommunismin tähden. Yllättäen eronsa jälkeen kappalaisen poika Väinö Lovio ryhtyi käymään kirkossa ja teki muistiinpanoja saarnoista. Kirkkoherra Mattila pelkäsi, että hän valmistelisi jonkinlaista valitusta.

4.5. Seurakunnan talous ja kiinteistöt

Kalajoki Seurakunnan talous oli vakaa. Se kesti yksittäiset katastrofitkin, vaikka veroäyri oli matala, jopa vain 0,8 – 1,0 penniä. Useita torppia ja mäkitupia itsenäistyi 1920-luvun puolivälissä seurakunnan mailta. Tästä ei valituksia vuodatettu. Vuonna 1924 A.I. Manninen esitti säästösyistä kappalaisen viran lakkauttamista ja häntä kiirehti välittömästi kannattamaan Antti Tiinanen. Se toteutui kuitenkin vasta 1940-luvulla.

Seurakunta joutui oikeusriitaan mm. valtioneuvoston kanssa 1925. Syynä oli se, että kunnalle oli myyty kahden hehtaarin tontti kunnanlääkäriin asunnoksi, kunnallissairaalaksi ja Jokisuun koululle. Myöhemmin

tehtiin tonttikauppoja asunnoillekin. Seurakunta piti asiaa välttämättömänä eikä myynti heikentäisi pappien palkkaetuja, jotka oli juuri sovittu lakimuutosten jälkeen. Lähinnä Kivioja kysyi palkkauksensa perään, mutta hän ei vastustanut tonttimyyntiä. Lopulta seurakunta totesi, että saa edetä kunnan pakkolunastuksen kautta.

Kirkon viinikellariin oli laitettu rautaovi 1923, koska loppiaisen vastaisena yönä kirkon viinit varastettiin. Kirkkoa kunnostettiin sen 50-vuotisjuhlaan 120 000 markalla. Juhla oli 1929. Sisämaalaukset, koristemaalaukset kuoriin ja saarnastuoliin ja koristeelliset ikkunat kuoriin olivat tärkeimmät muutokset. Maalauksen suunnittelijaa oli vaikea löytää. Niinpä Tuomas Rahko lähetettiin täysin valtuuksin Helsinkiin kirkkotaidenäyttelyyn. Silti tarvittiin vielä ylivieskalaisen M. Perkkiön apua. Tapulin lahovauriot uusittiin ennen maalausta. Sähkövalot oli saatu joulukuksi 1928. Niitä ei silti käytetty läheskään joka pyhä, vaikka valaistukset jumalanpalvelukset olivat suosittuja.

Kirkko paloi 16. helmikuuta 1931 kesken jumalanpalveluksen. Välikaton maali hilseili epäilyttävästi. Kiviojalla oli avain yläkertaan, mutta hän ei kehdannut lähteä tarkastamaan tilannetta. Hän olisi joutunut kulkemaan kirkkoherra Metsovaaran ohitse niin, että se olisi voitu tulkita protestoinniksi. Pakokauhua ei syntynyt ja kirkkoon jäänyt kuuro vanhuskin haettiin turvaan.

Paon syystä vallitsi aluksi epätietoisuus. Puhuttiin jopa tuhopoltosta, jonka takana olisi kosto. Vankilasta oli juuri vapautunut henkilö, joka lukenut tiilenpäitä varastettuaan kirkon viinit. Hän ei ollut asialla. Kivioja muisteli Metsovaaran olleen viluinen mies. Niinpä lämmitystä yritettiin tehostaa. Palo syttyikin savupiipun halkeamasta, mutta Kivioja piti syyllisenä sähkölaitetta.

Kun paikalle vihdoin ehti Himangan paloauto, vedenpaine ei riittänyt tarpeeksi ylös ja sankka savu toi omat ongelmat sammuttajille. Vetoniemen kaivokin imaistiin hetkessä tyhjäksi ja jokeen piti hakata ensin avanto. Tuli eteni niin hitaasti, että tuholta saatiin pelastettua lasimaalaukset, alttaritaulu, saarnastuoli ja vähän muitakin.

Lopulta vain tiiliseinät jäivät kolkkoina ja nokisina törröttämään muistona entisestä kauniista kirkosta. Esimerkiksi Suomen Kuvalehti julkaisi kuvia kirkosta ennen ja jälkeen palon. Lähes välittömästi tulipalon jälkeen seurakunta ehdotti kunnalle moottoriruiskun hankkimista kirkonkylälle. Samalla luvattiin, että seurakunta voisi ottaa osaa tuhannella markalla sen kustannuksiin. Himangalla seurakunta oli jo 1930 avustanut lisäletkujen hankintaa 5 000 markalla.

Kirkko oli vakuutettu 1 500 000 miljoonalla, mutta korvauksia saatiin 1 039 630 markkaa. Pöytäkirjan laitaan Kivioja oli myöhemmin lyijykynällä lisännyt hänen korvotaneen enemmän palovakuutusta kuin Metsovaara. Seurakuntalaiset toivat 800 sahapuuta, 40 kuormaa sepelikiviä ja 600 kuormaa santaa. Täytemaata piti ajaa silti useita tuhansia kuormia, sillä lattia kaivettiin syvemmälle. Arkkitehdiksi pestattiin V.G. Palmqvist, jota pidettiin Kalajoen omana poikana. Urakoitsijaksi valittiin Oulusta H. Pukinkorva. Varsinainen työnjohtaja oli J. Tervonen Oulusta. Seurakunnan puolesta valvojana toimi rakennusmestari Toivo Heinonen Tampereelta. Värisuunnitelman teki Ateneumista taidemaalari Hannes Malin.

Kirkkoon tehtiin tarpeellisia ja joidenkin mielestä tarpeettomiakin muutoksia. Uusien palojen estämiseksi rakennusaineena käytettiin rautabetonia. Betonilattia korvasi vanhan puisen. Suomen Keskuslämpö Oy:lta ostettiin kaksi pannua ja 22 lämpöpatteria, joista 11 tuli alakertaan. Siksi K. Saari kieltäytyi jatkamasta enää kirkonlämmittäjänä. Hänen tilalleen valittiin Ensio Saari. Urkulehterille tuli kulku nyt kahta puolen. Risti voitiin pystyttää kirkon katolle jo 18. syyskuuta. Se kuitenkin tipahti maahan aprillipäivänä 1953. Puinen risti korvattiin teräksisellä, jonka suunnitteli todennäköisesti Einari Sahlberg.

Tässäkin hankkeessa saatiin käräjöidä. Raahelaiselle maalari Timoselle määrättiin riidan jälkeen maksettavaksi 3 525 markkaa. Heti oikeuden päätöksen jälkeen seurakunta päätti valittaa asiasta hovioikeuteen.

Väliaikaisesti jumalanpalvelukset pidettiin Pohjankylällä NKY:n rukoushuoneella. Uudistetun kirkon vihki käyttöön 15. helmikuuta piispa Juho Koskimies. Sää oli hyvä ja ihmisiä paikalla todella paljon. Tilausuutta varten kanttori Metsola oli säveltänyt kantaatin, mutta kirkossa ei ollut vielä urkuja. ”Suuria juhllisuuksia” jatkettiin iltaan asti.

Palaneen kirkon lämpimänä pysymistä pidettiin parempana kuin korjatun. Lämpöradiaattorin suojukset poistettiin jouluksi 1940, koska niiden arveltiin pidättävän lämpösäteilystä neljänneksen. Huonoja tai märkiä halkojakin syytettiin. Toisaalta matalapainekattiloiden epäiltiin epäonnistuneen alkuunsa: puuta meni paljon mutta lämpöä tuli liian vähän. Edelleen ongelman syyksi arveltiin pannun pienuutta. Vuonna 1966 kirkkoon asennettiin kuumailmapuhallin ja sähköt uudistettiin lopullisesti seuraavana vuonna.

Jo YH:n aikana marraskuussa 1939 Kalajoen seurakunta merkitsi 150 000 markkaa puolustuslainaa. Tällöin annettiin suojeluskunnalle 10 000 markkaa, reserviläisten perheille 5 000 markkaa ja varattomien vasankarilaisen kerätä kaatuneita puita ja oksia maasta seurakunnan palstalta. Yksin talvisodan aikana reserviläisten polttopuiden ostoon luovutettiin 10 000 markkaa. Sodan kuluessa summa kasvoi. Rahaa annettiin mm. Vapaalle Huollolle, Kansan Avulle ja paikalliselle Aseveliyhdistyksen kanssa tehtiin yhteistyötä. Sotakummirahastoon annettiin 10 000 joulun alla 1944. Tapuli luovutettiin ilmavalvonnan käyttöön. Himangalla lyhennettiin hautausmaan mäntyjä näkyvyyden varmistamiseksi tähytäjille.

Taloudellisesta ja henkisestä tuesta huolimatta yhteistyö suojeluskunnan kanssa ei ollut täysin kriittitöntä. Moitittiin esimerkiksi järjestön ilmoitusta, jossa isänmaanpetturiksi leimattiin ne, jotka eivät seuraavana aamuna lähde mottitalkoisiin.

Talvisodan jälkeen valittiin laajennettu kirkkovaltuusto, joka käsitteli pika-asutusasioita. Siirtoväelle määrättiin 400 ha metsää. Myytäviä alueita valittiin seitsemästä paikasta ja kalastajille vielä asuintiloja merennasta. Tosin myönnettiin veden olevan kauas matala. Rakennustarpeiksi voitaisiin myydä vielä kappalaisen riihi, mutta asiat olivat kesken vielä 1943. Tilannekin muuttui, kun Karjala vallattiin takaisin.

Ennen pakkoluovutusta seurakunta omisti metsää 1438,41 hehtaaria. Puuta pakkoluovutettiin arviolta 100 000 markalla. Sodan vuoksi pappilan metsäojitus piti keskeyttää. Kaikki pika-asutukseen osoitetut tilat eivät kuitenkaan kelvanneet siirtoväelle. Silti heille ehdittiin myydä 78,4 hehtaaria, mutta puolet ostettiin takaisin jo helmikuussa 1942. Rahaa siihen kului 250 000 markkaa.

Jatkosodan jälkeen pelättiin, että kappalaisen virkatalo voi mennä kokonaan. Maanhankintalaki koskisi 200 hehtaaria ja pika-asutuslaki 630 hehtaaria. Maanhankintalakia toteuttavaan toimikuntaan seurakunnan puolelta valittiin Oskari Metsola, Tuomas Manninen ja V.H. Kivioja. Kirkkoherra valtuutettiin kerran ottamaan yhteys oikeuskansleriin ja kerran maa- metsätalousministeriöön.

Piispakin totesi 1949 pakkolunastuksen olleen valitettavan suuri. Toisaalta hän kehui tilinpidon parantuneen huomattavasti taloudenhoitaja Kustaa Rahkon aikana. Talletuksia oli silti neljä miljoonaa markkaa. Piispa neuvoi suojaamaan säästön inflaatiolta käyttämällä sitä metsänojitukseen. Niin tehtiinkin eikä talletusten määrä silti vähentynyt. Vuonna 1961 velkaa oli minimaalisesti 170 000 markkaa.

Kallassa pidettiin kunnan 150-vuotisjuhla kirkolle heinäkuussa 1930. Paikalle mentiin yhdellä laivalla ja noin 20 moottoriveneellä. Saarnan piti kirkkoherra Metsovaara ja mielenkiintoisen historiikin esitti V.H. Kivioja. Ulkokallassakin ehdittiin piipahtaa. Saarella vieraili kansatieteen tutkijoitakin.

Seuraava jumalanpalvelus Kallassa oli kesällä 1933. Silloin vihittiin eräs kalastaja nuorikkonsa kanssa. Viimeistään 1936 pidettiin taas jumalanpalvelus ja yksi pari vihittiin taas kesällä 1937. Kalastajaseuran pyynnöstä Kallan kirkon ja pappilan korjaukseen myönnettiin 800 markkaa 1938. Tuona kesänä jumalanpalveluksen piti Oulun tuomiorovasti. Vuonna 1949 kirkon katon etelän puolelle laitettiin haapapaanut ja kellokastari uusittiin kokonaan. Kirkkohallitus myönsi tähän avustusta 500 000 markkaa. Apuna korjauksessa oli intendentti Pettersson.

Kalajoen tapulin portaat korjattiin kelloseppä Kortteen testamentista saaduilla rahoilla 1936. Rakennuksen kunnostukseen palattiin laajemmin 1949, kun se oli lahoamassa. Korjaustarpeet esitteli rakennusmestari Jalmari Pahikkala. Kirkonkellot päätettiin 1967 pitää tapulissa jatkossakin, koska kirkon tornin rakenteet olivat heikentyneet tulipalossa. Todettiin myös, että kellot pitäisi kunnostaa Ylistaron kaasua- ja sähköhitsaamossa. Kirkon seinästä oli lohkeillut ja siitä oli irronnut paljon tiiliä. NKY:n rukoushuone siirtyi seurakunnan omistukseen 1952. Se muuttui kunnoltaan vähitellen ”puutteelliseksi.” Kanttorila korjattiin 1953 tyydyttävään kuntoon. Vähän se jäi silti vetoisaksi.

Seurakunta sai lukuisia lahjoituspyyntöjä. Kristilliselle opistolle myönnettiin vuosittain 1 500 – 2 000 markkaa. Piispa oli tähän tyytyväinen. Sen sijaan yhteiskoululle rahan antamisen hän epäili olevan kirkkolain vastaista. Summa vaihteli 15 000 ja 20 000 markan välillä 1950-luvulla. myöskin Alavieskan pyyntö 200 000 markan lainasta heidän urkuhankintaan torjuttiin lainvastaisena varain käyttönä.

Maatalouskerho ja invalidijärjestötkin saivat tukea. Partiotyttöjen toiminnan alettua sitä avustettiin joulukuun lopulla 1952, mutta Riennon raha-anomusta Teatteritalon laajennukseen marraskuussa 1966 pidettiin ”arkaluontoisena”, koska kyse oli tanssipaikasta, josta ei seurakunnalle ollut vastaavaa hyötyä. Junkkareille oli vuokrattu puoli hehtaaria maata hiihtomajaa varten neljä vuotta aiemmin.

Pappilaan tehtiin täysremontti 1941. Kunnan viemäriverkkoon se liitettiin vasta 1971. Siihen asti kaivoa vain syvennettiin. Uutta pappilaa varten katsottiin tonttia jo syksyllä 1945. Se olisi tullut joen ja ns. Leveän tanhuan väliin Pohjankylälle. Kirkkovaltuusto, –hallitus ja maaseudun rakennustoimikunta olivat 1950-luvun lopulla valmiit hylkäämään Jokelan. Kiviojan tytär selvitti asiaa Kuopiossa ja lähetti terveisiä, että pappilan siirto uudelle paikalle ei olisi järkevää, mutta modernia toimistoa ja saunaa saataisi Jokelaan tehtyä. Kirkkoherra Kivioja halusi silti säilyttää vanhan arvokkaan rakennuksen ja lähestyi siksi asiassa Muinaistieteellisen toimikunnan historiallista osastoa.

Helsingistä vastattiin joulun alla 1959, että pappila pitää säilyttää. Sen korjaaminenkin maksaisi vähemmän kuin uuden rakentaminen. Arkkitehti Tapio Ritvanen neuvoi jäykistämään Jokelan pituussuunnassa betonirakenteilla. Missään nimessä rakennusta ei saisi jättää keinumaan luonnonkivisokkelin varaan. Lopulta pappila korjattiin eikä uutta rakennettu. Hietalan pappilassa tarvittiin muutostöitä 1964, kun se otettiin nuorisopapin asunnoksi ja sinne tuli nuorisotyön tiloja.

Rautio Lukkarin virkatalon alueella oli kolme torpparia tai mäkitupalaista ja pappilan alueella kuusi. Ensimmäisenä itsenäisyyttä haki vasta syksyllä 1926 Ensti Luomala. Torpparivapautus sujui kitkatta. Sen sijaan puututtiin laittomaan laiduntamiseen virkatalon metsissä.

Vuoden 1933 lopulla Rautiossa pidettiin tuomiokapitulun määräämä yksityinen tarkastus. Taloudenhoitaja Mikko Typön todettiin toimineen huolimattomasti, mutta ei rikollisesti. Vuoden 1930 veronkantoa ei ollut toteutettu. Perimättömiä veroja oli vuoden 1931 lopussa peräti 108 000 markkaa. Typpö kertoi asian annetun ulosottomiehelle, mutta hänellä ei ollut tileistä rästisummaa. Typön tilalle taloudenhoitajaksi vaihdettiin Erkki Sipilä.

Kirkkokokoukselle kerrottiin taloudenhoitajan aiheuttaneen seurakunnalle 18 130 markan tappion (nykyarvo 8 500 euroa). Korvauksesta oli kaksi erilaista mielipidettä. Asiaa valmistelivat asianajaja L. Nyman

sekä talolliset Matti Niskakoski ja Väinö Rautakoski. Äänin 17 – 15 Otto Petäistön ehdotus 15 100 markan korvauksesta kuuden prosentin korolla voitti. Typpö kyllä valitti päätöksestä.

Vuonna Yrjö Wallinmaa tuomiokapitulista määräsi, että tilit vuodelta 1933 on tehtävä uudelleen ”asiantuntevan henkilön” avulla. Tilit olivat yhä tarkastamatta peräti seitsemän vuoden ajalta! Tilien laittaminen ohjeiden mukaisesti oli siis kirkonisännälle ylivoimainen tehtävä. Hänen palkkansa oli pieni ja siksi isäntä oli pyrkinyt eroon työstään. Wallinmaakaan ei havainnut tahallista leväperäisyyttä vaan pelkästään taitamattomuutta. Välillä väitettiin, että seurakunnan varainhallinnasta ei ole sääntöä, mutta kyllä sellainen löytyi.

Vuosien 1940 – 1941 tilit lähetettiin tekemään lääninrovasti Peltonen, koska virheitä oli taas tehty liikaa. Sodan jälkeen moitittiin budjetin ylityksistä ilman, että seurakunnan hallinto oli niitä hyväksynyt. Laadittiinko talousarvio toiveajattelun mukaan? Huomautukset vähenivät tai loppuivat 1960-luvulla, kun taloudenhoitajana toimi konttorinhoitaja Saara Päckilä.

Seurakunnan toimintaan piti kuitenkin jatkuvasti hakea kirkon keskusrahastolta avusta. Ensimmäinen saatu summa 10 000 markkaa myönnettiin kertaluontoisena. Silti haettava rahamäärä vain kasvoi jatkossa. Tuomiokapituli kysyikin jo kesällä 1933, katsooko seurakunta tulevansa toimeen omilla varoillaan. Jos rahat eivät riitä, onko Rautiolla suunnitelmia liittyä toiseen seurakuntaan? Tämä kysymys oli alleviivattu. Piispa lausui 1933 silti olevan hyvä asia, että Rautiossa kannatetaan ehdotonta itsenäisyyttä.

Taloutta ryhdyttiin vakauttamaan kolmella päätoimella: säästämällä, veroäyriä nostamalla pahimmillaan peräti 3,3 penniin ja metsätaloutta kohentamalla. Siihen saatiin hyvin rahallista tukea keskusrahastolta. Metsää seurakunta omisti 467 hehtaaria. Vedenvaivamaa metsämaata ojjittamalla saatettiin kasvukuntoon 96 hehtaaria. Säästöistä merkittävin oli diakonissan viran lakkauttaminen. Kunnalle vuokrattiin 12 aaria laidunta urheilukentäksi, maata vuokrattiin myös osuuskaupalle ja jäkälänottajille. Veroäyri pystyttiin laskemaan asteittain 1,5 penniin tarkastelujakson lopulla.

Talvisodan alussa pidettiin maanpuolustusjuhla, jossa kerättiin kolehti Rautioon perustettavaa ensiapuasemaa varten. Valmistuikohan se? Rautiossa ja Himangallakin seurakunta avusti reserviläisten perheitä ja merkitsi puolustuslainaa. Väli rauhan lopulla annettiin suojeluskunnalle metsämaata ampumarataa varten ja merkittiin uutta valtion obligaatiolainaa 50 000 markalla. Summa lienee suhteutettu seurakunnan kokoon. Sotainvalidien Veljesliiton Keski-Pohjanmaan piirin pyyntö tukea virkistyskodin rakentamista Lestijärvelle torjuttiin. Väitettiin, että se ei hyödyttäisi Raution invalideja.

Vuoden 1953 lopulla papin palkan perusteita pohdittiin ”perusteellisesti” kaksi kertaa, mutta siitä ei ehkä säästöjä saatu. Vuonna 1957 todettiin talouden parantuneen, mutta se yhä kireä eikä seurakunta olisi selvinnyt ilman keskusrahastolta saatua palkka-avustusta. Vuonna 1962 sitä anottiin 1,2 miljoonaa (nykyarvoltaan 31 600 euroa) ja kesällä 1966 Rautiosta tulisi II luokan seurakunta. Investointejakin tehtiin silti. Satunnaisesti avustuksiakin myönnettiin, kuten vuonna 1948 annettiin Raution Puu ja Tiili Oy:lle kymmenen puunrunkoa ja 2 000 markkaa Maatalouskerhoyhdistykselle. Esimerkiksi Kyösti Kallion muistomerkillä ei rahaa annettu eikä Sotainvalidipiirille. Kalajoki myönsi sille 5 000 markkaa. Kaikki avustushakemukset hylättiin esimerkiksi 1964.

Kirkko oli seurakunnan merkittävin rakennus. Talvella 1923 myönnettiin lämmityslaitteiden käyneen epävarmoiksi. Tehtiin muutoksia savutorvien kulkuun, kamiinat siirrettiin ulommaksi seinästä ja kivijalka ”rapautettiin,” mutta silti 1929 jumalanpalvelukset piti siirtää kylmän vuoksi rukoushuoneelle. Vuonna 1924 hyväksyttiin sähkövalot, jotka lukkari Hentilä ja ”asianharrastajat” olivat hankkineet jo ennen virallista päätöstä. Todettiin, että säästyisivät kulut kynttilöistä. Niihin oli mennyt rahaa vuosittain 150 markkaa.

Palovakuutusyhtiö määräsi jo 1929 kirkon sähkölaitteet uusittavaksi kokonaan. Sakastin kelvoton savutorvi piti uusia myös. Ukkosen johdatin hankittiin, koska se alensi vakuutusmaksua. Vuoden 1937 lopulla käynnistettiin kirkon remontti. Tiukan äänestyksen jälkeen seurakunnan varoja voitiin tallettaa myös osuuskassaan.

Ensimmäiseksi kirkkoon tehtiin rossipohja. Kaksinkertaiset ikkunat urakoi Matti Ruhkala Tyngältä, pääristille urkulehterin rakensi Erkki Sipilä Rautiosta, sisältä kirkon maalasi kalajokinen Toivo Ojala ja lisäksi tehtiin tuulikaappi. Oltiin tyytyväisiä, että uusi käytävämatto vaimensi hyvin askeleiden äänet. Remontin hinta oli 23 000 markkaa, jonka nykyarvo on hiukan yli 10 000 euroa. Kirkon vastaanottojuhla pidettiin Mikkelinpäivänä 1938. Lopputulokseen oltiin todella tyytyväisiä. Vuoden 1952 päätettiin ostaa uudet kamiinat pilalle menneiden tilalle. Lopulta niitä vain korjattiin.

Alttaritauluja pidettiin kovin pienenä. Alkuperäisen lisäksi Oskar Lindbergin Viimeinen ehtoollinen –taulun oli lahjoittanut kauppias Jalmari Ojala. Uutta toivottiin, mutta rahasta oli pula. Kirkkoherra Vihma syytyi asialle. Hän tapasi Kokkolassa pitkään USA:ssa asuneen taiteilija Aina Håkanssonin, joka oli maalannut lukuisia alttaritauluja. Kun taiteilija kysyi, millainen taulu haluttiin, Vihma näytti hänelle kuvaa kuuluisasta Sardin taulusta Hyvä Paimen. Toteutuksen hinnaksi sovittiin 5 000 markkaa (nykyarvo 2 200 euroa).

Seuraavaksi Vihma lähti keräämään rahat. Aluksi Kalajoen osuuskauppa lupasi 500 markkaa, sitten Oskari Santaholma tuhat markkaa, Kokkolan SOK ja Pohjanmaan kauppiaat lisää. Silti puuttui vielä 1 500 markkaa. Taidetta harrastava vaasalainen kauppaneuvos Fritz Tikanoja sattui olemaan tuolloin Kokkolassa. Hän nappasi heti shekkivihkonsa ja kuittasi puuttuvan summan. Tikanoja lupasi Vihmalle lisääkin, jos tulisi yllättäviä kuluja.

Håkansson maalasi taulun Raution kirkon sakaristossa. Hänellä oli seuranaan naispuolinen elämänkumppaninsa. Taiteilija vietti paljon aikaa ulkona, kun hän tuijotti Harvalan talon lampaita löytääkseen oikean tuntuman eläimestä.

Papin uuden virkatalon hankkiminen tuli esille keväällä 1955. Kanttorilan myyminen ja uuden rakentaminen oli esillä jo 1948. Marraskuun lopulla 1957 valittiin toimikunta hankkimaan tontti uudelle pappilalle ja mahdollisesti kanttorilalle. Tammikuussa 1958 ostettiin Ahti ja Jenny Mäenpäältä 60 aaria, kauppias Martti Eskolalta kolme aaria ja autoilija Valo Niskalta kolme aaria. Kanttorilan piirustuksia ei hyväksytty ja pappilan pohjoiseen julkisivuunkin vaadittiin muutoksia. Sauna ja autotalli sijoitettiin virkatalon alle eikä erillistä talousrakennusta tarvittaisi. Rakennustoimikuntaan kuuluivat Osmo Tokola, Valo Niska ja kirkkoherra Peltonen.

Erinäisten kiemuroiden jälkeen vanha kanttorila myytiin lopulta Paavo Petäistölle 880 000 markalla 1961. Myös pappilan pellot pantiin myyntiin. Ainakin alkuvaiheessa kirkon keskusrahasto maksoi puolet kuluista. Samaan aikaan seurakunta sai useita lahjoituksia: 55 hopeista ehtoollispikaria ja niille hopeinen tarjotin, vihkiraamatun maatalousnaisilta, matot lehtereille ja portaisiin ja Typön maatalousnaisilta kaksi messupaitaa. Jälkimmäisiltä saatiin vielä lupaus kirjavaatteesta saarnastuoliin. Vanhoillislestadiolaiset luovuttivat vuoden 1963 lopulla ehtoolliskalkin. Omasta kirkosta oltiin ylpeitä. Jo vuoden 1964 lopulla ehdotettiin kirkon pitämistä auki kesällä turisteille, ja niin tehtiin. Oltiin pioneereja, sillä vielä ei tunnettu tiekirkkotoimintaa.

Kirkon lämmityslaitteet uusittiin 1965. Öljyllä toimiva kuumailmalämmitin toimi hyvin, mutta kirkko oli lattiasta ja katosta harva. Lainaa tarvittiin 25 000 markkaa. Marraskuussa 1967 Saara Juolan arkkitehtitoimisto esitteli kirkon korjaus- ja entisöintisuunnitelman. Todettiin, että urkufasadin koristefriisi piti jäädä näkyviin ja sakariston päällä olevaa varastotilaa korotettaisiin 2,5 metriä. Seurakuntakotia ei vielä suunniteltu. Niinpä piispalle ja kirkkoväelle tarjottiin kahvit Esson baarissa syksyllä 1967.

Himanka Himangalla seurakuntakoti vihittiin adventtina 1934. Se sijaitsi nykyisen Himanka-talon parkkipaikalla Sautinkarintien suuntaisesti. Lahjoitusten ansiosta rakentaminen rasitti seurakunnan taloutta vain 25 000 markalla (melkein 12 000 euroa). Valkoiseksi maalattu seurakuntakodin ulkomitat olivat 8 X 18 metriä eli kovin suuri se ollut, mutta tarpeellinen.

Kirkon kolmas suuri remontti tehtiin Krister Korpelan johdolla 1963. Öljylämmitykseen siirtyminen lopetti kirkon sisätilojen nokeentumisen ja tarjosi lämpöä tasaisesti. Kamiinan lähellä oli hikoiltu ja kauempana niistä oli vaivannut vilu. Alttaripöytää alennettiin 25 senttiä, yksi iso ikkuna ja saarnastuolin takana ollut pieni ikkuna peitettiin, jotta sieltä ei vetäisi papin niskaan. Lisäksi välikattoa lämpöeristettiin ja tehtiin kaksi tuulikaappia.

Kirkonpenkit irrotettiin ja muutettiin mukaviksi istua Keski-Rautilan verstaalla ja jalkatilaakin lisättiin. Kammottu käärme teki paluun saarnastuoli päälle. ”Taivaan” alle Yrjö Ala-Pönttiö valmisti Pyhän Hengen symbolin kyyhkysen. Hän asensi yhdessä Heimo Ylitorven kanssa uusia kattopaneuja 8 000 kappaletta.

Kolmas rakennushanke oli 1960-luvun puolivälissä Ruonan maja, joka tuskin rasitti taloutta kovin paljon. Sinne ei aluksi tullut sähköä eikä tietäkään. Nuorille jaettiin pieniä maa-aloja raivattavaksi. Paikka meren äärellä oli mitä kaunein.

4.6. Kirkkomusiikki: moitteista kehitykseen

Arviot Kalajoen kirkkomusiikista sotien välisellä ajalla ovat yllättävän heikkoja. Vuonna 1928 todettiin useamman vuoden perspektiivilläkin kirkkoveisuun olevan vain välttävää. Maallikoista ei messussa laulanut juuri kukaan ja veisuuharjoituksiin kokoonnuttiin heikosti. Kirkossa avusti lähinnä vain adventtina ja jouluna tilapainen moniääninen kuoro. Palaneen kirkon akustiikkaa kyllä kiitettiin. Seuraavalla vuosikymmenellä myös nuorisoseuran kuoro esiintyi satunnaisesti kirkossa ja lotatkin.

Tirehtööri Oskari Metsola muutti Kalajoelle vakuksi 1921, mutta musiikkitoimintaa haittasi kanttorin pitkät virkavapaat kesään 1926 asti. Hän toimi tällöin Hämeenlinnan kiertokoulussa opettajana ja muissakin opetustehtävissä. Tärkeä syy tähän oli se, että kanttorin lapsille ei ollut sopivaa koulua Kalajoella. Metsolaa sijaistivat ainakin Kalle Ruonakangas ja Eelis Peltonen.

Kalajoella Metsola toimi myös kunnankirjurina, Pohjan Osakepankin konttorin johtajana ja antoi taitonsa kristillisen opiston ja yhteiskoulun käyttöön palkattomana laulunopettajana. Uuttera, valoisa ja huumorintajuinen kanttori oli perustamassa Keski-Pohjanmaan Kanttoriyhdistystä 1933. Jo kahden vuoden kuluttua Kalajoella järjestettiin isot kirkkolaulujuhlat. Metsolan monista sävellyksistä tunnetuin lienee Keski-Pohjanmaan maakuntalaulu. Hän myös sanoitti sen. Rakkain harrastus Metsolalle oli sekakuoro.

Suomen kirkkomusiikkilehti esitteli kesällä 1939 laajasti Kalajoen musiikkielämää. Kirkkokuoron puute selitettiin sillä, että esiintymiskykyisiä ja –haluisia henkilöitä oli paikkakunnalla vähän. Hekin olivat vielä siiloutuneet eri lokeroihin. Lisäksi ainakin yhdessä herätysliikkeessä kuorolaulua pidettiin peräti syntinä. Kirkkokuoroa oli kyllä yritetty perustaa, mutta se ei pysynyt kasassa.

Tulipalo tuhosi kirkon urutkin aika pahasti 1930. Ne oli onneksi vakuutettu asiallisesti. Uusi soitin tilattiin Kangasalan Urkutehtaalta. Äänikertoja valmistettiin 24. Hinta oli 186 000 markkaa. Sitä alensi se, että valmistaja sai käyttää raaka-aineen palolta säästyneitä pillejä. Kelirikko viivästytti urkujen kuljetusta Kalajoelle, joten uusia urkuja soitettiin ensi kerran sunnuntaina 13. kesäkuuta 1931. Edellisenä keskiviikkona seurakunnan puolesta soittimen tarkasti Nivalan kanttori K. Kivioja. Paikalle saapui myös valmistaja insinööri Tulenheimo.

Urkujen sointia kehuttiin, vaikka vanhojen puupillien osalta olikin toivomisen varaa. Urut edustivat ranskalaisvaikutteista jälkiromantiikka ja eroavat siltä osin huomattavasti nykyisistä uruista. Myös

ylivieskalaisen maalari Väinö Perkkiön työtä ja värisommitelmaa kiitettiin. Urkujen sähköistys oli esillä jo jatkosodan aikana, mutta aika ei ollut toteutukselle otollinen. Urkujen polkijan palkan noustessa sähköistys toteutettiin 1948.

Musiikkielämä kohentui, kun Sortavala evakot saapuivat. Kirkkolaulun taso nousi ”melkein tyydyttäväksi.” Edes heidän lähtönsä ei enää laskenut lauluharrastusta. Myös uusi virsikirja vaikutti positiivisesti, vaikka vanha väki vastusti tietenkin uusia sävelmiä. Samalla tavalla oli vaikea jättää lukkari-sana pois käytöstä. Kiirastorstaina 1944 kirkossa pidettiin erityiset veisuuharjoitukset. Kanttorin oli hankala kulkea kylille sotavuosina, kun kyytejä ei saanut. Kirkossa lauloi yhä sekakuoro ja lottakuorokin.

Metsolan eläkkeelle siirtymistä myöhennettiin, jotta hän ehtisi saada valmiiksi oman talon. Seurakunta avusti rakentamista 40 000 markalla. Hänen terveystään pidettiin hyvänä, mutta kuolema tuli jo elokuussa 1951. Uudeksi kanttoriksi valittiin Pentti Pöyhtäri. Hänen isänsä opetti kanttorin uran alkuun Himangan lukkari Antti Puusaari. Kalajoelle Pöyhtäri muutti Tervolasta. Vaalissa toiselle sijalle jäi Himangan kanttori Alpo Valkama. Pöyhtäri oli myös aikaansaava persoona. Hän sai pitää sivutoimet Kalajokilaakson Sähkö Oy:n konttoristina, Kelan asiamiehenä ja laulunopettajana yhteiskoulussa.

Pentti Pöyhtäri muutti Metsolan johtaman nuorisoseuran kuoron kirkkokuoroksi 1953 ja harjoitti lauluja vahvalla otteella. Jo kesällä 1955 kirkkokuoro matkusti Mikkeliin kirkkolaulujuhille. Kanttori piti väsymättä harjoituksia eri kylillä. Kerrotaan, että Mehtäkylältä toiminta hiljeni erään saarnaajan käytyä huomauttamassa kuoron sopimattomuudesta. Kylien kuoroja oli 1960-luvulla yhä viisi. Ensi kerran kanttoria sijaisti Pauli Rahja 1961.

Pitkän valmistelun jälkeen kirkolliskokous avasi kanttorin viran naisille 1963. Pieneen vähemmistöön, joka vastusti muutosta, kuului Pentti Pöyhtäri. Hänen perustelunsa eivät olleet teologisia vaan seksuaalisuuteen liittyviä. Sijaisena naisia oli toiminut jo aiemmin. Maakunnan ensimmäinen virkaan asetettu nainen kanttorina oli Sisko Ainali (naimisissa Hihnala). Hän oli Himangan kanttori 1970 – 1973.

Rautiossa lukkarin virkaa haki peräti 11 henkilöä vuonna 1923. Tällöin lukkarin ja suntion tehtävät erotettiin. Yllättävän vilkas vaali päättyi Pyhännän lukkarin August Hentilän voittoon. Hän perusti sekakuoron ja toimi mm. Typön koululla veistonopettajana. Kirkkoneuvoston ehdotus urkuharmonin hankinnasta vuoden 1933 lopulla kaatui ”ahtaan ajan vuoksi.” Rahaa lienee ollut silti hiukan, kun kiertokoulurahasto oli yhdistetty osin urkurahastoon 1925.

Urkuasiakin edistyi kirkkoherra Vihman aikana. Aluksi kirkkoon kuljetettiin soitinta Pöllän koululta ja sitä soitti opettaja Veikko Penttilä, koska Hentilä ei osannut soittaa. Esilaulajan paikka oli saarnastuolin tasalla. Puhuttiin sekä pedaaliharmonista että uruista. Ne asennettiin kirkkoon toukokuussa 1937 ja vihittiin käyttöön 6. kesäkuuta. Tilaisuudessa puheita pitivät asessori J.E. Peltonen ja kiekkoherra Metsovaara. Aluksi urkuja rautiolaiset kävivät erikseenkin ihmettelemässä kirkossa. Äänikertoja niissä oli suhteellisen rajallinen määrä.

Vuonna 1963 ehdotettiin vakavasti uusien urkujen hankkimista, mutta talous ei antanut periksi. Kemiön seurakunta ilmoitti Kotimaa-lehdessä lahjoittavansa käytöstä pois jäävät urut halukkaalle seurakunnalle. Hakemuksia tuli kolme. Rautio voitti valinnassa Konnunsuon vankilakirkon ja Kauttuan. Kesällä 1966 ne vain varastoitiin tapuliin odottamaan kirkon peruskorjausta. Silti yhä saatiin lahjoituksia ”urkuasiassa.”

Lukkari Hentilä kuoli vuoden 1940 ja 1941 vaihteessa. Sijaisena toimi kirkkoherran vaimo Rauha Vihma 1940 – 1943. Kanttorinvaali pidettiin silti varsin nopeasti. Sen voitti Kalle Immonen, mutta pian äänestyksen jälkeen hänet ja toinen hakija hylättiin, koska he olivat hakeneet kahta paikkaa yhtä aikaa. Toisessa vaalissa oli mukana enää vain yksi hakija, ensimmäisen vaalin kakkonen Nurmon v.t. kanttori Johannes Kujanpää. Hän aloitti vappuna 1944 alussa ja toimi 13 vuotta myös seurakunnan taloudenhoitajana. Lukkarin

virkanimike muutettiin kanttori-urkuriksi 1946. Kujanpää muutti sekakuoron kirkkokuoroksi. Hän lähti Rautiosta Pattijoelle syksyllä 1959. Kujanpään lienee oltu tyytyväisiä, koska hänelle järjestettiin erityinen läksiäisjuhla ja anottiin director cantuksen arvo.

Vuonna 1955 saatiin lupa muuttaa kanttorin virka sivutoimiseksi seuravan vaihdoksen yhteydessä. Kirkkohallitus oli kehottanut viran lakkauttamista. Kirkkoherran vaimo opettaja Hanna Peltonen toimi sivutoimisena kanttorina vuosina 1959 - 1971. Hänet muistetaan ”ihana ihmisenä”. Peltonen elää yhä ja täyttää syksyllä sata vuotta, jos elonpäiviä riittää yhä.

Opettajat olivat mukana ahkerasti kuorotoiminnassa. Viimeistään 1950-luvulla he perustivat lapsikuoroja. Kirkkokuoro oli toiminut pitempään. Piispa antoi välirauhan aikana varsin tyydyttävän arvion Raution veisuusta eikä arvio siitä huonontunut ennen kuin 1967. Silloin veisuun sanottiin olevan varsin heikkoa, ellei virsi oli entuudestaan tuttu.

Himangalla kirkkomusiikki siirtyi uuteen aikaan kesällä 1925, kun Kangasalan Urkutehtaan soitin asennettiin vastarakennetulle lehterille. Niitä soitti ensimmäisenä Lennard Leopold Leino 1924 – 1927. Hän perusti uudelleen kirkkokuoron. Kanttori oli myös Himangan MLL:n paikallisosaston ensimmäinen sihteeri. Virkaveljiensä tapaan hän osallistui moneen aktiviteettiin. Ajoipa Leino Kiikalassa taksiakin. Leinoa tympäisi, että virkaa hakevilta kanttoreilta vaadittiin usein todistus raittiudesta. Hänen mielestään sillä leimattiin koko ammattikunta täysin syyttä. Leino kehotti kirkkomuusikkojen lehdessä kollegojaan jättämään moiset todistukset toimittamatta.

Leinon jälkeen kanttoreina toimivat Väinö Pirilä, Martti Nokelainen, Alpo Valkama, Yrjö Oksala ja Viljo Huovio. Nuoret pojat ihailivat kanttorin Škodaa, jolla Huovio kiersi pitämässä harjoituksia kylillä. Alussa tuli kotona sanomista, kun kanttori oli unohtanut kertoa vaimolleen hakeneensa Himangalle. Jo Oksala joutui korjaamaan usein urkujen palkeita, koska kuivan ilman vuoksi ne halkeilivat.

Pahkalassa väliaikaisena kanttorinakin toiminut Kari Laurin äidin isoisä seppä August Vero johti kyläkuoroa vuoteen 1949 asti. Hän soitti viuluakin, vaikka muutamat saarnaajat eivät pitäneet siitä. Kirkkokuoro sai paljon uusia laulajia, kun Veron voimat vähenivät ja hänen kuoronsa loppui. Vuonna 1964 alkoi harjoitella Pahkalan nuorten kuoro, josta kehittyi tasokas mm. Ainalin sisarusten ansiosta.

4.7. Diakoniatyö vilkastui

Kirkkoherra Heilala totesi, että kunnan köyhäinhoidon suhteen ei ollut valittamista. Seurakuntalaisen uhraaminen yleiskristillisiin tarkoituksiin sen sijaan on pientä. Ompeluseuroja kyllä järjestettiin ja kolehteja diakoniatyölle kerättiin. Papisto teki sairaskäyntejä kohtuullisen paljon ja sota-aikana ne vielä lisääntyivät. Usein potilaita tavattiin 50 – 85 kertaa vuodessa.

Diakonissan palkkaamisesta alettiin keskustella toukokuussa 1944. Joulukuussa painotettiin, että asiaa kannatetaan yhä, mutta kirkkovaltuusto anoi lykkäystä pakolliseksi muuttuneen viran täyttämiseen. Anomusta perusteltiin siirtoväen runsaudella ja kunnan aktiivisuudella terveysasioissa. Tuomikapitulilla ei mennyt kahta kuukautta hylätä pyyntö. Virka pantiin auki.

Aluksi pappilan ”piispan puolta” ajateltiin diakonissalle, josta Petsamon kirkkoherran virasto oli lähdössä pois. Sinne tuli silti siirtoväkeä. Katseet käännettiin Jokisuun koulun alakansakoulun opettajan asunnon vuokraamiseen. Kirkkoherra laitettiin anomaan ostolupaa polkupyörälle, sillä viranhaltijaa ei haluttu rasittaa ”liiallisella kävelyllä.”

Syyskuussa 1945 ensimmäisenä diakonissana aloitti Annikki Kytölä. Todettiin, että hän oli ”paljon käytetty ja tervetullut koteihin.” Kytölää kiitettiin kolmella ylimääräisellä vapaapäivällä, jotta hän pääsisi

kurssitoverinsahäihin. Lokakuussa 1946 uudeksi diakonissaksi saapui Eeva Vauhkonen Muhokselta. Työntekijät olivat omatoimisesti hoitaneet viran vaihdon. Kyllöstä tarvittiin kotona Artjärvellä.

Diakonissan työssä painottui sairaanhoito. Vuonna 1947 lavantautiepidemian aikana hän toimi kunnan palveluksessa ja uudelleen toukokuun 1950, vaikka kirkon hallintokunta totesi, että ”diakonissan antautuminen kunnan terveyssisaren tehtäviin ei ollut suotavaa.” Seurakunta huolehti myös Amerikan avun jakamisesta. Syksyllä 1947 Church World Servicen Amerikan ”kristikansalta” kerätyille vaateille ja kengille valittiin saajat ja kohta jaettiin Amerikasta saadut viisi säkkiä lahjoituksia. Tällöin Oulun Diakonissalaitoksen kuoro kävi laulamassa ja pastori Juhani Reinilä keskustelemassa Kalajoella.

Sota-aikaisen Kansa apu –keräyksen tilalle luotiin Yhteisvastuukeräys, joka suoritettiin ensi kerran 1950. Silloin apu meni Itä- ja Pohjois-Suomen lapsiperheille. Se onnistui paljon paremmin kuin osattiin odottaa. Kolehdeilla saatiin 2 300 markka ja listakeräyksiä 76 705 markkaa. Tavoite ylitettiin yli 92 prosentilla. Seuraavana vuonna into hiukan laantui, mutta silti rahaa kertyi lähes 65 000 markkaa. Se ylitti tavoitteen yli puolella. Vasta vuonna 1963 mukaan tuli ulkomaankohteet.

Diakonissa vaihtui taas elokuussa 1953. Virkaan valittiin Eeva Tilvis. Hänen aikanaan alkoivat äitien lomaleirit. Vuonna 1954 valittiin 16 ensimmäistä leirille pääsevää. Viranhaltijan tukena toimi diakoniatoimikunta. Yksi sen aktiivisimmista jäseninistä oli opettaja Iida Isokääntä.

Diakonissan edellytyksiä tehdä työtään parannettiin vähitellen. Vuonna 1956 hän sai hetekan, kun sota-ajan ”puinen tuote” oli hajoamispisteessä. Liikkumisedellytyksiä mietittiin myös. Todettiin, että moottoripyörällä tulisi liian kylmää kyytiä. Siksi diakonissa sai luvan käyttää tarvittaessa taksia. Ilmeisesti hän päätyi 1959 mopoon, koska kirkkoneuvosto pohti marraskuussa 1959, voidaan diakonissan mopoajeluille antaa korvauksena kuukausiraha.

Vuonna 1959 joulukuksi vietiin Oulaisten parantolaan kalajokisille yöpaidat ja omenia. Vankejakin muistettiin. Pöytäkirjattiin kyllä, että ei sentään aivan kaikkia. Diakonissa vieraili Pyhällä maalla lomallaan 1961. Hän selosti Kalajoella matkan antia. Kesällä 1963 seurakuntasisareksi valittiin Maila Hannila Imatralta. Hän oli viran ainoa hakija. Elokussa 1965 diakonissaksi otettiin Eila Liimatta.

Rautiossa diakoniatyö järjestettiin päivittäin kuin Kalajoella: aluksi palkattiin diakonissa ja sitten virkaa ei enää täytetty. Diakonissaksi saapui toukokuussa 1921 Hilma Hannila. Rahapalkka hänelle oli 400 markkaa kuukaudessa. Hannila oli ”erittäin herttainen ihminen”, jolle osoitettiin pienet huoneet. Hän liikuttui seuroissa helposti. Hannila oli myös Raution MLL:n ensimmäinen sihteeri. Diakoniatoimikuntaan kuuluivat 1920-luvun alussa Lusiina Mäkitalo, Anna Typpö ja Antti Korva. Vuonna 1926 siinä aloitti Helmi Niemelä.

Ohjesäännön mukaan diakonissan päätehtävä oli hoitaa Raution varattomia sairaita. Hannila teki sen antaumuksella, mutta keväällä 1926 kirkonkokous julmistui. Diakonissalta pyydettiin ensi tilassa selvitys, miten hän on toiminut lääkkeiden jakelussa. Hän oli jakanut parin vuoden aikana ilman diakoniatoimikunnan lupaa ilmaiseksi lääkkeitä ja aiheuttanut siten 1 500 markan tappion seurakunnalle. Häntä uhattiin irtisanomisella, jos käytäntö ei muuttuisi.

Asia oli jatkokäsittelyssä vielä joulukuussa. Kunnanlääkäri puolestaan jyrähti diakonissalle, että hän ei saa määrätä ja myydä lääkkeitä, mihin hänellä ei ole oikeutta. Muutoinkin Hannilalle annettiin tiukkoja ohjeita. Hän ei saanut poistua Raution alueelta ilman lupaa kuin kesälomansa aikana. Hannila haki ja valittiin sosiaaliministeriön köyhäinhoitotoimiston toteuttamalle kurssille päteväitymään kunnalliskodin johtajattareksi.

Kolehtia Rautiossa kertyi 1920-luvun alkupuolella tasaisesti noin 20 markkaa pyhältä, mutta köyhille ylioppilaille kerätty kolehti tuotti aina kymmen kertaa enemmän markkoja. Rautiosta onkin tullut myöhemmin opinnoissaan menestyneitä tohtoreita paljon.

Hannilan jälkeen diakonissana toimi ilmeisesti Siiri Starck kesään 1932 asti. Pattijoella ja Säämingissä vaikuttanut Hanna Koukkula (Yliveronen) saapui Rautioon Savonlinnasta vuoden 1932 lopulla mutta muutti pois kahden vuoden kuluttua. Todennäköisesti Lumijoella syntynyt Lydia Hakometsä toimi diakonissana 1939 – 1944. Jatkosodan alussa hänelle ostettiin polkupyörä. Tuomiokapituli huomautti välirauhan aikana diakoniaohjesäännön puuttumista, vaikka sellainen oli jo hyväksytty 1922. Vihma vastasi, että tunnollinen työntekijä ei sääntöä tarvitse ja ei-tunnolliselle parhaatkin ohjesäännöt ovat merkityksettömiä.

Valtio avusti jo Hannilan palkkausta. Kunta päätti 1928 maksaa sen osan palkasta, mitä seurakunta ei saa kerättyä. Vuonna 1931 kunta lupasi diakonissalle edelleen vapaan asunnon, lämmön ja valon sekä palkka-apua tuhat markkaa sillä ehdolla, että diakonissa antaa tarvittaessa apua Raution köyhille. Uusi avustus käsiteltiin kiireellisenä asiana juuri ennen talvisotaa. Summaksi päätettiin 2 000 markkaa.

Palkkakriisin syy oli lama. Alkuvaiheessa seurakunnan piti maksaa Oulun Diakonissalaitokselle tukea 300 markkaa vuodessa. Vuonna 1932 maksu oli noussut 7 800 markkaan. Taluskriisi vähensi lahjoituksia diakonissalaitokselle ja toisaalta laitos ei halunnut nostaa maksuja opiskelijoilla, jotta vähemmän varatkaatkin pystyivät kouluttautumaan. Kun vuonna 1938 Raution diakoniatoimikunta päätti alentaa maksua, Diakonissalaitos vastasi, että se ei tee sitten enää yhteistyötä. Ilmeisesti virka olikin täyttämättä vuonna 1941.

Rautio vapautettiin diakonissan palkkauksesta vuonna 1945. Vapautusanomus piti uusia määräajoin, mutta aina se hyväksyttiin. Nopean tieyhteyden puute esti yhteistyön Alavieskan kanssa ja Sievin diakonissa oli muutoinkin täystyöllistetty eikä Kalajoella ollut diakonissa, kun hakemus jätettiin lokakuussa 1944. Vuonna 1947 todettiin, että kunnan terveystieteillä on diakonissan koulutus ja se riittää.

Diakoniatyö ei toki loppunut kokonaan, mutta se jäi vapaaehtoisten varaan. Yhteisvastuukeräyksen hoitivat rippikoululaiset. Kaunis ele oli 1953 järjestetty juhla Rautioon muuttaneille. Viimeistään 1967 äitejä lähetettiin Rautiostakin kesäleireille. Kuitenkin tällöinkin diakoniatyön painopiste säilyi terveydenhoidossa.

Taloudellista apua tarvitsevia ilmaantui säännöllisesti. Hyvin perusteltuna heille saatiin yleensä rahaa hiippakunnan rahastosta. Näin meneteltiin satunnaisemmin Kalajoellakin. Kesäkuussa 1950 tuomiokapituli lähetti 50 000 markkaa kadosta ja työttömäksi joutuneille. Vuoden 1968 lopulla saatiin Lapinjärven seurakunnalta lähes 8 000 kiloa viljaa kadosta kärsineille. Avustusta tuli myös Kotimaa-lehdeltä ja uudelleen tuomiokapitulilta.

Himangalla diakonaattiseuran sisar kohtasi 1920 potilaina 40 keuhkotautia, 22 keuhkokuumetta, 16 tulirokkoa, 14 vesirokkoa, 13 espanjantautia, 11 suolikuumetta, yhdeksän sikotautia, samoin yhdeksän umpisuolentulehdusta, kahdeksan kuristusta, kuusi munuais- ja sydäntautia, kolme kurkkumätää ja 50 kertaa tuntematonta tautia potennutta henkilöä. Lisäksi hän auttoi 43 loukkaantunutta ja desinfioi 14 asuntoa. Yöpymisiä sairaiden luona kertyi jopa 30 vuodessa! Ihmisten kohtaamisessa painottui terveydenhoito vahvasti.

Ankara lama 1930-luvun alussa ilmaistiin: ”Yleinen varallisuus ja toimeentulo oli kerrassaan huolestuttava”: työttömyys lisääntyi, palkat, maataloustuotteiden hinnat laskivat ja kiinteistöjä ulosmitattiin. Seurakunta reagoi tilanteeseen keräyksillä ja avustuksilla. Elokuussa 1932 puutteenalaisille voitiin jakaa 425 litraa rukiita, 720 litraa ohria, 50 kiloa jauhoja, 920 litraa perunoita, vähän muitakin ruokatarpeita, vaatekappaleita ja rahaa 370,50 markalla. Elintarvikkeita jaettiin 26 perheelle ja vaatteita 77 taloudelle.

Diakoniatyöntekijät vaihtuivat suhteellisen usein. Lyhin ura oli loppukesällä 1929 Himangalle saapuneella Anna Redsvenillä. Hän antoi pirteän ja positiivisen ensivaikutelman. Pian ryhdyttiin epäilemään, että Redsven salaa jotain. Seuraavan vuoden alussa hän olikin muuttamassa Keminmaalle. Matkalla Kannuksen

asemalle Redsvenin matkalaukku avattiin: sieltä löytyi kuollut vauva! Aluksi epäiltiin jopa lapsenmurhaa, mutta todistetusti vauva oli menehtynyt synnytyksessä.

Seurakunta palkkasi diakonissaksi Oulusta Aino Isotalon 1949. Hänelle ehdittiin ostaa polkupyörä, mutta diakonissa pyydettiin Lohtajalle rovasti H.V. Selinin hoitajaksi. Selin kuoli pian, mutta Isola ei enää palannut takaisin. Vielä kesällä 1950 seurakunta päätti täyttää viran, mutta kun kunta ei osallistunut palkkaukseen, seurakunta anoi poikkeusluvan jättää virka täyttämättä vetoamalla köyhyyteen.

Tässä rytkäkässä diakonaattiseura ehti lopettaa toimintansa 1949, lahjoittaa omaisuutensa seurakunnalle ja vielä rahan nojatuolin ostamiseen diakonissalle. Vuonna 1950 aloitettu yhteisvastuukeräys säilytettiin kanttori Valkamalle, joka oli kuulunut diakonaattiseuran johtokuntaan. Diakoniatoimikunta järjestäytyi joulukuussa 1956. Puheenjohtajaksi valittiin kirkkoherran vaimo Hannele Mattila, sihteeriksi opettaja Linnea Puumala ja rahastonhoitajaksi kauppias Anni Uunila, joka hoiti tehtävää peräti 32 vuotta. Diakoniakeräykset tuottivat hyvin. Kultaisen iän kerho perustettiin 1957 ja vuosittain lähetettiin viidestä seitsemään äitiä eri kansanopistoihin ”levähtämään” ja muutenkin toiminta oli vilkasta ja monipuolistui. Vuonna 1960 anottiin rahaa Sylvi Kekkoselta!

4.8. Lähetystyö vahvistui

Kalajoen ompeluseuroista parhaiten tuottoa sai ”pakana- ja sisälähetysseurat” 1920-luvulla. Sinänsä lähetykseen oli ”verrattain vähäinen.” Elojuhlien yhteydessä pidettiin myös lähetyshuhla. Vuoden 1930 tienoolla ”pakanalähetykselle” kertyi vuosittain 1 100 – 2 500 markkaa ja merimieslähetykselle parhaimmillaan 340 markkaa.

Lähetykseuran ja Merimieslähetyksen puhujia kyllä vieraili Kalajoella. Erikoisin vieras oli 1934 saksalainen lähetyshenkilö Paul Achenbach, jonka puhe tulkattiin suomeksi. Hänen aiheitansa olivat ”Vaino Venäjällä” ja ”Kansa ilman Jumalaa ja kansa ilman leipää.”

Seurakunta lahjoitti budjettivaroistaan 1930-luvun lopulla Merimieslähetykselle ja Lähetykseuralle 200 markkaa vuodessa. Sen nykyarvo on alle sata euroa. Lähetyksen kokonaiskannatus kolehtien ja juhlien avulla nousikin 2 500 markkaan. Sodan jälkeen avustus nostettiin molemmille järjestöille tuhanteen markkaan. Elojuhlapaperinne jatkui ainakin hetken.

Lähetyksen ”asianhoitajina” 1947 olivat ”asianharrastajat” kanttori Metsola, Maria Rapp ja Tuomas Rahko. Varat tuloutettiin Suomen Lähetykseuralle uusheränneiden Lestadiolaisen lähetyshenkilöiden kautta. Juhlapuhujana pappilan tuvassa syksyllä 1948 Lauermaa parahti: ”Saa takoa kuin suljetulle ovelle, kun lähetysharrastus on niin vieras Oulun hiippakunnassa.” Hän puhui työstä bushmannien parissa.

Mikko Torvinen piti lähetyksiasiaa esillä Kristillisellä opistolla. Hän kutsui alan asiantuntijoitakin opistolle. Vuonna 1960 rahaa saatiin jo 250 000 markkaa. Inflaation vuoksi sen nykyarvossa on noin 7 000 euroa. Kun Toini Hihnala siunattiin lähetystehtävään Ambomaalle kesällä 1964, seurakunta antoi lähetykselle lisätukea 350 markkaa eli nykyarvolta noin 800 euroa. Nuorisotoimikin organisoivat joulukuun 1967 keräyksen lähetykselle. Asialle oli selvästi lämmenty.

Rautiossa piispa piti lähetyksen kannatusta heikkona 1936. Kolehteja oli kyllä kerätty jopa juutalaistyöhön ja merimieslähetyksellekin. Piispantarkastuksessa 1957 vapaaehtoinen kahviraha lahjoitettiin lähetykselle. Kirkkoherra Peltonen piti lähetyksiasiaa esillä 1950-luvun lopulta.

Himangalla pidettiin viimeistään vuodesta 1931 alkaen lähetyshenkilöiden palveluksia. Seuraavana keväänä niistä kertyi kolehtia nykyarvossa 410 euroa. Seurakunnan budjettivaroja ei lähetyshenkilöiden työhön osoitettu, mutta kirkkoherra Hautanimi oli tyytyväinen yksityisten ja yhdistysten aktiivisuuteen. Hän itse puhui usein

lähetyseuroissa. Keväällä 1936 lähetyseuralle kokoontui vuoden aikana nykyarvossa 1 400 euroa. Vehtari Juho Borén lahjoitti museolle 1951 lähetyssaarnaaja Heikki Saaren Ambomaalta tuoman tikarin.

Arkkipiispa Kaila totesi 1937 Himangan evankelisten ja lestadiolaisten käsityksen lähetystyöstä eroavan kovasti toistaan. Aktiivisia olivat evankeliset, jotka edistivät Japanin lähetystä ompeluseuroilla, muilla seuroilla ja lähetyshuoneilla. Edes sota ei lamauttanut toimintaa kokonaan. Jopa talvisodan raskaassa loppuvaiheessa maaliskuussa 1940 pidettiin päivä- ja iltajuhla lähetykselle. Asema- ja jatkosodan aikana lähetyshuoneita pidettiin vähintään syksyyn 1942 asti. Sen jälkeen lähteet puuttuvat. Lähetyshuoneiden talous kriisiytyi sodan aikana ja nationalistinen lainsäädäntö teki työn käytännössä mahdottomaksi Japanissa ja läheteille jopa vaaralliseksi.

Kesällä 1956 Hillilän osastossa käytiin vilkas keskustelu keräyksestä Hakodaten kirkolle, koska hankkeilla oli oman rukoushuoneenkin rakentaminen. Hannes Hekkanen muistutus ”Mestarin käskystä evankeliumin viemisestä kaikkeen maailmaan” käänsi kannat asialle myönteiseksi. Hekkanen johtama keräys tuotti nopeasti 15 000 markkaa.

Merimieslähetys piti ensimmäisen tilaisuuden Himangalla jo kesällä 1899. Himangalle Taivassalosta muuttanut laivuri J.P. Westerlund oli harras körtti. Laivuri Sakari Pöyhtäri suosi myös Merimieslähetystä. osuusmeijerin isännöitsijänä hän vaikutti siihen, että meijerikin antoi lahjoituksia. Ahkerimmin Himangalla Merimieslähetyksestä kävi puhumassa oululainen merikapteeni Otto Kaakinen. Seuroissa kävi väkeä runsaasti. Yleensä ne pidettiin Lahdensuussa tai kunnantalolla. Ainakin vuosina 1934 ja 1938 juhlat Merimieslähetykselle järjestettiin yhdessä Lohtajan ja Himangan seurakunnan kanssa Pakinkarissa, jossa rovasti Selinillä oli huvila.

Sodan jälkeen Merimieslähetysten tuki hiipui Himangalla kuten laajemminkin koko hiippakunnassa. Laivavarustus loppui Himangalta. Sataman hiipuessa diakoniatoimikunta päätti 1966, että Merimieslähetykselle ei kerätä enää varoja, koska avustettavia on muutoinkin. Yhden diakoniaillan tuotto sille kuitenkin luvattiin vielä seuraavana vuonna.

4.9. Kasteelta seurakuntanuoreksi

Kalajoella lapset kastettiin yleensä kahden tai kolmen viikon ikäisinä sotien välillä. Papit valittivat, että sakramentti käsitettiin ulkokohtaisesti. Stereotyyppinen kastepyyntö kuului: ”Pitäisi saada meidän pikkupojalle nimi.” Kirkkoherra Hautaniemi kasti 1932 Palomäellä kolme lasta kerralla Hillilän yläpäästä. Oliko tapaus poikkeuksellinen? Sota-aikana Kalajoella koettiin kätevästä kastaa vauvat heti sairaalassa kyytien säästämiseksi. Piispa Malmivaara jyrähti 1949, että näin ei saa jatkaa. Lapset kuuluu kastaa kotona tai kirkossa. Kaste siirtyi takaisin koteihin.

Pyhäkoulu oli heikossa hapessa Kalajoella 1920-luvulla. Ei edes muistettu, milloin se oli alkanut. Valitettiin, pyhäkoulun opettajat ovat haluttomia, kun lapsia ei tule eivätkä vanhemmat ymmärrä pyhäkoulun merkitystä. Kirkon omaa toimintaa ei tässä suhteessa arvioitu. Tosin pyhäkoululehteä alettiin tilata 1920-luvun lopulla. Himangan kirkkoherra Elovaara kävi vaimonsa kanssa pitämässä pyhäkoulujuhlan Kalajoella.

Kirkkoherra Metsovaara yritti elvyttää pyhäkoulua 1930-luvulla. Vaikka hän näki pyhäkoulun enemmän lasten hartaushetkenä kuin läskykouluna toiminta oli yhä laskussa. Vaikuttiko siihen eristäytyminen omiin herätysliikkeisiin? Uusi ongelma oli sodan aikana se, että moni pyhäkoulun opettaja keskittyi lottatyöhön. Hiippakunnan pyhäkoulu- ja nuorisotyöavustajan palkkaamiseen myönnettiin vuodesta alkaen 1938 kyllä 3,5 penniä seurakuntalaista kohden.

Rautiossa pyhäkoulu kukoisti kirkkoherra Kokon aikana. Pyhäkoulupiirejä ja -lapsia oli hämmästyttävän paljon. Omaan pyhäkouluun riitti lapsia Hollannissakin. Opettajia pyhäkoulussa oli 20 ja heistä 80 % oli naisia. Kokko kutsui pyhäkoulun opettajat vähintään kaksi kertaa kuukaudessa pappilaan. Hän motivoi ja

kannusti pyhäkoulunopettajia. Heistä vuorotellen kukin piti näytetunnin, josta muut saivat ottaa vinkkejä. Kokko järjesti paikalle myös opettaja Mäkitalon neuvomaan laulun harjoittelua. Valtaosa pyhäkoulun opettajista oli joka kerta paikalla. Varoja toimintaan kerättiin pyhäkoulujuhlilla.

Pyhäkoulun todettiin 1933 olevan yhä ”hiljalleen” käynnissä ja pian aktiivisuus taas kohosi. Välirauhan aikana pyhäkouluja oli neljä, niissä kuusi opettajaa ja 200 oppilasta. Opettajat valittiin kinkereillä. Suntio Antti Junttila oli tuolloin opettanut pyhäkoulussa jo 25 vuotta ja varsin kauan Lyyli Koivistokin. Typössä Matti Ojala piti pitkään pyhäkoulu.

Vuonna 1957 pyhäkoulun merkitys oli yhä kasvussa. Vuonna 1967 pyhäkoululaisia oli 166, kun vielä edellisenä vuonna heitä oli 209. Matilda Vähäkangas, joka oli osallistunut kirkkoherra Kokon aikana nuorisotoimintaan, toimi opettajana lähes 40 vuotta. Nimismiehen luvalla pyhäkoululaisia vietiin retkille kuorma-auton lavalla. ”Laitettiin laidat kuin mulliautoon” ja lähdettiin. Lasten valvominen oli kovaa hommaa, koska he olivat kovia uimaan.

Kalajoella pyhäkoulu elpyi: vuonna 1950 pyhäkouluun kävi jo 627 lasta. Lydia Rahkola lähetettiin pyhäkoulusihteerin kursseille 1955. Seuraavana vuonna ilmeni positiivinen ongelma, kun pyhäkoulujuhlaan Kokkolaan ilmoittautui 119 lasta ja linja-autoissa oli vain sata paikkaa. Retken mainontakin oli pidetty vähemmän näyttävänä. Piispa Heliövaaralle esiteltiin tyytyväisenä 1961 pyhäkoululaisia olevan hiukan yli tuhat ja pyhäkoulun opettajia 45 eli Kalajoella oli ylletty yli keskiarvon hiippakunnassa.

Kiertokoulu jäi vähitellen kansakoulun varjoon. Lokakuussa 1924 kiertokoulunopettaja Hilma Penttilä erotettiin, koska hänet oli kastettu uudelleen. Kiertokoulujen määrä laskettiin tuolloin kahteen eli pohjoiseen- ja eteläiseen piiriin. Niistä toinen lakkautettiin keväällä 1929 ja viimeinenkin vuoden päästä. Perusteena olivat kunnalliset kansakoulut ja huoneiden saamisen ”kiusallisuus.” Vielä 1928 oppilaita oli silti 157. Toinen viimeisistä opettajista pääsi töihin alakansakouluun ja Helena Ventelä jäi eläkkeelle. Valtioneuvosto kehotti maksamaan hänelle lisäeläkettä, mutta siihen kirkkovaltuusto ei nähnyt perusteita.

Rautiossa kiertokoulun opetusta järjesteltiin 1925 niin, että Verroseen ja Kärkisiin osoitettiin 12 viikkoa ja Ylipään, kirkon seutu ja Typpö saivat enää kolme viikkoa. Kuitenkin tarpeen vaatiessa Ylipää tai kirkon seutu saisi yhden lisäviikon. Seuraavana vuonna kiertokoululle huoneen luovuttaville määriteltiin korvaukseksi kymmenen markkaa viikolta. Kiertokoulu lopetettiin toukokuun lopussa 1930. Yllättävän moni sivukylien lapsi ei käynyt kansakoulua vielä 1933. Siksi piispa katsoi, että kiertokoululla olisi ollut yhä merkitystä.

Himangalla toinen kiertokoulu lakkautettiin, mutta Pohjanpään kylissä jatkettiin kevääseen 1937 asti, jolloin oppivelvollisuuslain siirtymäaika päättyi. Viimeiset oppitunnit piti sijaisena Sakari Ainalin tytär Helmi Peltola Himankakylällä. Seurakunta oli halunnut pitää edes pienen siivun koulutuksesta hallussaan ja kunta antoi sen mielellään kirkon kustannettavaksi.

Papit kävivät seuraamassa ja valvomassa etenkin uskonnon opetusta kouluilla. Kalajoella valittiin kohteeksi vuosittain kolmesta kuuteen opettajaa. Raution osalta arkistossa on paksu tarkastuspöytäkirja. Himangalla valvontaa oli vähemmän ja sodan jälkeen pidettiin vuosittain koulukokous. Uskonnon opetusta arvosteltiin aluksi vahvasti. Yllättäen sitä nousi puolustamaan lähinnä vain Martti Hekkala.

Vuonna 1928 Kalajoella kymmenen nuorta oli jäänyt tulematta rippikouluun, koska ”eivät välitä uskonnosta.” Varsin moni oppikoululainen kävi tuolloin rippikoulun kaupungissa. Osa meni naapurikuntaan matkan sopivuuden vuoksi, mutta toisaalta ulkopaikkakuntalaisiakin suoritti rippikoulun Kalajoella ennen sotaa. Ainakin yksi jätti käymättä ehtoollisella ”kielteisen hengen” vuoksi.

Välirauhan aikana rippikoulun käymättömiä poikia oli noin kymmenen ja tyttöjä viisi. Syynä olivat heikot lahjat, kristinuskon halveksiminen ja suuttuminen sisäänpääsytutkintoon. Papisto piti tärkeämpänä tiukkaa alkukarsintaa kuin nuorten suoraa hyväksymistä rippikouluun.

Valkoinen alba tuli käyttöön vuoden 1930 jälkeen, mutta aluksi vain tytöille. Muistitiedon mukaan varsinaisesti valkoinen väri syrjäytti mustan 1940. Himangalla kirkkoherra Hautaniemi oli sitä mieltä, että valkoiset vaatteet aiheuttaisivat myöhemmin kiusauksen lähteä tansseihin. Sodan jälkeen tytöillä piti konfirmaatiossa olla jo valkoinen asu, mutta pojilla se oli vielä musta. Kuulustelut kinkereillä olivat julkiset ja melko tiukat.

Jatkosodan aikana ainakin 39 siirtoväen nuorta suoritti rippikoulun Kalajoella. Petsamolaisille järjestettiin kaksi kertaa oma rippikoulu. Jatkosodan aikana rippikoulun käyneille järjestettiin ”toverikokouksia.” Tyttöjä tuli, mutta poikien mukaan houkuttelemista pohdittiin jo 1942. Keinoiksi arveltiin urheilu ja yhteistyö suojeluskunnan poikaosaston kanssa. Sodan jälkeen järjestetyille leireille osallistui poikiakin.

Ilmeisesti ensi kerran tytöt ja pojat olivat samassa rippikouluryhmässä 1961. Syynä oli se, että tyttöjä oli oppikoulussa paljon enemmän kuin poikia. Tyttöjen luokasta olisi tullut kovin pieni ja poikien luokasta liian suuri. Leirippikoululle määritettiin ohjesääntö 1965.

Hiippakunnassa toimi 1920-luvulla 25 Nuorten Kristillistä Yhdistystä. Aineellisesti mitattuna Kalajoen yhdistys jäi alle puolen välin: tuotto oli hiukan noin kymmenen markkaa pienempi kuin Raution yhdistyksellä. Jäseniä oli vain 25. Pääohjaajana oli seurakunnan papisto, mutta nuoret tekivät itse mm. runoja. Kesällä 1927 Kalajoella järjestettiin Pohjois-Pohjanmaan piirin yhdistysten kesäjuhla. Puhujaksi saapui mm. Aale Sariola.

Jo talvisodan päätyttyä NKY:n tyttö- ja poikatyö toimivat vain hetken, koska ohjaajat siirtyivät lottatyöhön. NKY:n toiminta päättyi 1950-luvun alussa. Vastaavasti partio Kalajoen Eräpojat käynnistyi 1951. Sille toivottiin 1956 saatavan tila merenrannalta. Vuonna 1958 järjestettiin Kalajoen, Raution ja Alavieskan yhteinen nuorisoleiri Vihaspauhan Partiomajalla. Pienen majan vihkimistäkin pohdittiin. Nuoriso tarvitsi siellä teltoja yöpymiseen. Myös eräs amerikkalainen naisopettaja piti tuolloin askartelukerhoa nuorille.

Seurakunta perusti joulukuussa 1956 nuorisotoimikunnan. Siihen valittiin mm. Pauli Rahja ja Artturi Junttila. Talvena 1957 mietittiin jo, miten nuoriso saadaan Sanan ääreen. Huomattiin, että nuoriso kaipaa toimintaa ja musiikkia. Esitettiin, että edes kesäksi seurakunta otettaisi nuorisotyöntekijän. Siihen sopisi ylioppilas Paavo Rantanen. Hänen toivottiin jatkavan vielä kesällä 1960.

Panostus nuorisotyöhön jatkui. Vuonna 1959 nuorille etsittiin palloilukenttää kesäksi. Talveksi ajateltiin tarjota paikaksi pappilan navettaa. Yhteistyötä partion ja raittiuslautakunnan kanssa viriteltiin. Vihdoin vuodeksi 1960 palkattiin nuorisotyöntekijä koko vuodeksi. Osa kirkkoneuvoston jäsenistä halusi tehtävään miehen ja osa naisen. Valituksi tuli vuonna 1930 Kaukolassa syntynyt Sakari Iivonen.

Varsin nopeasti Iivosen lasten kerhoissa pyöri 450 lasta, nuorten kerhoihin osallistui 70 teiniä ja raamattu- ja rukouspiiriin tuli parhaimmillaan 21 henkilöä. Hänellä oli myös paljon kehitysjatoksia työlleen. Piispa Heliövaarakin oli tyytyväinen osallistujien määrään nuortenillassa. Mopolla liikkunut pidetty Iivonen erosi tehtävästä jo marraskuussa 1961. Silloin aiottiin nuorisotyöntekijän tilalle palkata nuorisopastori. Kivioja halusi siirtää asiaa vielä eteenpäin seurakunnan investointien vuoksi eteenpäin.

Maaliskuussa 1963 nuorisotyöntekijäksi otettiin Jouko Alahautala Alavieskasta. Hän lähti jo tammikuussa 1965 alussa Pietarsaareen. Nuorisotilana toimi Hietalan pappilan kellari. Sinne ostettiin kalusteita. Kolmen pojan matkaa Yllästunturille avustettiin. Pieni tuki annettiin myös Norjan retkelle.

Nuorisopastorina aloitti Tuomas Pöyhtäri 1964 ja silti nuorisotyöntekijäksi otettiin ”Mossella” ajanut Matti Salmela Kokkolasta ja hänen jälkeensä Väinö Liimatta 1966. Liimatta oli asunut Alaskassakin ja pelannut menestyksellä jääkiekkoa Kokkolan Hermeuksessa. Seuraavana vuonna pöytäkirjattiin, että nuorisotyö oli elpynyt. Joitain leirejä pidettiin Vasankarillakin. Sinnekin ajettiin polkupyörällä Tyngältä asti.

Rautiossa rippikoulussa kävivät kaikki. Tytöt ja pojat pantiin eri ryhmiin vain, jos siihen ilmeni erityinen tarve. Kirkkoherralle annettiin lupa joustaa vaatimuksissa rippikoululaiselle, milloin siihen oli selkeä syy. Yhteisvastuukeräys ja hautojen hoito säilytettiin rippikoululaisten huoleksi.

Maaliskuussa 1922 pappikaan kokoontui 18 nuorta kirkkoherra Kokon ja vanhan poliisin Efraim Haapakosken johdolla perustamaan Raution Nuorten Kristillistä yhdistystä. Alkuvaiheen puheenjohtaja oli kirkkoherra Kokko, varapuheenjohtaja suntio Antti Junttila ja sihteeri meijerikkö Saimi Eronen. Jäsenennätys oli 76 ja se saavutettiin vuonna 1927. Kaikki eivät kuitenkaan olleet aktiivisesti mukana.

Aluksi NKY:n toiminta Rautiossa oli vireää. Peräti 22 yhdistyksen jäsentä piti pyhäkoulua. Lehti Koin-Tähti ilmestyi neljä kertaa vuodessa, Raution sisällä tehtiin retkiä ja osallistuttiin Haapaveden kristillisille nuorisouhlille. Yhdistyksen kuoroa johtivat opettajat. Vuonna 1924 kirkkoherran äiti Onnia Kokko perusti kuoron tytöille.

Omaa rukoushuonetta alettiin puuhata 1928. Tontti vuokrattiin ja talon vihki seuraavana vuoden marraskuussa Alavieskan kirkkoherra Borg. Paikalla saapui myös Mauri Kokko. Ongelmaksi koitui vetäjän puute. Vuonna 1933 tilapäinen kirkkoherra ei des tiennyt yhdistyksen olemassaolosta. Vuonna 1936 jäseniä oli jäljellä enää kymmenen, puolet tyttöjä ja puolet poikia. Samana vuona yhdistys näkyi Kauppalehden protestilistalla. Vaikka saatava oli vain 200 markkaa, siihen loppui Raution NKY:n toiminta.

Kirkkoherra Juntumaa perusti helmikuussa 1952 nuorisopiirin sanoin: ”Emme tarvitse nuorille omaa seurakuntaa, mutta toimintaa seurakunnan piirissä.” Paikalle saapui 31 tyttöä ja 17 poikaa. Piti siirtyä suurempaan tilaan. Kerhon nimeksi äänestettiin Säkenet. Toukokuussa sille perustettiin oma lehti Opas Raamattutunti. Kankeahko nimi taisi olla kirkkoherran ehdotus.

Lähes jokaisessa tapaamisessa päätettiin tehdä retki. Tuskin mikään niistä toteutui. Suunniteltiin myös retkeilymajaa. Pian kirkkoherra totesi, ettei sille olisi paikkaa Rautiossa. Vain kerran pelattiin pesäpalloa, mutta raamattutunti taisi olla aina. Ensin jättäytyivät pojat pois. Syyskuussa tyttöjäkin oli niin vähän, että mahduttiin pappilan huoneisiin. Seitsemännen ja viimeisen kokoontumisen pöytäkirjan kirjoitti Vilho Sipilä.

Nuorisotoiminta elpyikin partion avulla. Raution Kirkkopojat perustettiin pappilassa talvella 1952. Raution Siniveljet aloitti heinäkuussa 1953. Aloitteellinen oli kirkkoherra Juntumaa. Siniveljien osalta toimintaa johti myöhemmin kirkkoherra Martti Peltonen. Kalajoen Eräpoikien kanssa yhteiselle leirille elokuussa 1955 osallistui kolme Siniveljeä ja yksi ”siviili.” Seuraavana vuonna Siniveljet saivat 5 000 markan avustuksen. Toiminnassa oli ehtinyt olla katkos. Vuonna 1963 aloitti Raution Sysisepät ja 1966 Raution Sepän-Piiat. Eivät nekään jaksaneet nykyaikaan asti.

Matilda Vähäkangas piti nuorten kerhoa tytöille ja R. Sipilä pojille 1950-luvun lopulla. Molemmat olivat vapaaehtoisia. Joulukuussa 1965 seurakunta otti yhteyttä kuntaan yhteisen kesätyöntekijän palkkaamiseksi. Ei tainnut onnistua.

Himangalla Torvenkylän koulun opettaja Helmi Järvensivu käynnisti partion tytöille jo 1930-luvun puolivälissä. Se sammui, kun hän lähti rintamalle lotaksi ja vaihtoi asuinkuntaa. Pakalan koulun opettaja Kalevi Kohal johti partiota 1950-luvun lopussa. Ruonalla järjestettiin ensimmäinen leiri 1964, jonne silloin vei vain polku. Jokaiselle nuorelle oli annettu muutama neliö kivikkoista kuusikkoa puhdistettavaksi. Liimatan Väinön kannustus, Tuorilan Kertun keittämät makkaraperunat ja laulut auttoivat jaksamaan. Seuravana vuonna Ruonalle rakennettiin ”kämpä”. Eri nimikkeillä kesän ajaksi nuorisotyöhän palkattiin työntekijä vuodesta 1962 alkaen. Ensimmäiset olivat Tuomas Pöyhtäri, Väinö Liimatta, Helena Tielinen ja Soile Kapraali.

4.10. Avioliitto

Kalajoen seurakuntakertomuksessa vuosilta 1922 – 1927 parahdettiin, että rappeutumista kohti edetään: kommunistipiireissä oli susipareja yleisesti ja avioeroja tulee. Vähän myöhemmin jatkettiin, että avioliitot aloitetaan ”ani harvoin puhtaudessa.”

Vuonna 1929 säädetty avioliittolaki merkitsi murrosta naisen asemassa. Hän ei ollut enää miehensä holhouksensa alainen ja sai hallita omaa omaisuuttaan. Työsopimuksen nainen oli voinut allekirjoittaa ilman miehensä lupaa jo muutama vuosi aiemmin. Avopareja ilmoitettiin nimismiehelle, vaikka kyse enää ei ollut rikoksesta.

Avioliiton ulkopuolella lapsista syntyi Kalajoella 1930-luvulla 3 – 7 %. Rautiossa heitä oli vähän myöhemmin 2,9 %. Sodan jälkeen siellä kaikki lapset syntyivät avioliitossa. Tuolloin piispa kehui rautiolaisia, että elätte ”jumalisesti ja rauhallisesti.” Kalajoella kirkkoneuvosto oli tyytyväinen uuteen lastensuojelulakiin, joka paransi aviottomien lasten asemaansa. Lailistamatonta yhdyselämää eläviä ”ahdisteltiin” silti kirkkoneuvoston jäsenten toimesta vielä 1940-luvulla. Ainakin kerran pappi asetti sanansa perin harkitsemattomasti.

Jossain vaiheessa vihittäville alettiin antaa Raamattu ilmaiseksi. Rautiossa siihen budjetoiitiin vuodelle 1952 peräti 10 000 markka. Varmasti summalla sai ostettuna vihkiraamattuja monelle vuodelle. Yleensä parit vihittiin kirkossa. Jokunen poikkeus on silti tiedossa. Kerran Himangan kirkkoherra Mattila oli lähtenyt huvilalleen Lestijärvelle, kun Himankakylältä soitettiin hänelle. Kysyttiin, missä vihkipappi viipyy. Mattila oli tunnetusti reipas mies ratissa. Hän taisi ajaa Rovannerän vauhdilla sata kilometriä meren rannalle.

4.11. Hautausmaat ja sankarihautausmaat

Vuonna 1922 Kalajoella nähtiin vanhan hautausmaan täyttyvän vähitellen. Jo 1923 pohdittiin, miten uusi hautausmaa saataisiin kelpolliseksi. Valmistelut alkoivat 1930-luvun alussa. Ensin pitäisi ajaa lisää hiekkaa. Vanhan hautausmaan laidalle ollut leikkuuhuone muutettiin puuvarastoksi. Siunauskappelia ei rakennettu, koska tapulin alaosa oli sateita ja kylmiä päiviä varten sisustettu ja vihitty kappeliiksi. Kelloseppä J.W. Kortteen testamentista osa oli osoitettu hautausmaan hoitoon ja kaunistamiseen.

Rauha viimeisillä leposijoilla rikkoutui 1930, kun tervaporvarien räätälin ja työväenyhdistyksen perustajajäsenen Joni Järvin arkku laskettiin punaisilla liinoilla hautaan. Muistosana oli kirjoitettu punaisiin nauhoihin ja kajautettiin Kansainvälinen. Saattoväki, poliisi ja suojeluskuntalaiset melskasivat ja työväentalon puolitangossa olleet punaliput otettiin pois. Seurakuntaa ei niinkään syytetty, vaikka jossain vaiheessa pappilan vellikelloa käytiin kilisyttämässä. Toisaalta provokaatiot hautausmaalla olivat lailla kielletty. Koska Järvin hauta oli aika lähellä kirkkoa, jotkut halusivat siirtää sen kauemmaksi. Niin ei kuitenkaan tehty.

Järjestelytalkoita vanhalla hautausmaalla pidettiin 1928. Kymmenen vuotta myöhemmin havaittiin kivien olevan siellä epäjärjestyksessä. Omaisia yritettiin saada oikaisemaan ne. Lisäksi ”Kalajoen olosuhteisiin sopimattomat ruumisvaunut” muutettiin yhden hevosen vetäviksi 1938. Samalla niille rakennettiin vaja. Hautausmaata varten tilattiin taiteilija Ilmari Wirkkalan suunnitelma 1939. Sitä toteutettiin vähitellen.

Jatkosodan edellä päätettiin Uuden hautausmaan pohjoiskolkka kunnostaa, tasata tie sekä avata sivuojat osin talkoilla. Estikö sota työn? Uuden hautausmaan pariuhuone haluttiin kunnostaa 1945 ja suunnitellun tien alle jääneet vainajat ajateltiin siirtää uuteen paikkaan. Siunauskappeliasia vain käväisi esillä. Sen sijaan perustettiin hautausmaapuutarhurin virka. Syksyllä 1951 mietittiin, miten Vetoniemen asukkaat rauhoitetaan. He pelkäsivät hautausmaan salaojituksen tuovan ”ruumisvesiä” jokeen, johon oli juuri laitettu heidän vedenottoaika.

Rintamiesveteraanit anoivat kesäkuussa 1939 vuoden 1918 valkoisille veteraaneille 50 paikkaa yhteishaudaksi. Se hyväksyttiin, mutta tilanne muuttui pian. Jouluaattona 1939 myönnettiin ilmaiset hautapaikat ”ryssän alkamassa hyökkäyssodassa” kaatuneille vuoden 1918 sodan kaatuneiden sankaripatsaan yhteyteen sen taka-alalle.

Kalevi Vihma totesi, että sairaan luona käynti oli papin toimista vaikein mutta antoisin. Hän ei vielä silloin tiennyt, että pian pitäisi viedä suruviestejä kaatuneesta puolisoista tai lapsesta. Se oli niin kova asia, että Himangalla kirkkoherra Hautaniemi pyrki ottamaan vaimonsa mukaan. Vihman vaimo joutui hoitamaan tehtävää silloin, kun puoliso ei ollut Rautiossa. Kalajoella ”syrjäkylille” suruviestin vei kirkkoneuvoston jäsen. Himangalla soitettiin taloon, jossa oli puhelin. Sieltä tieto toimitettiin perille. Joskus naapurit olivat saaneet tiedon naapurin kaatumisesta kirjeessä rintamalta, mutta kukaan ei uskaltanut kertoa asiaa leskelle. Näin kävi esimerkiksi Saimi Siermalalle. Sekaannuksiakin sattui: kalajokisen Eino Himangan kaatuminen ilmoitettiin himankalaisen Eino Himangan vaimolle. Onneksi hän ei vain uskonut asiaa.

Kirkkoherran mukaan talvisodassa kaatui Kalajoelta 32 seurakunnan jäsentä, yksi siviilirekisteristä ja kolme siirtoväestä. Vainajien siunaukset pyrittiin kokoamaan yhteen. Niinpä talvisodan aika järjestettiin vain kuusi sankarihautausa. Vuosien 1942 – 1946 kerrotaan 50 kaatunutta seurakunnan jäsentä, seitsemän siirtoväestä, kuusi katosi ja kaksi sotavankia kuoli. Vuonna 1941 mainitaan täsmälleen samat luvut ja vielä viisi siviilirekisteriin kuulunutta kaatunutta.

Sankarihautajaiset keräsivät paljon väkeä kirkkoon. Suojeluskunta yritti tehdä niistä myös propagandatilaisuuksia. Ensimmäiset sankarihautajaiset Kalajoella olivat 28. joulukuuta 1939. Silloin siunattiin Kaarlo Alarik Yli-Untinen, Einari Kekolahti ja Janne Hihnala. Himangalla ensimmäiset sankarihautajaiset olivat loppiaisenä 1940. Silloin siunattiin Päiviö Peltola. Ensi kerran edellä mainittuja ruumisvaunuja käytettiin jääkärikapteeni Ahti Leskisen sankarihautajaisissa 1941. Kalajoella kentälle jääneet 12 vainajaa siunattiin pyhänmiesten päivän tienoolla 1947 ja Himangalla neljä kadonnut vasta 1970. Yksittäisiä sankarihautauksia on Kalajoella ja Himangalla ollut vielä 2010-luvulla. Yhden kaatuneen DNA-testitulosta odotetaan vielä.

Piispa Malmivaara kehui kesällä 1949 Kalajoen sankarihautausmaata hoidetun todella hyvin. Vanhaa hautausmaatakin hän kiitti, mutta halusi vaihtaa reunuskivet pois. Uuteen hautausmaahan piispa kehotti panostamaan enemmän. Ei tainnut vielä toteutua, mutta 1960-luvulla sen ympärille istutettiin kuusiaita. Ortodoksit siunattiin Uudelle hautausmaalle. Piispa kysyi, miten siellä olevat siirtoväen haudat voisi kunnostaa. Lisäksi nämä haudat pitäisi jäädä seurakunnan kustannettaviksi.

Sankarihautojen hoitokunnan ensimmäiset jäsenet olivat kanttori Metsola ja Alice Kivioja. Kaatuneiden haudoille hankittavien marmorilevyjen hankintaan seurakunta osallistui 25 000 markalla 1945. Pölyävän hiekan sitomiseksi kylvettiin heinäsiementä.

Kalajoen kirkkotarhaan on siunattu 152 sankarivainajaa. Seurakunnan puolesta patsastoimikuntaan valittiin Kustaa Rahko, Eino Honkela, Melida Kärjä ja Heino Tavasti, joka oli myös kokoonkutsuja. Sankariristin, joka on 3,5 metriä korkea, suunnitteli Ilmari Wirkkala. Tulokseen oltiin tyytyväisiä, mutta kirkon hallintokunnan mielestä suunnitellut soihdut voi poistaa. Ensimmäisen lahjoituksen, 500 markkaa, muistomerkkiä varten antoi J. Tilvis jo asemasodan alussa. Myös kunta osallistui rahoitukseen. Ristin paljastuspuheen piti kirkkoherra Kivioja marraskuun lopulla 1948. Myös Wirkkalan suunnittelema vuoden 1918 sodan muistomerkki on kesältä 1921.

Keväällä 1964 Arvo Haapanen kirkkohallituksesta kehotti nostamaan sankarihautoja. Hänellä oli muutoinkin paljon kehityskohteita hautausmaan hoitoon ja kirjanpitoon. Uusi hautausmaa oli esillä yllättävän usein. Vuonna 1950 sinne vedettiin salaojaputket. Myöhemmin arveltiin puun juurien tukkineen ne. Siksi vuonna 1965 pajukkoa myrkytettiin.

Himangan sankaripatsas ”Hyvästijättö” paljastettiin kesällä 1949. Paikalla oli 800 ihmistä ja torvisoittokunta. Patsaan ja sankarihautausmaan oli suunnitellut Ilmari Wirkkala. Vapaussodan muistomerkki on vuodelta 1920. Hautakiviä on 103 ja kuusi sankarivainajaa lepää perhehaudoissa.

Raution kirkkotarhaan on siunattu 53 sankarivainajaa ja sukuhaudoissa lepää kaksi kaatunutta. Välillä sankarihautausmaa pääsi perin huonoon kuntoon. Tilanteen parantamiseksi perustettiin toimikunta, jolle lahjoitettiin 1957 pääomaksi 50 tukkipuuta. Samalla perustettiin adressirahasto sankarihautausmaan hyväksi. Kuvanveistäjä Toivo Jaatisen suunnittelema sankaripaasi paljastettiin syyskuussa 1958. Paikalla oli paljon väkeä ja myös Kalevi Vihma. Sankarihautausmaan suunnittelivat arkkitehdit Mona ja Lars Hedman.

Rautiota kosketti erityinen tragedia elokuussa 1944 päivää ennen kuin presidentti Ryti erosi. Nuoren Aarne Saaren hermot olivat riekaleina monesta eri syystä. Hän ei saanut psyykkistä hoitoa, vaan teloitettiin sotapelkurina. Saari lähetti kotiinsa kirjeen, jossa vakuutti uskoaan Jeesukseen. Saari ei saanut sijaa sankarihautaan ja muutenkin Saaresta vaiettiin. Vasta 2010-luvulla sovittiin, että Saaren haudalle sytytetään kynttilä samaan aikaan kuin sankarihaudoille.

Rautiossa vanhan ja uuden hautausmaan järjestelytoimet hyväksyttiin 1923. Jo edellisenä keväänä oli otettu suojeluskunnalta ”kiitollisuudella” vastaan muistopatsas vuonna 1918 kaatuneille. Raivatut koivut pilkottiin kirkon lämmitykseen. Samalla päätettiin, että vanhalle hautausmaalle saa haudata vain kesäkuun puolesta välistä marraskuun alkuun asti. Vuonna 1932 hautausmaan tarkastajan toimi yhdistettiin haudankaivajan toimeen palkkaa juuri nostamatta. Haudankaivaja pitkän uran teki Nikodemus Hihnala. Toinen uskollinen työntekijä suntio Antti Junttila sai lahjaksi kuvaraamatun erotessaan vuoden 1960 lopulla.

Esimerkiksi 1940 piispa huomautti hautausmaan kunnosta: ”Kaikki eivät hoida hautojaan.” Paraniko tilanne, kun hautausmaan hoito annettiin kanttorin johdolla rippikoululaisille 1954? Ainakin ratkaisu oli edullinen. Vuonna 1945 tehtäviä hautausmaalla oli yhdistetty ja perustettu hautausmaapuutarhurin viraka. Vuoden 1960 lopulla yhteen laitettiin suntion, kellonsoittajan, hautausmaanhoitajan, kirkonlämmittäjän ja metsänvartijan toimet.

Vuonna 1957 havaittiin autoilija Lauri Salmisen rakentaneen vahingossa liiterin liian lähelle hautausmaata. Se sai olla siinä, kunhan alue pidetään siistinä. Myös kioski oli liian lähellä hautausmaata. Sen oli valitettu häiritsevän rauhaa kirkossa asti. Kioski määrättiin siirrettäväksi toiseen paikkaan. Hautausmaalle määriteltiin ohjesääntö 1963, jolloin siunatun maan arvioitiin riittävän vuoteen 2017 asti.

5. Seurakuntafuusioiden aika 1968 – 2010

Kirkon ja valtion hallinnon siteiden purku huipentui vuonna 2000 siihen, että piispojen valinta siirtyi kirkolle. Tarkastelujaksolla elinkeinorakenne muuttui: alkutuotannon osuus pieneni ja palveluiden osuus kasvoi nopeasti. Se ilmeni myös asutuksen keskittymisenä keskustajaamaan. Ensimmäinen prosenttiluku tarkoittaa vuotta 1970 ja jälkimmäinen vuotta 1983.

Keskustajaama 50 % -> 60 %, Vasankari 3 % -> 2,6 %, Mehtäkylä 6 % -> 4 %, Tynkä 15 % -> 10 %, Kärkinen & Typpö 4 % -> 5 %, Rautio 13 % -> 8 % ja Rahja 9 % -> 7 %. Vuosien 1980 – 2009 välillä seurakuntalaisten määrä kasvoi keskustassa 17,3 %. Eniten väki vähentyi Vasankarissa – 25 %, Rautiossa – 11 % ja Kärkisessä & Tyngällä – 11 %.

Elintaso nousi Kalajoellakin ja yhteiskunta modernisoitui. Kirkko pysytteli muutoksessa mukana hyväksymällä naiset papeiksi ja ottamalla käyttöön uuden virsikirjan, uuden Raamatun käänös ja uusia

jumalanpalveluskaavoja. Kaikkien ei ollut helppo sopeutua muutoksiin ja toiselle uudistusvauhti oli hidas tai riittämätön. Uusia uskontojakin levisi Suomeen, mutta uskonnonvapaus tulkittiin lähinnä positiivisena.

5.1. Kalajoen ja Raution kirkkoherrat

Juhani Kajava siirtyi Rantsilasta Kalajoelle. Hän voitti itselleen yllätyksenä kirkkoherranvaalin selvästi. Kajava kuului herännäisiin, joita ei Kalajoella enää ollut kovin paljon. Ehdolla oli lestadiolainen pappikin. Herätysliikkeen toiseen suuntaukseen kuuluvat äänestivät mieluummin Kajavaa. Vaalin ratkettua pappilan lähellä töissä ollut vanhoillislestadiolainen johtohenkilö kävi tuomassa Kajavalle kukkakimpun ja sanoi hänelle ystävällisesti: ”Sinä tiedät, mitä me olemme ja me tiedämme mikä sinä olet.” Varmasti Kajavan vaimokin tunnettiin Raution entisen kirkkoherra Vihman tyttärenä. Kajavasta on vähemmän tarinoita kuin Kiviojasta.

Kajavan kerrottiin olleen ”vanhan ajan kirkkoherra”, jonka tilannekomiikantajua on kehuttu. Hän sai luvan muuttaa pappilasta omaan kotiin vuonna 1985. Taustalla oli verotuksen muutos, joka muutti pappilassa asumisen taloudellisesti raskaaksi. Surtiin kyllä vanhan pappilakulttuurin häviämistä. Himangallakin Seppo Kinaret rakensi pian tämän jälkeen omakotitalon. Kalajoen kirkkoherrana Kajava toimi 1968 – 1992. Nykyisin hän asuu Vaasassa.

Seuraava kirkkoherran vaali käytiin marraskuussa 1991. Ehdokkaita oli kolme. Vaalin voitti ylivoimaisesti Rauli Junttila. Itselleenkin yllätyksenä hän lopulta haki virkaa, koska oli alun perin ajatellut jatkavansa vuonna 1984 alkanutta uraansa kappalaisena eläkkeelle asti. Äänestysprosentti nousi harvinaisen korkeaksi. Osaltaan sitä nosti Kalajoen Junkkarien aktiivisuus. Junttilan lämmin suhde jääkiekkoon tunnettiin hyvin. Hän oli kahdeksas Kalajoen kirkkoherra, joka toimi myös lääninrovastina. Junttila toimi kirkkoherrana 1992 – 2014. Sen jälkeen hän toimi vielä yhden kauden kirkkovaltuustossa. Jorma Tikkasen aloitteesta Junttilasta maalattiin muotokuva, joka on esillä Jokelan pappilassa.

Kalajoen muiden pappien virkanimikkeitä vaihdettiin silloin tällöin. Seurakuntapastorin nimike muutettiin mielellään kappalaiseksi, koska silloin papin valinnassa päätösvalta saatiin tuomiokapitulilta Kalajoelle. Kappalaisen arveltiin myös pysyvän pitempään paikkakunnalla. Esimerkiksi elokuussa 1969 tuomiokapituli peruutti jo valitun Simo Ylikarjulan luvan tulla Kalajoelle. Häntä tarvittiin kapitulin mukaan kipeämmin muualla. Avuksi sai palkata eläkkeeltä V.H. Kiviojan.

Rautiossa väliaikaisena kirkkoherrana vuonna 1971 toiminut nuori Toivo Kulpakko jakoi mielipiteitä aatteiltaan kovin vasemmistolaisena. Myöhemmin hän toimi 23 vuotta Kittilän kirkkoherrana. Kun piispa Rimpiläinen järjesti Kulpakon eläkkeelle 56-vuotiaana, hän erosi kirkosta. Myöhemmin Kalajoella toimi pappina lyhyen aikaa toinen vasemman laidan kulkija Arto Kouri.

Martti Peltosen jälkeen seuraavaksi kirkkoherrasi Rautioon valittiin 1972 Paavo Veikko Paananen. Reisjärvellä syntynyt Paananen oli toiminut mm. siirtolaispastorina Kanadassa, mutta Rautioon hän tuli Revonlahdelta. Ehkä vaihdokseen vaikutti se, että Paanasen Hilja-vaimo oli syntynyt Kalajoella. Vaimo palkattiin kanslia-apulaiseksi kahdeksan tuntia viikossa. Pidetty Paananen sairastui vakavasti, mikä vaikeutti jonkin verran puheiden pitämistä. Paananen erosi kesällä 1975 ja menehtyi jo talvella 1979.

Alatorniossa 1933 syntynyt Veli Otto Taanila oli toiminut mm. Länsi-Suomen Herännäislehden päätoimittajana. Rautioon hän siirtyi Vaalan kappalaisen paikalta elokuun alussa 1975. Myös Taanilan vaimo toimi osa-aikaisena kanslia-apulaisena. Liitto päättyi eroon, kun kirkkoherra ajoi itsensä sovittamattomaan konfliktiin vanhoillislestadiolaisten kanssa. Vaimo kuului tähän liikkeeseen. Taanila siirtyi toukokuun alussa 1979 Salo-Uskelan kappalaiseksi. Jotain kertonee se, että hän toivoi, että minkäänlaisia läksiäisiä ei pidettäisi.

Kaarlo Kustaa Villiam Hirvilampi syntyi Vihannissa 1929. Hän opiskeli missiologiaa Minnesotassa ja toimi kolme kautta Lähetysseuran palveluksessa Tansaniassa (aluksi nimi oli vielä Tanganjika) ja Etiopiassa. Muutoinkin Hirvilammilla oli erilaisia lähetystyöhön liittyviä luottamustoimia ennen ja jälkeen Raution vuosien. Eläkkeellä Hirvilampi toimi erilaisissa tehtävissä sotaveteraanityössä. Hän on kirjottanut lukuisia teoksia kuten Tarinoita Livingstonevuorilta.

Hirvilampi halusi nimenomaan tulla pieneen seurakuntaan. Hän tiesi kärhämät edeltäjänsä ajalta. Se ei vaikuttanut seurakunnan valintaan, koska Hirvilampi kunnioitti kaikkia ihmisiä eikä halunnut riidellä. Hirvilampi kykenikin tyynnyttämään seurakunnan elämää. Rautiolaisia hän piti ystävällisinä, mutta lasten koulunkäyntiin liittyvät syyt aiheuttivat poismuuton. Hirvilampi oli keväällä 1980 virkavapaalla, joten hän toimi Rautiossa kesästä 1980 marraskuun loppuun 1984. Nykyisin Hirvilampi asuu Raahessa ja täyttää syksyllä jo 96 vuotta.

Jorma Johannes Manninen oli ehtinyt toimia pappina viidessä seurakunnassa ennen kuin aloitti Raution kirkkoherrana huhtikuun alussa 1985. Hän kuului vanhoillislestadiolaisiin, mutta oli kirjoittanut jo 1974 Päivämiehen: ”On ikävää, kun joskus kuulee huokaillen sanottavan, että ne kirkon hommat ovat saastaisia.”

Manninen anoi ja sai 1987 seurakunnalta 1 500 markan avustuksen Israelin matkalleen. Hannu Sipilä jätti eriyvän mielipiteen, koska kyse ei ollut kokous- tai opintomatkasta. Valitus tuomiokapituliin ei muuttanut päätöstä. Manninen jäi eläkkeelle Rautiossa vuoden 2 000 alussa, mutta piti lomaa jo edellisen vuoden lopulla.

Raution viimeinen oma kirkkoherra oli Jari Savinainen. Seurakunnan emännän Anja Ainalin mielestä uuden kirkkoherran aikana oli menty parempaan suuntaan. Savinainen hajoitutti vanhan autotallin ja kaadatti kirkon läheltä sembramännyn. Kun tähän kysyttiin syytä, kirkkoherra vastasi, että hänen pitää nähdä saarnastuolista tielle. Kerrotaan, että Savinainen oli tarjoutunut olemaan ilman palkkaa, kunhan seurakunta maksaisi hänen laskunsa. Tämä ei tietenkään olisi ollut sopimusten mukaista. Savinaisen kausi (2000 – 2002) jäi lyhyeksi, koska kirkkoherran perhe hajosi avioeron vuoksi. Isä muutti asumaan lähemmäksi lapsiaan. Kesällä 2024 hän siirtyi arkkihiippakunnan papistoon.

V.t. kirkkoherraksi Rautioon määrättiin Erkki Huuki Kalajoen papistosta lokakuun alusta 2002. Myöhemmin hän oli pitkään Kannuksen kirkkoherra. Huuki oli kiinnostunut Egyptistä.

5.2. Seurakuntien yhdistymiset

Vuonna 1967 säädettiin kuntauudistuksen suunnittelulaki. Oulun läänin toimikuntaan nimettiin aiemmin kunnanhallituksen puheenjohtajana toiminut kirkkoherra Peltonen. Lopullisessa esityksessä ”liian pienet” Rautio ja Alavieska haluttiin liittää Kalajokeen. Jatkokäsittelyssä kesällä Alavieska säilyi itsenäisenä, mutta Rautio liitettiin Kalajokeen vuoden 1973 alussa. Sekä kunta että seurakunta halusivat pitkään säilyttää itsenäisyytensä. Sama tahto ilmaistiin Himangalla.

Kuntaliitoksen merkitystä seurakunnalle ei aluksi täysin ymmärretty, mistä kertoo joulukuussa 1967 päätetty kanta: ”Mikä tahansa vaihtoehto toteutetaan, seurakunnan on pysyttävä itsenäisenä”, ei ollut mahdollinen. Päätös jatkui: ”Jos pakkoliitos tapahtuisi, pitäisi kirkollisvero tasoittaa.” Yhteistalouteen siirtymistä pidettiin epäonnistuneena vaihtoehtona. Vielä muistutettiin Raution kuuluvan Ylivieskan vaikutuspiiriin. Kirkkoneuvosto paalutti, että seurakunnan taloudellinen ja toiminnallinen vapaus pitää säilyttää mahdollisimman pitkälle.

Vuoden kuluttua käytiin pitkä ja vilkas keskustelu. Kuntaliitoksen pelättiin huonontavan palveluita ja vaikeuttavan Raution kehitystä. Todettiin, että olisi harkittava Alavieskan liittämistä Kalajokeen. Ajateltiin, että sitten Rautio jätettäisiin rauhaan. Antti Niskakin halusi säilyttää kunnat itsenäisenä, mutta

olisi perustettava yhteistoiminta-alue, johon kuuluisivat Rautio, Kalajoki, Alavieska, Sievi, Ylivieska, Nivala ja Merijärvi.

Kunnan puolella Kalajoki tavoitti hetken Himangan pohjoisia kyliä ja kerran todella suurliitosta. Keväällä 1969 äänin 11 – 9 haluttiin Kalajoen, Alavieskan ja Raution yhdistäminen. Hävinneet olisivat jättäneet Alavieskan itsenäiseksi. Kunnallisvaalien yhteydessä Rautiossa järjestettiin kansanäänestys. Kalajokeen liittymistä kannatti 54 % ja vastusti 45 %. Kärkisissä kaikki olivat puolesta. Pölässä yksi prosentti halusi liittyä Ylivieskaan.

Kirkkoneuvosto lausui huhtikuussa 1971, että seurakunnan hallinnon uudistuskomitean ehdotus on ”epäkypä.” Se tuhoisi seurakuntatietoisuuden ja –vastuun. Mitä suurempi seurakunta on, sitä etäisemmäksi se jää. Hanke saisi raueta! Maaliskuun lopulla 1972 Raution kunnanvaltuusto hyväksyi kuntaliitoksen äänin 9 – 6. Valtion alkuperäinen tavoite 8 000 asukkaan kunnista ei toteutunut. Vain kaksi muuta seurakuntaliitosta toteutui Oulun läänissä: Raahen ja Saloisten sekä Revonlahden ja Paavolan.

Kalajoen ja Raution kirkkohallintokunnilla oli yhteiskokous elokuussa 1972 Kalajoella. Paikalla oli myös asessori Eero Haapanen. Esillä oli kolme vaihtoehtoa: täysi yhdistyminen, yhteistalous tai osittainen yhteistalous. Aikaa käytettiin runsaasti ja valittiin yhteistalous. Samalla veroäyriellä yhtymän talous jäisi vähän pakkaselle, kun Rautiossa äyri laski 0,25 penniä. Kalajoki ilmoitti, että se ei äyriä korota, koska niin oli vastikään jo tehty. Siksi anottiin keskusrahastolta tukea 25 000 – 30 000 markkaa. Sitä saatiin pari vuotta myöhemmin 27 000 markkaa ja avustuksen maksaminen lopetettiin vasta 1977.

Itsenäisyys oli esillä Rautiossa vielä syyskuussa 1972. Todettiin, että viime kädessä asian ratkaisee valtioneuvosto kirkkohallituksen esityksestä. Käytännössä alettiin neuvotella yhteistaloudesta. Se jättäisi kuitenkin Rautioon oman kirkkoherran, kirkkoherranviraston ja seurakuntaneuvoston. Yhtymän perussääntö vahvistettiin kesäkuussa 1976 kirkkohallituksessa.

Yhteisiä olivat kirkkovaltuusto ja –neuvosto, jossa oli erikseen taloudellinen jaos. Valtuustossa oli viisi paikkaa Rautiolla ja 19 Kalajoelle. Kirkon hallintokunnassa oli kolme jäsentä Kalajoelta ja kaksi Rautiosta. Piispa lohkaisi Raution saaneen suorastaan yliedustuksen.

Kalajoella oli vielä työaloittain kuusi toimikuntaa. Vuonna 1980 hallinnon katsottiin toimineen yleensä hyvin, mutta asessori Mustakallio totesi yhtymällä olevan seitsemän eri hallintoelintä. Kyse oli ”huippuunsa kehitetystä” hallintohimmelistä. Kajava ajatteli kirkkoneuvoston pienentämisen auttavan, mutta Tapio Keskitalo katsoi sen kaventavan demokratiaa. Artturi Junttila puolestaan piti taloudellisen jaoksen säilyttämistä tärkeänä. Hallinnon keventämisessä ei edetty – vielä.

Piispantarkastuksessa Kalajoella 1974 piispa Leinonen lausui, että olette käyttäytyneet Rautiota kohtaan ”hyvin ja oikein.” Kaksi vuotta myöhemmin Raution luottamusmiehet pitivät kokemuksia yhteistaloudesta ”sangen myönteisinä”, sillä Kalajoki ei ollut kitsastellut varainkäytössä Rautioon. Lääninrovasti Pyy totesi kuitenkin, että aina ei voi elää avustusten ja toisen tuen varassa. Kirkkoherra Hirvilampi muisteli, että 1980-luvun alussa oli ”voimakkaita hahmoja, jotka hyväksyivät yhdistyminen, mutta myös niitä, jotka kärsivät asiasta.” Kalajoella keskusteltiin jo 1980, että hallinnon keventämisestä pitäisi puhua piispaalle.

Keväällä 1992 Raution itsenäisyydestä puhuttiin kovasti. Kirkkoherra Kajava totesi yhteistyön sujuneen, mutta se mitä tulevaisuus tuo tullessaan jäisi nähtäväksi. Piispa Olavi Rimpiläinen kannatti Raution aseman säilyttämistä. Hän kuitenkin kehotti miettimään yhteisiä virkoja. Se ei ollut helppoa. Esimerkiksi nuorisotyöntekijä Arja Kakkuri ehdotti yhteistä nuorisotyöntekijän virkaa. Silloin saataisiin täydet tunnit, joka houkuttelisi päteviä hakijoita ja vallitsevaan tilanteeseen nähden syntyisi vielä vähän säästöä. Ei mennyt läpi Rautiossa.

Erityisen kova puolustustaistelu Rautiossa käytiin kirkkoherran virastosta, jota pidettiin koko toiminnan ”hermokeskuksena.” Toisaalta virkatodistuksia ei enää tarvittu kuten ennen ja muutekin työ väheni toimistossa esimerkiksi väestökirjanpidon osalta. Kalajoki tavoitteli toimistojen yhdistämällä synergiaetua. Sen saavuttamista vaikeutti sekin, että Raution työntekijä koki Kalajoen taloudenhoitajan kiusaavan häntä. Hän ei koskaan siirtynyt Kalajoelle, vaan mieluummin erosi virastaan. Seurakunnan uusi perussääntö astui voimaan huhtikuussa 1995. Se perustui täydelliseen yhteistalouteen.

Kun tieto kirkkoherra Mannisen jäämisestä eläkkeelle saatiin, Kalajoelta esitettiin tuomiokapitulille, että virantäyttö Rautiossa keskeytetään ja aloitetaan prosessi seurakuntien yhdistämiseksi. Virantäyttöä ei keskeytetty, mutta tuomiokapituli ilmoitti, ettei se estä yhdistymisen selvittämistä.

Liisa Ukonaho sanoi piispa Samuel Salmelle syksyllä 2001 Kalajoella elettävän kädestä suuhun. Seurakunnan varoista kuluu Rautioon 665 markkaa jäsentä kohden, kun Kalajoella käytetään vain 299 markkaa. Toisin laskien Rautiossa menot olivat kaksinkertaiset tuloihin nähden. Pastori Sari Kontinen-Koski lisäsi olevansa huolestunut, kun hänen virkansa aiotaan puolittaa. Reino Hihnala totesi, että rahaa kyllä käytettäisiin, jos sitä olisi. Kirkkoherra Junntila säesti, että Kalajoella on jouduttu luopumaan jo lähetyssihteeristä.

Kullervo Niemelä kehui Raution seurakuntaa ihmisläheisenä. Eila Kotiahon mielestä ajatus, että rautiolaiset tulevat kalliiksi yhtymälle masensi häntä. Veikko Murtoniemi myönsi, että pelko itsenäisyyden menetyksestä kalvoi jo kirkkoherra Mannisen jäädessä eläkkeelle. Kalajoen Etelänkylällä syntynyt asessori Mikko Himanka piti Rautiota ihanteellisen kokoisena seurakuntana. Piispa Samuel Salmi kiteytti, että ”Kalajoen ja Raution avioliitossa on ongelmakohtia”, mutta Rautio kelpaa malliksi muille uudelle vuosituhanneille. Rautiolaisia närästikin, että kanta tuomiokapitulissa muuttui niin pian.

Raution seurakuntaneuvosto oli kirkkoherra Junntilan mielestä pitänyt laittoman kokouksen, koska hän ei ollut paikalla. Marraskuussa 2000 perustettiin työryhmä perehtymään seurakuntayhtymän hallinnon kehittämiseen. Se esitti, että kaikki jäsenrekisteriasiat siirretään Kalajoelle. Konekielisenä sen perustaminen Rautioon maksaisi 6 000 markkaa ja käyttö 12 000 markkaa vuodessa. Tämä työ tehtiin jatkossa vain Kalajoella. Suuntaa antoi sekin, että seurakunnan jäsenmäärä oli Kalajoella lisääntynyt pikkuisen vuonna 2000 ja oli 7 488. Sen sijaan Rautiossa määrä oli laskenut 21 hengellä ja silloin 1 013.

Syyskuun alussa 2002 ehdotettiin tuomiokapitulille taas seurakuntien yhdistämistä ja pyydettiin, että Raution kirkkoherran virkaa ei julisteta auki. Yhteinen kirkkoneuvosto kävi asiasta pitkän keskustelun, jonka aloitti Alpo Murtoniemi. Hän vastusti yhdistymistä jyrkästi. Reino Hihnala puhui säästöstä, uhkaavasta eläkepommista ja vaikeudesta saada päteviä työntekijöitä pieneen seurakuntaan. Hän vertasi vielä tilannetta Tynkään, joka oli melkein yhtä suuri kuin Rautio.

Esimerkiksi Eero Nevalainen ja Aila Siirilä puhuivat tunteista, jotka voittavat aina järjen. Nevalainen kysyi, voitaisiinko tehdä enemmän yhteistyötä. Erkki Huuki sanoi sen olleen vähäistä ennen Savinaista. Rauli Junntila painotti päällekkäisyyksien purkamisen tuovan säästöjä ja parantavan palveluja. Lausunto tuomiokapitulille annettiin äänin 4 – 3. Alpo Murtoniemi jätti eriävän mielipiteen ja valituksen tuomiokapitulille, mutta valitusperuste olisi käynyt vain ylemmällä viranomaisastolla. Kirjallisen kannanoton lähetti myös Hannu Sipilä.

Yhteinen kirkkoneuvostokin anoi seurakuntien yhdistämistä marraskuussa 2002. Alpo Murtoniemi jätti eriävän mielipiteen: ”On lähdetty riidan ja hajaannuksen tielle ja kylvetty seurakunnan työstä vierottava siemen.” Rautiossa haluttiin panna kirkkoherran virka heti auki, koska ”oma seurakunta on kylän ehdoton sydän ja sielu. Sen myötä koemme, että meillä on jotain omaa. Se on myös voimakas side esipolviimme.” Tuomiokapituli ei vakuuttunut: riittävän painavia perusteita ei ollut Rautiosta esitetty. Siikalatvalla oli juuri yhdistetty onnistuneesti neljä seurakuntaa. Siksi rautiolaisten pelot olivat turhia. Rautiossa myönnettiin, että onnistuneita liitoksia olisi tehty, mutta Kalajoen kanssa sellainen ei onnistu.

Yhdistymisen selvitysmieheksi määrättiin Kempeleen kirkkoherra Markku Korpela, jonka piti saada lausunto valmiiksi 2004. Korpela totesi, että hänellä ei ole etukäteen kantaa asiaan, vaan hän selvittää faktat. Murtoniemen mielestä kyse oli vain kapitulin tilaustyöstä. Korpela kuuli henkilöstöäkin ja järjesti infotilaisuuksia. Paikalla oli myös tuomiorovasti Heikki Karvosenoja ja lakimiesasessori Osmo Rahja.

Rauli Junttila koki raskaana, että ”Raution kyläpäällikkö” päätti keskustelun ennen kuin se edes alkoi toteamalla, että yhdistymisestä ei puhuta. Edelleen kirkkoherraa vaivasi, että esiin nostettiin työpaikkakiusaaminen, jossa tekijä oli Kalajoelta ja uhri Rautiosta. Työsuojelupäällikkö Junttila ei tiennyt asiasta mitään, mutta ryhtyi heti selvityttämään sitä.

Asetelma kiteytyi siihen, että Kalajoella nähtiin hallinnon kevenevän, työvoiman käytön ja toiminnan selkiytyvän ja muuttuvan tasapuolisemmaksi sekä talouden kiristymiseen voitavan varautua. Seurakunnan ensisijaisena tehtävänä nähtiin Sanan julistamisena byrokratian pyörittämisen sijasta. Torsti Kalliokoski kysyi retorisesti, voiko olla itsenäinen, jos toinen maksaa kulut. Jotain ”tarttis tehrä” ja siirtyä vastakkainasettelusta yhteistyöhön. Reino Hihnala jatkoi vielä, että vanhaan ei ole paluuta!

Rautiossa pelättiin laajan pyyteettömän vapaaehtoistyön kärsivän, jopa kirkon sulkemista ja korostettiin itsenäisyyden olevan tunneasia varsinkin, kun kunta oli jo menetetty. Murtoniemi totesi vielä keskittämisen vievän tehottomuuteen. Hän väläytti vielä, että tulossa on ikuinen riidanaihe. Rautiossa kerättiin adressi itsenäisyyden puolesta. Siihen kertyi nimiä enemmän kuin seurakunnassa oli asukkaita imeväiset mukaan luettuna. Kalajoella ajateltiin, että allekirjoituksia saatiin ryhmäpaineenkin vuoksi.

Uusi perussääntö hyväksyttiin 2004 äänin 4 – 2. Alpo Murtoniemi jätti taas eriävän mielipiteen. Tuomiokapituli kehotti laatimaan yhteistyösuunnitelman. Työryhmään valittiin kirkkoherra Junttila, Marja-Liisa Kaakko ja Eila L. Rahja. Markku Korpelan esitys yhdestä seurakunnasta meni äänestykseen vuoden 2005 alussa. Äänin 6 – 2 se hyväksyttiin. Eriävän mielipiteen jätti Alpo Murtoniemi. Valitus lähti vielä Helsingin hallinto-oikeuteen, joka lausui, että esitetyillä perusteilla sitä ei käsitellä. Vihjailu Rauli Junttilan veljen salaisesta roolista tuomiokapitulissa ja herätysliikkeiden sekaantumiseen asiaan tuntuivat pahalta. Raution ja Kalajoen yhdistyminen tapahtui vuoden 2006 alussa.

Hannu Sipilä parahti tuomiokapitulin tehneen ryöstön. Halukkuutta jatkaa valituksia ilmeni yhä. Erkki Huuki katsoi sen olevan vaarallista, koska pian Kalajoki ei antaisi Rautiolle luvattua kappelin asemaa. Kerran hän oli jättänyt eriävän mielipiteenkin rautiolaisten päätökseen. Huuki esitteli Tyrnävän ja Temmeksen kappeliseurakunnan ohjesääntöä. Kalevi Vasalampi tiesi sen toimineen hyvin. Siksi pitäisi harkita, onko riidan jatkaminen enää järkevää. Hannu Sipilä näki kappelimallin periaatteessa hyvänä, jos ”vastapeluri” olisi toisenlainen kuin Kalajoki ja sen kirkkoherra. Murtoniemi varoitti sopimusten sitovuuden olevan löyhä. Marja-Liisa Kaakko pyysi pohtimaan, mikä on Raution seurakunnan todellinen itsenäisyys. Yksi Raution seurakuntaneuvoston jäsen erosi kirkosta, kun yhdistyminen eteni.

Syyskuussa 2006 Kalajoen kirkkovaltuusto siirsi ensimmäisellä kerralla Raution kappeliseurakunnan perustamien uudelleen valmisteltavaksi, mutta hyväksyi asian jo neljän päivän kuluttua. Samalla 16 seurakunnan työntekijää jätti anomuksen palkankorotuksesta. Se tyrmättiin lopulta, koska noston pitäisi perustua työn määrän lisääntymiseen tai tehtävien muuttua. Lisäksi palkkataso Kalajoella olisi sama kuin naapureissa.

Yhdistymisavustusta maksettiin yhteensä lähes 100 000 markkaa useamman vuoden aikana. Maksettiinko sillä arkistonjärjestelijä Pauliina Ojalan palkkakin? Määräaikaista työsuhdetta jatkettiin useasti. Liisa Ukonaho osallistui yhdistyvien seurakuntien taloushallintopäiville Hämeenlinnassa.

Toukokuussa 2007 Keskipohjanmaa otsikoi ”Viimeinen kirkkoherranvaali Himangalla”. Haastateltu Anna-Maija Pahkala huokasi, onko seuraavan papinvaihdoksen aikana enää itsenäistä Himangan seurakuntaa. ”Ei

varmasti”, säesti valtuutettu Alpo Niemelä. Kesän jälkeen Pekka Tuorila ehdotti mielipidekirjoituksessaan perustettavaksi Kallan kaupunki, johon kuuluisivat tietenkin Himanka ja Kalajoki.

Samaan aikaan valtion pyrkiessä suurempaan kuntakokoon Kokkolan rovastikunnassa ennakoitiin mahdollisia kuntaliitoksia käynnistämällä varalta koko rovastikunnan kokoisen seurakunnan perustaminen. Käytännössä pian kuitenkin jatkettiin neuvotteluja vain Lestijokilaakson seurakuntien kesken. Yritys sammui keväällä 2007, mutta uusi aloite lokakuun lopulla käynnisti prosessin.

Pari kuukautta Himangan kirkkoherrana toiminut Jorma Puhakka oli lämmennyt asialle nopeasti. Oulaisten talouspäällikkö Mervi Heikkilä-Matinlauri laski työryhmälle taustaksi talouslukuja. Kokouksia pidettiin vuorotellen eri seurakunnissa. Neuvotteluissa oltiin kohteliaita, mutta eräs neuvottelija totesi, että draivi puuttui. Ikään kuin odotettiin vain, kuka sanoisi ääneen, että ei tästä tule mitään.

Huhu Himangan ja Kalajoen visusti salassa valmistellusta kuntaliitoksesta paljastui juuri ennen sen toteutumista. Se yllätti täysin seurakunnan edustajat. Kyse oli 2007 voimaan tulleesta Paras-uudistuksesta, jolla sote-palvelut piti siirtää vähintään 20 000 asukkaan yksikköihin. Taustalla oli pyrkimys kuntaliitoksiin, joita syntyikin yli sata. Himangalla laskettiin, että jääminen suuren Jyväskylä-alueen laidalle toisi vain marginaalisen mahdollisuuden vaikuttaa. Kalajoelle Himangan liittyminen olisi oikea onnen potku. Eihän 20 000 asukasta täytyisi lähellekään, mutta valtio oli valmis joustamaan, kun tärkeämpi tavoite kuntien vähentämisestä toteutui. Kalajoki sai siten toteuttaa yhä palvelut itse, kunnes vasta Pohde alkoi riisua niitä. Päätöksellä oli suora vaikutus seurakuntaan.

Himangan seurakunnan neuvottelijoiden autot käännettiin melkein vauhdista Kannuksen suunnasta Kalajoelle päin, mutta sinne ei menty riitelemään eikä lakki kourassa. Vireänä ja velattomana tiedettiin, millainen kappeliseurakunta halutaan. Rauli Junttila vakuutti, että toiminta Himangalla säilyy ennallaan ja hän hyväksyi kappeliseurakunnan perustamisen. Se oli hänestä oikeastaan välttämätön yhdistymisen toteutumiseksi. Neuvotteluissa puheenjohtajana toimi Rauli Junttila. Jäseniä oli Kalajoelta seitsemän ja Himangalta kuusi. Itseoikeutettuina mukana olivat valtuustojen puheenjohtajat Pentti Haapakoski ja Paavo Hekkala.

Jorma Puhakka sanoi tavoitteen olevan eteneminen ilman haavoja. Fuusio oli hänen mielestään hyvän asialla. Tärkeintä oli toiminnan ja palveluiden turvaaminen. Yhtymän hän näki byrokraattisena. Asiassa oli otettava huomioon myös se, että yhtymälle ei myönnettäisi yhdistymisavustusta. Junttila halusi myös kaikin keinoin välttää repivän riidan. Raution liitos oli hyvässä muistissa hänellä. Niinpä Kalajoen neuvottelijat eivät kannattaneet Liisa Ukonahon halua kieltää johtokunnat Himangalta. Neuvotteluja luonnehdittiin perusteellisiksi ja toista kunnioittaviksi. Suurin ero nähtiin talouspäälliköiden tavassa hoitaa asioita.

Himangalla Alpo Niemelä olisi toivonut toista suuntaa, koska hän on syntynyt Lohtajalla. Tosiasiassa kyse lienee ollut tutusta evankelisesta liikkeestä eteläisessä naapurissa. Entinen kunnanjohtaja Jorma Tikkanen yritti aktiivisesti löytää mallin Himangan itsenäisyyden säilyttämiseksi.

Seurakuntakodilla järjestettiin helmikuun alussa 2009 julkinen keskustelutilaisuus. Asiantuntijoiksi oli kutsuttu talouspäällikkö Veikko Hillilä Kokkolasta, jossa toimi seurakuntayhtymä ja tuomiokapitulista Osmo Rahja. Hän kertoi, että kirkollisveron tuloutus teki mahdolliseksi entisen itsenäisyyden säilyttämisen. Rahja totesi, että voitte päättää yhtymän perustamisesta, mutta jatkoi vankasti, että hän kyllä torppaa sen tuomiokapitulissa. Rahja toisti sanomansa monta kertaa. Sinänsä keskustelu pysyi asiallisena eivätkä intohimot loiskuneet puoleen tai toiseen.

Yhdistymisneuvotteluille oli tiukka takaraja: valmista piti olla toukokuuhun 2009 mennessä. Avoimuutta korostettiin ja siksi asia oli esillä vielä kinkereillä Himangalla. Yhdistyminen hyväksyttiin Kalajoella 14. huhtikuuta ja Himangalla 29. huhtikuuta. Näin ehdittiin saada 84 000 euron yhdistymisavustus. Koska

syksyllä oli tulossa vaalit, väliajaksi valttiin ”paperivaaleilla” edellisen vaalin tuloksen perusteella 19 + 7 valtuutettua. Suurin muutos työnkuvassa tuli Himangan taloudenhoitajalle, joka tehtävä oli jatkossa osa-aikainen kiinteistösihteeri.

Sunnuntaina 11. tammikuuta 2010 järjestettiin yhdistymisjuhla Kalajoella. Siellä todettiin, että yhdeksän vuoden aikana hiippakunnassa seurakuntien määrä oli vähentynyt 17. Tilanne ei siis ollut ainutlaatuinen. Puheenvuorossaan valtuuston varapuheenjohtaja Marianne Tuorila kiteytti oivasti: ”Himanka ei tule olemaan umpio Kalajoen eteläosassa, vaan aktiivinen osa seurakuntaa.” Hän taisi olla oikeassa. Piispa lausui olevansa ”syvästi kiitollinen näin positiivisesta puheenvuorosta muutosten jälkeen.”

Syksyltä 2009 löytyi ensimmäinen merkitä pyrkimyksestä rovastikunnan yhteistyön tiivistämiseen ja taloushallinnon yhdistämiseen. Samuel Salmi ilmaisi sen: ”Rauli Juntila on viritellyt henkilöstöhallinnon ja taloudenpidon alalle yhteistoimintaa. Prosessin veto siirtyi myöhemmin seuraavalle lääninrovastille Kari Tiirilalle.

Ikään kuin yhdistymisten sinettinä seurakunnalle suunniteltiin logo. Siitä oli puhuttu kyllä pitkään, mutta tiedottaja Jussi Leppälä sai vietyä asian eteenpäin 2010. Logon suunnitteli Jussi Koskela. Siinä sininen risti leikkaa keltaoranssisen auringon. Ristin päällä on alkukristillinen symboli kala, jonka voi joeksikin tulkita. Alla lukee Kalajoen seurakunta Himanka Kalajoki Rautio. Logoa on hyödynnetty monipuolisesti.

5.3. Kiinteistöjä ja investointeja

Kajavan tullessa Kalajoelle Jokelan pappilassa tehtiin merkittäviä muutostöitä. Samaan aikaan tarve nykyaikaisesta seurakuntakodista oli tiedostettu. Aluksi paikaksi oli ajateltu Pohjankylää vanhan NKY:n rukoushuoneen tienoolta ja Jokelan pappilan lähialuetta, kunnes ymmärrettiin, että toiminnallisesti kätevää olisi sijainti kirkon lähellä. Tontti saatiin ostettua Junnikkalalta. Syyskuussa 1969 Kajavan johdolla käytiin tutustumassa kuuteen lähialueen seurakuntakotiin. Työntekijät saivat tehdä ehdotuksia. Toivottiin mm. 16 – 20 neliön hiljaista huonetta. Kanttori Pöyhtäri esitti kuorolle sadan laulajan harjoitustilaa ym.

Joulun alla 1969 avattiin kolme ehdotusta: ”Rihlattu betonilyhty”, ”Kalla” ja ”Seurat kirkon takana.” Kaikissa nähtiin ansioita ja toisaalta kehittämisen varaa. Professori Olli Pöyry ja toimikunta valitsi arkkitehti Martti Väisäsen Kallan, joka sai erityisen tunnustuksen julkisivun rytmikkyydestä.

Keväällä 1970 saatiin yllättävä päätös Kirkon keskusrahastolta: Kalajoen hanke ei saa avustusta. Tohtori Ahti Auranen soitti Kajavalle ja kertoi, että rahasto kokoontuu vielä kerran kuukauden kuluttua. Olisi tulenpalava kiire muokata anomusta, sillä käytännössä aikaa oli kolme viikkoa. Alkuperäinen tilavuus 3 200 m³ pitäisi kutistaa 2 500 m³:iin. Rakennusala pieneni 960 m²:stä 740 m²:iin. Kajava ja Kaarina Seikkula matkustivat Helsinkiin. Siellä selvisi vielä toinen kompastuskivi: Kalajoen veroäyrin luultiin olevan yksi penni, vaikka hakemukseen oli kirjattu sen nosto 1,25 penniin.

Talon hinnaksi kalusteineen arvioitiin 540 000 markkaa. Kirkon keskusrahaston apu oli lopulta 150 000 markkaa. Talo otettiin käyttöön talven taittuessa keväksi 1971. Emännäksi valittiin huhtikuussa Annikki Tavasti. Tilojen vuokrahinnat määriteltiin, mutta pian lisättiin säädös, ettei taloa anneta poliittisiin tai huvitilaisuuksiin. Kruunuhäiden ateriapaikaksikaan seurakuntakotia ei luovutettu. Vieraat Neuvosto-Karjalasta saivat suuhunpantavaa 1968 vielä muualla.

Himangalla uusi seurakuntakoti valmistui kirkon viereen jo 1969. Sen suunnitteli arkkitehti Risto Tilus, jonka isä oli ollut opettaja Himangalla. Samalla menetettiin viimeinen jäännös Suomen sodan aikaisista tykkipattereista. Tilus ei sitä tiennyt.

Rautiossa seurakuntakodin tarve oli tiedostettu pitkään. Yksi hidaste oli kirkkoherran vaihtuminen. Kalajokeen liittyminen teki sen rakentamisen taloudellisesti mahdolliseksi. Kalajoelta suositeltiin

innokkaasti monitoimitaloa, jossa olisi ollut myös kunnan palveluja. Samaa mieltä oli tuomiorovasti Airas. Rautiossa tälle ei lämmenty. Oman seurakuntakodin suunnitteli arkkitehti Jorma Paloranta. Sen vihkiäisissä 1978 oli 250 henkilöä paikalla. Urakka maksoi 800 000 markkaa. Avustusta siihen saatiin 250 000 markkaa, myös Amerikan suomalaisilta tuli rahaa. Rakennuksen pinta-ala oli 330 m². Se sisälsi myös talonmiehen asunnon. Samalla todettiin, että enää ei tarvita partiokoloa.

Jokaista seurakuntakotia piti laajentaa. Ensimmäiseksi niin tehtiin Himangalla. Rakennuksen tasakatto poistettiin arkkitehti Heikki Borénin suunnitelman mukaan 1985. Työt suoritti Oja & Hirvi. Tuolloin sali, kerhotilat, keittiö ja eteistilat uusittiin kauttaaltaan ja osin laajennettiin. Seurakunnan kaikki keskeiset toiminnot siirtyivät seurakuntakodille 1997, kun kirkkoherranvirasto muutti vanhasta pappilasta entiseen kanttorin ja diakonissan asuntoon. Kolmas saneeraus käynnistyi 2010.

Kalajoella käsiteltiin seurakuntakodin laajennuksen piirustukset tammikuussa 1991. Lisätilaa tuli runsaasti eli 498 m². Kustannukset olivat vuodelle 1991 jo 2,8 miljoonaa markkaa ja seuraavalle vuodelle 1,3 miljoonaa markkaa. Koska kirkkohallituksen avustus oli vain 0,5 miljoonaa markkaa, lainaa piti ottaa monelta taholta. Viisaasti pidättäytyttiin valuuttalutoista, koska niiden riskit ymmärrettiin. Pankkikriisin vuoksi korot olivat hirveät: jopa 12,73 %. Devalvaation vaikutuksia urakoitsijoille selvitettiin. Seurakuntakodin vihki piispa Olavi Rimpiläinen toukokuussa 1992.

Vihkiäisissä saatiin lahjoituksia 11 000 markkaa, mutta Anni ja Sanni Heusalan lahjoittama 300 000 markkaa seurakuntakodin keittiökoneisiin ja kalustoon oli todella merkittävä. Tällä rahalla laajennettiin seurakuntakodin astiasto 400 henkilölle vielä 2004. Virolaisen Andrei Lobanovin lasimaalausta Ikhtys-saliin harkittiin. Hintapyyntö oli 17 000 markkaa. Matti Rahkola ehdotti Ikhtys-salin nimen muuttamista V.H. Kivioja -saliksi. Koska nimestä oli järjestetty kilpailu, ei sitä muutettu. Todettiin silti, että h:n voisi jättää pois.

Syksyllä 1992 vastustettiin jyrkästi kevyen liikenteen väylän vetämistä seurakuntakodin ja hautausmaan väliin. Asiaan piti palata vielä 1999, jolloin esillä oli jopa autotie. Vuonna 1998 seurakuntakodin pihamaa kunnostettiin. Vedenpaine ei riittänyt kunnolla astianpesukoneelle, joten seurakuntakodille piti vetää uusi runkovesijohto. Seuraavana vuonna ongelma oli ilmanvaihto. Tulo- ja poistoilma saatiin toimimaan 80 prosenttisesti.

Raution seurakuntakodin korjaus oli esillä joulukuussa 1995. Hinnaksi arvioitiin 139 000 markkaa. Kaksi vuotta aiemmin Soile ja Pentti Hihnalalle myydystä kanttorilasta oli saatu selvästi enemmän rahaa. Suunnittelijana toimi yhä Jorma Palorannan toimisto. Keväällä 1996 esiteltiin arkkitehti Juha Moisalan suunnitelma. Katsottiin, että esitettyä suihkukaivoa ei tarvita ja puhetta riitti tasakaton muuttamisesta harjakatoksi lukuisia kertoja. Kumibetonihuopaan ei luotettu tasakaton päällä. Marja-Liisaa Kaakko teki oman ehdotuksen. Se ei näytä saaneen kannatusta. Ilmeisesti bitumihuopa ”kaltevan” katon päällä tyydytti.

Lattioita piti uusia, kun nuorisotilasta löytyi krysoiiliasbestia. Keittiön piirustukset hyväksyttiin keväällä 1997. Akustiikka ja hengitysilma paranisivat. Valmista tuli tammikuussa 1998, vaikka vielä vuoden kuluttua sovittiin tilan kaunistamisesta. Seurakuntasaliin mahtuu 92 henkeä ja nuorisotila yhteenlaskettuna 140. Pinta-ala kasvoi hiukan: nyt se oli 378 neliötä. Alkuperäinen talonmiehen asunto muutettiin päiväkerhotilaksi. Rahaa saneeraukseen ja laajennukseen käytettiin 552 000 markkaa. Korkeasuhdanne oli nostanut hintoja. Seurakuntakodin kosteusarvoja alettiin seurata 1998.

Raution kirkko peruskorjattiin ja entisöitiin 1968 – 1969. Suunnitelma esitteli arkkitehti Saara Juola jo marraskuussa 1967. Kirkkoneuvosto totesi, että olisi pyrittävä saamaan näkyviin urkufasadin koko koristefriisi. Samoin sakariston päällä olevaa varastotilaa pitäisi korottaa kaksi ja puoli metriä. Lisäksi kunnanvaltuustolle ehdotettiin ns. Kulttuuriliekin siirtämistä palkinnon arvoa vastaavalle paikalle. Vähän myöhemmin tavoiteltiin kirkon luo vielä lisää parkkitilaa.

Kirkko oli vähällä tuhoutua 1968. Öljylämmittimen poltin oli sammunut ja siksi öljyä pääsi valumaan kattilaan. Siellä se hulmahti palamaan. Hälytyksen saanut Valo Niska onnistui pelastamaan rakennuksen sammuttamalla palon lumella, jota muut kantoivat hänelle ämpäreillä. Savu kerkesi noeta kirkon. Osittain ehti palaa taulu hallitsijan vakuutuksestakin. Hiukan erikoista lienee, että kirkossa säilytetään öylättejä rasiassa, joka on alun perin tarkoitettu tupakka-astiaksi.

Marraskuussa 1978 päätettiin Raution kirkon portaiden korjaus, koska vanhusten ja vammaisten oli vaikea päästä sisälle, mutta induktiosilmukkaa ei laitettu 1983. Lokakuussa 1981 lopetettiin vapaaehtoisten yövartiointi, koska kirkon ja tapulin korjaus oli valmistunut. Silti keväällä 1985 piispa murahti, että kirkon maalaus, vuotojen paikkaus ja lämpöeristeiden lisääminen ovat tekemättä.

Raution kirkon 200-vuotisjuhlaan alettiin valmistautua 1998 varaamalla remontin suunnitteluun määräraha. Itse korjaukseen tarvittiin 1999 rahaa 200 000 markkaa, seuraavana vuonna 530 000 markkaa vielä 360 000 markkaa vuonna 2001. Sadevesijärjestelmä oli uusittava, koska alapohjasta oli löydetty sädesientä. Sisämaalaus ei ollut halpa asia, mutta värin muuttamista pidettiin tarpeettomana. Vihkiäisissä juhlapuheen piti Raution entinen kirkkoherra Antero Juntumaa. Tilaisuudessa kerättiin kirkonkellojen hankintaan 9 000 markkaa, ja Hihnalalan sisarukset lahjoittivat kirkkoon pyöreän kastepöydän. Kirkon käytön yleisperiaatteeksi sovittiin se, mikä herättää vähiten vastareaktioita.

Kirkon portaiden uusimiseen palattiin 2005. Museovirasto ei hyväksynyt Leena Pöllän suunnitelmaa. Se vaati, että niiden oli oltava tyylikkää ja kirkkoon sopivat. Toisaalta korjaamista viivytti se, että ei saatu yhtään urakkatarjoustakaan rakentajilta. Sitten kaupungin rakennusvalvonta ei hyväksynyt kaiteita, koska portaiden takana oven alla hirret olivat lahot kolmen metrin matkalta. Myös pienat pitäisi olla tiheimmällä. Raution pappilan myynnistä saatiin 2007 kuitenkin 120 000 markkaa.

Kalajoen kirkkoon tehtiin täydellinen sisäkorjaus sen satavuotisjuhlaan 1979. Historiikin muutostöistä esitti Artturi Junttila. Käytännössä uusittiin lattia, sähköistys ja sisämaalaus muutettiin vaaleammaksi. Istuimia kohotettiin etuosasta hiukan ja penkkien välejä levennettiin neljä senttiä. Virsikirjatelineen reunaa nostettiin ja käsilaukuille laitettiin koukkuja. Myös keskustelua herättäneet lasten- ja vaatehuone tehtiin. Arkkitehtina toimi Saara Juola.

Vuonna 1982 varattiin 100 000 markkaa tapulin uudistamiseen. Kirkon sakastissa oli tulipalo marraskuun lopulla 1985. Vahingot nousivat melko korkeiksi, koska äänentoistolaitteiden johtokeskus tuhoutui. Sen uusimista pidettiin tärkeänä. Syksyllä 1995 Tomi Isopahkala sai valmiiksi Kalaja-laivan pienoismallin kirkkolaivaksi. Seuraava suuri muutos liittyy uusiin urkuihin ja se esitetään myöhemmin musiikin yhteydessä. Kirkko, seurakuntakoti ja Jokelan pappila liitettiin kaukolämpöön 2002. Pappilan osalta päätöstä vähän emmittiin, koska öljylämmitys oli uusittu siellä vain viisi vuotta aiemmin.

Himangan kirkon 200-vuotisjuhlaan 1994 kirkko maalattiin sisältä, rakennettiin ns. morsiushuone, asennettiin induktiosilmukat kuuluvuuden parantamiseksi. Laitettiin invaluisikat helpottamaan pyörätuolilla kirkkoon pääsyä. Samuli Sinko teki lukupulpetin ja Valamossa konservoitu vanha alttaritaulu palautettiin kirkkoon. Pari vuotta aikaisemmin kirkko oli liitetty kaukolämpöverkkoon ja hiukan myöhemmin tehtiin wc yleisölle ja kastepöytä kuoriosaan. Kankeasti edennyt seuraava isompi remontti saatiin kunnolla käyntiin, kun liitos Kalajokeen saatiin valmiiksi 2010.

Vuorenkallion kappeli Kalajoen seurakunta sai 1965 testamentilla 50 000 markkaa Ellen ja Aukusti Hihnalalta siunauskappelin rakentamista varten. He kuolivat 1968 ja 1966. Aikaa rakentamiselle annettiin 15 vuotta tai sen jälkeen raha pitäisi siirtää diakoniatyölle. Piispa edellytti, että asiaa ryhdytään hoitamaan. Ongelma oli perikunnan hajaantuminen monelle mantereelle. Siksi testamentin tiedoksianto vei paljon aikaa. Lainvoiman se sai marraskuussa 1975. Vuonna 1979 alue sai uuden nimen Vuorenkallion hautausmaa.

Seurakunnan muut investoinnit jarruttivat töiden käynnistymistä. Ne aloitettiin vasta syksyllä 1981. Suunnittelukilpailun voitti Jorma Paloranta. Ehdotuksia jätettiin yhdeksän. Kellotornin tarpeellisuus päätettiin vasta huhtikuussa 1982. Kappelin tilavuus oli 1 601 m³, huoneistoala 304 m². Istumapaikkoja tuli noin 200. Kappelin vihki käyttöön piispa Rimpiläinen kesäkuussa 1982. Hän totesi, että Suomessa on harvoja sukuja, joilla on oma kappeli eikä kellään niin kaunista kuin Hihnalalan suvulla. Inflaation vuoksi testamentti kattoi enää noin 7 % prosenttia rakennuksen kustannuksista

Kappelin kellojen valinnassa Pauli Rahja ja Annikki Tavasti tutustuivat Vaskikelloon ja moniin muihin paikkoihin syyskuussa 1982. Samaan aikaan edettiin urkujen ostamisessa. Valittiin Walton, joka maksoi 25 850 markkaa. Kalajoen taitelijoita kutsuttiin suunnittelemaan alttariseinän ikkunoihin lasimaalaus. Voittajalle luvattiin 1 000 markkaa ja tietysti valmistamisesta maksettiin erikseen arvioitu 6 000 – 10 000 markkaa. Voittajaksi valittiin Aulikki Isokosken ”Ilosanoma”. Lasimaalaus ja vihkirijy vihittiin käyttöön 1985.

Kiviranta Kesällä 1969 tohtori Ennevaara tarjosi huvilaansa 15 000 markalla ostettavaksi kesäkodiksi. Asia jätettiin harkittavaksi eikä siihen enää palattu. Leirikeskustoimikuntaan valittiin keväällä 1977 Seppo Kinaret (sihteeri), Vilho Rahkola, Olavi Eilo ja Artturi Junttila. Puheenjohtajana toimi kuitenkin Kaisa Saari, vuonna 1983 Olavi Palovaara ja hänen jättäytyttyä pois koko toimikunnasta Tapio Keskitalo. Heikki ja Erkki Nikupaavo lahjoittivat vanhan talonsa leirikeskukselle. Uskottiin, että työt olisi aloitettu syksyllä 1979, mutta eteneminen pysähtyi muiden rakennushankkeiden vuoksi.

Marraskuun lopulla 1983 arkkitehti Pirkko ja Risto Jämsän piirtämiin luonnoksiin tutustuttiin ja seuraava keväänä ne hyväksyttiin. Keväällä 1984 järjestettiin suuret hiekanajotalkoot. Yksi kuorma-auto ja 60 traktoria saapui paikalle! Harjannostajaiset pidettiin tammikuussa 1985, mutta vielä kesällä Kivirannassa pidettiin raivaustalkoita kyläkunnittain. Päärakennuksen piti olla valmis kesäkuun lopulla. Sen koko oli 599 m² ja erityisjärjestelyin siihen saatiin 60 yösijaa. Yhteensä päärakennuksen, saunan, varaston ja käymälän kanssa rakennusala oli 733 m². Kustannusarvio 2,4 miljoonaa markkaa ylittyi. Keskusrahastolta anottiin 200 000 markkaa, mutta ei saatu penniäkään.

Varsin syrjäisen sijaintinsa vuoksi Kivirantaan murtauduttiin lukuisia kertoja. Sieltä varastettiin monesti televisio, videot ja muuta elektroniikkaa ja kerran jopa 20 kiloa hirvenlihaa. Paikkoja sotkettiin ja rikottiinkin. Vain kerran eräät raahelaiset vorot jäivät kiinni. Kivikkoisen rannan ruoppaaminen ymmärrettiin turhaksi: se pitäisi toistaa parin vuoden välein ja tarvittaisiin lupa Ympäristökeskuksesta. Vuonna 2001 Andament Oy suunnitteli ranta-alueen parantamisen. Siihen oli varattu 100 000 markkaa. Seuraavana vuonna sinne ajettiin hiekkaa 5 000 eurolla ja parin vuoden kuluttua vielä tuhat kuutiota lisää. Terveystarkastaja totesi useasti veden Kivirannan laadun liian heikoksi uimista varten.

Keittiö ja kalustoa uusittiin vuonna 2005. Myöskin mäntyiset sängyt piti korvata kestävämmillä massiivikoivuisilla. Harmillisesti vuonna 2008 Kivirannassa sattui vesivahinko. Kosteusvaurioiden kartoituksen yhteydessä terveystarkastaja havaitsi viitteitä puutteellisesta ilmanvaihdosta. Korjauksista aiheutui 62 000 euron kulut. Seuraavana vuonna varattiin vielä 30 000 euroa sadevesijärjestelmän rakentamiseen.

Hiekkakappeli Tatu Koutonen tarjoutui turistipapiksi Kallaan, mutta hänelle vastattiin seurakunnalla olevan tärkeämpiä menokohteita. Sitä mietittiin, miten palveluja voitaisiin suunnata voimakkaasti kehittyvälle Hiekkasärkkien matkailualueelle. Norjalaisen yrittäjän aikoi rakentaa Hiekkasärkille kalaravintolan, johon voisi jäädä pieni osa kappelille. Tarvittaessa tilaa voitaisiin avartaa suuremmalle ryhmällekin. Jo keväällä 1992 piispa Rimpiläinen sanoi, että kappeli olisi saatava. Hänen mukaansa sen voisi muokata vaikka entisestä ruumishuoneesta! Piispa, kaupunginjohtaja Jukka Puoskari, Risto ja Rauli Junttila, arkkitehtitoimisto Paloranta päättivät syksyllä 2000, että hanketta varten pitäisi perustaa kiinteistöosakeyhtiö.

Pian muodostettiin Hiekkasärkkien kehitysryhmä, johon seurakunnan edustajaksi valittiin Rauli Junttila. Hiekkakappelin selvitysryhmään tulivat kirkkoherran ohella Reino Hihnala ja Sakari Pelkonen. Mukana oli useita tahoja. Tammikuussa 2001 ehdittiin perustaa kiinteistöosakeyhtiö. Paikalla oli myös Reijo Siipola helluntaiseurakunnasta. Seurakunnan osuus olisi 10 000 markkaa eli viidennes peruspääomasta. Hanke kuitenkin raukesi. Asiasta innostunut Rimpiläinen ilmoitti, että Kirkkohallitus ei avusta hanketta. Tässä suhteessa oltiin pahasti myöhässä eikä yrittäjäkään löytänyt taloudellisesti kannattavaa konseptia.

Piispa Salmi ilmoitti, ettei hänellä ole kantaa asiassa. Lopulta kiinteistöosakeyhtiö purettiin vasta 2019. Seurakunta sai sijoituksensa takaisin korkojen kanssa.

Kallan kirkon jyrkän paanukaton tervaus uusittiin ja punamullalla käsitellyt ulkoseinät maalattiin uudelleen vuonna 2003. Verohallinto on määritellyt Kallan kirkon autiokirkoksi eikä siitä peritä siksi kiinteistövero a kulttuurihistoriallisista syistä, eikä se siis ole seurakunnan omistuksessa. Istumapakoja kirkossa on 200.

Itsenäisen **Himangan** seurakunnan viimeiset rakennusinvestoinnit olivat komea ”yläkämpä” Ruonalle yhdessä Kannuksen seurakunnan kanssa 1975. Vuonna 1995 huonokuntoinen sauna korvattiin uudella, johon tuli takka, pieni keittiö ja vähän kokoontumistilaa. Saunan rakensivat Veikko Peltolan hahmotelman mukaan Paavo Tilus ja Lauri Mäki-Ainali. Hautausmaalle nousi 2001 huoltorakennus, johon tuli myös yleinen vessa. Paavo Tiinanen ja Seppo Kinaret kävivät katsomassa mallia Lohtajalta ja suunnittelivat sitten parannetun version.

Esa Säkkinen pyydettiin 2008 suunnitelmaa kirkon remontoimiseksi. Kirkkohallitus ohjeisti syksyllä 2009, että Himangan seurakunta pyytää Kalajoelta lausunnon peruskorjauksesta. Kalajoki puolsi Säkkinen ehdotusta. Remontti alkoi edetä yhdistymisen jälkeen.

Aineettomista investoinneista merkittävin oli siirtyminen atk-aikaan. Jo huhtikuussa 1988 Timo Taari selvitti kirkkoneuvostolle atk-hankintojen perusteita. Vuoden 1991 lopulla tilattiin puhelinjärjestelmä ja telefaksi. Marraskuussa 1996 päätettiin työntekijöille ostaa GSM-puhelimet ja tietokonehankintoihin varattiin 100 000 markkaa. Seuraavana vuonna jumalanpalvelusten radiointiin varattiin 70 000 markkaa. Vuonna 2010 Markus Päivärinta siirtyi Keski-Pohjanmaan it-aluekeskuksen palvelukseen. Rauhan Sanaa autettiin antamalla sen käyttöön seurakunnan Y-tunnus, jotta järjestö voi tilata juhliinsa elintarvikkeita. Uusi nettisivusto otettiin käyttöön 2010. Seuraavana vuonna siellä vierailtiin vain 139 kertaa, mutta käyttö lisääntyi.

Hiippakunnan alueelle rakennettiin kolme it-yhteistoiminta-aluetta. Kalajoki kuului Kokkolan-Ylivieskan piiriin, jonka keskus oli Ylivieska. Sen myötä kirkon uusi Kirjuri-jäsentietojärjestelmä tulisi käyttöön jokaisessa seurakunnassa 2010 tai 2011. Tämä liittyi myös tietoturvan kehittämiseen.

Tulojen kannalta avattiin uusi latu syksyllä 2009. WPD Finland lähestyi seurakuntaa elokuussa. Kyse oli kansainvälisestä uusiutuvan energian konsernista, joka halusi rakentaa seurakunnan maalle kahdeksasta kymmeneen tuulivoimalaa. Pian myös Fortum oli liikkeellä samassa asiassa, mutta sen tarjous oli huonompi. Kun WPD Finland hyväksyi kaikki esitetyt muutokset, sille vuokrattiin noin 309 hehtaarin alue 30 vuodeksi vuoden 2010 alusta. Sinänsä tuulivoima herätti suuria tunteita aina räjähtelevistä lepakoista uhkauksiin erota kirkosta.

Lamavuodet Veroäyrin hintaa piti korottaa asteittain. Huippu, 1,8 penniä, saavutettiin 1990-luvun laman aikana. Vuonna 1999 äyri voitiin laskea takaisin 1,6 penniin. Jo noususuhdanteen huipulla 1989 seurakunta teki alijäämäisen tilinpäätöksen. Vuonna 1992 jouduttiin ottamaan jo 500 000 markkaa lainaa palkkojen maksuun ja eräisiin muihin menoihin. Niinpä keväällä asetettiin säästötyöryhmä, joka esitteli elokuussa 500 000 markan karsinnan menoihin. Keinoja olivat mm. sisäiset lomitukset, virkojen täyttämättä jättäminen, konserteista luopuminen, käyttökorvausten nosto, työntekijöiden puhelinetuuteen

puuttuminen, avustusten reipas karsiminen eikä Raution kanttorille annettu lupaa keskeyttää äitiyslomaansa. Kaikkiaan listattiin 20 tapaa säästää. Syksyllä jatkettiin vielä lopettamalla koulutusrahat ja onnittelukortteja lähetettiin enää kolme- ja neljä-vuotiaille.

Marraskuussa 1992 Kirkkohallitus myönsi yhden äänen enemmistöllä Kalajoelle lainaa 500 000 markkaa vain neljän prosentin korolla. Tällä maksettiin heti pois lähes 13 prosentin luotto. Silti vuoden 1994 talousarviossa lainanhoitoon varattiin miljoona markkaa. Lomarahojakin vaihdettiin vapaaksi parina vuonna ja menoja karsittiin yhä. Niinpä vuoden 1994 tilinpäätös oli hiukan ylijäämäinen. Väläytetyt ulkoistamiset haudankaivuussa ja keittiötoiminnassa haudattiin.

Jatkossa verotulokertymän arviointi osoittautui vaikeaksi. Hyvänkin tilinpäätöksen jälkeen saattoi seurata alijäämäinen tulos. Himanka pelasti tilanteen liittymisensä yhteydessä. Kalajoki olisi tehnyt yksin 153 000 euron alijäämän, mutta Himanka nosti tuloksen 13 000 ylijäämäiseksi.

Avustusanomuksia tuli yhä runsaasti. Kalajoen Kristillistä opistoa tuettiin vuosittain 1980-luvullakin, mutta 1990-luvulla vain erityisistä syistä. Opisto anoi laajennukseen 150 000 markkaa 1986. Se maksettiin useamman vuoden aikana. Opiston täyttäessä 50 vuotta annettiin 5 000 markkaa ja Mikaelin kappelin vihkiäisiin 3 000 markkaa. Kappelin käytöstä ei kuitenkaan maksettu korvausta. Ylioppilaskirjoituksissa uskonossa menestyneitä muistettiin stipendillä. Hukkuneiden muistomerkkiin annettiin 4 000 markkaa 1995. Työväen yhdistyksen historiatoimikunnalle myönnettiin tuhat markkaa äänin 6 – 3.

Kalajoen Junkkareiden kirkollisvero palautettiin 1991. Oikeastaan kaikkiin seurana pyyntöihin suostuttiin. Vain lämmintä tilaa ohjattuun toimintaan ei annettu, koska sellaista seurakunnalla ei ollut. Raution nuorisoseura sai kymmenen tukkia, Jussi Kurikkalan patsaaseen osallistuttiin 5 000 markalla, sama summa annettiin uponneen trolari Lean nostoon ja Etelänkylän metsästysseuraa avustettiin 3 000 markalla Särkijärven kodan rakentamisessa. Säästöpankkia muistettiin sen satavuotisjuhlassa ja Kallan kirkon täyttäessä 200 vuotta sinne annettiin 50 virsikirjaa. Oulun yliopiston kirjastolle lahjoitettiin Johan Wanoniuksen harvinainen kirjanen Jumalallinen puhe vuodelta 1801.

Kaksi terveydenhuoltoalan opiskelijaa saivat kumpikin tuhannen markan tuen työharjoitteluun. Toinen meni Keniaan ja toinen Etiopiaan. Koska Rautiossa vuokratulle 12 hehtaarin tarha-alueelle ei ollut perustettu yhtään turkistarhaa, metsästysseura sai rakentaa sinne savikiekkojen ampumaradan. Raution kyläkirja sai peräti 10 000 markkaa. Ilman tukea jäi mm. entisen Lumivaaran pitäjän kyläkirja eikä tarjottuja golf-osakkeita merkitty.

5.4. Hengellisiä virtauksia

Kalajoki Piispa Hannes Leinonen havaitsi elokuussa 1974 Kalajoen aktiiviseksi seurakunnaksi. Kirkollisvaaleihin osallistui lähes kolmannes seurakuntalaisista. Eri työmuodot kukoistivat, mutta jumalanpalveluksissa käynti oli laskenut 189 henkilöön. Sen sijaan ehtoollisella käytiin entistä aktiivisemmin. Enää ei peloteltu niin paljon sillä, oliko ihminen kelvollinen pyhälle aterialle. Kuitenkin Arvo Pyykölä vielä halusi lisättäväksi maininnan, että ehtoollinen ilman uskoa ei auta. Oikean uskon hän jätti määrittelemättä. Samuel Salmi havaitsi silti perisuomalaista arkuutta ehtoollista kohtaan vielä 2001.

Herätysliikkeistä mainittiin kolme lestadiolaisuuden suuntausta. Heillä oli kaksi saarnaajaa: Artturi Junttila (uusheräys) ja Usko Typpö (vanhoilliset). Vähän aiemmin mainittiin myös Matti Junttila ja Viljami Vihelä. Vanhoillisiin kuului melko tasaisesti 200 rippikouluiän ylittänyttä. Yhdistyksen talo remontoitiin 2012. Lisää tilaa tuli kerhohuoneeseen ja keittiöön. Mehtäkylän osasto on pienentynyt väkimäärän vähetessä kylältä. Sen seuratupa on entinen koulu, joka on ollut yhdistyksen omistuksessa vuodesta 1958 alkaen. Sitä on pikkuhiljaa remontoitu, joten rakennus on hyvässä kunnossa. Seurakunta muisti Rauhan Yhdistystä tuhannen markan lahjalla sen täyttäessä sata vuotta.

Rauhan Sana lienee isompi kuin uusheräys, mutta pienempi kuin vanhoilliset. Rauhan Sanalla ei ole jäsenmaksua eikä siten tarkkaa tietoa jäsenistään. Seuratuvat on Rahjassa, Rautiossa, Pahkalassa ja Himangan kirkonkylällä. Evankelisten rukoushuone Hillilässä on hyvässä kunnossa, Herännäisyydellä oli piispan mukaan vielä tuolloin merkittävä vaikutus ja muutamia evankelisia perheitäkin oli Kalajoella. Rimpiläinen näki herätysliikkeiden aktivoivan seurakuntaa, mutta toisaalta luovan esteenä toimivia raja-aitoja.

Hannes Leinonen vieraili 1974 rakenteilla olleessa vanhoillislestadiolaisten seuratuvaissa ja piispa Olavi Rimpiläinen valmiissa talossa 1980. Kirkkoherra Kajava kertoi, että vanhoilliset toimivat täysin itsenäisesti, eikä pappeja pyydetä milloinkaan heille puhumaan. Muilta liikkeistä taas tuli pyyntöjä enemmän kuin niitä ehdittiin toteuttaa. Toki vanhoilliset olivat mukana mm. seurakunnan hallinnossa. Kirkon remontin jälkeen nuoria kävi enemmän jumalanpalveluksissa.

Kirkkoneuvosto oli varsin konservatiivinen. Kesällä 1968 parahdettiin televisio-ohjelmille, että ne olivat ”ala-arvoisia, rivoja ja arkielämän pyhimpiä arvoja loukkaavia.” Myös neuvoston kanta pornolehtiin vietiin tiedoksi kauppoihin. Naisten pappeuteen tuolloin ja tulevaisuudessa suhtauduttiin täysin yksimielisen kielteisesti 1976. Musiikkimakukin oli ahdas. Radio Pookin radiolähetyksiä kirkosta mietittiin useamman kerran 1997, mutta seuraavaan talousarvioon varattiin 10 000 radiointiin. Raamattupiirissä kävi 1990-luvun alussa keskimäärin 40 henkilöä ja kinkereillä jopa 1 200 henkilöä. Piispa Rimpiläinen totesi, että Kalajoella on vakaa kristillinen arvopohja eikä uuden perään aivan helposti lähdetä.

Kaikkea uutta ei silti torjuttu. Talvella 1970 päätettiin kokeilla Isä meidän –rukouksen ääneen lukemista messuissa. Naisia valittiin Kalajoen papistoon: ensimmäisenä Aila Harvala 1994 – 1996. Piispa Rimpiläinen totesi hyväksyvänsä hänet, jos kerran ketään muuta ei ole saatavissa. Toisena valittiin lokakuussa 1995 Eija Nivala ja seuraavina Sari Kontinen-Koski, Ritva-Elina Pylväs ja Suvi Lehtimäki. Kontinen-Koski muisteli oikein tyytyväisenä aikaansa Kalajoella. Hänet oli otettu hyvin vastaan.

Itse asiassa innovatiivisuuteen panostettiin. Pylväs sai koulututtua bibliodraamaan. Hän ehti vetää yhden ryhmän seurakunnassa ja yhden opistolla ennen siirtymistään Toholammille. Raamatun läpilukemisen ryhmä onnistui ja melkoisen vapaat kädet saanut aikuistyön työryhmä, jossa maallikoilla oli merkittävä rooli, löysi suosittuja työmuotoja. Uskon aakkoset -ryhmä onnistui keräämään ihmisiä monelta suunnalta, mikä synnytti hedelmällistä keskustelua. Myöhemmin Pylväs on julkaissut niin runo- kuin proosakirjoja.

Ilmeisesti kirkkoneuvostoon valittiin ensimmäisenä naisena opettaja Maria Korhonen vuoden 1943 alusta. Monessa mukana olleelle opettaja Isokäännälle järjestettiin erityinen juhla hänen jäädessään eläkkeelle 1973. Yhteistä kirkkoneuvostoa johti Marja-Leena Vuollet 2000-luvun alussa. Ennen tasa-arvolakia kirkkoneuvostossa oli yleensä vain yksi nainen. Vuonna 2002 heitä oli poikkeuksellisesti kaksi: Eila L. Rahja ja Aila Siirilä. Hämmästyttävän usein valtuuston varapuheenjohtajasta äänestettiin. Varsin monesti äänet jakautuivat kolmelle, joista yhdelle heltisi aina vain yksi ääni.

Tarkastelujakson lopulla 2010 päiväjumalanpalveluksiin Kalajoella osallistui keskimäärin 296 henkeä, kaikissa tilaisuuksissa ilman konsertteja kirkossa kävi lähes 16 000 ihmistä ja ehtoolliselle osallistui 9 545 henkilöä. Himangalla kirkossa kävi 4 053 ilman konsertteja ja ehtoollisella 2 733.

Silloin tällöin joku kirkon jäsen liittyi jehovan todistajiin, mutta liikkeen etenemisen kerrottiin pysähtyneen. Baptistit pyrkivät levittäytymään Kokkolasta ja Himangalta ja menestyivätkin jossain määrin. He perustivat oman seurakunnan 1986. Helluntailaisilla ei ollut omaa seurakuntaa, vaikka hekin toimivat Kalajoella. Molempiin ryhmiin kuului noin 50 henkeä. Ortodoksejakin oli noin 20. Seurakunnalla oli pientä yhteistyötä vain vapaakirkollisten kanssa. Joskus kohdattiin buddhalaisia ja muslimejakin.

Mitä pidemmälle aikaa kului, sitä useammin eron syynä olivat verot ja maksut. Myös yleinen vieraantuminen tai suoranainen ateismi oli kirkosta eron peruste. Nuoria naisia lähti, koska heidän sulhasensa ei kuulunut kirkkoon. Yksi erosi hänen mielestään kirkon työväenliikkeen vastaisen toiminnan vuoksi ja toinen, koska virkaan oli valittu henkilö, joka oli vaimon mielestä heikompi kuin hänen miehensä.

Vuosina 1982 – 1991 kirkosta erosi vuosittain keskimäärin hiukan yli 13 henkilöä. Takaisin liittyi keskimäärin vähän yli viisi. Eniten eronneita oli 1989, jolloin 20 jätti kirkon. Eniten liittyjiä oli 1988, jolloin ensimmäiset naispapat vihittiin. Vuosi 2000 oli harvinainen: kirkkoon liittyi kymmenen ja erosi vain seitsemän, mutta 2010 kirkon jätti jo 97 jäsentä.

Rautio Rautiossa järjestettiin useita sopuvaaleja. Kun lopulta äänestettiin, aktiivisuus oli suuri. Vuonna 1972 havaittiin kirkossa ja kinkereillä käynnin vähentyneen, mutta suhteessa asukaslukuun tilanne ei ollut huonontunut. Jumalanpalveluksiin osallistui tuolloin keskimäärin 189 henkilöä ja kinkereille 174. Neljän vuoden kuluttua laskettiin kirkossa käyvän 5,9 % väkimäärästä, mikä ylitti valtakunnan keskiarvon selvästi, mutta 1980-luvulla jumalanpalveluksiin osallistui enää 60 – 90 henkilöä. Oman kirkon arvostus näkyi siinäkin, että sitä pidettiin matkailijoille auki kesäisin pitkään 1980-luvulle asti. Piispa Leinonen piti onnellisena, kun vain kolme äitiä Rautiosta kävi ansiotyössä. Mitenkähän nykyisin tilannetta luonnehdittaisiin?

Televisiota vastustettiin Rautiossakin, mutta eivät kaikki. Ei liitytty edes Kristilliseen radio- ja televisioliittoon. Uuden Testamentin nyky-suomennos ei saanut kannatusta. Tosin Yrjö Ainali arvioi, että se voisi olla nuorisolle helppotajuisempi. Keskioluen myyntikieltoa vaadittiin 1983. Samaan aikaan työpaikan saamisen ehdoksi laitettiin luopuminen avoliiton omaisesta suhteesta.

Rautiossa rukoiltiin Lapuan räjähdysonnettomuuden jälkeen. Vieraita otettiin vastaan kaukaakin. Esimerkiksi 1982 kävi viljakkalalaisia. Unkarilaisia vaihto-oppilaita majoitettiin 2006.

Kuudesta neuvoston jäsenestä viisi torjui naispappeuden myös tulevaisuudessa. Ensimmäinen nainen kirkkovaltuustossa oli Helmi Niemelä 1955 – 1969. Tosin hänet valittiin lisättyyn valtuustoon jo 1939. Toinen oli Aili Kuru 1959 – 1961 ja kolmas Kati Sipilä 1971 – 1972. Kun haluttiin nimenomaan miespuolinen kesäteologi, arvoitiin hänen vain tavoittavan paremmin pojat. Rauhan Sana kyllä paalutti ehdottoman kielteisen kannan naisen papputeen. Olikohan Aulikki Ahonen ensimmäinen nainen seurakuntaneuvoston puheenjohtajana?

Kuten niin monesti aiemminkin kirkkoherra totesi 1976, että Raamatun tuntemus alkaa olla heikko. Piispa taas havaitsi, että Rautiossa elämänmenossa ei ole ”suuren maailman tyyliä”. Hän tarkoitti sen varmaan kehuna, mutta varoitti, että eriseuraisuus ei saisi vahingoittaa Jumalan viljelysmaata.” Aihetta tähän oli.

Kirkkoherra Taanila ja vanhoillislestadiolaiset ajautuivat sovittamattomaan ristiriitaan. Taanila syytti vanhoillisia perisynti- ja kasteopin väärästä tulkinnasta. Skismaa käsiteltiin lukuisia kertoja kirkkoneuvostossa. Taanila kirjoitti yhdestä pykälästä jopa seitsemän suurta sivua pöytäkirjaan. Asia taisi mennä tunteisiin hänellä, vaikka muuta vakuuttikin.

Tuleva seurakuntakoti löi löylyä lisää kiistaan. Viljo Niskakangas pyysi lokakuussa 1977 ”nöyrästi”, että vanhoilliset saisivat käyttää kotia ja kirkkoa muutaman kerran vuodessa, mutta kirkkoherra ei saisi tulla sanomaan edes tervetulosanoja, koska ”hänen oppinsa oli kyllä lähellä oikeaa, mutta henki eri”. Kalle Rautakoski jatkoi, että ei ”jaksaa pitää” kirkkoherraa, Yrjö Ainalia eikä seurakuntaneuvostoa uskovaisina, sillä Jumalan valtakunnan työtä ei tehdä heidän liikkeensä ulkopuolella. ”On vain yksi Jumalan valtakunta ja sitä edustaa Raution kirkon- ja Kärkiskylän rauhanyhdistys, eikä nöyryymistä sen edustajien edessä ei ole tapahtunut!” Taanila piti ”suurena vahinkona”, että vanhoilliset eivät osallistu seurakunnan toimintaan.

Helmikuussa 1978 Taanila nuhteli Niskakangasta ja Rautakoskea Raution laillisen saarnaviranhaltijan halveksumisesta ja väärinymmärtämisestä. Kirkkoherra kehotti heitä parannukseen väärästä opista. Huhtikuussa Yrjö Ainali ja Martti Sipilä toivoivat turhaan, että Taanila ei enää ottaisi asiaa esille. Pian hän jakoi luottamusmiehillä monisteen Perisynti ja kaste Tunnustuskirjoissa.

Ainali toisti pyynnön jättää asia rauhaan toukokuussa, koska vanhoillisten kanta ei kuitenkaan vaihdu ja jatkoi, että alkuperäisessä pöytäkirjassa oli yksi eteisessä ulkopuolella kokouksen lausuttu lause. Arvo Hillukkala ihmetteli, miksi kirkkoherralta evättäisiin virkatoimien hoito. Äänin 4 – 1 päätettiin lopettaa käsittely tähän. Ei loppunut!

Kun vanhoilliset pyysivät virallisesti saada käyttää seurakuntakotia, asia siirrettiin. Maaliskuussa 1979 käytiin perusteellinen keskustelu, vaikka käyttöpöytä oli vedetty pois. Taanilan mielestä pientä kyläyhteisöä ei saisi jakaa uskovaisiin ja uskottomiin subjektiivisin perustein, jotka eivät kestä asiallista tutkintaa. Hannu Sipilä kannatti Taanilaa.

Yrjö Ainali sanoi, että Raution vanhoilliset eivät keskusyhdistyksensä seurakuntaopin vuoksi hyväksy muita kuin ”samassa hengessä olevia ja on siksi niin jyrkkä” eikä Niskakankaan oppi poikkeaisi kirkon opista. Uudestisyntymisestä hänellä oli ehkä eri tulkinta. Ainali sanoi kunnioittavansa vanhoillisten vakaumusta, mutta ei moittinut Taanilaakaan. Äänin 8 – 5 Ainalin ehdotus voitti kirkkoherran kannan. Päätökseen jätettiin kolme eriävää mielipidettä. Ei kestänyt kahta kuukautta, kun Taanila siirtyi vähin äänin Salo-Uskelan kappalaiseksi. Myös 38 vuotta seurakunnan luottamushenkilönä toiminut Yrjö Ainali erosi pian.

Tuolloin vanhoillisten jäsenmäärä laski kymmen prosenttia. Ehkä kaikki eivät olleet niin jyrkkiä. Pian kuitenkin liikkeen jäsenmäärä alkoi kasvaa. Vuonna 1995 heitä oli 105. Kasvu tuli sisältäpäin ja/tai muuttoliikkeen myötä, sillä siirtymisiä Rauhan Sanan puolelta ei juuri tullut. Kalle Petäistö lahjoitti omalle seuratuvalle tontin. Avajaiset pidettiin syyskuussa 1986. Todettiin: ”Kristillisyyden on pitänyt puolustautua, kun vihollinen on käynnistänyt koneistojaan, ei vain maailmasta, vaan jopa sisäpuoleltakin häiritsemään sen omia.” Seurakunta lahjoitti 20 runkoa rakentamiseen. Myöhemmin rakennus sai nimen Suojarinne, koska se oli ”terveellinen suola synnin mädännäisyyden hallitsemiseksi maailmassa.”

Oman talon ohella vanhoillisten kasvua auttoi seurakunnalta saatu rahallinen avustus lapsi- ja nuorisotyöhön. Asiasta kyllä keskusteltiin. Onko se perusteltu, koska näin tuotettiin rinnakkaisia palveluita, jotka hajottivat seurakunnan elämää. Kirkkoherra Manninen piti käytäntöä normaalina, mutta niin ei menetelty ainakaan Kalajoella ja Himangalla. Hannu Sipilä jätti eriävän mielipiteen asiasta. Laman aikana 1993 oli tilapäinen katkos. Vähitellen rahaa annettiin myös heränneille yleensä ”heimotyöhön” ja Rauhan Sanan paikallisosastolle. Avustusten jako herätysliikkeille loppui joko Savinaisen tai viimeistään Kalajoen aikana. Vuoden 2001 piispanarkastuksessa lausuttiin toiminnallisissa asioissa olevan ajoittain jännitteitä.

Herännäiset järjestäytyivät Rautiossa kirkkoherra Taanilan aloitteesta. Paikallisosaton perustava kokous pidettiin Helmi ja Arvo Hillukkalan kodissa syyskuussa 1976. Paikalla oli 12 henkilöä, mutta ensimmäisissä seuroissa oli yli sata sanankuulijaa. Puheenjohtajina toimivat Aaro ja Hannu Sipilä.

Kirkkoherra Hirvilampi rauhoitti kuohuntaa Taanilan jälkeen. Kun hän meni vanhoillisten seuroihin, eräs johtohenkilö tuli heti sanomaan, ettei Hirvilammia ole kutsuttu paikalle. Kirkkoherra totesi, että ei hän siitä ole tullut keskustelemaan. ”Kysyn vain, missä järjestyksessä puhumme.” Hirvilammille annettiin ensimmäinen vuoro. Erimielisyys lähetystyöstä tulee esille tuonnempana.

Ehkä tiettyä avartumista haettiin 1980 aloitteella, että naapuriseurakunnat järjestäisivät vuorotellen ns. kirkkoseurat sunnuntai-iltana. Isäntäseurakunta tarjoaisi vielä kahvit. Kalajoki kannatti ehdotusta lämpimästi. Sleyn tarjous pitää Raamattuluentoja jätettiin pöydälle 1986, mutta 1998 järjestettiin herätysliikkeiden infoiltoja, johon Sleykin kutsuttiin mukaan.

Hämmästyttävän pitkä ja monipolvinen sisäinen kiista käytiin alttaritaulujen ja kuvien paikoista. Talvella 1977 havaittiin jonkun siirtäneen ylipäällikön päiväkäskyn eteisestä entiselle paikalleen. Määrättiin, että enää sitä ei siirretä ilman seurakuntaneuvoston lupaa. Alttaritaulujen vaihto tapahtuisi restauroinnin yhteydessä asiantuntijoiden toimesta. ”Tämä on ollut joillekin vaikea asia, mutta ei oteta uudelleen käsittelyyn”. Otettiin! Jokaista käännettä on jopa hankala kuvata.

Alttaritaulujen paikasta käytiin keskustelua syksystä 1985 alkaen. Arvo Hillukkala pyysi paikalle tutkija Heikki Hirvosen Museovirastosta kesällä 1988. Hyvä Paimen oli silloin keskellä ja siihen liittyvä teksti kankaan alla. Restauroinnin mahdollisuus oli esillä. Vasemmalla puolen oli Ehtoollinen ja oikealla Jeesus ristillä.

Entinen kirkkoherra Juntumaa otti kantaa elokuussa 1988. Kalevi Vihma oli kirjoittanut alttaritauluista Valo Niskalle jo 1971 ja Vilho Kiviojalle seuraavana vuonna. Hänellä ei ollut jyrkkiä mielipiteitä. Kohdennetulla otannalla tehtiin mielipidekysely, johon osallistui 7,4 % seurakuntalaisista. Sen tulos oli varsin selvä, mutta käsittelyä jatkettiin haastatteleamalla 13 maalaustaidetta harrastavaa rautiolaista. Kaikki heistä kannattivat Hyvän Paimenen asettamista keskelle alttaria, mutta tutkija Hyvönen seurakuntakodin seinälle. Saara Juola ei halunnut vaihtaa Hyvän Paimenen paikkaa, mutta olisi vähentänyt koristelua.

Pieniä tauluja esitettiin molemmin puolin kirkon ikkunoita. Lopulta kukaan ei kannattanut tätä. Sitten tuli esille Hyvän Paimenen nostaminen neljä senttiä ylemmäksi. Elokussa 1988 äänestettiin taas. Tulos oli tasainen 5 – 3. Syyskuussa alttaritaulujen sijoittelusta piti antaa selvitys tuomiokapitulille. Todettiin Hyvän Paimenen olevan liian suuri seurakuntakotiin. Käydylä lehtikirjoittelulla todettiin vain kylvetyn riitaa, epäluuloja ja pelkoja. KHO:kin otti kantaa.

Lokakuussa 1996 Hannu Sipilä käynnisti keskustelun uudelleen. Hän halusi tyhjentää seurakuntakodin. Vain sankarilaatat ja iso risti saivat jäädä sinne. Päätettiin siirtää pappien kuvat sakastiin, vaikka siellä niitä ei juuri kukaan näe. Lähetystyön esineiden siirtoa Juttutuvalla vastustettiin. Madonnan ja krusifiksin siirtoa päiväkerhotiloihin aiottiin kysyä.

Joulukuussa 1996 käytiin lukuisia äänestyksiä. Niukalla enemmistöllä pappien kuvat jätettiin sakastiin. Luther-kuvan paikka olisi diakoniatoimisto. Koska Leena Verronen kieltäytyi ottamasta Madonnaa ja krusifiksia kerhotilaan, ne sijoitettaisiin nuorisotiloihin. Lopuksi kirjattiin toive, että tämä päätös pitää.

Maaliskuussa 1999 ilmeni taas vahvoja erilaisia mielipiteitä kuvien ja esineiden sijainnista. Seuraavan vuonna päätettiin järjestää neuvoa antava kansanäänestys, mikä tai mitkä taulut tulevat kirkkoon ja seurakuntakotiin. Se pidettiin kuitenkin vasta seuraavana vuonna hiljaisella viikolla. Koviin tunteisiin nähden äänestäjiä oli kovin vähän: 66. Tulos meni lähes tasan 32 – 30, mutta neljä oli äänestänyt vain Ristiinnaulitun palauttamista kirkkoon. Taulu päätettiin pitää seurakuntakodissa.

Hannu Sipilä ja Auli Mustasaari esittivät alttaritaulujen palauttamista kirkkoon syyskuussa 2001. Lokakuun lopulla ne päätettiin siirtää, mutta taulujen ja vanhojen lampettien tarkemmat paikat katsottaisiin myöhemmin. Tammikuussa 2003 jatkui pohdinta seurakuntakodin etuseinällä olevista tauluista. Vuoden 2024 remontin jälkeen Håkanssonin Hyvä Paimen oli alttarin keskellä yksin ja ylipäällikön päiväkäsky arvokkaasti sakastin oven vieressä.

Mitä oli tapahtunut 1989? Työtekijät olivat kirjelmöineet eräästä henkilöstä, että näin ei voi jatkaa. Neuvosto toivoi ”hänen” muuttavan käytöstään. Myöhemmin Alpo Mustasaari esitti vakavan huomautuksen esimiehestään kirkkoherra Mannisesta, joka torjui sen. Asia eteni tuomiokapituliin asti. Päätös ei ole pöytäkirjassa. Todennäköisesti se oli vapauttava.

Yhteinen julistus vanhurskauttamisesta torjuttiin 1997. Jumalanpalvelusuudistuskaan ei ollut kovin suosittu Rautiossa, mutta sitä vietiin hiljalleen eteenpäin. Manninen totesi, että ”olemme koettaneet olla

kohtuullisen ennakkoluulottomia.” Vuonna 1998 keskusteltiin vilkkaasti Palmusunnuntain perhekuvaelmakirkosta.

Rautiolaiset kävivät kiistoista huolimatta aktiivisesti seurakunnan tilaisuuksissa. Vuonna 1996 seurakuntakodilla varttuneiden kerhoon osallistui 406, muistotilaisuuksiin 1 306, vanhoillisten seuroihin 850 ja 346 ja diakoniatilaisuuksiin 340 henkilöä. Kirkkokahvit tarjottiin 11 kertaa, kokouksia pidettiin 37 kertaa jne. Ehtoolliselle tulossa esiintyi yhä 2001 ”arkuutta”, mutta kirkossa ja kinkereillä käytiin hyvin. Vuoden 1991 jälkeen kukaan ei ollut eronnut kirkosta. Marraskuussa 1978 eräs äiti ilmoitti eroavansa taloudellisista syistä, mutta lapset jäisivät kirkkoon. Kirkkoherra yritti vielä neuvotella asiasta. Muistitietona on kerrottu, että yhtymän purun yhteydessä eronneita olisi ollut enemmän kuin jo edellä on mainittu.

Himanka Kirkkoherra Tuomas Pöyhtäri käynnisti pohdinnan, miten jumalanpalveluksiin saataisiin enemmän väkeä, vaikka osallistujia oli keskimäärin 250 vuoden 1970 tienoolla. Keinoja löydettiin seitsemän, joista viimeinen oli kirkkoneuvoston jäsenten oma esimerkki. Pöyhtäri piti voimavarana Himangan evankelisuutta ja rauhansanalaisuutta. Nämä kohtasivat toisensa monissa seurakunnan toiminnoissa. Kotiseuroja pidettiin runsaasti. Rauhan Sanan merkittävä saarnaaja oli Kauko Ainali ja evankelisilla Uno Kuusisto ja Reino Niemelä.

Baptistit rynnistivät Himangalle 1970-luvun lopulla. Se oli raskas asia nuorelle kirkkoherra Seppo Kinaretille, mutta toimeentekemiseksi ei jäänyt. Suunniteltiin lokakuulle erityinen seurakuntaviikko. Tiedotusta kehitettiin. Havaittiin, että moni ei tiedä seurakunnan monia toimintoja eikä sitä, että kassa ei ole pohjaton. Vuonna 1998 kokeiltiin uusia jumalanpalveluskaavoja. Niihin oltiin vähintäänkin varovaisen tyytyväisiä. Ehkä se kuvastaa laajemminkin asennetta uusiin asioihin Himangalla.

Seurakuntalaiset yllätti uutinen kirkkoherra Kinaretin siirtymisestä Pelkosenniemen kirkkoon 2006. Kinaretinkin yllätti se, kuinka vaikea oli löytää hänelle seuraaja. Lopulta saatiin pitää vaali kahden hyvin erilaisen ehdokkaan kesken. Voittajaksi selvisi Jorma Puhakka 2007. Eläkeläisenä Kinaret palasi takaisin Himangalle.

Kirkosta erosi 1970- ja 1980-lukujen taitteessa peräti 31 henkeä ja uusi eroaalto 1986 – 1988 vei 32 jäsentä. Puolet heistä liittyi joko baptisteihin, helluntailaisiin tai jehovan todistajiin. Viidennes ilmoitti syyksi ateismin, joka kymmenes katsoi, että ei tarvitse kirkkoa ja vain neljä prosenttia erosi verojen vuoksi. Vuonna 1987 yksi erosi naispappeuden vuoksi.

Vapaiden suuntien ja vieraiden uskontojen imu heikentyi eikä jehovan todistajiin koskaan ole liittynyt runsaasti. Baptisteilla ei ole enää omaa toimintaa. Thaimaasta Himangalle muuttaneita on liittynyt luterilaiseen kirkkoon. Suurempi huoli kohdistuu niihin, jotka ilmoittavat, että eivät tarvitse kirkkoa tai ovat menettäneet uskonsa. Silti vuonna 2008 lähes 95 % himankalaisista kuului evankelisluterilaiseen kirkkoon. Tässä suhteessa avainryhmä on nuoret aikuiset, joiden seurakuntayhteyden säilyttämiseen koko kirkon on erityisesti panostettava. Toki vapaaehtoistyö on runsasta kuten seurakunnan toimintakin.

Evankelinen liike on jossain määrin kärsinyt naispappeuskiidasta. Ensimmäisenä Tomujoen osasto yhdistyi kirkonkylän osastoon. Rauhan Sana rakensi uuden seuratuvan talkoovoimin Pajalaan 1985. Sitä pidettiin identiteetin kannalta välttämättömänä, vaikka seurakunnasta ei haluttu eristäytyä. Vuonna 1988 yhdessä Kalajoen Rauhan Sanan kanssa järjestettiin seminaari uskosta kertomisesta, uskon tielle johdattamisesta ja uusien evankelioimistymuotojen käyttöönotosta. Pahkalassa tehtiin uusi seuratuspaikka 1992. Kauko Ainali lahjoitti sinne urut. Silloin kylälle perustettiin oma paikallisosasto, mutta erossa kyse ei ollut riidoista.

5.5. Kirkkomusiikki: vilkasta toimintaa

Kalajoen seurakunnan työntekijät ehdottivat toukokuussa 1972 lähinnä matkailijoille hartaushetkiä, joissa urkumusiikki ja Raamatun luku olisivat pääasia. Sitä ei Pentti Pöyhtäri ehtinyt toteuttaa, koska hän jäi eläkkeelle ja moni kirkkokuorolainen lopetti tuolloin. Uutena kanttorina aloitti lokakuussa 1972 Aaro

Katajala. Erään työtoverin mukaan hän oli hiljainen mies. Melkein heti eli 1973 Kalajoella järjestettiin kahden rovastikunnan kirkkolaulujuhlat.

Musiikkiyhtye Disciples anoi 200 markkaa Hiekkasärkillä pidettävää konserttia varten. Äänin 8 – 4 se myönnettiin. Himangalla kirkkoherra Pöyhtäri vei ennakkoluulottomasti nuoria gospel-konserttiin Kokkolaan. Kanttori Katajala esitti 1977, että kirkossa ei saa pitää iskelmälaulajien konsertteja. Kirkkoherra Kajava oli sallinut kaksi kertaa harmonikkakonsertin, joiden ohjelma oli puhtaasti hengellistä musiikkia. Seurakuntaneuvosto ilmoitti, että harmonikat eivät sovi kirkkoon. Vain Tapio Keskitalo oli eri mieltä.

Seuraavana vuonna Särkät soi –toimikunta pyysi toteuttaa Bach-Händel –konsertin kirkossa. Syntyi vilkas keskustelu. Äänin 5 – 4 se kiellettiin. Ei auttanut, vaikka kirkkoherra Kajava vielä erikseen selvitti, että mekaanisesti harmonikan ja urkujen äänentuotto on sukua toisilleen. Hän ei osallistunut äänestykseen. Vihdoin 1979 Särkät soi –tapahtuma pääsi kirkkoon konsertoimaan. Arvo Pyykölä vastusti Pauli Rahjan kannattamana, mutta äänestyksessä voitti yhdellä äänellä Tapio Keskitalon myönteinen kanta, jota kannatti Hilikka Tavasti. Parin vuoden kuluttua Thunder Bayn suomalaisen seurakunnan kuoro otettiin vastaan yksimielisesti. Piispa Rimpiläinen kiitti seurakunnan ”musiikkiväkeä” 1980. Kanttorille ostettiin matkaharmoni 1983.

Vuoden 1984 annettiin varsin negatiivinen lausunto virsikirjaehdotuksesta: ”Liian paljon vanhoja virsiä on poistettu sekä liikaa tekstejä ja säveliäkin muutettu. Osin sävelet ovat keveitäkin”. Tarkoitus myönnettiin hyväksi, mutta toteutus oli vain epäonnistunut. Lisäksi tutustumisaikaa olisi kaivattu lisää. Jonkinmoisin muutoksin uusi virsikirja otettiin käyttöön adventtina 1987. Siihen lisättiin liturginen liite vuonna 2000 ja toimitusten kirjan laulujen osasto 2004. Kun uusin lisävihko tuli käyttöön 2016 sisältää virsikirja peräti 949 virttä.

Seurakunnan lapsi- ja nuorisokuoroa veti ainakin Helvi Pahikainen, mutta director cantus, opettaja Soili Aution osuus nousi keskeiseksi lasten- ja nuorten kuoroissa jo 1980-luvulla. Vuonna 1979 perustetun Fermaatin laulajat ovat iältään 11 - 20 –vuotiaita, joten kuoro uusiutuu koko ajan. Soitinryhmiäkin syntyi seurakunnan avustaessa laitehankinnoissa. Ensimmäisen äänitteen ”Lähetän ilon oksiltani” Fermaatti julkaisi 1986 ja sen jälkeen useita lisää. Seurakunta tuki kasetin tekoa. Kuoro siirtyi lopulta kansalaisopiston helmaan. Seurakunta muisti kuoroa sen täyttäessä vuosia, antoi Irlannin kuorofestivaaleille matkustamiseen 10 000 markka 2001 ja Japanin matkalle 2000 euroa vuonna 2003.

Keväällä 1987 urkujen soitinkoneisto todettiin hitaaksi rakenteellisista syistä. Koskettimien ”reptiokyky” oli huono, paisuntakaapin teho heikko ja puhallin oli äänekes ja vanhentunut. Kokonaisuointia kehitettiin kyllä ”leveäksi ja reheväksi” sekä voimakkuusasteiden skaalaa laajaksi. Urkuasioissa alkoi pitkä marssi.

Syksyllä 1992 urkujen jalkiota piti korjata 2 000 markalla. Hans Heinrich saapui korjaamaan niitä seuraavana kesänä. Kappelin urut olivat käyttökeltottomat. Ensiapuna sinne vietiin piano Jokelasta. Syksyllä 1994 valitettiin yhä, että kappelin urut eivät toimi kunnolla. Välillä forte jäi niissä päälle.

Katajala jäi eläkkeelle vappuna 1993. Virka pantiin auki vasta tuomiokapitulin määräyksestä. Veli Ainali sai valtakirjan elokuun alussa 1993 ja parin vuoden kuluttua palkan korotuksen. Oltiin varmaan tyytyväisiä kanttoriin.

Helmikuussa 1995 asetettiin urkutoimikunta. Erityisesti sen tehtävä oli miettiä, korjataanko kirkon vanhat urut vai hankitaanko uudet. Johtopäätös oli, että vilkas ja monipuolinen musiikkielämä vaatii uudet urut. Avustustakin arveltiin saatavan jopa 400 000 markkaa. Kirkkohallitus ei kuitenkaan hyväksynyt urkuja rakennuskohteeksi, sillä vanhat riittäisivät Kalajoelle kunnostettuina. Silti päätettiin vuonna 1996 ostaa uudet 25-äänikertaiset urut. Ne tulisivat 45 asteen kulmaan kuoriosaan. Museovirasto puuttui urkujen sijoitteluun: koko julkisivun pitäisi olla havaittavissa.

Professori Peltto vaati äänikertojen määrän laskettavaksi 20:een. Samalla hän varoitti, että jos vanhat urut jäävät soittamatta, ne menevät parissa vuodessa rikki. Myös urkutoimikunta kehotti säilyttämään ne historiallisesti ja tyyllisesti poikkeuksellisen arvokkaina. Paikan päälle kutsuttuna Peltto havaitsi, että urkujen paikka ei olekaan niin huono kuin papereista saattoi päätellä. Lehdistössä keskusteltiin asiasta paljon. Pelättiin, että lehterin osittainen purku murtaisi kirkon kantavat rakenteet.

Urkujen profiilia suunnitteli arkkitehti Heli Kittilä. Lopulliset piirustukset teki arkkitehtitoimisto Jorma Teppo ja OPM hyväksyi ne marraskuussa 1998. Uudet 24-äänikertaiset urut tilattiin Sotkamon Urkurakentajat Oy:ltä. Ne maksaisivat 1,630 miljoonaa markkaa. Veli Ainali käytti prosessia kirkolliskokouksessa esimerkkinä byrokratiasta. Tarkastaja Risto Aihela kehui lopulta varsinkin onnistunutta julkisivua. Tyytyväisyydestä kertoo myös se, että kirkossa ovat äänittäneet levyjä mm. Risto Ainali ja Himangan nuorisokuoro.

Cembalon ostoon varattiin 12 000 markkaa marraskuussa 1997. Ensimmäinen nainen kanttorin virassa oli Annukka Palola. Hän aloitti syyskuussa 2008. Myöhemmin johtavaksi kanttoriksi valittiin Palolan energinen sisko Heidi Huhtala. Toinen naiskanttori, Sirpa Ilvesluoto, valittiin tammikuussa 2009. Hän on nykyisin Karjasillan kanttori Oulussa. Musiikkitilaisuuksiin osallistui 2010 lähes 9 600 henkilöä. Tuolloin nuorten ”uutta musiikkia” soitti Signifer.

Rautio Sivutoimisina kanttoreina Hanna Peltosen jälkeen toimivat opettaja Veikko Sipilä, kodinhoitaja Inkeri Korkeakoski ja opettaja Tapani Peltola, joka kulki Kalajoelta. Piispa kehaisi 1976 veisuun tasoa. Kirkkokuoro toimi läpi vuoden ja lapsikuoroa veti kirkkoherran vaimo Anja Taanila. Nuorisokuoro mainittiin tarkastuksessa 1980. Kymmenen vuotta myöhemmin kirkkoon päästettiin ”ilmiöiden” vuoksi nuorisoryhmiä soittamaan ja laulamaan vain muutama tyttö tai poika kerrallaan valvottuna.

Piispa esitti, että kanttorin virka tehtiin houkuttelevammaksi liittämällä siihen nuorityötä. Näin täytyisi päätoimisuus. Esimerkiksi 1971 kanttorin palkasta piti äänestää. Tulos meni tasan 4 – 4. Tammikuussa 1976 epäiltiin, että muualta tuleva ei tunne seurakuntaa ja toisaalta pitäisi saada pitkäjännitteisyyttä työhön. Keväällä 1980 ei edelleenkään ollut päteviä hakijoita ja valittu epäpäteväkään ei tullut. Syksyllä saatiin Martti Räisänen. Taas äänestettiin ja tulos oli 10 – 2. Hän ei viihtynyt vuottakaan Rautiossa. Lyhyeksi jäivät myös Urpo Kotilehdon ja Pentti Pilvistön pestit, vaikka kirkkoherra yritti taivutella jälkimmäistä jäämään.

Keväällä 1984 perustettiin c-kanttorin virka ilman nuorisotyötä. Samalla huomattiin, että entisen kanttori Jussi Kujanpään siunaustilaisuus oli jäänyt huomiotta. Hänelle pidettiin muistoseurat. Uutta kanttoria piti hakea kaksi kertaa. Hakuilmoituksessa edellytettiin asumista Rautiossa. Kirkkokuoro oli varsin aktiivinen. Esimerkiksi 1994 se kokoontui 51 kertaa ja esiintyi 22 kertaa. Laulajia kuoroon kuului 18.

Arto Vähäkankaan jälkeen saatiin pidempään pysynyt kanttori Leena Pasanen. Hän aloitti syksyllä 1985. Tosin Antti Haapaniemi oli pitkään äitiysloma- ja hoitovapaa sijainen. Virastaan hän erosi vasta joulukuussa 2005, joten tehtävää hoitivat pitkään sijaiset. Vuoden 1999 lopulla kanttoriksi valittiin Viron kansalainen Teet Peder, ja talvella 2002 sijaisena aloitti myös virolainen Kaarel Kõllo. Hänet lähetettiin urkukoulutukseen 2006. Muodollisen pätevyyden saavuttanut Kõllo sai viran Elimäeltä 2009. Keväällä 2005 oppisopimuskoulutukseen kanttoriksi otettiin Eila Kotiaho. Häntä ohjasi Veli Ainali ja käytännössä työ suuntautui tässä vaiheessa Kalajoelle ja Alavieskaan.

Vt. kirkkoherrat Kulpakko ja Mäkiaho kiinnittivät huomiota urkujen huonoon kuntoon. Uusien urkujen hankintaan anottiin avustusta Kirkon keskusrahastolta 1971. Korjaamista yritettiin turhaan, sillä vuonna 1973 enää yksi äänikerta soi. Paikalle saapui neuvoja antamaan Kalajoelta Pentti Pöyhtäri. Hän kuoli vain viikon kuluttua vierailusta. Uusien urkujen käyttöönottojuhla pidettiin jouluaattona 1975. Soittimeen oltiin tyytyväisiä. Äänikertoja oli yhdeksän.

Nämä urut eivät toimineet enää moitteettomasti 2004. Korjaukseen ja laajennukseen ryhdyttiin talvella 2007, koska viritys säilyi enää vain muutaman kuukauden. Yksi äänikerta oli kokonaan poissa. Yhteyttä otettiin Jouko Piriseen. Valmista tuli seuraavana kesänä arviolla ”kiitettävästi tehty.” Äänikertoja tuli kolme lisää. Kirkkoon hankittiin uusi piano 2005. Vanha myytiin Raution kotiseutuyhdistykselle. Pianoa säilytettiin kirkossa ja seurakunta viritytti sen kerran vuodessa. Seuraavana vuonna avustettiin Raution mieskuoron matkaa Viroon.

Himanka Pahkalan nuorisokuoro levytti Siionin Sävelaarre I:n Oulussa 1970. Se lienee ensimmäinen lestadiolaisuudesta lähtöisin oleva moniääninen äänite. Sävelaarre soi usein radion Hartaissa sävelissä. Kuoro esiintyi jopa Uppsalassa. Lopulta se sulautui Toukomettiset-kuoroon. Olli Ainali on usein soittanut huilua seurakunnan tilaisuuksissa.

Uusien urkujen hankkiminen oli ensi kerran vakavasti esillä 1973. Tammikuussa 1979 Veli ja Risto Ainali esittelivät suunnitelman seikoista, jotka pitäisi ottaa asiassa huomioon. Lausunto urkujen profiilista pyydettiin arkkitehti Krister Korpelalta ja Museovirasto hyväksyi hankkeen toukokuussa 1981.

Urut tilattiin jälleen Kangasalan tehtaalta. Ne maksoivat asennuksineen 370 000 markkaa. Hinta oli varmaan edullinen, sillä tehdas teki konkurssiin lähes heti hankkeen valmistuttua. Uudet urut vihittiin käyttöön talvella 1982. Äänikertoja niihin tuli 16.

Kirkkokuorolle rakennettiin urkujen uudistamisen yhteydessä lisää tilaa. Himangan kuoro järjesti 1992 Kirkkomusiikkipiirin laulujuhlan. Vuonna 1998 kuorossa lauloi 23 naista ja seitsemän miestä. Moni kuorolainen oli ollut mukana vuosikymmeniä, esimerkiksi Asser Heikkilä ja Aira Hekkala.

Sisko Annikki Ainali (nykyisin Hihnala) oli kanttorina 1970 – 1973. Hän kasvoi Pahkalassa musikaalisessa perheessä Rauhan Sanan seuratuvan naapurissa. Ainali sai soitonopetusta nuorena kanttori Huoviolta. Hän oli Keski-Pohjanmaan kanttorien yhdistyksen ensimmäinen naisjäsen ja joutui sukupuolensa vuoksi tuntemaan vähän ennakkoluulojakin. Kanttori olisi halunnut nopeuttaa laulamisen tempoa kirkossa, mutta vanhemmat miesauktoriteetit lauloivat kovaan ääneen entiseen malliin, ja kirkkoherra Pöyhtäri vain hymyili sisäänpäin alttarilla. Kirkkokuoron ohjelmistoa Ainali onnistui uudistamaan ja raikastamaan, mikä innosti ainakin nuorempia laulajia.

Ainalilla on tarkka nuottikorva. Vaatimustaso nousi, mutta negatiivista palautta kanttori ei antanut kenellekään. Hän oli mukana myös päiväkerho-ohjaajien kanssa lapsityössä ja opetti musiikkia keskikoulussa yhden lukuvuoden ajan. Hyväntahtoinen, hillitty, mutta toisaalta eloisakin Ainali johti Pahkalan nuorisokuoroa ja Keski-Pohjanmaan kanttorien yhdistystä. Hänen musiikkimakunsa on laajentunut kansanmusiikin ja jazzinkin suuntaan. Totta tai tarua, kerrotaan Sibelius-Akatemiassa todetun: ”Kaikki loppu aikanaan, Ainalit eivät milloinkaan.” Väliaikaisena kanttorina toimi Pauli Rahja Kalajoelta.

Raija-Leena Kentala-Polso toimi kanttorina 1974 – 1988. Hän oli kotoisin Kaustisella, missä evankelisuus ja kulttuurityö tulivat tutuiksi. Pian Kentalalla oli täällä johdettavanaan peräti seitsemän kuoroa tai musiikkiryhmää. Hän on muistellut tyytyväisenä, että veisuissa oli tuolloin voimaa. Kentala-Polso oli itse taitava sopraano ja hyvä kuoronjohtaja. Stemmat harjoiteltiin perusteellisesti. Soitinvalikoimakin laajentui, sillä jo 1974 oli koossa yhtye, jossa soitti kolme viulua, oboe ja piano. Parhaimmillaan urkuparvella musisoi yhdeksän viulistia.

Nuortenkuoroa Kentala-Polso johti Pahkalassakin, jonne hän kulki linja-autolla ja harvemmin Hillilässä. Henkilönä Kentala-Polso oli asiallinen, tarkkakin ja itseään korostamaton. Ehkä juuri sen vuoksi hän riensi sakastista aina ulkokautta urkuparvelle, joskus vähän hengästyenkin. Kentala-Polso muistetaan siisteyden ja hienotunteisuuden ”ikonina”. Kentala-Polso on toistaiseksi ainoa Himangan kanttoreista, joka on ollut äitiyslomalla. Tea-tytär on nykyisin myös kanttori.

Uusia urkuja Kentala-Polso ei suostunut soittamaan ennen kuin ne oli vihitty. Kaksi vuotta myöhemmin Himangan kanttorin virka nostettiin toisen asteen viraksi. Loppuvuoden 1988 kanttorin sijaisena toimi Kentala-Polson entinen lapsikuorolainen Markku Hekkala, jonka johdolla uusi virsikirja laulettiin läpi keskeytyksettä noin vuorokaudessa.

Annukka Rannankari toimi kanttorina 1989 – 2011. Evankelisessa Vetelissä syntynyt Rannankari viljeli häpeilemättä kotiseutunsa persoonallista murretta puheenpartensa oivana tehokeinona. Kirkkomusiikin pariin hänet innoitti osaltaan Risto Ainali ja opiskeluaikana hän ”rakastui” urkuihin. Rannankarin mielisäveltäjä on J.S. Bach. Harjoittelun helpottamiseksi kirkon peruslämpö nostettiin kuudesta asteesta kymmeneen. Infrapunalamppu lämmitti kyllä kanttorin sormia, mutta se jätti soittajan selkäpuolen kylmäksi. Himangan kirkon urkuihin hän oli tyytyväinen.

Rannankarin nauhoittama laulu Kotikirkkoni oli melkoinen ”radiohitti” 1990-luvulla. Hän esitti sitä usein kitaransa säestyksellä. Monelle kanttori oli myös entuudestaan ”kuuluisa” Matkalaiset-yhtyeestä. Himangalla Rannankarin johdolla laulettiin tauotta läpi evankelisten Siionin kannel ja Rauhan Sanan Siionin matkalaulut.

Hän pyrki sitomaan lapset ja nuoret seurakunnan yhteyteen musiikin avulla. Innostavalta, eloisalta ja hulluttelemaan uskaltautuvalta persoonalta se onnistui. Rannankarin innoitti osaltaan Katriina Ahon (Ala-Pöntiön) kanttorin uralle, työn jälki näkyy lisäksi mm. tasokkaassa Sointu-lauluyhtyeessä. Se aloitti toimintansa 2009.

Veisuun tempo nopeutui, eikä gospeliakaan syrjitty. Nuortenkuoro julkaisi kaksi levyäkin ja vieraili Kanadassa. Rippikoulussa Rannankari käytti soittimena lopulta pelkästään kitaraa. Hänen vetämänsä kitarapiiri kokoontui vuosittain jopa yli 40 kertaa ja esiintymisiäkin sille riitti. Lopulta soittajat olivat niin taitavia, etteivät he tarvitse enää ohjausta. Kirkkoon hankittiin sähköpiano, jota oli helpompi kuljettaa kuin seurakuntakodin raskasta soitinta.

Kirkkokuoro nauhoitti kirkon 200-vuotisjuhlan yhteydessä lapsikuoron kanssa c-kasetillisen musiikkia. Kanttorin verrattoman huumorintajun vuoksi kuoron harjoituksissa naurettiin usein ja paljon, eikä sanan säilää muutoinkaan säästetty. Ohjelmistoon kuului paljon psalmeihin pohjautuvia lauluja. Kirkkokuoro esiintyi ulkomailla Kanadassa, Aunuksessa ja Unkarissa. Venekuljetukset paikallisille saarille koettelivat joskus veteliläistä ”maakrapua.”

Miehenkөрiläitä Rannankari olisi toivonut enemmän laulun pariin. Samoin hän piti himankalaisten intoa lähteä konsertteihin turhan ohuena. Rannankari oli Lohtajan kirkkomusiikkijuhlien neuvottelukunnan jäsen ja sai kunnan kulttuuripalkinnon. Hänen työnjälkensä tuntuu Himangalla vielä pitkään. Sijaisena ennen uuden kanttorin saapumista toimi etenkin Veli Ainali.

Kirkkokuoro piti satavuotisjuhlat 2009 eli vuoden myöhässä. Paikallislehti otsikoi: ”Tavaramerkkinä kepeä svengi” ja toinen lehti: ”Iloa herkkyyttä ja sanomaa.” Tuolloin kuorossa oli laulanut jo 50 vuotta Erkki Hillilä, jonka mielestä kuoro oli kehittynyt koko tuon ajan. Kuoron vahvuus oli 27 laulajaa ja ikähaitari oli 30 – 70 vuotta. Miehistä oli pulaa kuten kuoroilla yleensäkin.

Persoonallinen lisä musiikkielämään oli Paavo Tiinasen johtama Miesten lauluryhmä, joka aloitti hautausmaan huoltorakennuksessa ”vuolupiirinä”, mutta musiikki otti ylivallan näpräämisestä. Yksiääniseen ryhmään kuului parhaimmillaan 20 miestä. He esittivät aina Veteraanin iltahuudon, kun veteraani siunattiin. Muutoinkin lauluryhmä esiintyi todella aktiivisesti ja levytti viisi äänitettä.

Vuonna 2010 kirkon musiikkitalaisuuksiin osallistui Himangalla 3 114 henkilöä. Lapsikuorossa lauloi 15, nuortenkuorossa 20 ja useassa aikuisten kuorossa yhteensä 73 laulajaa. Nuorten messubändissä oli viisi soittajaa.

5.6. Lapsi- ja nuorisotyö: vanhaa ja uutta

Tärkein säädösmuutos oli lasten päästäminen ehtoolliselle 1979 tietyn edellytyksin. Pyhäkoululaisia **Kalajoella** oli 1975 vielä 390. Määrä oli rajussa laskussa, mutta myös lapsia syntyi vähemmän. Silti vuonna 1980 pyhäkoululaisten määrä oli lisääntynyt 50:llä ja myötätuuli jatkui koko vuosikymmenen. Vuonna 1987 heitä oli peräti 520. Pyhäkoulusihteeri oli tuolloin Salme Puukerin jälkeen Eila Peltola. Varhaisnuorisotyön piirissä oli 250 lasta. Vuonna 2005 pyhäkoulun tilanne oli yhä hyvä: lapsia ja opettajia riitti.

Lasten päiväkerho aloitettiin Hietalan pappilassa opettaja Hilikka Tavastin johdolla 1968. Yhteistyötä MLL:n, SPR:n ja LC:n kanssa pidettiin tarpeellisena. Kirkkoneuvostossa asiaa alusti nuorisopastori Tuomas Pöyhtäri. Päiväkerho haluttiin Pohjankylän puolellekin. Sitä varten kunnalta kysyttiin tilaa uudesta kirjastosta. Vuonna 1975 päiväkerhoissa kävi 150 lasta. Pyhäkoululaisille ja päiväkerholaisille tarjottiin yhteisiä retkiä.

Vuonna 1968 rippikoulun alkua piti siirtää, koska kesä oli myöhässä. Maatalouden merkitys oli vielä niin suuri. Leiririppikoulujen suosio kasvoi. Rippikoululaiset kävivät usein Kallassa tarkastelujakson alkupuolella. Yhteistyöhön Rauhan Sanan kanssa leiririppikoulusta Ruonalla suhtauduttiin myötämielellä. Harvinainen ongelma rippikoulun suhteen tuli 1978, kun nuorisopastori Seppo Kinaret joutui kertausharjoituksiin. Määräyksen siirtoa anottiin, mutta sitä ei hyväksytty. Tilalle palkattiin ylioppilas Mikko Peltola.

Kiviranta lisäsi leiririppikoulujen suosiota, mutta ainakin 2000-luvun alussa järjestettiin yhä päiväkouluakin. Rippikoulusuunnitelma uusittiin 2006. Yksi leiri pidettiin jopa Sharm el Sheikissä Egyptissä. Erkki Huuki oli Egyptin ystävä. Vuonna 2010 vain 92 % ikäluokasta kävi rippikoulun.

Partiota pidettiin hyvänä toimintamuotona. Sen mukana kulki 1970 peräti 717 nuorta. Johtajanvaihdosta ennakoitiin syksyllä 1975, kun Rauli Junttila lähti opiskelemaan teologiaa. Vuonna 2002 partio olisi saanut 1 500 euron avustuksen, mutta tuolloin vetäjien puutteessa toiminta ei ollut käynnistynyt. Nuorisotyöhön osallistui 1975 noin 150 henkilöä. Lokakuussa 1984 tuli esille toisen nuorisotyöntekijän palkkaaminen. Eryteisesti häntä tarvittaisiin työhön tyttöjen parissa. Paikka oli kaksi kertaa auki, mutta hakemuksia ei lähetetty. Kirkkoherra Kajava oli kysellyt kesäteologi Riitta Kentalta, milloin hän valmistuisi. Kajava ilmeisesti arvosti häntä, vaikka Kentala oli otettu harjoitteluun Kalajoelle niukasti äänin 6 – 5. Niinpä virkanimike vaihdettiin lehtoriksi. Seppo Rasmus olisi halunnut, että laitetaan nuorisotyöntekijän virka vielä kerran auki.

Olemukseltaan iloinen Kentala viihtyi hyvin ensimmäisessä työpaikassaan Kalajoella. Varhaisnuorisotyö painottui arjessa, mutta toki hän kohtasi kaikenikäisiä nuoria. Yhteistyö Väinö Liimatan kanssa sujui myös. Kuitenkin hän suuntasi uusiin haasteisiin vuoden 1988 lopulla. Kentala jää eläkkeelle 2025 Oulujoelta yhtenä viimeisistä lehtoreista Suomessa. Toista kertaa tätä virkaa ei täytetty Kalajoella.

Kiviranta tarjosi uusia mahdollisuuksia nuorisotyölle. Jo ensimmäisen vuoden jälkeen todettiin sen olleen tehokkaassa käytössä. Silti vuoden 1989 lopulla Rauhan Sana pyysi Vihaspauhan alueen hallintaa. Heillä oli tarkoitus rakentaa sinne kesäkotia. Tämä hanke taisi hautautua laman alle. Kivirantakin laitettiin syksyllä 1992 talven ajaksi vain peruslämmölle.

Lukiolaisia askarruttavia kysymyksiä 1980 olivat naispappeus, avio- ja avoliitto, aktiiviurheilu, voiko kristitty olla kommunisti ja lestadiolaisten kielteinen kanta lähetystyöhön. Ainakin näistä kysyttiin piispa Rimpiläisen mielipidettä. Piispa Salmi ei vastannut kysymyksiin spontaanisti. Ne piti toimittaa hänelle etukäteen.

Erinomaisesti Himangalla työssään onnistunut Arja Kakkuri (nykyisin Peltoketo) valittiin lokakuussa 1990 nuorisotyöntekijäksi Kalajoelle. Hänen työ kauttaan rikkoivat lukuisat virkavapaudet. Ainakin ensimmäinen myönnettiin ilman sijaista. Kakkuri opiskeli teologiaa ja siirtyi viransijaiseksi Keravalle syksyllä 1995. Myöhemmin hän on toiminut pappina Nurmassa.

Pian Kakkurin lähdettyä kirkkoneuvosto katsoi, että nuorisotyötä pitäisi monipuolistaa, sillä rippikoulu käydään kiitettävästi mutta muuten osallistumien on vähäistä. Yhteistyö opiston ja rovastikunnan välillä oli kyllä vilkasta. Kesälle 1997 palkattiin taas kesäteologi. Työtä tehostettiin myös siten, että kesällä 1996 aloittaneelle Tanja Alasimille (Vähäoja) ei myönnetty enää sivutoimilupaa Kristilliselle opistolle 1998.

Kivirannassa majoitettiin korvauksetta Israelin ystäviä ja ylivieskalaisia sekä Tshernobylin lapsia 1993. Seuraavana vuonna majapaikka annettiin Slovakian jääkiekk junioreille. Vähän myöhemmin leirikeskusta vuokrattiin Murosseille. He olivat oululaisia luontoretkeilijöitä.

Markus Päivärinta aloitti 1999 kahden vuoden määräaikaisena nuorisotyöntekijänä, mutta virka vakinaistettiin. Samaan aikaan laajentunut esiopetus oli vienyt hyvinkin 200 lasta kerhoista. Kun syntyvyyskin oli laskenut, Kari Lauri ehdotti, että päiväkerhoihin otetaan jo kolmivuotiaat tenavat. Edellisenä vuonna tämä oli vielä tyrmätty.

Nuorten matkaa Petroskoihin avustettiin 5 000 eurolla 2002. Vuonna 2006 Päivärinnan työnkuva muutettiin. Siihen jäi rippikoulutyötä ja nuorisotyötä enää yhteensä 20 %. Arja Keskitalo otettiin tuolloin vuodeksi nuorisotyöntekijäksi. Seuraavana vuonna Reijo Karjalainen veti lennökkikerhoa Jokelan pappilan polttopuuvastossa. Aiemmin siellä oli musisoinut bändikerho.

Kun Markus Päivärinta työpanos kohdistui muualle, palkattiin talvella 2007 nuorisotyöntekijäksi Hanna Ruotsalainen ja määräaikaiseksi lastenohjaajaksi otettiin Pirkko Rahja. Tilojen osalta pyrittiin yhteistyöhön kaupungin kanssa.

Rautio Pyhäkoululaisten määrä laski 1970-luvun alussa 30 %. Suurta pudotusta ei selitä pelkästään lasten määrän väheneminen. Vt. kirkkoherra Taisto Mäkitalon johdolla kokoonnuttii pohtimaan työmenetelmiä. Seurakunta tilasi materiaaleja havainnollistamiseen ja opettajille Pyhäkoululehden. Pyhäkoulusihteeriksi valittiin Kaarina Niva 1973. Tuolloin kauimmin pyhäkoulun opettajana oli toiminut Maija Sihvonen. Pyhäkoulu toimi 1975 kuusi, opettajia oli yhdeksän ja lapsia niissä kävi noin 50.

Tilanne nähtiin sellaisena, että suuri joukko vanhemmista on välinpitämätön lasten käymiseen pyhäkoulussa. Jotkut kyllä huolehtivat jälkikasvunsa sinne, mutta on heitäkin, jotka kielsivät epäuskoisina tai muista syistä pyhäkoulun. Viittasiko muu syy vanhoillislestadiolaisiin? Ainakin Typössä opettajiksi pyydetyt kieltäytyivät. Hollannissa ja Huhtakylällä lapsia oli enää kolme ja kaksi. Se oli liian vähän. Vuonna 1980 pyhäkouluun osallistui 48 lasta neljässä paikassa. Silloin opettajina käytettiin lukiolaisiakin.

Jostain syystä Rautioon suunniteltu rovastikunnan lapsityön juhla peruuntui 1983. Keskustan ja Pöllän pyhäkoulut yhdistettiin 1984. Lapsista oli pulaa nimenomaan keskustassa. Kun vuonna 1986 vietettiin pyhäkoulutyön 200-vuotisjuhlaa, järjestettiin erityinen oma juhla Raution lapsille.

Päiväkehotyö oli alkanut spontaanisti pappilan kuivaushuoneessa. Toiminta oli pysähdyksissä syksyllä 1975. Ongelma oli ilmeisesti tilan puute. Silloin katseet käännettiin kunnan vuokraamaan säästöpankin kerhuhuoneeseen. Ohjaajistakin oli pulaa. Aluksi vastuuta kantoivat Anja Taanila, Mailis Keskisipilä ja Helmi Hillukkala. Kolmivuotiaita pidettiin vielä liian pieninä päiväkerhoon, mutta yksi kuusivuotias kehitysvammainen lapsi kutsuttiin ”ilomieliin” äitinsä kanssa mukaan.

Kärkisissä kerhoa ei voitu pitää, koska valittu ohjaaja kieltäytyi. Pöytäkirjaan merkittiin vanhoillisten eristäytyneen yhteisestä seurakuntaelämästä ja sen haittaavan toimintaa. Päiväkerholaisten määrä nousi silti melkein kolminkertaiseksi 1980-luvulla. Heitä oli 53. Seuraavana vuonna perustettiin osa-aikainen lastenohjaaja-pyhäkoulusihteerin toimi. Apuna oli seurakuntakodin hyvä toimitila. Lauantai oli havaittu huonoksi kerhopäiväksi. Päiväkerho aloitettiin Kärkisissäkin 1996. Vuonna 2007 toiminta muutettiin jokaviikkoiseksi. Aiemmin oli kokoonnuttu vain joka toinen viikko.

Nuorisotyötä oli yritetty, mutta siitä vastasi aluksi partio. Sen toiminnassa oli aaltoliikettä. Hetkeksi toiminta jopa lakkasi kokonaan, mutta 1991 partio elpyi Kullervo Niemelän johdolla Vääräjoen Vartijoiden nimellä. Vaikka vetäjä vaihtui, toiminta pysyi vireänä 2000-luvun puolellakin.

Kesäteologi palkattiin ainakin 1974 ja 1975 ja vuonna 1976 nuorisoalaa opiskeleva Tuula Kantola. Ensimmäisenä meriittinä mainittiin hänen rautiolaisuutensa. Tuolloin koko kirkkoneuvosto osallistui rippilasten kuulusteluun. Huolenaiheena oli kaksi tyttöä, jotka olivat omaksuneet ”hämmästyttävän pitkälle jehovan todistajien opit”. Heidät hyväksyttiin konfirmoitavaksi, jos tytöt pääsisivät vanhempiensa kanssa yhteisymmärrykseen. Silti piispa Leinoselle nuorison tilanne kuvattiin valoisana, sillä nuorisoseura toimi vilkkaasti ja sieltä siirtyy nuoria mukaan seurakuntaan. Jotkut kyllä olivat varovasti eri mieltä ja lääninrovasti Pyy valitti, että Raution levottomat nuoret tulevat Ylivieskaan.

Mietittiin nuorisotyön yhdistämistä joko diakonissan tai kanttorin virkaan. Osa halusi valita miehen, koska hän saisi muutoin vaikeasti houkuteltavat pojat paremmin mukaan toimintaan. Osa katsoi naisen pääsevän lähemmäksi sielunhoidossa. Tehtävä yhdistettiin kanttorin virkaan 1980, mutta se jäi väliaikaisratkaisuksi. Vuoden 1977 nuorisonohjaajajarjoittelijaksi valittiin Rauno Sipilä. Työalalle oli myyty arpoja ja saatu nettona 385 markkaa.

Merkittävä parannus niin lapsi- kuin nuorisotyöhön oli seurakuntakodin valmistuminen. Piristys oli varmasti myös se, että kesällä 1980 saatiin vieraaksi noin 40 kittiläläistä seurakuntanuorta. Tuolloin nuoriso-ohjaajajarjoittelijaksi oli otettu Kaija-Leena Salsola. Kesäretkiä tehtiin mm. Keuruulle ja Kalajoelle. Pitkäjärven leirimaja saatiin myös käyttöön. Talven 1984 lasketteluretkeä Hiekkasärkille kutsuttiin jo perinteiseksi. Vuoden kuluttua järjestettiin hiihtokilpailut ja perheilta, johon kutsuttiin psykologi Arja Pursiainen alustamaan. Tosin talvisin nuorisotyö oli melkein lamassa koulujen ja työntekijän puutteen vuoksi.

Rippikoulua pidettiin kouluilla 1960-luvun lopulla, mutta pian nuoria lähti rippikouluun Ruonalle. Kokemukset olivat hyviä. Apuopettajaksi sinne palkattiin Rauhan Sanasta Jorma Aspegrén ja opettaja Inkeri Korkeakoski. Kaikille Ruona ei varmaan sopinut, koska siellä oli rauhansanalainen kirkkoherrakin. Rippikoulun osalta piispa Rimpiläinen huomautti, että käytetty työkirja ei ole piispainkokouksen hyväksymä. Vuonna 1993 osa rippikoulusta pidettiin Saukkovaarassa.

Vuonna 1988 seurakunnan nuorisotyön varoista annettiin vanhoillislestadiolaisille 16 %. Osuus päiväkerho- ja pyhäkoulutyössä oli pienempi. Vähitellen jako kahtia johti seurakunnan pyhäkoulujen ja päiväkerhojen lakkaamiseen liian vähäisen osallistumisen vuoksi. Eiten se ilmeni Typössä ja Kärkisissä. Vuonna 1995 seurakunnan pyhäkouluissa kävi 37 lasta ja vanhoillisten kouluissa 66. Päiväkerholaisia seurakunnalla oli 41 ja vanhoillisilla 29. Tuolloin suostuttiin siihen, että koko nuorisotyö hoidetaan Kalajoelta käsin. Vanhoilliset pitivät nuorteniltoja yhdessä Kalajoen, Mehtäkylän ja Alavieskan RY:n kanssa. Seurakunnan jakautuneisuus näkyi rippikoulussakin. Sen kävi 1994 Rautiossa kymmenen teiniä, yhdistysten kouluissa kahdeksan ja yksi Kalajoella.

Tanja Alasimi vei nuoria Ylivieskaan Joki-Gospeliin ja pelaamaan salibändyä Alavieskaan. Vuonna 1998 varhaisnuorille oli kaksi sählykerhoa nuorisoseurantalolla. Aktiiveja oli 15 ja heistä poikia 13. Oli löydetty poikia kiinnostavaa toimintaa, mutta parin vuoden kulutta vaadittiin asianmukaista valvontaa pelaamiseen. Palautetta oli tullut! Nuorteniltoja oli vain kaksi, joihin osallistui vain noin viisi teiniä. Partiossa nuoria kävi enemmän. Petroskoin retkelle osallistui kaksi.

Lapsiparkkitoiminta virisi syksyllä 1998 pian lastenohjaaja Riitta Ainali aloitti äiti-lapsi -piirin. Vuoden 2000 alusta varhaiskasvatus- nuoriso- ja rippikoulutyö toteutettiin seurakuntayhtymän puitteissa. Päiväkerho ja partio toimivat vilkkaasti. Seurakunnan rippikoulussa kävi vain puolet teineistä.

Himanka Päiväkerhotoiminnan käynnistivät 1969 kirkkoherra Pöyhtäriin vaimo Aulikki ja kunnanjohtajan vaimo Tellervo Kallinen. Äiteinä he ymmärsivät sen tarpeen. Lapsityön ensimmäisiä ohjaajia olivat Hilka Tyvi, Tuulikki Reinikainen ja Eija Tulasalo. Vuonna 1998 päiväkerhoja kokoontui seurakuntakodilla seitsemän ryhmää, Pakkalan seuratuvalle kaksi ryhmää ja Hillilän koululla yksi ryhmä. Kerhot olivat kolmesta kuuteen vuotiaalle. Ulkoilupäivät pidettiin urheilukentällä, jossa oli sopivan kokoinen liukumäki.

Pyhäkoulutyö oli suhteellisen vilkasta. Vuonna 1997 piirejä oli seitsemän ja niihin osallistui 111 lasta. Tyttöjä kävi hiukan enemmän kuin poikia. Kylästä riippuen pyhäkoulu kiersi kodeissa, pidettiin koululla, rukoushuoneella, seuratuvalle tai seurakuntakodilla. Pyhäkoululaiset retkeilivät innokkaasti kuten nuorisotyössä käyneet lapset. Kolme kertaa vuodessa järjestettiin perhepyhäkoulu. Pyhäkoulusihteereinä toimivat mm. Hilka Tyvi, Reeta Pakkala ja Hannele Pakkala.

Kirkkoherra Pöyhtäri osallistui nuorisotyöhön ahkerasti. Seurakuntakoti ja Ruona tarjosivat työlle hyvät puitteet. Ruonalle tultiin Kalajoelta purjehtimalla ja moottoripyörällä Kärkisen kautta. Kerran syksyä kohti hämärtyvä ilta aiheutti ongelman, kun ajopelin lamppu ei toiminut. Palo Ruonalle voitti. Ajaja otti käteensä vain taskulampun. Nykyisen K-kaupan luona havaittiin poliisi ajoissa. Pysähdyttiin ja odotettiin lainvalvojen poistuminen. Lopulta päästiin Ruonalle.

Kesäksi nuorisotyöhön palkattiin eri nimikkeillä henkilö. Papeiksi heistä valmistuivat Mikko Pöyhtäri, Seppo Kinaret, Jukka Joensuu ja Jarkko Kuusisto. Juhani Lindellin panos oli merkittävä. Nuorisotyönohjaan virkaa käsiteltiin useasti. Kun piispa Rimpiläinen kehotti, toimeen ryhdyttiin. Ensimmäisenä aloitti Kuusamoon muuttanut Hilka Koiso 1981. Kalajokisen Taina Prittisen (Phu) aikana 1983 – 1985 toiminta vilkastui. Idearikas Arja Kakkuri (Peltoketo) lähti Kalajoelle ja valmistui myöhemmin papiksi. Työntekijät ovat vaihtuneet varsin usein. Pitempiaikaisia ovat olleet Aki Mäki-Leppilampi ja Markus Lindell.

Varhaisnuoret tekivät muutamia retkiä. Suosituin oli loppukesän matka Särkänniemeeseen. Silloin kaksi linja-autoa täyttyi. Kokkolan uimahallissa käytiin ja Ruonalle kokoonnuttiin kahden tai kolmen päivän viikonloppuleireille. Musiikki- ja lähetystyön kanssa järjestettiin yhteisiä koko perheen konsertteja ja musiikkitapahtumia.

Vuonna 1998 nuorisotyössä päätapahtuma oli perjantaisin järjestetty nuortenilta. Niihin kokoontui yli 20 nuorta laulamaan, kuuntelemaan raamattuopetusta, pelaamaan ja osallistumaan leikkimielisiin kilpailuihin. Silloin tällöin osallistuttiin gospel-konsertteihin. Dynaamisen Opetuslapseuden DOK-ryhmä kokoontui keskiviikkoisin. Laskiaistempauksessa autettiin yhteisvastuukeräystä. Rovastikunnalliset tapahtumat Himangalla järjestettiin maaliskuussa ja adventtina. Linja-auto kuljetti jo 1970-luvulla oman rovastikunnan tilaisuuksiin. Lähtijöitä oli vähän, sillä Pohjanpään kylistä menttiin silloin mieluummin Kalajoelle. Lindellin aikana kuudesluokkalaisille suunnattu Donkkis oli suosittu ja muutenkin nuorisotyö toimi pirteästi.

Partio toimi Himangalla vilkkaasti. Sitä auttoi Rauman karilta saatu oma toimitila Partiokolo. Partiolaiset ovat osallistuneet itsenäisyyspäivän jumalanpalveluksiin ja eri tilaisuuksiin sankarihautausmaalla lippuvartiossa. Vielä 1970-luvun alussa opettaja Olavi Himankaa kehoitettiin jättämään partio toiminta tai lähtemään paikkakunnalta, mutta politiikan laineet tasoittuivat. Koulun ja seurakunnan yhteistyö oli hyvä. Yksi persoonallisimmista tapahtumista oli Antti Lapionojan keskiajalta innoituksen saanut ”aasinkorvajumalanpalvelus”. Niin vain yläkoululaisetkin pitivät itse tehtyjä aasinkorvia mielellään päässään kirkossa.

5.7. Diakoniatyön kirjo laajeni

Kalajoki Vuonna 1970 seurakuntasisar teki 647 kotikäyntiä 254 eri kodissa. Jo tuolloin todettiin, että vanhustyö on virassa tärkeintä. Vuonna 1972 säädetty kansanterveyslaki vahvisti trendiä pois sairaanhoidosta. Silti sairauteen liittyvät palvelut säilyivät välillä yllättävänkin runsaina.

Vuonna 1968 kerättiin työttömille. Kymmenen työtöntä sai jouluksi sata markkaa. Kalajokisia oli usein vankilassa kolme. Heille lähetettiin joulupaketit. Kerran kustannettiin yhdelle vangille tekohampaat. Yhteisvastuukeräys työllisti vuosittain. Viimeistään 1980 tulos ylitti hiippakunnan keskiarvon, mutta jäi alle valtakunnan keskiarvon. Tilapäinen notkahdus yhteisvastuukeräyksessä tapahtui 1991. Sen aiheutti kotimaan kohteena ollut ylivelkaisia auttanut Takuusäätiö. Silti samaan aikaan oli nousussa järjestäytyneet lähimmäispalvelu.

Diakonissalla oli asiakaskontakteja vuosittain 1980-luvulla 615 – 863. Kotikäyntejä hän teki keskimäärin 443 vuodessa ja vastaanotolla asiakkaita kävi keskimäärin 178 henkilöä. Työn puutetta ei siis ollut. Talouden kriisi ja työttömyys 1990-luvun alussa toivat uusia haasteita. Seurakunnan ”ruokapankkia” voi hyvin verrata diakonissan sotien jälkeisinä vuosina jakamiin avustuspaketteihin. Nuorten työllistämiskampanjaan lahjoitettiin kesällä 1993 diakonia- ja yhteisvastuurahoista 10 000 markkaa ja vähän myöhemmin avustettiin velkaneuvontaakin.

Osa palveluista toteutettiin rovastikunnan puitteissa. Perheneuvonta toimi Oulaisissa, Palvelevaa puhelinta rahoitettiin, sairaalasielunhoitoa tuettiin Oulaskankaalla, Visalassa niin kauan kuin se toimi ja Tahkokankaalla. Oulussa asuvan kehitysvammaisten papin palkkaan osallistutaan myös. Perheasiainkeskus perustettiin 1988. Toinen perheneuvoja palkattiin sinne elokuussa 1995.

Nuorisopastori Tapio Saunaselle kuului vastuuta diakoniatyöstä. Myöhemmin työala kuului mm. Eija Nivalalle. Diakonissaksi valittiin Tuula Kurikkala 1968 ja Leena Vesterinen 1973. Vaihtuvuutta virassa oli myöhemminkin. Leena Mikkosen jäätyä eläkkeelle Ulla Ketonen aloitti talvella 2008. Ajankuva oli se, että diakoniatoimistoon rakennettiin varapoistumistie. Vapaaehtoisia toivottiin lisää mukaan.

Asiakaskontakteista 2000-luvun alussa kohdistui alaikäisiin lähes viisi prosenttia ja alle 40-vuotiaisiin aikuisiin lähes 19 %. Lähes kolmanneksen kontakteista saivat 40 – 64 -vuotiaat. Nuorempien eläkeläisten osuus oli hiukan alle 19 % ja yli 75-vuotiaiden osuus oli neljännes. Diakoniatyö kohdistui siis varsin lavasti kaikenikäisiin. Lähes kolmannes kontaktien syistä liittyi ihmissuhdekysymyksiin. Sairauteen liittyi yhä 30 % tapaamisista. Työ, työttömyys tai talous oli melkein yhtä yleinen peruste. Noin joka kymmenes tapaaminen liittyi muihin syihin.

Diakonissan vuonna 1953 valmistunut virka-asunto oli epäkäytännöllinen ja kovin pieni: vain 20 m². Seurakuntasisar Mikkonen pyysi sitä muutettavaksi perheasunnoksi 1980. Tilanne yritettiin parantaa tehokkaammin vasta kolmen vuoden kuluttua. Asunto osoitettiin Hietalan pappilasta ja puuttuvasta kamarista maksettaisiin 170 markan korvaus. Mikkonen muutti kuitenkin omakotitaloon.

Rautio Piispa Leinonen antoi tunnustusta Raution diakoniatyölle, vaikka viranhaltijaa ei ollutkaan. Presidentin kanslia oli ohjannut seurakunnalle erään rautiolaisen avustusanomuksen. Liitteenä oli sosiaalilautakunnan lausunto. Seurakunta totesi, että rahaa ei ole, mutta jos hätä on, käännytään hiippakunnan diakoniarahaston puoleen.

Vanhustenkerho oli toiminut pappilassa. Kerhoa järjestämään valittiin Hilja Paananen 1975. Arvo Hillukkala esitti seuraavana vuonna, että Kalajoen diakonissa kävisi ”joskus” Rautiossa. Diakonissan tarve tiedostettiin kuten myös resurssien puute. Syvä huoli alkoholinkäytön lisääntymisestä esitettiin silloin tällöin ja useammin kuin Kalajoella.

Viran päätoimisuutta mietittiin. Yksi malli oli yhteinen virka Kalajoen kanssa. Silloin sijaintipaikan pitäisi olla Rautio ja viran kylkeen liitettynä vielä lapsi- ja nuorisotyötä. Toinen malli oli diakonissan ja kanttorin virkojen yhdistäminen. Kolmas kombinaatiokin oli esillä. Tässä suhteessa pienuus ei ollut etu.

Yhteisvastuukeräys tuotti jo 1980 hiukan yli hiippakunnan keskiarvon. Piispa Rimpiläinen jyrähti tuolloin, milloin Rautio on saanut luvan olla täyttämättä diakonissan virkaa. Vastattiin, että diakonissaa oli yritetty

saada yhdeksi päiväksi viikossa. Aessori Mustakallio totesi, että työajan jakaminen ei ole ongelmatonta, koska diakonissalla on kaksi vapaapäivää viikossa, mutta ei työaikaa. Kirkkolain mukaan pitäisi olla päätoiminen työntekijä. Vaikeus olisi myös löytää työntekijä Rautioon. Alavieskalla oli yhteinen virka Ylivieskan kanssa, mutta byrokratia oli heillä helpompi kuin yhtymässä.

Talvella 1981 oltiin yhteydessä Alavieskaan. Tarjottiin yhteistä virkaa, jossa työajasta kaksi päivää viikossa tehtäisiin Rautiossa. Samaa esitettiin Kalajoelle ehdolla, että viranhaltija asuisi Rautiossa. Tilanne ratkesi sillä, että kirkkoherra Hirvilammin vaimo Anna-Liisa, jolla oli sairaanhoitajan koulutus, otti tehtävän vastaan osa-aikaisesti.

Tuomiokapituli ei suostunut antamaan vapautusta enää vuodelle 1983. Diakonissan virkaan suunniteltiin lisättäväksi lapsityön tehtävät. Pian selvisi, että osa-aikainen vapautus voitaisiin saada. Se kesti vuoden 1987 loppuun asti. Tehtävään valittiin sen ainoa hakija 53-vuotias Aili Yli-Knuutila. Tuliko hän lainkaan, koska Tyne Louhimäki erosi virasta kesällä 1988?

Huhtikuussa 1991 jouduttiin ottamaan epäpätevä diakonissa. Neljän vuoden kuluttua diakonissa hoiti virkaa Kalajoella 60 % ja Rautiossa 40 %. Asiakaskontakteja kertyi silti jopa 700 vuodessa. Tarkka erittely löytyy vuodelta 1995: asiakaskontakteja oli 534, joista vastaanotolla 105. Kodeissa niitä tapahtui 429, virkakäyntejä kodeissa oli 281, kouluissa kolme ja laitoksissa 20. Seuraavana vuonna varttuneiden retkillä kävi 140 henkilöä, perheretkillä 80 ja omaishoitajien retkellä kuusi. Toimintaa oli!

Pitkäaikaisin diakonian ”työntekijä” eli vaivaisukko joutui ilkeiden kohteeksi. Pöytäkirjan mukaan se oli rikottu. Tekijät saatiin selville ja korjauskuluina he maksoivat 120 markkaa. Kerta ei ollut ensimmäinen eikä viimeinen.

Vuonna 2001 diakonissa Tuulikki Ainalin työajasta kului Rautioon kaksikolmasosa ja loput Kalajoelle. Hän huokasi, että työaika on vaikea jakaa tasapuolisesti niin, että ehtisi hoitaa Raution kotikäynnit ja kerhot. Ainalin aikana puhelinasiakkaiden osuus kasvoi merkittävästi. Yhteistyö veteraanien kanssa toimi sujuvasti. Joulukuussa 2003 Salme Heikkilä valittiin diakonissaksi äänin 11 – 5.

Himanka Kehitys- ja aistivammaiset alettiin huomioida aktiivisesti 1970-luvun alussa. Köyhiä teinejä autettiin opiskelemaan. Aluksi tuettiin matkoja ammattikouluun. Syksyllä 1972 käynnistyi opintotukirengas, jonka jäsenet lahjoittivat tukirahaa lukiolaisille. Liisa Sipi oli ensimmäinen kansainvälisen diakoniatyön yhdyshenkilö.

Vuonna 1972 seurakunnan oli pakko täyttää diakoniatyön virka. Kirkkohallitukselta saatiin aluksi 10 000 markan tuki. Virkaan valittiin Sirkka Märsylä (tuolloin Tuomaala). Diakonissalle säilytettiin nuorisotyötäkin, mutta erityisesti tarvetta nähtiin vanhustyössä ja koulutuksessa. Näyttäisi siltä, että virkaan oli toivottu miestä. Märsylä aloitti kesällä työnsä suoraan rippikoulu- ja Lapin leireillä. Oman sävynsä työhön toi se, että kirkkoherra Pöytäkirjan toimesta Himanka oli valittu juuri sosiaalieettiseksi seurakunnaksi. Projektin puitteissa mm. käytiin tapaamassa Ruotsiin muuttaneita himankalaisia. Yhteistyö kunnan (Sirkka Niemelä, Irja Pirkola ja Seija Tikkanen) kanssa sujui mallikkaasti.

Sirkka Märsylä irtisanoutui elokuussa 1975, kun hän muutti puolison työn vuoksi etelään. Posiolla vuodesta 1964 työskennellyt diakoni Hilka Tyvi aloitti viranhoidon lokakuussa 1975. Häntä oli kiinnostanut virkaan liitetty nuorisotyö. Tyvi jatkoi vuoteen 1996 asti, jolloin hän erosi terveydellisistä syistä. Eläkkeellä hän asui Himangalla, jonne hänet on myös haudattu.

Tyvin uran loppua varjosti ankara lama. Hän totesi, että seurakunnalta ei silti helposti pyydetty taloudellista tai muutakaan tukea. Siksi seurakunnan työntekijöillä pitäisi olla enemmän rohkeutta. Vuonna 1992 oli paljon avio- ja avoeroja. Tyvi pohti, johtuiko se lamasta. Hän jatkoi, että ihminen kokee menettävänsä

ihmisarvon, kun menee taloudellisesti huonosti. Etenkin mielenterveystyöhön diakoni kaipasi lisää vapaaehtoisia.

Vuoden verran väliaikaisena virkaa hoiti nuori ja reipas Laura Rontti Kuusamosta. Kalajoella syntynyt Riitta-Liisa Palovaara (o.s. Hemmilä) siirtyi Karijoen vanhainkodin sairaanhoitajan virasta Himangalle 1997. Tällöin diakoniakylätoimikunnat toimivat virkeästi, työttömille järjestettiin ruokailuja ja kunnan toiveesta käynnistettiin Tummunkamari. Vapaaehtoisia diakoniatyössä oli parhaillaan jopa 200 henkilöä. Tosin päivän työkkin riitti tilastoon pääsyyn.

Diakonissan vuorotteluvapaan sijaisena oli kolme kuukautta vuonna 2003 Heli Heikkilä ja lomasijaisuuksia hoiti myös Pirkko Puhakka. Ennen seurakuntaliitosta tilattiin koteihin jaettavaa uusia virsikirjoja Himangan seurakunnan logolla. Jo ensimmäisenä päivänä niitä haettiin seurakuntakodilta 500 kappaletta! Kun Palovaara siirtyi 2013 Simoon, väliaikaisena virkaa hoiti ensimmäisen kerran mies. Antti Härkönen oli puolisen vuotta Himangalla. Hänen kotikäyntinsä ovat jääneet vanhusten mieleen.

5.8. Lähetystyö ja kansainvälinen diakonia aktivoituivat

Suomalaisten lähetystyöntekijöiden määrä kaksinkertaistui vuosien 1980 ja 1995 välillä, mutta laski sen jälkeen selvästi. Kun valtio sitoutui entistä laajempiin kehitysyhteistyöohjelmiin, lähetysjärjestöillä oli tarvittavaa osaamista. Ne saivat monia projekteja hoidettavakseen, mutta niissä varoja ei saanut käyttää suoraan hengelliseen työhön. Neuvostoliiton romahdus avasi laajan toimintakentän lähialueelle.

Lähetystoimikunnan puheenjohtaja oli kirkkoherra Kajava ja sihteeri Iida Isokääntä 1970-luvun alussa. Työn painopiste oli oman nimikkolähetin Toini Hihnalan tukeminen. Työn kehittämiseksi laitettiin ideapankki seurakuntakodille. Vuonna 1971 keräyksellä, myyjäisillä, kahvi- ja arpajaistuotolla kertyi tuloa lähes 3 200 markkaa. Tilaisuuksissa kävi paljon väkeä, mutta paras tuotto tuli keräyksellä. Raha jaettiin tasan Hihnalle ja uusheräyksen kautta SLS:lle.

Jotkut epäilivät lähetystyötä. Keväällä 1971 Harri Myllyniemi, Eino Ojala ja Niilo Mäkelä ilmoittivat, että eivät voi olla mukana lähetystyössä, koska pelkäsivät ekumeniaa. He eivät vastusta, mutta eivät myöskään tue lähetystyötä. Marraskuussa 1977 Anja Sorvari esitti lähetystyön määrärahojen poistoa talousarviosta ”epäraamatullisena!” Seuraavana vuonna poistoesityksen tekivät Arvo Pyykölä ja Niilo Mäkinen. Myöskään Lapiosalmen säätiölle he eivät halunneet tukea. Miehet vastustivat myös hiippakunnan esittämää 4 000 markan tukea Etiopiaan. Viimeisen kerran lähetysrahoista äänestettiin 1981. Vastustajat olivat vanhoillislestadiolaisilta. Kirkkoherra Kajavan mukaa kyse oli siitä, että tuki kanavoitiin SLS:n ja muiden kirkon virallisten lähetysjärjestöjen kautta.

Syksyisin ryhdyttiin pitämään lähetysviikko. Toini Hihnala tuli toisen kautensa loputtua Kalajoelle 1974. Seuraavana vuonna Angolasta palannut Ritva Marttala kävi Kalajoella. Samana vuonna Kalajoella pidettiin rovastikunnan lähetysjuhla. Vuoden lopulla nuoret järjestivät vielä Lähetys safari-illan kaikenikäisille. Lähetyskannatus nousi lähes 48 500 markkaan aktiivisen vapaaehtoistyön ansiosta. Seurakunnan budjetissa oli vain 1 500 markkaa.

Lähetys sihteeri vaihtui 1977. Iida Isokääntä paikan otti tuolloin vastaan Ritva Paanalahti. Hän pyysi eroa elokuussa 1983. Seuraajan valinta ei ollut helppo. Puuttuiko halukkaita? Vuonna 1988 tehtävä muutettiin palkkiotoimiseksi. Opistolla järjestettiin hiippa- ja rovastikunnan lähetyskurssi 1979. Parin vuoden kuluttua musiikkiryhmä Taiwanilta vieraili Kalajoella.

Lähetysrenkaalle avattiin tili 1980. Vuonna 1984 lähetyskokonaiskannatus oli jo 161 700 markkaa. ”Päiväpakanoiden” kirpputori oli ollut menestys. Varsinkin vuosi 1989 oli hyvä, kun hiippakunnan lähetysjuhlat järjestettiin Kalajoella. Samaan aikaan mietittiin lähetyskynttelikön laittamista kirkkoon.

Vuonna 1984 rahasta tilitettiin Lähetysseuran kautta 2/3 ja Uusheräyksen kautta kolmannes. Budjettiavustus meni kokonaan Lähetysseuralle. Oulun Piipiaseuralle annettiin 500 markkaa jo 1979 ja mustalaislähetyskelle muodollinen 60 markkaa. Merimieslähetys sai 5 825 markkaa ja summaa lisättiin vielä myöhemmin. Kalajoen käräjien 150-vuotisjuhlat tuottivat 70 400 markkaa. Siitä annettiin 70 % SLS:lle ja 30 % Herättäjähdistykselle. Vuonna 1992 erityisesti Sley ja Kansanlähetys lisäsivät toimintaansa. Esimerkiksi Anja Vuollet, joka oli valittu lähetystoimikuntaan syksyllä 1976, oli kysynyt jako-osuuksien määräytymisestä.

Nimikkolähettien määrä kasvoi. Vuonna 1980 Reino ja Hilla Junntila olivat Pakistanissa. Vuosikymmenen lopulla Toini Hihnala työskenteli Botswanaassa ja Ulla Junntila Pakistanissa. Nimikkosopimus oli myös Elisa ja Samuli Murajan kanssa. He toimivat Pakistanissa Peshawarissa St. Johnin koulussa. Pakistanin koulun tuki lopetettiin 1994. Apua meni Senegaliinkin.

Vuotavan katon korjaamiseen unkarilaisessa kirkossa myönnettiin vuoden 1989 lopulla 5 000 markkaa. Rovastikunta solmi ystävyysuhteen Petroskoin kanssa. Kirkon rakentamiseen sinne myönnettiin aluksi suuri summa ja sitten vähän lisää. Työ eteni hitaasti, koska harjannostajaiset pidettiin vasta kesällä 2006. Rovastikunnasta sinne menttiin linja-autolla. Vihkiäisiin lähti pienempi joukko 2009. Toki Petroskoin seurakuntaa autettiin muutoinkin. Marin tasavaltaan annettiin 1 500 markka 1996 ja kymmenen vuoden kuluttua tuhat euroa Pietarin Pyhän Marian kirkon urkuihin.

Siltalenkki-tempaus onnistui hyvin 1990. Merkittävä päätös tehtiin huhtikuussa 1993, kun ns. Malmbergin tupa päätettiin korjata lähetyskahvilaksi. Samalla pelastettiin Jokelan pappilan vasemmalla puolella sijaitseva vanha renkitupa ja MLL:n entinen neuvola ihmisten kohtauspaikaksi. Se pyörii jopa vuosittain 70 vapaaehtoisen voimin ja on tuottanut lähetyskelle vuosien saatossa uskomattoman paljon. Heti ensimmäisenä kesänä saatiin jo 17 000 markkaa, vaikka ulkokalusteita ostettiin vasta seuraavaksi kesäksi. Samaan aikaan lähetysrenkaan toiminta alkoi hiipua.

Sley ehdotti nimikkosopimusta seurakunnalle 1990. Siitä kieltäydyttiin sillä perusteella, että tähän asti oli toimittu vain Lähetysseuran kanssa. Uutta yritystä 1992 Papua-Uusi-Guinean työn tukemiseksi ei ainakaan suoralta kädeltä torjuttu. Anja Vuollet lähetettiin Sleyn kesäjuhlille Veteliin seurakunnan edustajana.

Vuonna 1996 pidettiin seurakuntakodilla kolme iltatilaisuutta, jossa järjestöt esittelivät toimintaansa. Ensimmäisessä esillä oli Lähetysseura, toisessa Sley ja Kansanlähetys ja kolmannessa Piipiaseura ja Sanansaattajat. Tässä vaiheessa hiukan yli 100 000 markan tuki jakautui seuraavasti: Lähetysseuralle 48 %, Kansanlähetyskelle 14 %, Sleylle 13 %, Kirkon Ulkomaanavulle ja idän työlle molemmille viisi prosenttia: lisäksi Lapiosalmen säätiö sai vähän.

Suuria muutoksia jakosuhteessa ei tapahtunut. Vuonna 1998 mukaan pääsi vielä Sansa vähäisellä osuudella. Kansanlähetyskseen työ painottui Inkeriin ja sen saamaa suurehkoa summaa selittää osin yksi lahjoittaja, joka antoi aina todella paljon. Kuriositeettina mainittakoon, että Väinö Liimatta ehdotti käytöstä poistetun rukoushuoneen mattoja lähettäväksi Viroon.

Keväällä 1997 Lähetystoimikunta ehdotti Israelin lähetin Toini Suopellonmaalle sopimusta ja vuoden kuluttua Eija ja Juha Nivalalle. He toimivat Angolassa vuoteen 2003 asti. Kirkkoherra Hirvilammin kertomus Etiopiasta oli jättänyt kipinän nuoreen Juha Nivalaan. Kappalaisena Eija Nivalan työnkuvaan liitettiin lähetystyö. Sopimuksen päätyttyä Sleyn Japanin lähettien Merja ja Aarre Kauran kanssa siirrettiin tuki Miki Okadalle. Kun Toini Hihnala lopulta jäi Suomeen, hän toimi yhä aktiivisesti lähetyskseen hyväksi ja kirjoitti muistelmat Kipinän kuljettama.

Lähetyskseen vapaaehtoisen kannatuksen uusi huippu saavutettiin juhluvuonna 2009. Seurakuntalaista kohti saatiin melkein 14, 90 euroa, mutta ei se paljon hiipunut seuraavana vuonnakaan. Säästösyistä täyttämättä jätettyyn lähetysseuranteen tehtävään otettiin Markus Päivärinta. Aluksi hänen työajastaan lähetyskseen

lohkaistiin 40 % ja sitten titteli muutettiin lähetys- ja tiedotussihteeriksi. Päivärinnan jäätyä pois Rauli Junttila pyysi tehtävään Anna-Maija Pakkalan lokakuussa 2009.

Iso hanke laitettiin alulle syyskuussa 2007. Lähetystoimi suunnitteli matkaa Egyptiin. Ehtona oli se, että lähtijöitä olisi vähintään 20. Lähetykselle budjetoitiin 2,5 %. Seurakunnan taloudellinen tilanne toi joskus muutoksia osuuteen. Tarkastelujakson päättyessä Kalajoen seurakunnalla oli lähetyskohteita Angolassa, Inkerissä, Israelissa ja Japanissa.

Rautio Aluksi lähetysstihteerin tehtävä säilytettiin kirkkoherralle. Vuonna 1973 lähetysstihteeriksi valittiin Auli Mustasaari. Helmi Hillukkala vaihtui 1987 Kaarina Nivaan, joka erosi vuoden 1988 lopussa ja Rauno Kotiaho oli lähetysstihteerinä vuoteen 1994 asti. Seuraajan löytäminen vei aikaa, mutta lopulta Helvi Sorvari suostui. Kalajoen lähetystoimikunta halusi neuvotella yhteisestä lähetysstihteeristä Raution kanssa 1992. Raution toimikunta puolestaan kutsui Kalajoen toimikunnan ”järven rannalle” keväällä 1999.

Toini Hihnala oli Rautionkin nimikkolähetti. Lähetyskannatus Rautiossa oli 1970-luvun alussa hyvin vaatimatonta: vain 60 penniä seurakuntalaista kohti. Muutos oli kuitenkin nopea, sillä 1976 se oli jo 8,20 markkaa jäseneltä. Pian Rautio oli hiippakunnan neljänneksi aktiivisin lähetystyön alalla ja vuonna 1987 jo kolmas. Tuolloin Raution nimikkokohde oli Israelin raamattulähetys. Varat kanavoitiin Lähetysseuran kautta. Sley'n pyyntö tuesta läheteilleen torjuttiin yksimielisesti 1980. Silti yhteistyötä ehdotettiin seuraavana vuonnakin. Jaakko Rantamäki sai ainakin pitää Sley'n lähetysillan keväällä 1983.

Myös Rautiossa vanhoillislestadiolaiset vastustivat lähetystyön määrärahoja. Kalle Rautakoski halusi 1981 pöytäkirjaan vielä lausuman: ”Ei toinen sokea voi toista sokeaa taluttaa.” Silti lähetystyölle avattiin tukirengas parin vuoden kuluttua. Kirkkoherra Hirvilampi toi lähetystä lähelle näyttämällä ottamiaan dioja Tansaniasta ja vuonna 1984 saatiin vieras Etiopiasta.

Varoja kerättiin samalla menetelmillä kuin muuallakin. Persoonallisia tapoja olivat juhannusheran ja omenoiden myynti. Omenia lahjoitettiin Rautioon Liedosta. Niillä saatiin peräti reippaasti yli 2 000 markkaa. Lähetystoimikunta pohti 1981, jos Etelä-Suomen seurakunnilta saataisiin vielä hyviä talviomenoita, niitä otettaisiin 300 kiloa. Lähetysrenkaaseen oli liittynyt tuolloin seitsemän lahjoittajaa. Lähetystyön johtokunta järjesti gospel-messunkin. Valitettavasti lähetystyön johtokunnan pöytäkirjaa pidettiin ilmeisesti vain kirkkoherra Hirvilammen aikana.

Avustettavien lähetysjärjestöjen kirjo laajeni 1980-luvun lopulla, kun periaatteeksi päätettiin rahan antaminen vapaaehtoisen kannatuksen perusteella. Hannu Sipilä esitti sitkeästi vuosittain Kansanlähetyskseen annettavien varojen siirtämistä Lähetysseuralle. Vuonna 1991 tuki jakautui niin, että SLS sai hiukan yli puolet, Kansanlähetys melkein 40 % ja Pipliaseura seitsemän prosenttia. Ihan vähän rahaa jäi vielä Sleylle, Kylväjälle, Sanansaattajille ja Amani-kuorolle. Hetkittäin Kansanlähetyskseen avustus oli suurin. Sen kanssa solmittiin 1994 nimikkosopimukset Helwanan poikakodin, Figgalan tyttökodin ja Ballaman klinikan hyväksi.

Vuonna 2000 SLS:n osuus oli 42 %, Kansanlähetyskseen melkein sama, Pipliaseura sai yhdeksän prosenttia ja Sansa viisi prosenttia. Vähän jäi vielä Sleylle ja Kylväjällekin. Vuonna 2001 Raution nimikkokohteita olivat Angola, Namibia, Egypti, Israel ja Intia.

Rautio osallistui muun rovastikunnan mukana Petroskoin auttamiseen. Kelton kirkon rakentamista autettiin tuhannella markalla 1990. Petroskoin kirkko sai 1998 peräti 10 000 markkaa, vaatteita Venäjälle lähetettiin 12 - 13 säkillistä ja Herättäjäyhdistys sai usein ”heimotyöhön” 5 000 markkaa.

Merkittävä innovaatio oli Juttutuvan käynnistäminen vanhassa säästöpankin tilassa. Avajaiset pidettiin 17. toukokuuta 1996. Se koettiin työllistävänä mutta tarpeellisena. Seurakunta laittoi vielä puhelimen tupaan. Tuloja saatiin kahvinmyynnillä ja kirpputorimyyntistä. Ensimmäisen vuoden tuotto oli 11 000 markkaa.

Syksyllä Juttutuvassa käynnistyi yhteinen piiri diakoniaväen kanssa. Lähetysrenkaaseen kuului tuolloin 19 henkilöä. Se tuotti 5 140 markkaa. Juttutupaan voitiin palkata nuori kolmeksi viikoksi 1998. Tuolloin lähetysansiomerkit luovutettiin Kaarina Nivalle, Aino Kemellille, Auli Mustasaarelle ja Helmi Sorvarille.

Juttutuvan laajempaa merkitystä kuvastaa vuoden 2006 toimintasuunnitelma. Siinä todettiin, että Juttutuvan toiminnan jatkaminen ja taloudellinen tukeminen Rautiossa on jatkettava, vaikka se ei olisi taloudellisesti kannattavaakaan. ”Juttutupa on siunauksen paikka keskellä Rautiota!” Tuvan paikka siirtyi 2019 entiseen osuuspankin kiinteistöön. Kun se muuttui ”Raatihuoneeksi”, toiminta muutti seurakuntakodille.

Himanka Ensimmäiseksi lähetys sihteeriä valittiin Meeri Leskelä 1968. Syksyllä 1969 tehtävä jaettiin Kerttu Tuorilan ja Salli Tiluksen kesken. Sitten lähetys sihteerinä toimivat Eeva Kyösti, Eine Kaivosojalle ja kanslisti Kaarina Peltola (Siermala). Anna-Maija Pahkala valittiin lähetys sihteeriksi lokakuussa 1985. Kun hän irtisanoutui 1998, toiminta jäi lähetystoimikunnalle. Sen puheenjohtajana toimivat vuoden 1990 loppuun Eine Kaivosoja ja hänen jälkeensä Pentti Hanhineva, Alpo Niemelä, Asko Virkkala ja vuodesta 2007 alkaen Vuokko Peltola, joka teki toimikunnalle vuosikellon. Lähetystoimikunta oli perustettu 1973. Sen jäsenet olivat aluksi kaikki naisia ja lähinnä Hillilästä. Kokoukset pidettiin aluksi pappilassa.

Kesällä 1970 järjestettyyn lähetysjuhlaan saatiin ”musta pappi” Ambomaalta. Diakoniatoimikunta avusti satunnaisesti lähetystyötä. Esimerkiksi 1971 se lahjoitti Lähetysseuralle 400 markkaa ja avusti vanhusten retkeä Vantaan lähetysjuhille 500 markalla. Ehkä ensimmäisen kerran seurakunnan talousarvioon otettiin avustus lähetysjärjestöille vasta 1974. Lähetysseura sai 900 markkaa ja Sley 300 markkaa. Vuonna 1986 ilahduttiin, koska lähetyskannatus oli noussut. Se oli tosin yhä rovastikunnan alhaisin.

Joulukuussa 1972 Kannuksen ja Toholammin seurakunnat ehdottivat, että Himanka tulisi mukaan Munib Younanin tukemiseen. Hänestä tuli Himangan seurakunnan ensimmäinen nimikkolähetäjä. Younan vieraili useasti Himangalla ja kertoi uuden yläasteen oppilaille Jordanian luterilaisesta kirkosta vielä 1980-luvun alussa. Younan kohosi 1998 peräti Jordanian luterilaisen kirkon piispaksi ja LML:n pääsihteeriksi. Valinta oli siis osunut hyvään henkilöön. Seurakunta pyysi Lähetysseuralta Younanin jälkeen kohdetta Afrikasta.

Hillilän Sley osaston lähetystoiminta aktivoitui 1960-luvun puolivälissä. Japaniin liittyvä filmi esitettiin 1966, seuraava vuonna katsottiin vain kuvia, mutta toisaalta järjestettiin iso Japanin lähetysjuhla. Japanin lähetys satavuotisjuhlan merkeissä saatiin vieraita kaukoidästä 1973. Samana kesänä pidettiin ensimmäinen Kenian lähetysjuhla. Sley osastot ehdottivat 1981, että seurakunta ottaisi kohteeksi Kenian Moniankun. Sitä ei hyväksytty.

Himangan Rauhan Sanan ulkolähetystyö alkoi aivan 1970-luvun lopulla. Sen ensimmäinen kohde oli Angola, jossa avustettiin Lähetysseuran palveluksessa toiminutta Ritva Marttalan työtä. Hänet siunattiin Himangalla työhön Tansaniaankin. Seurakunta tuki Marttala vuoteen 1991 asti. Hän on julkaissut kirjan Turva Jumalassa, jossa kertoo lähetin Angolan vuosista. Vuonna 1994 alettiin tukea lastenlääkäri Tuula Pelkosen työtä Angolassa. Molemmat lähetit vierailivat aktiivisesti Himangalla. Lähetysseuran kanssa tehtiin myös vuonna 2000 kummilapsisopimus, jolla tuettiin Lidia Deshia Hosainan kurojen koulussa Etiopiassa.

Nimikkolähetäjien määrä nousi kahteen, kun Vuokko Peltola toimi Sley lähetinä Keniassa 1987 – 1996. Aluksi Peltolan työ oli Matongon poikakoulussa 450 kilometriä Nairobista koilliseen ja neljän vuoden kuluttua slummityössä pääkaupungissa. Pahkalassa syntyneen lähetin tukeminen aktivoi koko seurakuntaa: monet tarjoutuivat heti ”orjatyöhön” lähetys hyväksi, koko vuosi 1987 omistettiin lähetyselle ja asia otettiin esille myös kinkereillä, seuraavan vuoden seurakuntaviikko kohdennettiin lähetyselle ja Anna-Maija Pahkala pääsi jäseneksi rovastikunnan lähetystoimikuntaan

Vuokko Peltola johti myöhemmin vielä leirikoulun Keniaan. Siihen osallistui Himangan, Lohtajan ja Kannuksen yläkoululaisia. Vuodesta 2002 alkaen Sleyh Kenian lähettinä tuettiin Erja Keskitaloa (Tuovinen). Valitettavasti hänen elämänsä päättyi varsin varhain vakavaan sairauteen.

Vuonna 1990 hyväksyttiin Pipliaseuran kanssa kohdesopimus Neuvostoliiton työhön. Maan romahdettua Kokkolan rovastikunta käynnisti aktiivisen avustamisen Aunuksessa. Siinä kunnostautui kirkkoherra Seppo Kinaret, joka oli vuonna 1997 joka toisen kuukauden virkavapaanakin itänaapurissa. Tukea tähän saatiin Juha Sipilän säätiöltä. Eräs sotaveteraani pyysi kyllä suntiota nostamaan kolehtihaavin hänen kohdallaan niin korkealle, ettei hän vahingossakaan ylety panemaan rahaa Venäjälle. Ehkä siinä oli huumoria mukana.

Kansanlähetyksen kanssa tehtiin määräaikainen sopimus nuoren Heidi Pöyhtärin (Ruuska) lähettämistä Japaniin 1991. Kaija Martin oli Kansanlähetyksen nimikkolähettinä Afganistanissa 1998 – 2014. Maan nimeä ei saanut sanoa alueen islamilaisuuden vuoksi. Keväällä 2014 hän työtoverinsa kanssa esiintyi mieleen jäävästi Raumankarin koululaisille. Maan vaarallisuudestakin kysyttiin, mutta palo auttamaan afgaaneja oli pelkoa suurempi. Heti heinäkuussa talibanit surmasivat molemmat lähetit!

Varoja lähetykselle on kerätty Pajunkissakahvilalla, pääsiäiskokolla ja Raumankarin markkinoilla. Läskit lähetykselle -tempauksen osallistui laihduttajana tai sponsorina peräti kymmen prosenttia himankalaisista. Tämän jatkumoa ovat nykyiset paastonajan tiistai-illat.

Anni Raitala perusti hienon ja hyvin tuottaneen kirpputorimaisen Lähetysopen omaan pihapiiriinsä Hillilään. Avajaiset pidettiin kesäkuussa 1998. ”Navettakappeliin” saatiin lasimaalauksiakin ja käytössä oli ”tunkioterassikin”. Vapaaehtoisia löytyi varsin helposti. Raitalan ohella toiminnan toinen ”sielu” oli Liisa Salmén. Miesten roolina oli keittää kahvia ulkona nuotiossa ja naiset puolestaan leipoivat. Vieraita kävi Kälviältä asti. Tuotto tilitettiin seurakunnan yhteiselle lähetystilille. Kuuden vuoden kuluttua toiminta kuitenkin päättyi.

Rovastikunnan lähetysjuhla pidettiin Himangalla huhtikuussa 1985. Paikalla tuli noin 120 henkeä. Itsenäisen Himangan seurakunnan suurin rutistus lähetystyön saralla oli hiippakunnan kolmpäiväisten Lähetysjuhlien järjestäminen kesällä 2000 teemalla ”Riemulla elämän merelle”. Talkoolaisia osallistui valmisteluihin yli sata! Juhlien pääpaikka oli urheiluhalli, mutta tilaisuuksia vietiin myös meren rannalle ja kylille ns. karikokouksina.

Paikalla saapui mm. Kiinan kristillisen neuvoston apulaispääsihteeri Bao Jia-yuan, Pipliaseuran pääsihteeri Markku Kotila, pian juhlan jälkeen eläkkeelle jäänyt piispa Olavi Rimpiläinen, edustaja Venäjältä ja entinen Japanin lähetti Martti Laitinen. Vierailijoita odotettiin tuhat, ja väkeä todella riitti. Jälkeenpäin seurakunta sai runsaasti kiitosta järjestelyistä.

Tuolloin lanseerattiin valtakunnallinen 100 000 Raamattua Kiinaan –kampanja. Tuulahdus lähetystyöstä Kiinassa saatiin 2002, kun 90-vuotias ällistytävän notkea Päivö Parviainen saapui tapaamaan nuorena kuolleen opiskelutoverinsa Arvo Ainalin sukulaisia sekä koululaisia. Parviainen oli tehnyt pitkän työrupeaman lähettinä Kiinassa, eikä hän edes poistunut maasta heti Maon voitettua sisällissodan 1949.

Vuonna 2000 Oulun hiippakunnan lähetyskannatus oli 15,6 miljoonaa markkaa. Lähes 44 % siitä tuli seurakuntien talousarvioista. Oulu jäi muista hiippakunnista jälkeen. Himangan lähetyskannatus oli tuolloin 120 000 – 150 000 markkaa. Talousarviosta siitä saatiin vain noin kolmannes, mutta ihmiset ja yhdistykset olivat sitäkin aktiivisempia. Koko hiippakunnassa lähetykselle kertyi 30 markkaa jäsentä kohden, mutta Himangalla ylittyi 50 markkaa.

Itsenäisen Himangan seurakunnan lopussa vapaaehtoinen lähetyskannatus oli 7,43 euroa jäsentä kohden ja kokonaiskannatus 10,59 euroa. Se oli vähemmän kuin Kalajoella, jossa seurakunnan suora tuki oli 2,5 %

budjetista ja Himangalla vain 1,5 %. Talousarviosta Lähetysseura ja Sley saivat molemmat hiukan yli 30 %, Piipiaseura 25 % ja Kansanlähetys vähän yli kymmenen prosenttia.

5.9. Hautausmaista huolehdittiin

Kirkkoon kuulumattomien oikeuksia hautauksessa parannettiin 1969. Vuoden 1979 malliohjesäännön ohjeet hautojen hoidosta olivat yhä ylimalkaiset. Muistomerkki ei kuitenkaan saanut ilman kirkkoneuvoston lupaa oleellisesti poiketa muista. Hautaa ei liioin saanut reunustaa aidalla tai kiveyksellä. Hautausmaksut säädettiin 2007 samansuuruisiksi kirkkoon kuuluneille ja kuulumattomille.

Kalajoki Piispa Leinonen huomautti 1969, että Uuden hautausmaan maa on hyvä mutta hoitamaton, eikä sinne vievä tiekään ollut kunnossa. Hän edellytti toimia. Sen sijaan Leinonen ei ottanut kantaa Sotainvalidien Veljesliiton pyyntöön saada ilmainen hautapaikka. Myöhemmin kirkkoon kuulumattomat veteraanitkin saivat hautapaikan ilman maksua. Melkein heti piispan kehotuksen jälkeen rajattiin alue kirkosta eronneille Uudelle hautausmaalle.

Sitten työhön tarttui V.H. Kivioja, joka polvivammastaan ja iästään huolimatta kaivoi ja syvensi korvauksetta hautausmaan ympärysojat. Kirkonhallintokunta kiitti häntä syksyllä 1971 luovuttamalla kaksi ilmaista hautapaikkaa.

Keväällä 1974 pyydettiin puutarhuri Toivo Kangasta viemään eteenpäin Uutta hautausmaata. Marraskuussa Hannes Leinonen antoi tunnustusta hautausmaalle, joka sai uuden nimen Vuorenkallion hautausmaa. Tyypilliseen tapaan uutta viimeisen leposijan aluetta vieroksuttiin peltona. Niinpä Kiviojat näyttivät mallia. Entinen kirkkoherra siunattiin sinne 1977 vaimonsa viereen.

Hautausmaan hoidon yksityistäminen vilahti 1992, mutta ehkä sitä ei tosissaan harkittu. Tuolloin Vuorenkallion hautausmaalle ostettiin lisämaata 1,17 hehtaaria. Arne Heusala tarjosi vielä 1984 kaksi hehtaaria lisää maata. Hinnasta alettiin neuvotella. Pyynnön ja tarjouksen ero oli suhteellisen suuri, joten lisäala ostettiin vasta 1991 Heusalan perikunnalta. Seuraavana vuonna Anni ja Sanni Heusala lahjoittivat 200 000 markkaa hautausmaan kunnostamiseen. Erikoinen testamentti Etelä-Suomesta Ada-nimiseltä naiselta olisi tuonut rahaa, mutta lopulta vainajan sisko halusikin ottaa sen vastaan. Ada oli käynyt kesäisin taksilla Wilhelm von Schwerinin haudalla suremassa, koska hän uskoi olleensa tämän nuoren aatelisten morsian.

Uutta lisämaata ei tarvittu heti hautoja varten. Niinpä se vuokrattiin useampana vuonna himankalaisille Veljekset Kuusistolle perunamaaksi ja sitten Kari Ojalalle. Vuonna 1993 Toivo Kukko esitti anonymialuetta hautausmaalle. Asia päätettiin ottaa huomioon hautausmaan suunnittelussa. Kellojen soittolaitteet uusittiin samana vuonna. Kalajoella ne maksoivat 64 800 markkaa ja Rautiossa vain hiukan vähemmän. Seuraavana vuonna veteraaniseppeleetkin alkoi maksaa seurakunta. Himangan veteraanien järjestö pystyi hoitamaan laskun itse loppuun asti.

Lääninrovasti Mikko Himanka ehdotti 1995 virsirunoilija Johannes Laurilan (1892 – 1939) haudalle rautaristiä. Seuraavalle keväälle päätettiin sankarihaudan kivien puhdistus ja oikaisu. Vuorenkallion hautausmaalle laitettiin Artturi Junttilan suunnittelema muistokivi ”evakkataipaleella uupuneen siirtoväen muistolle” jo 1980-luvulla.

Vaasassa asuneet Vieno ja Vilho Alasimi testamenttasivat 2003 peräti 100 000 markkaa sen hautausmaan kunnostamiseen, mihin heidät haudataan. Rahaa käytettiin mm. kirkonkellojen soiton sähköistämiseen. Samana kesänä Vuorenkallion hautausmaan lisäalueen rakennussuunnittelun sai Plantin Oy 44 000 eurolla.

Kesällä 2005 myönnettiin lupa Kalajoen Vasemmistoliitolle ja Työväenyhdistykselle muistomerkin pystyttämiseen vuonna 1918 vakaumuksensa puolesta kaatuneille. Se oli merkittävä sovinnon ele, vaikka

paikasta nousi keskustelua. Se päättyi, kun kirkkoherra Junttila paalutti asian saarnassaan. Väinö Hietalan suunnittelema muistomerkki paljastettiin seuraavana vuonna sankarihautausmaalla. Tietosuojaan vuoksi nimet merkittiin näkyviin vasta 2018. Tietojen etsimisessä kappalainen Suvi Lehtimäki teki paljon työtä. Jo vuonna 1991 vanhan hautausmaan eteläsivulle veteraanijärjestöt laittoivat hukkuneille virolaisille pakolaisille muistokiven.

Keväällä 2006 myönnettiin sadan euron stipendit Arteman opiskelijoille Miia Myllylälle ja Elli Kettuselle. He olivat entisöineet talven aikana seurakunnan vanhat ruumisvaunut. Mustaa villahuopakangasta kului lähes kymmenen metriä ym. Sen jälkeen vaunuja on käytetty kaksi kertaa: viimeksi 2021 veteraanijärjestöjen valtakunnallisilla hengellisillä päivillä. Syksyllä päätettiin lisätä valaistusta hautausmaalla ja varasto korjattiin 2009. Istutuksilla ja hyvällä hoidolla Vuorenkallion hautausmaa ei muistuta enää avointa peltoa, vaan se on arvokas viimeinen leposija vainajille.

Rautio Rautioon suunniteltiin siunauskappelia 1970-luvun alussa, mutta piispa Leinonen piti sitä tarpeettomana. Seurakunnalla oli tarve rakentaa virka-asuntoja, laajentaa parkkipaikkaa ja hautausmaata. Kalajokea syytettiin kaavahakemuksen käsittelyn hidastelusta. Marraskuussa 1983 suntio-haudankaivaja-hautausmaan hoitajan virka yhdistettiin seurakuntamestariksi. Samalla käynnistettiin hautausmaan laajennuksen suunnittelu.

Talvella 1981 esille nousi sankaripatsaan puhdistus ja kivien kirjoitusten uudelleen kultaus. Asia eteni yllättävän hitaasti, sillä kivet tilattiin Nivalasta vasta 1988. Yhden kiven hinta oli 280 markkaa. Muistomerkkien kunnostus maksoi 17 780 markkaa. Samalla haluttiin korjata kivistä väärät tiedot kaatumispaikoista. Kaikki omaiset eivät pitäneet sitä välttämättömänä. Kesällä purettiin begonioitten vientikielto hautausmaalle. Tarkoitus oli ollut vähentää kukkien härmätautia, muttei kieltoa ollut noudatettu.

Miikkulaiselta ostettiin 1991 lisämaata 3 400 m². Tuolloin ei saatu yhtään hakijaa suntiosi. Seuraavana vuonna hyväksyttiin Esko Sämpin tarjous koneellisesta haudankaivuusta. Tuolloin varattiin 40 000 markkaa Ärjen tontin ostamiseen. Seurasi pitkä ja ankara tinkaaminen, jossa huutokauppakeisarikin olisi jäänyt toiseksi. Ärjeen puolelta valitettiin maa- ja metsätalouteen 1993. Hautapaikkoja oli vuonna 1994 jäljellä enää sata. Ärjeen ”viimeinen” tarjous oli 120 000 markkaa ja seurakunnan 70 000 markkaa. Kaukana sovusta oltiin siis yhä, mutta lokakuussa kauppa syntyi 100 000 markalla. Siitä jätettiin yksi eriävä mielipide, jonka syynä olivat kallis hinta ja myyjän uhkaus asian viemisestä oikeuteen.

Esko Sämpi siirtyi 1998 Kalajoelle ja Hilka Sämpi jatkoi Rautiossa. Hetken aikaa suntiona toimi Ari Sihvononkin. Samalla lakkautettiin erityisammattimiehen toimi. Siihen oli liitetty korjausta ja muuta työtä Rautiossa ja Kalajoella. Suntion työtä kevennettiin, sillä hautojen havutus ei kuulunut hänelle. Häntä ei myöskään tarvittu vastaanottamaan vainajaa kuin poikkeustapauksissa.

Vuonna 1995 ajettiin talkoilla hautausmaalle ja parkkialueelle 600 m² hiekkaa. Vuonna 1998 Lisätalousarvioon varattiin 60 000 markkaa ja myöhemmin lisää. Uuden hautausmaan vihki piispa Rimpiläinen kirkon juhluvuonna 2000. Siihen oli käytetty noin 230 000 markkaa. Silti maa oli ”hirveän kivinen.” Rautiossa oli tapana haudata vainaja katse itään päin. Kalajoella vainaja laitetaan aina pää kiveen päin.

Sankarihautojen nimien kultaus toteutettiin 2002. Tekijä ehdotti mustaa väriä, koska se näkyisi harmaasta graniitista parhaiten. Alpo Murtoniemen ehdotus kullasta valittiin yksimielisesti. Kyse oli tunnesyistä. Myös ruumishuoneen lattia korjattiin. Vanha oli lahonnut, kun ei ollut laitettu tuuletusta silloin, kun rakennus oli eristetty ja laitettu siinä kylmähuone. Se valmistui 1989 ja maksoi 17 000 markkaa. Sitä ennen vainajat vietiin Kalajoelle kylmiöön.

Himanka Himangan hautausmaalle ostettiin alue kirkonkylän puolelta 1975. Seuraavana vuonna tapuliin laitettiin kylmiö. Se muutti parihuoneen pelkäsi varasto- ja taukotilaksi. Uuden huoltorakennuksen myötä saatiin työntekijöille kunnan sosiaalililat 2001. Kuten Kalajoella ja Rautiossa muualla haudatuille laitettiin paikka, mihin laskea muistokynttilä palamaan. Se oli tarpeellisempi kuin kaikki päättäjät arvasivat. Helliin Joensuu ehdotti valojen laittamista hautausmaalle 1988. Se toteutettiin vasta 1994.

Arvostettu pitkäaikainen suntio Eemeli Märsylä jäi eläkkeelle 1978. Jaakko Tanska muutti hiljalleen haudat ohjesäännön mukaisiksi. Paavi Tiinanen jatkoi suntiona vuodesta 1990. Hänellä oli monen muun taidon ohella taito kohdata surevia ihmisiä. Tiinasen aloitteesta ostettiin avuksi traktori 1990. Hän otti myös käyttöön tavan soittaa kirkonkellot vainajan saapuessa tapuliin. Kohtuullisen harvinainen ulosveisuuperinne elää Himangalla vahvana. Kirkonkellojen soitto automatisoitiin 2007.

Himangan hautausmaa on kaunis ja rauhoittava. Siivous- ja kivienoikaisutalkoisiin on osallistuttu aktiivisesti. Hildur Hautamäki lahjoitti sankarihautoille lyhyt kynttilöitä varten. Raumankarin koululaiset ovat jo pitkään sytyttäneet niihin kynttilät itsenäisyyspäivän aattona.

6. Kohti negatiivisen uskonnon vapauden aikaa 2010 – 2025

Negatiivisella uskonnon vapaudella tarkoitetaan vapautta uskonnosta. Vuoden 1995 uskonnonvapauslain mukaan kenenkään ei tarvitse vasten tahtoaan osallistua uskonnonharjoittamiseen. Sitten on kiistelty esimerkiksi Suvivireen kuulemisesta. Onko se uskonnon harjoittamista? Laki koskee myös kirkon jäseniä. Nykyään huoltajien pitää Kalajoella joka kerta erikseen allekirjoittaa osallistumislupa lapselleen, jos koulussa tapahtuu jotain uskontoon viittaavaa. Seurakuntakoteja ei voi käyttää äänestyspaikkana, jos uskonnollinen elementti on siellä keskeisesti läsnä jne. Piispa Jukka Keskitalo sai kyllä vihkiä Raution uuden monitoimitalon, jossa toimii myös koulu, talvella 2023.

Rovastikunnan seurakuntien erilaisia yhteistyömalleja selvitti Asko Vanhatupa JHHT Oy Audiator Ab. Rauli Junttila kannatti suurta seurakuntayhtymää. Maakuntalehti otsikoi syyskuussa 2011: ”Tosimielellä hynttyyt yhteen.” Kolmen kuukauden kuluttua näytti kuitenkin siltä, että itsenäisenä jatketaan.

Lääninrovasti Kari Tirola jatkoi hanketta, mutta Kalajoki ja Haapavesi jäivät tämän selvityksen ulkopuolelle jo alkujaan. Lopullisesti hanke keskeytettiin syksyllä 2019, kun luottamusmiesten enemmistö kaikissa seurakunnissa oli sitä vastaan. Kalajoki liittyi 2013 Kirkon palvelukeskukseen Kipaan, joka tuottaa kirjanpidon ja palkanlaskennan palveluja sekä perusteellisen keskustelun jälkeen Oulun aluerekisterikeskukseen 2020. Joka tapauksessa laki olisi kyllä velvoittanut pian suurempaan kokonaisuuteen.

6.1. Kirkkoherra Kari Antero Lauri

Kari Lauri on ensimmäinen Kalajoen kirkkoherra, jonka valintaan himankalaiset osallistuivat. Lauri ja Eija Nivala kävivät asiallisen ja korrektin kisan. Ehdokkaat esittäytyivät ja heille esitettiin kysymyksiä. Molemmat saivat paljon ääniä, mutta Lauri voitti kuitenkin selvästi. Enemmän kuin joka neljäs äänesti. Vaalipaneelissa Lauri korosti perhekeskeistä työnäkyä ja halua valmistelutyössä ajatella myös, miltä asia näyttää Himangan ja Raution näkökulmasta. Hän on saarnannut usein kappeleiden kirkossa. Ulkomaillakin viihtyvä kirkkoherra on vetänyt matkoja mm. Israeliin.

Vuonna 2014 virkaan astunut Lauri profiloitui aluksi hallintoon paneutuvana kirkkoherrana, joka pyrki saattamaan seurakunnan talouden tasapainoon pitkällä jänteellä. Hän onnistui siinä erinomaisesti. Toki yleisönosastoillakin taitettiin peistä asian tiimoilta. Ensimmäistä kertaa seurakunnan työntekijöitä lomautettiin ja Himangalla toimenkuvia yhdistettiin. Yhteistyö talouspäällikkö Riika Nevanperän kanssa on

sujunut saumattomasti. Niinpä hengelliseen työhön on voitu palkata uusia työntekijöitä ja tilat remontoitu kuntoon. Rovastin arvon Lauri sai vuonna 2015. Raamatun hän näkee pelastushistoriallisessa valossa.

6.2. Satamakirkko

Uusi toimintamuoto Kalajoella oli Satamakirkko Rahjassa yli 20 vapaaehtoisen voimin. Se aloitti lokakuussa 2012, mutta silloin ei vielä ehditty käydä laivoissa. Satamakirkko sai lahjoituksia monelta taholta. Esimerkiksi kauppakeskus Sello lähetti venäläistä kirjallisuutta. Toiminnassa vuosi 2017 on lähellä keskiarvoa. Silloin kohdattiin 313 merimiestä, joille sukkakummit kutoivat lämmikkeitä jalkoihin. Kokonaiskävijämäärä oli tuolloin 507.

Satamakirkolla oli kahvila, kioski, kappeli, lukunurkkaus ja sauna. Hartaus pidettiin arki-iltaisain. Vuonna 2015 toiminta siirtyi uusiin tiloihin Rahjan Huolinnan yhteyteen. Satamakirkon väki teki retken Raahen 2019. Korona pysäytti toiminnan eikä se elpynyt rajoitusten poistettua. Laivat pysähtyivät yhä lyhemmän ajan satamassa ja vapaaehtoisetkin taisivat vähentyä. Samaan aikaan alkoi rohkaisuviestien lähettäminen vainotuille kristityille. Suvi Lehtimäki on ollut molemmissa uutuudessa taustalla.

Perusteellisen valmistelun jälkeen hyväksyttiin 2015 **toimintastrategia** Kohtaamisen kirkko. Se korvattiin 2020 uudella, jonka nimi on Rohkeasti elämään. Seurakunnan nettisivut uusittiin 2016. Niitä elävöittävät Juhani Lindellin piirroset mainiosti. Yhä useampi kohdattiin radiointitiimin ansiosta. Aivan erityistä kiitosta sai pitkänperjantain radiojumalanpalvelus YLE:llä 2021. Yhteistyö Radio Pookin kanssa kävi tarpeettomaksi. Striimaukset nettiin yleistyivät 2020-luvun alussa. Jo vuonna 2020 youtubessa lähetyksiä seurasi 816.

6.3. Korjausinvestoinnit

Arkkitehti Esa Säkkinen suunnitelmaa toteutti mm. Taipuset Oy, kun Himangan kirkko valoistui ja lämpöeristys parani. Remontti valmistui 2011. Edellisessä peruskorjauksessa peitetyt ikkunat avattiin ja kaikkia ikkunoita ja ovia joko korjattiin tai uusittiin. Vanha alttaritaulu siirrettiin valon edestä ”Hillilän ristin” perälle Yllättäen sieltä lattian alta löytyi paksu vanha kenkä. Kynttiläkruunuja vaihdettiin kaksi. Alttaripöytä otettiin irti seinästä ym. Sisältä kirkko maalattiin vasta 2021. Silloin ruskea sai väistyä. Samaan aikaan seurakuntakodeilla tarvittiin toimia sisäilman parantamiseksi. Himangalla koko ilmanvaihtokoneisto uusittiin. Kalajoella saneeraus valmistui jo 2015. Vähän myöhemmin koti myös kaunistui Heikki Ulvin tekemällä lasiristillä, joka oli alun perin tehty Kemin lumilinnaan.

Pääsiäisen tienoolla 2011 onnistuttiin onnella ja Kauko Himangan johdolla palokunnan taitavalla jäähdytyksellä pelastamaan Jokelan pappila. Hiuskarvan varassa se oli! Sähköjohdoista alkanut tulipalo tuhosi pahiten rakennuksen kaupungin puoleista päätyä ja ullakkoa. Palohälyttimestä olisi ollut apua! Toimintoja siirrettiin seurakuntakodille ja Himangalle. Kirkkoherranvirasto ja taloustoimisto saivat väistötilan Vesikolmion rakennuksesta. Pappilan korjauksen yhteydessä toiseen kerrokseen tehtiin työtiloja lisää. Löydettiin lahovaurioitakin ja salin katosta hieno vanha maalaus, jota ei enää peitetty. Piispa Samuel Salmi vihki Jokelan uudelleen käyttöön. Korjauskustannukset olivat 1,2 miljoonaa euroa, josta vakuutus kattoi kolmanneksen.

Suurin hanke oli Kalajoen kirkon korjaus kolmessa vaiheessa vuosina 2017 - 2020. Välivuosi töiden osalta oli 2018. Arkkitehtitoimisto Jorma Teppo teki ansiokasta työtä, vaikka alussa päättäjillä oli eriäviäkin kantoja. Ulkoseiniltä oli vaarassa tipahtaa tiiliä. Arvioitiin, että tarvittaisiin 5 000 käsinlyötyä uutta tiiltä. Kosteusvaurioiden poisto ja niiden estäminen sekä lämpöeristys olivat tärkeitä tavoitteita myös. Kirkko suljettiin maaliskuun puolivälistä 2019 joulukuun alkuun asti. Tällöin vihkimiset hoidettiin Raution ja Himangan kirkoissa ja kasteet Vuorenkallion kappelissa.

Remontti valmistui joulukuksi 2020. Seuraavana vuonna tehtiin vielä jälkitarkastus ja pihatöitä. Piispa Keskitalo vihki uudistetun kirkon käyttöön. Töihin saatiin hyvä tuki keskusrahastolta, vaikka samaan aikaan

toteutettiin isoja projekteja naapurissa Ylivieskassa ja Nivalassa. Veroprosentti nostettiin Kalajoella useamman vuoden ajaksi 1,75 penniin.

Myös Vuorenkallion kappelia korjattiin ja jätekatoksia rakennettiin. Muistolehto Vuorenkalliolle saatiin valmiiksi 2014. Uurna tai tuhka kätetään aina suntion tai hautausmaatyöntekijän toimesta. Omaiset eivät ole läsnä. Tuhkaa ei saa koskaan sirotella maan pinnalle. Himangalla muistolehdon kivi pystytettiin 2016 ja hautausmaan laajennusta kunnostettiin. Krematorion avaaminen Kokkolassa lisänee tuhkauksien määrää Kalajoella. Kylmiötä lisättiin Kalajoella ja Himangalla 2020-luvun alussa. Himangan sankarihautojen kivet pestiin ja teksti hopeoitiin 2020. Seuraavana vuonna Rannikon Hautakivi oy puhdisti ja kultasi Raution sankarihautojen kivet.

Suomen satavuotista itsenäisyyttä juhlistettiin Raution ja Himangan sankarihaudoilla vaikuttavalla tempauksella. Sankarivainajan jälkeläinen tai suunnilleen samanikäinen nuori seiso i kunniavartiossa haudan äärellä. Havuseppeleitä oli tehty talkoilla. Soihdut ja liput lisäsivät tunnelmaa. Himangan tilaisuus on katsottavissa Qr-koodista, joka löytyy seurakuntakodista Himankalaiset kirkkotiellä –historiaseinältä.

Kalajoen kirkon remontin jälkeen vuorossa oli Rautio. Ensimmäisessä vaiheessa kirkko, tapuli ja seurakuntakoti liitettiin maalämpöön. Umpilahoakin löytyi korjattavaksi. Varsinainen remontti valmistui juuri ja juuri adventiksi 2024, sillä asbestilöydökset hidastivat lopussa työtä. Sähköistys, seinälampeetit ja tapulin luukut uusittiin, ikkunat ja ovet kunnostettiin. Kattokruunuihin tuli säädettävät led-valot. Myös lukupulpetti tehtiin. Suunnittelusta vastasi arkkitehtitoimisto Jorma Teppo ja pääurakoitsijana toimi Antti Salonen Oy.

Kirkko maalattiin ulkoa. Sävy on aavistuksen tummempi kuin entinen, mutta näkyvin muutos on paanukaton korvaaminen kuparipeltikatolla. Kustannukset olivat kaksi miljoonaa euroa, mutta korjaukseen saatiin huomattava avustus. Museoviraston hyväksymä katon materiaalin vaihto säästi rahaa jopa 600 000 euroa. Aluksi uusi katto hohtaa kuin Naantalalin aurinko, mutta kupari hapettuu varsin nopeasti.

Suurta kiinteistömassaa on yritetty keventää. Välillä se on sujunut hitaasti. Himangan pappila ja Hietalan pappila on myyty. Home- ja kosteusongelmista kärsinyt Kiviranta päätettiin purkaa 2013. Se tapahtui vasta kahden vuoden kuluttua. Ruonan molemmat ”kämpät” pantiin maan tasalle 2023. Jäljelle jäänyt sauna saneerattiin ja vuonna 2025 sen käytettävyys lisääntyy pienellä laajenuksella.

6.4. Talous tasapainoon

Talouden kannalta tuulivoiman merkitys on suuri. Vuokratulot ylittävät jo 500 000 euroa. Vuokraa saadaan Himangan Virpirannan mökkitonteistakin. Siellä on vielä rakennusoikeutta jäljelläkin. Metsää on hakattu varsin runsaasti. Vuonna 2018 sattui Rautiossa harvinaisen suuri maastopalo. Tuhoalue oli 218 hehtaaria, josta suuren osan omistaa seurakunta. Vakuutus korvasi asiallisesti 402 000 euroa. Paloalueesta rauhoitettiin 106 hehtaarin Susineva, jolla haettiin osaksi positiivista julkisuutta. Tästä valtio maksoi 62 000 euron korvauksen.

Himangan hautausmaalla töiden ulkoistaminen alkoi Paavo Tiinasen jäädessä eläkkeelle 2016. Keittiöpalvelu ulkoistettiin Himangalla 2017 ja koko seurakunnassa kahden vuoden kuluttua. Kalajoella palvelu ostettiin Minroselta ja Himangalla Kotihiirentuvalta ja sitten Koski-Hovilta. Minrosen vetäytyttyä Koski-Hovi on hoitanut koko seurakunnan. Varsinkin koronavuosina ulkoistus oli pelastus, kun tilaisuuksia ei saanut juuri järjestää. Ratkaisu ei ollut helppo. Laineet löivät asiassa vahvastikin.

Hiekkasärkkien tsasounaan lahjoitettiin puutavara 2014. Seurakunnalla on ollut siellä tilaisuuksia, mutta turistit eivät sinne löydä toisin kuin ehkä luultiin. Raution Kotiseutuyhdistykselle lahjoitettiin samana vuonna maa-alue. Himangan Nuotioveljiä avustettiin 500 eurolla Partiokolon peruskorjauksessa.

6.5. Lapset ja nuoret

Vuonna 2011 Kalajoella oli kymmenen päiväkerhoryhmää. ”Sivukylillä” toimintaa oli Mehtäkylällä, Rahjassa ja Tavastilla. Himangalla kerhoja oli viisi, joista yksi toimi Pahkalassa. Rautiossa päiväkerhoja oli kolme. Ikäluokkien pieneneminen ja esikoulun laajeneminen ovat syöneet seurakunnan päiväkerhoilta elintilaa. Kolmivuotiaiden kerhot lopetettiin syksyllä 2015. Kerholaisia oli ennen koronan alkua Kalajoella 45, Rautiossa 23 ja Himangalla 20. Nallekahvilassa kävi lapsia hiukan enemmän Rautiossa ja Himangalla. Varhaisnuorille on ollut Siipijengi-iltoja.

Pyhäkoulu oli voimissaan vielä 2010-luvun alussa. Vuonna 2011 niitä järjestettiin Kalajoella kerran kuussa lauantaina ja kerran kuussa sunnuntaina. Rautiossa pyhäkoulu kutsui lapsia kolme kertaa kuukaudessa. Himangalla pyhäkoulu toimi Hillilässä, Pahkalassa ja kirkonkylällä. Rauhan Yhdistyksellä oli kaksi pyhäkoulua Kalajoen kirkonkylällä ja kolme Rautiossa. Vuonna 2015 pyhäkoulu pidettiin Himangalla perhekouluna kirkonkylällä ja Pahkalassa seuratuvalta.

Vuonna 2019 pyhäkoulut olivat jo selvästi hiipumassa. Opettajiakin oli vaikea löytää. Suhteellisesti parhaiten pyhäkoulu pyöri Pahkalassa. Saarnan aikana ”morsiushuoneessa” Himangan kirkossa pidettyihin pyhäkouluin osallistutaan. Rauhan yhdistyksellä Kalajoella on yhä pyhäkoulu. Koululaisten idea popcorn-messusta sai kiitoksen jopa paikallislehden tekstariportalstalla. Se toteutettiin ainakin Himangalla.

Kivirannan jälkeen Kalajoen rippikoululeirejä pidettiin pari vuotta Partio-Jylhässä. Se oli edullinen, mutta emännille raskas paikka. Sitten siirryttiin Ohtakariin, sieltä Iso-Syötteelle ja Piispalaan. Eräinä vuosina isoisia on ollut vaikea saada leireille. Isoiskoulutukseen osallistutaan paremmin.

Ingrid ja Arvo Keski-Rautilan testamentti mahdollisti kolmannen nuorisotyönohjaajan palkkaamisen 2021. Testamentin mukaan se pitää käyttää Himangalla. Markus Lindell palasi tehtävään. Hänet myös vakinaistettiin pian. Lindell sai jo ensimmäisellä kaudellaan poikia mukaan Poikien Sana -saunailloilla. Eetu Raittilan kanssa hän havainnollistaa perhejumalanpalveluksissa käsinukeilla Sulona ja Lahjana saarnan kappalaisen kanssa meheväksi dialogiksi. Kalajoella nuorten 56 järjestettyyn tilaisuuteen osallistui 2019 nuoria 735. Nuoret ovat osallistuneet Turun Maata Näkyvässä -festivaalille ja Joki-Gospeliin. Nuorten ideoima gospel-tapahtuma toi ”kovia nimiä” Himangalle syksyllä 2018. Nuoria aikuisia on tavoitettu kynttiläillallisilla ainakin Himangan ja Kalajoen seurakuntakodeilla.

6.6. Kirkkomusiikki ja urut

Kuoroja seurakunnassa on usein ollut 13 ja niissä laulajia noin 180. Lastenkuoroja on toiminut kolme. Himanka isännöi 2011 – 2012 unkarilaisen Sigetzvarin musiikkikoulun kamarikuoroa. Kanttorit vierailivat ennen koronaa kouluilla ja laitoksissa. Kalajoella neljäsluokkalaiset suorittivat 2013 yli sata virsimerkkiä.

Kaisu Ala-Pöntö, Maria Pentinmikko ja Marianne Tuorila ylsivät 2014 Turun tuomiokirkossa järjestetyn aikuisten virsikisan loppukilpailussa hopealle vain pisteen voittajille hävinneenä. Piispa Samuel Salmi kutsui heidät ja haukiputaalaiset voittajat lämminhenkiseen tilaisuuteen virkataloonsa.

Konsertit ovat vetäneet yleisöä hyvin. Rautiossa järjestettiin 2022 Leonard Typön lauluilta 2022. Lasse Kauton Tuomas-kuoro muuttui Horisontiksi.

Arvostetun johtavan kanttorin Heidi Huhtalan mukaan kirkkomusiikin tila Kalajoella on nyt hyvä. Kirkkokuorossa on runsaasti uskollisia laulajia. Yli 40 vuotta ovat palvelleet Pekka Prittinen, Lasse Peltola, Anna-Liisa Turpeinen, Elsi Siipola, Lassi Suni ja Helena Polet.

Himangan kirkon urut kunnosti virolainen Olev Kents 2021. Äänikertoja lisättiin ja urut äänitettiin eli sointiväriä ja voimakkuutta muokattiin urkupillejä mekaanisesti käsittelemällä. Vanha sointi oli osin epäonnistunut terävien ja räikeiden äänien vuoksi. Ukrainan sota tuntui työssä siten, että messinkiosien

toimitus olisi kestänyt liian kauan. Ne korvattiin alumiinisilla. Käyttöönottojuhla pidettiin maaliskuussa 2023. Budjetti alittui hiukan, sillä kustannukset olivat 115 000 euroa.

Kokkolanseudun Urkuseuran puheenjohtaja Markku Hekkala on antanut asiantuntemustaan sekä Kalajoen että Himangan urkujen kunnostuksen suunnittelussa. Kalajoen vanhojen urkujen saneeraus siirtyi muun investointisuman vuoksi talveen 2025. Harvinaisesti urut ovat alkuperäisessä kunnossa ja kymmenen äänikertaa on peräti vuodelta 1903. Tarjouskilpailun voitti Urkurakentamo Veikko Virtanen 133 000 euron tarjouksellaan. Kirkkomusiikki soi edelleen Jumalan kunniaksi ja mielen rakennukseksi.

6.7. Lähetystyö

Raimo Hentunen ohjasi näytelmän Kalajoen käräjien 175-juhlaan 2013. Lähetyskannatus oli tuolloin 11,6 euroa seurakantalaista kohti. Vuonna 2018 valtakunnallisten evankeliumijuhlien ansiosta se nousi 21,9 euroon. Vapaaehtoisten tärkeää panosta muistettiin 2015 heille järjestetyssä juhlassa. SLS:n juhluvuonna 2019 järjestettiin konsertti lähetysten hyväksi ja Juttutuvalla oli Rautiossa syntyneen Pentikin suunnittelija Minna Niskakankaan näyttely. Seurakunnan tukea lähetykselle pienennettiin säästöjen vuoksi, muuta suositukseen yllettiin taas 2024.

Kohdemaita ja järjestöjä on tullut lisää. Vain ELY:n kanssa ei ole sopimusta. Pipliaseuran Riitta Luume toimi Israelissa ja Sleyh Hanna Penttinen Japanissa. Lähetysseuran Pia ja Mikko Pyhtilä perheen auttoivat Tansaniassa mm. maan vainottuja albiinoja, joita siellä on yllättävän paljon.

Kaija Martin tilalle solmittiin 2015 sopimus Kristiina ja Jukka Paanasen tueksi Kansanlähetysten kanssa, koska Rauhan Sana ei ole kirkon virallinen lähetysjärjestö. Heidän työkenttäänsä on Venäjä ja erityisesti siellä Inkeri. Pipliaseuran tuki kohdennettiin Raamatun käännöstyöhön Namibiassa. Seppo Kinaret toimi Pohjanmaan Pipliaseuran puheenjohtaja. Evankelisen Opettajaliiton kautta Harjulan pariskunta vieraili useasti Raumankarin koululla. Heidän työkenttäänsä oli Keniassa. Liiton aktiivinen toiminta loppui 2020-luvulla.

Vuonna 2017 lähetettiin Kylväjän kautta perhe Kaukasiaan ja medialähetys Sansasta vieraili aluejohtaja Arja Savuoja. Sansa tukee naisia Intiassa. Sleyh lähettien Jiska ja Petra Gröhnin kanssa tehtiin sopimus 2019. Korona ja perhetilanne päättivät käytännössä työn Keniassa alkuunsa. Gröhnit kyllä vierailivat Himangalla ja erityisesti Hillilässä usein. Heidän tilalleen otettiin vuoden 2021 lopulla Helene ja Joonas Tuovinen.

Toiminta Myanmarissa vaikeutui sotilasvallankaappauksen vuoksi. Työ painottui pakolaisten, jotka kuuluvat usein rohingya -vähemmistöön, auttamiseen Thaimaassa. Lähetystyöhön siunattiin Kylväjän kautta Kukkamaaria ja Tuomas Lindell. Heille pidettiin lähtöjuhla Vuokko Peltolan pihalla Pakhalassa. Nykyisin Kalajoen seurakunta tukee Kylväjän kautta Kankaanpään perheen työtä Indonesiassa. Lähetys sihteeri Anna-Maija Pakkalan jäi eläkkeelle 2020-luvun alussa.

Kalajoella kokoontuu vuoroviikoin lähetyspiiri Päiväpakanat ja lähetyskahvila. Himangalla lähetyskökkö ahkeroi joka toinen viikko kuten myös toimii Raution käsityökahvila. Heli ja Juha Heikkilällä on pidetty suosittuja pihagospelleita lähetysten hyväksi. Toki muutakin toimintaa on.

6.8. Diakoniatyö

Asiakaskontakteja diakoniatyössä oli 2014 lähes 830. Kun seuraavana vuonna yksi työntekijä jäi pois, kontakteja oli enää 475. Työntekijämäärä palautettiin myöhemmin kolmeen. Tosin Viivi Välijärvi hoitaa lähetys sihteerin tehtävää puolet työajastaan. Korona-aikana asiakaskontaktien määrä kasvoi räjähdysmäisesti. Vuonna 2021 niitä oli 1373!

Vuonna 2019 toimi neljä kerhoa eläkeläisille, kaksi vammaisryhmille ja kolme kohdennettiin ihmissuhde- ja mielenterveysasioihin. Sururyhmiä on toiminut myös. EU-ruokapaketteja on jaettu yli 500 vuodessa.

Ruokakortti oikeuttaa hakemaan kuusi ruokakassia seurakuntakodilta. Se ei siis ole ostokortti. Kotikäynnit tehdään 90-, 95- ja sata vuotta täyttäneiden kotiin. Vuoden aikana 70 tai 80 täyttäneille järjestetään yhteinen syntymäpäiväjuhla Kalajoen, Himangan ja Raution seurakuntakodeilla.

Pakolaispaine alkoi tuntua 2015. Limingassa asunut vanha Afganistanin lähetti arveli Kalajoen Kristillisen opiston olevan pakolaisille hyvä paikka oppia suomen kieltä. Vuonna 2017 afgaaneja saapui Kalajoelle 40. Perheitä oli neljä, mutta pääasiassa tulijat olivat nuoria miehiä. Alun välikohtauksen jälkeen tilanne rauhoittui ja kaikille löytyi ystäväperhe. Peruskoulun suorittuaan valtaosa on lähtenyt Etelä-Suomeen opiskelemaan tai töihin. Kastejuhlia afgaaneille on järjestetty noin 30. Vajaa kymmenen asuu yhä Kalajoella.

Kirkon Ulkomaanavulle on varattu rahaa talousarviossa ja kolehteja sille kerätään usein. Vaivaisukko ja puuäijä keräävät ainakin Kalajoella ja Himangalla rahaa KUA:lle. Kaikki kolme ukkoa joutuivat ilkivallan kohteeksi: Rautiossa 2013, Kalajoella 2017 ja Himangalla 2018. Raution vaivaisukko löytyi vasta seitsemän kuukauden kuluttua Kannuksesta ojan pohjalta traktorin renkaan vaihdon yhteydessä rahatta mutta hyvässä kunnossa. Uusi vaivaisukko oli ehditty jo tilata.

Venäjän hyökättyä Ukraina sodan pakolaisille osoitettiin heti 10 000 euroa. Tilaisuuksia seurakuntakodeillakin järjestettiin ja ortodokseilla tsasounassa. Yhteydet Venäjälle katkesivat. Vielä syksyllä 2016 käytiin Aunuksen kappelissa Vitelessä melko isolla joukolla. OKM antoi koronan vuoksi joulun alla 2020 diakoniatyön käyttöön 9 930 euroa. Valtaosin se käytettiin seuraavana vuonna.

6.9. Koronan vaikutuksia

Pandemia siirsi seurakunnan toimintaa nettiin. Esimerkiksi Herättäjäyhdistyksen Kalajoen paikallisosaston 70-vuotisjuhla peruutettiin. Keväällä 2021 sallittiin vain kymmenen hengen kokoontumiset. Kesällä raja höllennettiin 50:een. Kirkossa joka toisen penkkirivin päässä oli este istumiselle. Tilaisuuksia vietiin ulos. Esimerkiksi Rauman Karin koululaiset ideoivat metsäkirkon. Vanhuksia kuoli yksinäisinä laitoksissa, kun siellä ei saanut vierailia.

Tilastoissa muutos näkyy dramaattisesti. Kun 2019 jumalanpalveluksissa kävi 21 340 henkilöä, niin seuraavana vuonna 10 000 ja sitä seuraavan enää 7 000. Toki nettiä kuunneltiin. Kirkkomusiikin osalta pudotus oli vielä rajumpi: 7 000 kuulujaa kutistui vain 838:aan. Kirkollisiin toimituksiin osallistuneita oli puolet vähempi jne. Vuonna 2022 palattiin jo lähes korona edeltäviin lukuihin, mutta musiikin pariin uskaltauduttiin hitaimmin takaisin.

6.10. Kirkkoon kuuluminen

Kirkosta on erottu paljon useammin kuin siihen on liitytty. Eroaminen on tehty kovin helpoksi netissä. Miksi kirkko jätetään? Varmaankaan mitään yhtä syytä ei ole. Arvot ovat muuttuneet, totesi Kari Lauri. Rauli Junttila puhui Kaikki mulle heti –mentaliteetista. Päivi Räsäsen konservatiiviset mielipiteet television paneeleissa aiheuttivat eropiikkejä. Toisaalta lähdön syyksi on väitetty liian liberaalia kirkkoa. Rauli Junttila ja Kari Lauri ovat ajankohtaisissa kiistoissa maltillisesti pidättäytyneet heittäjästä kiveä ensimmäisenä.

Vuosina 2011 – 2022 Kalajoen seurakunnasta erosi keskimäärin 81,4 jäsentä Se on paljon! Eroennätys on 121 vuonna 2014. Toisen kerran ylittyi sata lähtijää 2021. Kirkkoherra Lauri aprikoi, oliko syytä kirkon myönteinen kanta koronarokotukseen. Vuotoa jehovan todistajiin ei kuitenkaan ole kuten ennen. Toki kirkkoon on liityttykin: keskimäärin 24,3 henkilöä vuodessa. Eniten kirkkoon liittyneitä oli 2020, jolloin heitä oli 43. Toinen ääripää oli vuonna 2012, jolloin palaajia oli vain kahdeksan. Pienin nettotappio koettiin 2015: vähennys oli vain 15. Kirkkoon Kalajoella kuuluu hilkun yli 80 % asukkaista. Se on Keskipohjanmaa-lehden levikkialueella vasta 15 sija. Vain Perhossa ylittyy 90 % ja Pietarsaareissa jäädään lähelle 70 %:a.

Teologian ylioppilas Helmi Saksholm on kysynyt, käpertyykö kirkko sisäänpäin samanmielisten yhteisöksi, vai säilyttääkö se tiiviin yhteyden muuhun yhteiskuntaan. Onko välimuotoja olemassa? Joka tapauksessa sanomaa Jumalan rakkaudesta ja armosta tarvitaan yhä.

Viime kesänä rippikoulun käyneet antoivat melkeinpä hyvän arvosanan seurakunnalle. Otannalla valitsin muutaman vastauksen kysymykseen, mitä sanasta seurakunnasta tulee mieleesi: ”Turvallinen ja hyvä yhteishenki”, ”Ystävällisyys ja hyvät tapahtumat”, ”Ei oikeastaan mitään” ja ”Jeesus.” Rippikoulusta taas muistettiin, että siellä ”pohdittiin paljon eettisiä kysymyksiä eikä tyrkytetty, että on pakko uskoa”, ”pitkät oppitunnit, ihanat ja osaavat isoiset ja iltahartaudet” sekä ”hauskuus, rauha ja yhteisöllisyys.” Tästä jatketaan.

Teuvo Tuorila

7. Luettelot Kalajoen, Raution ja Himangan kirkkoherroista

Kalajoen kirkkoherrat:

Simon (mainittu 1543)

Pietari (1544 - 48)

Mikael Eerikinpoika Tavastius (1551 - 1555)

Gregorius Henrikinpoika Balss (eli Keiraskins Aboensis) (1555 -1 577)

Dionisius Henrikinpoika Tavastensis (1578 - 1588)

Sigfridus Balk Raumensis (1589 - 1592)

Ljungo Tuomaanpoika Limingensis (1592 - 1610)

Pietari Mikaelinpoika Arctophilacius (1610 - 1647)

Martti Mikonpoika Peitzius, nimitettiin 1647, mutta nimitys kumottiin.

Joosef Matinpöika Mathesius (1648 - 1684)

Joosef Joosefinpoika Mathesius (1685 - 1689)

Karl Kaarlenpoika Kalling (1689 - 1697)

Abraham Eerikinpoika Falander (1697 - 1709)

Erik Antinpoika Wallenius (1709 - 1715)

Pietari Gabrielinpoika Calamnius (1716 - 1722)

Olavi (Olof) Birgerinpoika Cygnell (1722 - 1730)

Erik Jaakonpoika Falander (1731 - 1739)

Johannes Salmenius vanhempi (1739 - 1778)

Johannes Salmenius nuorempi (1780 - 1795)

Jakob Jakobinpoika Simelius (1799 - 1806)

Johan Frosterus (1809 - 1838)

Abraham Montin (1839 - 1861)

Herman Magnus Inberg (1863 - 1866)

Berndt Enok Ingman (1869 - 1879)

Karl Adam Ottelin (1881 - 1899)

Jaakko Pohjonen (1901 - 1919)

Juho Anton Heilala (1920 - 1927)

Juho Arvi Metsovaara (1929 - 1940)

Vilho Heikki Kivioja (1940 - 1968)
Kauko Juhani Kajava (1968 - 1992)
Rauli Heikki Junttila (1992 - 2014)
Kari Antero Lauri (2014 -)

Raution kirkkoherrat:

Mauri Juhana Kokko (1921- 1926)
Aarre Aukusti Alikoski (1927 - 1928)
Vilho Kalevi Vihma (1936 - 1946)
Jaakko Sulo Kurkela (1946 -1951)
Aimo Antero Juntumaa (1952 - 1955)
Martti Jaakko Peltonen (1955 - 1971)
Paavo Veikko Paananen (1972 - 1975)
Veli Otto Taanila (1975 - 1979)
Kaarlo Kusta Villiam Hirvilammi (1980 - 1984)
Jorma Johannes Manninen (1985 - 2000)
Jari Jaakko Savinainen (2000 - 2002)

Himangan kirkkoherrat

Oskari Vilhelm Lampo (1907 - 1914)
Ernst Vilhelm Elovaara (1915 - 1925)
Kaarle Kustaa Hautaniemi (1927 – 1943)
Pentti Iisakki Pautola (1944 – 1950)
Eero Pietari Permi (1951 – 1954)
Veikko Armas Mattila (1955 – 1967)
Tuomas Ensio Pöyhtäri (1969 – 1978)
Seppo Ilmari Kinaret (1979 – 2006)
Jorma Pentti Matias Puhakka (2007 – 2010)